

+ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΙΖΥΝΗΣ ΑΝΘΙΜΟΥ

Τ Ο
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑΚΟΝ
ΖΗΤΗΜΑ

ΑΝΑΓΚΑΙΑ Η ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΑΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ
ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΙΟΥ ΚΑΝΟΝΟΣ
ΜΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΠΑΣΧΑ
ΤΟ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΝ ΝΕΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1922

✦ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΙΖΥΗΣ ΑΝΘΙΜΟΥ

791

Τ Ο
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑΚΟΝ
ΖΗΤΗΜΑ

ΑΝΑΓΚΑΙΑ Η ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΑΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ
ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΙΟΥ ΚΑΝΟΝΟΣ
ΜΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΠΑΣΧΑ
ΤΟ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΝ ΝΕΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1922

+ B. J. G. v. z.

TOY

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

IOAKEIM TOY Γ.

ΕΥΓΝΩΜΟΝΩΝ ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΠΟΝΗΣΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παρά πάντων ὁμολογεῖται ὅτι πολλὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινωνικῶν πραγμάτων χρήζουσι μεταρρυθμίσεως. Ἐπίσης εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ κατάλληλος ἐκάστοτε δημοσίευσις τῶν σχετικῶν περὶ αὐτῶν ἐκθέσεων, ὑπομνημάτων καὶ μελετῶν, ὅπως οὕτως ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ κοινὸν διατελῇ ἐν γνώσει περὶ τῶν κρατουσῶν σκέψεων καὶ φρονημάτων καὶ ἀναλόγως παρασκευάζεται ἐν τῇ ἀποδοχῇ πάσης ἐπιβαλλομένης μεταρρυθμίσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέχεται ἀφορμὴ καὶ εἰς τοὺς ἐπαΐοντας πρὸς ἰδιαιτέραν μελέτην καὶ γνωμοδότησιν ἐν ἐκάστῳ ζητήματι, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἀκολούθως ἡ ἐπικράτησις παρὰ τοῖς ἀρμοδίοις τῶν ὑγιειντέρων καὶ κρείττονων σκέψεων περὶ ἐκάστου

Μεταξὺ τῶν χρηζόντων μεταρρυθμίσεως ἡμετέρων ζητημάτων συναριθμεῖται ἀναμφιβόλως καὶ τὸ τοῦ ἡμετέρου Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου. Ὅτι σπουδαῖον ὁμολογουμένως τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου, παρὰ πάντων βεβαίως ἀνομολογεῖται. Ἀπὸ τριῶν ἤδη καὶ πλέον αἰώνων (1582) ἀπασχολεῖ τοῦτο ὁλόκληρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον, ἡ δ' ἐκ τοῦ τελευταίου παγκόσμιου πολέμου δημιουργηθεῖσα ἰσωτερικὴ καὶ ἐξω-

τερικὴ κατάστασις τῶν διαφόρων ὀρθοδόξων κρατῶν, Ρωσσίας, Ἑλλάδος, Ρουμανίας καὶ Σερβίας ὡς καὶ λόγοι προνοίας τῶν ἐν αὐτοῖς ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ αὐτοῦ ἔτι, ὡς εἰκὸς, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ὑπὲρ τοῦ ἑαυτῶν ποιμνίου, τὸ ὅποῖον ἐν ταῖς κοινωνικαῖς αὐτοῦ σχέσεσι κατ' ἀνάγκην ἐφαρμόζει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄλλο ἡμερολόγιον καὶ ὄχι τὸ Ἰουλιακὸν, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐπιβαλλομένη ἄρσις τῆς δυσχεροῦς θέσεως, εἰς ἣν εὐρίσκονται πολλαὶ Ἐκκλησίαι, ἰδίᾳ ἐν Ρωσσίᾳ ἔνεκα τῆς μετὰ τὸν πόλεμον ἐπελθούσης πολιτειακῆς μεταβολῆς καὶ καταστάσεως, ἀπαιτοῦσι πλέον ἄμεσον τὴν λύσιν τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος. Ἐντεῦθεν καὶ θέλει ἀποτελέσει τοῦτο ἐν τῶν πρώτων καὶ σπουδαιότερων ζητημάτων, περὶ ὧν θέλουσιν ἀσχοληθῆναι τό τε προσεχῶς συνερχόμενον συνέδριον τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἐπίσης καὶ ἡ προσεχῶς συγκληθησομένη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Ὅτι προσέτι ἡ χρῆσις τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου, ὡς ἤδη ἔχει τοῦτο, ἀποτελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν μέγα ὁμολογούμενως ἀδίκημα καὶ σπουδαῖον ἀναχρονισμόν διὰ τὸ ἡμέτερον ἔθνος, οἱ πάντες νομίζω θ' ἀνομολογήσωσι καὶ ἐν ᾧ εἶναι βέβαιον καὶ ἀναμφίβολον, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀναγνωρίζεται ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ὡς ἡγέτης καὶ διδάσκαλος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου, ὅπως ἀδίκως τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου προκαλεῖ τὴν καθ' ἡμῶν μομφὴν ἐπὶ ἀδικαιολογήτῳ ἔμμονῃ εἰς ἀπληροκατέστησιν σκέψεις, παραδόσεις καὶ συστήματα· σὺν τῇ ἄρσει δὲ τῆς δικαίας ταύτης καθ' ἡμῶν μομφῆς οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι πρέπει πλέον νὰ τεθῇ τέρμα καὶ εἰς τὴν ἀταξίαν, ἣτις δημιουργεῖται διὰ τῆς χρήσεως διπλῶν ἡμερολογίων.

Καθ' ἣν πράγματι στιγμὴν διὰ τόσων θυσιῶν ἐπιδιώκε-

ται ἡ προσέγγισις τῶν Ἑθνῶν καὶ ἐπιζητεῖται ἡ βελτίωσις τῆς ζωῆς καὶ τῶν σχέσεων τῶν λαῶν, οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἀνεξήγητον ὄντως ἀνορθογραφίαν ἀποτελεῖ ἡ χρησιμοποίησις ἡμερολογίου, τὸ ὅποῖον πρὸς τοῖς ἄλλοις συντελεῖ, ὥστε ἐν τούτῳ νὰ μένωμεν ἔξω τῆς οἰκογενείας τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Εὐχῆς βεβαίως ἔργον θὰ ᾔητο ἡ ἡμερολογιακὴ αὕτη διαρρῦθις ἡμῶν νὰ συνωδεύετο καὶ διὰ τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνάγκης, ἐξευρισκομένου τοῦ τελείου ἐπιστημονικῶς ἡμερολογίου. Ἀλλ' ἀφ' οὗ τοῦτο τυγχάνει ἐπὶ τοῦ παρόντος δυσχερέστατον ἂν μὴ καὶ ἀδύνατον, προσδοκῶντες δὲ τὸ τέλειον τοῦτο ἡμερολόγιον εὐρισκόμεθα δυστυχῶς εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νὰ εἴμεθα ἐν τούτῳ ἀπεξενωμένοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων λαῶν, οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ, ὅτι ὀφείλομεν προχείρως νὰ διακανονίσωμεν τὴν θέσιν ἡμῶν ἀναμένοντες, ὡς εἰκὸς, μετὰ τῶν ἄλλων τὸν μαθηματικὸν καθορισμὸν τοῦ ἡμερολογίου μέχρις οὗ οὗτος ἐπιτευχθῇ. Πᾶσα ἄλλη πολιτεία ἡμῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡδύνατο μὲν ἄλλοτε νὰ εἶχε δικαιολογίας καὶ δὴ σοβαρὰς, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὁμῶς ἐποχῇ καὶ ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας εἶναι πλέον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀδικαιολόγητος· καθόσον τότε βεβαίως καὶ μόνον θὰ ᾔητο ὄντως δεδικαιολογημένη ἡ ἔμμονή ἡμῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡμερολόγιῳ, ὡς ἤδη ἔχει τοῦτο, ἂν εἶτε ἐπιστημονικῶς ᾔητο τέλειον καὶ ἀκριβές, εἶτε λόγοι ἐκκλησιαστικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ἐπέβαλλον τὴν ἔμμονὴν ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ἀποφυγὴν πάσης μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικῶς ἐξεταζόμενον τὸ ἡμέτερον Ἡμερολόγιον δὲν παρουσιάζει τὴν πρέπουσαν ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα καὶ ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς δὲ ἀπόψεως ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύεται ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ Ἡμερολογίου, ἀλλὰ καὶ

τοῦναντίον λόγοι ἀποχρῶντες ἐκκλησιαστικοὶ ὡς ἐπίσης καὶ κοινωνικοὶ ἐπιβάλλουσι τὴν διαρρύθμισιν αὐτοῦ ὡς καὶ τοῦ **Πασχαλίου κανόνος** συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς καὶ τὰς σχετικὰς περὶ τοῦ Πάσχα διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην σκοπεῖ ν' ἀποδείξῃ ἐν τρισὶ σχετικαῖς κεφαλαίοις τὸ παρὸν ἡμῶν ἔργον περιλαμβάνον ἐν τετάρτῳ κεφαλαίῳ τὸν τρόπον τῆς διαρρύθμισεως αὐτοῦ ὡς καὶ τῆς εὐρέσεως ἐφεξῆς καὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ θείου Πάσχα. Διὰ τὴν τοιαύτην διαρρύθμισιν φρονῶ ὅτι καὶ ὁ καιρὸς πλέον εἶναι κατάλληλος καὶ ἡ συνείδησις τοῦ λαοῦ ὥριμος ὅπως δεχθῇ αὐτὴν ἀφόβως καὶ συνεπῶς ὅτι ἡ παροῦσα εὐκαιρία εἶναι πολὺτιμος καὶ δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀχρησιμοποίητος. Προσέτι ἡ διαρρύθμισις αὕτη τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου γινόμενη ἐκ μέρους ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ὅχι μόνον θέλει συντελέσει εἰς τὴν πανθομολογουμένην ἀπαραίτητον πλέον λύσιν τοῦ ἡμερολογιακοῦ ἡμῶν ζητήματος, ἀλλὰ συγχρόνως θέλει ἐπιφέρει καὶ τὴν ἐνότητα ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἡμετέρου Ἡμερολογίου πρὸς τὸ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς λοιποῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν ταυτόχρονον ἑορτασμόν τοῦ τε θείου Πάσχα καὶ τῶν ἄλλων ἑορτῶν παρὰ πάντων τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν. Ἡ δὲ ἐνότης αὕτη θέτουσα τέρμα εἰς τὴν προσαπτομένην ἡμῖν μομφὴν ὅτι ἡ θρησκεία ἡμῶν ἀποτελεῖ πρόσκομμα εἰς τὰς δικαίας ἀπαιτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου, θέλει κρατύνει τὴν ὑπάρχουσαν γνώμην περὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὡς ἡγέτου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου ἐν Ἀνατολῇ, προσέτι δὲ θὰ ἐνεφανίζετο ἀναμφιβόλως ἤδη καὶ ὡς τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τῆς κοινωνίας τῶν ἐθνῶν, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἓνα τῶν κυρίων παραγόντων.

Ἐχοντες δὲ ὑπ' ὄψει τὴν ἀπὸ τινος ἐπιτελουμένην σοβαρὰν ἐνέργειαν ἐν διαφόροις ἐπισήμοις κύκλοις ὡς καὶ κατ' αὐτὰς ἔτι ἐν Ρώμῃ περὶ τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ θείου Πάσχα καὶ τῆς ἐξευρέσεως ἄλλου Ἡμερολογίου πρακτικωτέρου, ἐπισυνάπτομεν ἐν τῷ τέλει τοῦ παρόντος ἔργου τὴν γνώμην ἡμῶν περὶ τῆς **μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ὡς καὶ ἴδιον ἡμῶν ἡμερολόγιον** ἀκριβέστερον ἐπιστημονικῶς καὶ εὐχρηστότερον ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ἀμφοτέρων τῶν ἡδὴ ἐν χρήσει ὑπαρχόντων, Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ.

Ἐν τῷ βιβλίῳ θέλει ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης καὶ σημειώσεις ἱκανάς. Προκειμένου περὶ αὐτῶν ἀναγκαῶν θεωροῦμεν νὰ δηλώσωμεν ὅτι δὲν περιοριζόμεθα ἐν αὐταῖς μόνον εἰς τὴν παραπομπὴν εἰς τὰ βιβλία, τὰ ὅποια εἶχομεν ὡς βοηθήματα κατὰ τὴν μελέτην ἡμῶν, ἀλλ' ἐκθέτομεν καὶ τὰς σχετικὰς γνώμας εἴτε Ἐκκλησιῶν, εἴτε Ἐπιτροπῶν, διατυποῦμεν δὲ πλατύτερον καὶ διάφορα συναφῇ ζητήματα. Βεβαίως ἱκανὰ ἐξ αὐτῶν ἠδύναντο νὰ λεχθῶσι ἐν τῷ κυρίως κειμένῳ ὁρμώμενοι ὁμως ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς συντομίας καὶ τῆς ἀποφυγῆς τοῦ φόρου τῶν ἐννοιῶν, προειμήσαμεν τὴν διατύπωσιν καὶ προσθήκην αὐτῶν ἐν ταῖς σημειώσεσιν, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι οὕτω καὶ τὸ κείμενον ἀποβαίνει συντομώτερον καὶ μᾶλλον εὐληπτον καὶ ὁ ἀναγνώστης μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς καὶ εὐχαριστήσεως ἀναγινώσκει τὰ ἐκτιθέμενα καὶ εὐχερέστερον παρακολουθεῖ αὐτὰ καὶ συγκρατεῖ ἐν τῷ νῷ.

Τὸ παρὸν ἔργον ὀφείλεται εἰς τὴν διάπυρον ἡμῶν ἐπιθυμίαν ὅπως συντελέσωμεν κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ κοινωφελοῦς καὶ θεαρέστου σκοποῦ τῆς ἐνοποιήσεως τοῦ Ἡμερολογίου, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἔξοχοι ἄνδρες ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης, τῆς κοινωνικῆς προόδου καὶ τῆς πνευματικῆς ἐπὶ

- τὸ αὐτὸ ἀγαλλιάσεως μεγάλους κόπους κατέβαλον καὶ καταβάλλουσι· κατὰ πόσον διὰ τοῦ ἔργου τούτου ἐπιτυγχάνεται ὁ προβλλόμενος σκοπὸς, περὶ τούτου θέλονσιν ἀποφανθῇ βεβαίως οἱ ἀναγνώσται· ἡμεῖς περιοριζόμεθα μόνον εὐχόμενοι ἀπὸ ψυχῆς ὅπως ὡς τάχιστα πραγματωθῇ ὁ πόθος ἡμῶν τῆς ἐνοποιήσεως τοῦ Ἑμερολογίου καὶ οὕτως ἀποβῇ αὕτη ὁλόχρυσος πραγματικότης ἐν τῷ χριστιανικῷ ὁρίζοντι «πρὸς τὸ πάντα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὁμοξώνως ἀναπέμπειν τὰς εὐχὰς τῇ Ἀγίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα», ὡς ἐνετείλατο ἡ Α΄, ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδος, ὡς καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀγίαις ἑορταῖς.

Πέραν 10 Ἀπριλίου 1922

† Ὁ Βιζύνης ΑΝΘΙΜΟΣ

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ, ΣΚΟΠΟΣ

ΚΑΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ

Διαίρεσις.

Τὸ Ἰουλιακὸν Ἑμερολόγιον ἔχει τρεῖς ἀπόψεις: ἐπιστημονικὴν κοινωνικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν.

Ἐκάστην τῶν ἀπόψεων τούτων θὰ ἐξετάσωμεν ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ, διαιρουμένῳ οὕτως εἰς τρεῖς σχετικὰ κεφάλαια. Εἰς ταῦτα ἐπισυνάπτομεν καὶ τέταρτον κεφάλαιον περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ Ἑμερολογίου καὶ τοῦ πασχαλίου κανόνος.

Σκοπός.

Ὁ κύριος σκοπός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει τὸ παρὸν βιβλίον, εἶναι ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως ἡ διαρρυθμισις τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἑμερολογίου συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης.

Περιεχόμενον

Ἐν τῷ Α΄. Κεφαλαίῳ ἐκθέτοντες συντόμως τὰ τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἑμερολογίου παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο δὲν ἔχει ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως τὴν ἀπαιτουμένην τελειότητα καὶ ἀκρίβειαν· ἐξιστοροῦντες δὲ τὴν ἔγκαιρον ἀναγνώρισιν τῶν ἀτελειῶν καὶ ἀνακριβειῶν αὐτοῦ πρῶτον ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ εἶτα μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ τῶν αὐτόθι λογίων καὶ ἰ. Συνόδων, τὴν βαθμιαίαν ἐν τῇ Δύσει ἀντικατάστασιν αὐτοῦ διὰ τοῦ

Γρηγοριακοῦ, τὰς ἐνεργείας τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐπιβολὴν τοῦ νέου ἡμερολογίου καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς λόγους ταύτης, τὰς περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος γνώμας καὶ εὐχὰς τῶν τελευταίων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, τὰς σχετικὰς ἐνεργείας τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' παρὰ ταῖς Ὁρθοδόξοις Αὐτοκεφάλοις Ἐκκλησίαις, τὰς ἀπαντήσεις αὐτῶν καὶ τὴν ἀνταπάντησιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τὰς τελευταίας ἐνεργείας τῶν ἱ. Συνόδων Ἑλλάδος καὶ Κωνσταντινουπόλεως, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πρόνοια καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα ἐκάστοτε καταδεικνυσιν αὕτη ἐν τῇ ἐναρμονίσει καὶ συμφωνίᾳ πάντων τῶν ἀφορῶντων αὐτὴν, ἐξαιρέσει ἐννοεῖται τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, καὶ ὅπωςδήποτε μετὰ τῆς ἐπιστήμης συνδεομένων πρὸς τὴν ἐκ ταύτης ἀπορρέουσιν ἀλήθειαν, ἐπιβάλλουσιν, ὡς εἶκος, καὶ τὴν διαρρύθμισιν καὶ διόρθωσιν τοῦ ἐν χρήσει παρ' αὐτῆς Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου, ἀφοῦ μάλιστα αὕτη τυγχάνει καὶ ἀναγκαία καὶ δυνατὴ καὶ ἐφαρμόσιμος.

Ἐν τῷ **Β' Κεφαλαίῳ** παρατηροῦμεν ὅτι μάταιος καὶ ἀστήρικτος πλέον εἶναι ὁ τέως προβαλλόμενος ἰσχυρισμὸς περὶ τοῦ κινδύνου τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ἐκ μέρους τῶν προπαγανδιστικῶν ὀργάνων τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησίας ἐν περιπτώσει ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἡμερολογιακῆς ἡμῶν μεταρρυθμίσεως καὶ ὅτι αἱ νέαι ἐθνικαὶ καὶ διεθνεῖς συνθηκαί, ἡ διευκόλυνσις τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων ἡμῶν μετὰ τῶν ξένων, ἡ ἀναγκαία προσέγγισις πρὸς αὐτοὺς καὶ τὸ ἠθικὸν ἡμῶν συμφέρον, ὅπως κατέχωμεν τὰ σκῆπτρα τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον τόσον ἡμῶν ὅσον καὶ τῶν ὁμοδόξων ἐθνῶν, Ρώσων, Ρωμούνων καὶ Σέρβων, ἐπιβάλλουσι τὴν χρῆσιν κοινῆς μετὰ τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων λαῶν μηνολογίας καὶ οὐχὶ διαφόρου, ὡς ἤδη συμβαίνει παρ' ἡμῖν, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἐπιβάλλεται τοιαύτη συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς Ἐπιστήμης διαρρυθμίσις τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου, ὥστε ν' ἀποβῇ δυνατὴ ἡ ταυτότης τῆς μηνολογίας ἡμῶν πρὸς τὴν τοῦ λοιποῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἐν τῷ **Γ' Κεφαλαίῳ** ἀναφέροντες τὸν σύνδεσμον, ὅστις ὑφίσταται μετὰ τοῦ ἡμερολογίου καὶ τοῦ ἐορτολογίου τῆς Ἐκκλησίας

καὶ ἰδίᾳ μετὰ τῆς ἐορτῆς τοῦ θείου Πάσχα καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς περὶ τοῦ Πάσχα διατάξεις τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὰς ὁποίας αὕτη ἐθέσπισε σκοποῦσα τὴν καθιέρωσιν τῆς ταῦτοχρόνου καὶ ὁμοιοτρόπου ἐορτῆς αὐτοῦ παρὰ πάσαις ταῖς κατὰ τόπους Ἐκκλησίαις, ἀποδεικνύομεν διὰ καταλλήλων συλλογισμῶν καὶ ἐπιχειρημάτων ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἀμφότεροι οἱ ἐκ τῶν εἰρημένων Συνοδικῶν διατάξεων προελθόντες καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἀφορῶντες πασχάλιοι κανόνες, Ἀλεξανδρινὸς καὶ Γρηγοριακὸς, ἔχουσιν ἑλλείψεις, ὁ μὲν πρῶτος ὀλιγωτέρας, ὁ δὲ δεῦτερος περισσοτέρας καὶ ὅτι ἔνεκα τῶν ἑλλείψεων τούτων δὲν εἶναι κατάλληλοι πρὸς ἀκριβὴ πάντοτε καθορισμὸν τῆς μηνολογίας τοῦ Πάσχα καὶ συνεπῶς ὅτι ἀναγκαία παρίσταται ἡ διαρρυθμίσις αὐτῶν ἢ ἀντικατάστασις δι' ἄλλου τελειότερου καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ διαρρυθμίσις αὕτη ἢ ἀντικατάστασις ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύεται ἐκκλησιαστικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης τῆς ἀκριβοῦς, ὡς εἶκος, τηρήσεως καὶ ἐκπληρώσεως τῶν περὶ τοῦ Πάσχα διατάξεων τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου πρὸς ἀκριβὴ ἐκάστοτε συμφώνως πρὸς ταύτας καθορισμὸν αὐτοῦ.

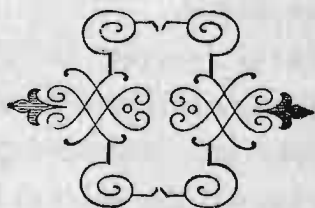
Ἐν τῷ **Δ' Κεφαλαίῳ** ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν ἐκ τῶν ἀνωτέρω τριῶν κεφαλαίων ἀπορρέουσιν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ τε Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς Ἐπιστήμης, ὡς καὶ τοῦ Πασχαλίου Κανόνος πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀκριβοῦς ἐκάστοτε μηνολογίας τοῦ θείου Πάσχα, συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὑποδεικνύομεν ὅτι προσφορώτερος τρόπος διαρρυθμίσεως τοῦ μὲν Ἡμερολογίου εἶναι, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἡ προσθήκη ἐν ὠρισμένῃ τινὶ μηνολογίᾳ 13 ἡμερῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἤδη τὴν διαφορὰν μετὰ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους, καὶ ἡ ἀνάλογος αὐτῆς χρονολογία, τοῦ δὲ Πασχαλίου, ἡ εὔρεσις τοῦ Πάσχα ἐφεξῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀστρονομικῶν Πινάκων, καθοριζομένων οὕτω δι' αὐτῶν ἐπακριβῶς τῆς τε πραγματικῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας καὶ τῆς ἀκολουθούσης ταύτῃ πανσελήνου καὶ δὴ κατὰ τὸν χρόνον Ἱερουσαλήμ.

Εἰς τ' ἀνωτέρῳ ἐπισυνάπτομεν ἕτερα δύο κεφάλαια Ε' καὶ ΣΤ' ἐν οἷς πραγματευόμεθα τὰ ἐξῆς:

Ἐν τῷ **Ε' Κεφαλαίῳ** διατυποῦμεν τὴν γνώμην ἡμῶν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς **μονιμοποιήσεως τῆς ἐορτῆς τοῦ θείου Πάσχα**,

ἣτις ὑποβληθεῖσα τῇ Ἀγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ, κατ' ἐντολὴν αὐτῆς, διε-
βιβάσθη παρ' αὐτῆς ἀπαντητικῶς τῇ Ἀγγλικῇ Κυβερνήσει διὰ τῆς ἐν
Κωνσταντινουπόλει Ὑπάτης Ἀγγλικῆς Ἀρμοστείας. Ἐπισυνάπτομεν
δὲ μετ' αὐτὴν καὶ σχετικὰς ἀναγκαίας συμπληρωματικὰς διασαφήσεις.

Ἐν τῷ **ΣΤ' Κεφαλαίῳ** διατυποῦμεν ἴδιον ἡμῶν Ἡμερο-
λόγιον, ὅπερ ἀποδεικνύομεν ὅτι καὶ ἐπιστημονικῶς εἶναι ἀκριβέστερον
καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως εὐχρηστότερον ἀμφοτέρων τῶν ἤδη ἐν
χρήσει ὑπαρχόντων, Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ, ἅτε πληροῦν πάντας
τοὺς ἀναγκαίους σχετικούς ὅρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΤΟ ΙΟΥΛΙΑΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

Τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ
Ἰουλίου Καίσαρος (101-44 π. Χ.)(1)· ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν

(1) Πρὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο τὸ
ἡμερολόγιον τοῦ Πομπηλίου Νουμᾶ (714-671 π. Χ.) καὶ πρὸ τούτου
τὸ τοῦ Ρωμύλου (753-715 π. Χ.) θεμελιωτοῦ τῆς Ρώμης.

Κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Ρωμύλου τὸ ἔτος ἀπετελεῖτο ἐκ 304 ἡ-
μερῶν διηρημένων εἰς 10 μῆνας (Μάρτιος—Δεκέμβριος), ἐξ ὧν τέσσαρες
μῆνες εἶχον ἀνὰ 31 ἡμέρας καὶ ἕξ ἀνὰ 30. Ἀλλ' ἐπειδὴ 304 ἡμέραι δὲν
ἀποτελοῦσιν ἓν ἔτος, αἱ ἑορταὶ τῶν Ρωμαίων δὲν συνέπιπτον πάντοτε
εἰς τὰς αὐτὰς ὥρας τοῦ ἔτους. αἱ δὲ ὥραι τοῦ ἔτους δὲν ἀντεστοίχουν
πάντοτε εἰς τοὺς αὐτοὺς μῆνας.

Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου ἐπὶ Νουμᾶ προσετέθησαν ἕτεραι 51 ἡμέ-
ραι εἰς τὰς 304 τοῦ Ρωμύλου. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αἱ προστεθεῖσαι 51
ἡμέραι δὲν ἦρχουν εἰς τὸν σχηματισμὸν δύο μηνῶν, ἐλήφθησαν ἕξ
ἡμέραι, ἀνὰ μία ἀπὸ τοὺς ἕξ μῆνας τοὺς ἔχοντας 30 ἡμέρας καὶ οὕτω
ἀπετελέσθη ὁ ἀριθμὸς 57 διὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον (29 ἡμέραι) καὶ
Φεβρουάριον (28 ἡμέραι), ὥστε τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Νουμᾶ ἦτο μικτόν,
σεληνιακόν τε καὶ ἡλιακόν, τὸ δὲ ἔτος ἀπετελεῖτο ἐκ 355 ἡμερῶν, διη-

ἀπὸ τοῦ 45ου π. Χ. ἔτους καὶ ὀφείλεται εἰς τὸν διάσημον ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀστρονόμου Σωσιγένην. Οὗτος ἀποδεξάμε-

ρημένων εἰς 12 μῆνας. Ἀλλὰ μετὰ τινα καιρὸν παρατηρήθη ὅτι καὶ ἡ γενομένη προσθήκη ἦτο ἀνεπαρκής, δι' ὃ καὶ ἐκρίθη ἀναγκαῖον ἡ προσθήκη νέου τινὸς μηνὸς κατὰ διετίαν, ὅστις κατ' ἀρχὰς συνέκειτο ἐξ 22 ἡμερῶν· ἀκολουθῶς δὲ ἡ φροντίς τοῦ νὰ δίδωσιν εἰς τὸν προστιθέμενον μῆνα τὸ κατάλληλον μήκος, ἀνετέθη εἰς τοὺς ἱερεῖς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν οὗτος ἐσχηματίσθη. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἱερεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἐμπειπιστευμένη ἡ φροντίς αὕτη, παρενέβαλλον ἐξ ἀγνοίας πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ σκοποῦ περισσοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας ἡμέρας καὶ οὕτω διέφθειρον τὸ ἡμερολόγιον, ἡ δὲ ἀντιστοιχία τῶν ὥρων τοῦ ἔτους εὗρίσκετο εἰς μεγίστην ἀνωμαλίαν.

Ἐντεῦθεν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ὅτε ἀνηγορεύθη μέγας Ἀρχιερεὺς, Pontifex maximus, ἐπιθυμῶν ὅπως καταπαύσῃ τὴν σύγχυσιν ταύτην, προσεκάλεσε τὸν διάσημον ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀστρονόμον Σωσιγένην, ἵνα μεταρρυθμίσῃ τὸ ἡμερολόγιον. Οὗτος παραιτήσας ὡς ἄχρηστον τὴν συμπαράθεσιν τῶν σεληνιακῶν μηνῶν τοῦ Μέτωνος, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἡμερολογίου τοῦ ὁποίου ἦτο κατηρτισμένον τὸ Ρωμαϊκὸν Ἡμερολόγιον, ἔλαβεν ὡς βάσιν τοῦ ἡμερολογίου αὐτοῦ μόνον τὴν φαινομένην κίνησιν τοῦ ἡλίου καὶ ἀποδεξάμενος οὕτω τὸ ἡλιακὸν ἔτος ὥρισε τοῦτο ἐκ 365 ἡμερῶν καὶ 6 ὥρων, διαιρουμένων εἰς 12 μῆνας. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πολιτικὸν ἔτος, ἦτοι τὸ ἐν κοινῇ χρήσει ἔτος, δέον ἀπαραιτήτως ν' ἀποτελῇται ἐξ ἀκριβοῦς ἀριθμοῦ ἡμερῶν, ὥστε νὰ μὴ συμβαίῃ ἡμέρα τις ν' ἀνήκῃ εἰς προηγούμενον τι ἔτος κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς ἄλλο ἔτος κατὰ τὸ τέλος αὐτῆς καὶ ἐπειδὴ αἱ 6 ὥραι συμπληροῦσιν εἰς τέσσαρα ἔτη μίαν ἡμέραν, οὗτος παρεδέξατο κύκλον ἐκ τεσσάρων πολιτικῶν ἔτων περιλαμβανόντων 1461 ἡμέρας, ἐξ ὧν τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη, ὄντα κοινὰ, νὰ περιλαμβάνωσιν ἀνὰ 365 ἡμέρας ἕκαστον, τὸ δὲ τέταρτον ἦτο πᾶν ἔτος διαιρετὸν διὰ 4 ἀνευ καταλοίπου, νὰ ἔχῃ 366 ἡμέρας. Ἡ ἐμβαλλομένη αὕτη ἡμέρα ἐτάχθη ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος μετὰ τὴν 24 Φεβρουαρίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ 24 Φεβρουαρίου, καθ' ἣν ἐφορτάζετο ἡ τῶν Ταρκυνίων ἑξωσις, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων sextus Calendae (ἡ ἕκτη τῶν καλενδῶν), ἡ ἡμέρα αὕτη ἐκλήθη bis sextus (δὶς

νος τὸ ἡλιακὸν ἔτος, ὥρισεν αὐτὸ ἐκ 365 ἡμερῶν καὶ 6 ὥρων διαιρουμένων εἰς δώδεκα μῆνας καὶ παρεδέξατο κύκλον ἐκ τεσσάρων πολιτικῶν ἔτων, ἐξ ὧν τὰ μὲν τρία πρῶτα ἐκ 365 ἡμερῶν ἕκαστον, τὸ δὲ τέταρτον ἔτος ἐκ 366.

Τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον εἶναι ὁμολογουμένως τελειότερον τῶν ἐν χρήσει προηγούμενων αὐτοῦ· ὅτι ὅμως δὲν ἔχει τὴν πρέπουσαν ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα εἶναι ἀναμφίβολον. Ἡ ἀνακρίβεια αὕτη τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου(2) ἐγκαίρως ἐγένετο ἀντιλη-

ἕκτη). Βραδύτερον ἡ ἐμβόλιμος ἡμέρα αὕτη καθιερώθη ἵνα προστίθεται μετὰ τὴν 28 Φεβρουαρίου, ὅστις τότε ἐλογίζετο ὁ τελευταῖος μὴν καὶ ὅστις ἕνεκα τῆς προσθήκης ταύτης ἔχει κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος 29 ἡμέρας, ἀντὶ 28· ἐντεῦθεν καὶ τὸ τοιοῦτον ἔτος ὀνομάζεται ἐμβόλιμον ἢ δίσεκτον. Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸ 45ον ἔτος π. Χ. ἐτέθη δὲ εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος ἔτους ἦτοι ἀπὸ τοῦ 45 π. Χ. καὶ ὀνομάσθησαν Ἰουλιακὸν τό τε ἔτος ὡς καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἐδραζόμενον ἡμερολόγιον, ὅπερ μέχρι τῆς σήμερον ἀκολουθοῦσιν ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἡ Ἀρμενικὴ κ.τ.λ.

(2) Τὸ Ἰουλιακὸν ἔτος, καίτοι ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, εἶναι ἡλιακὸν, διαφέρει ὅμως ἀπὸ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ (Τροπικοῦ, Ἀστρονομικοῦ) ἔτους. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἥλιος δις κατ' ἔτος διέρχεται διὰ τοῦ Ἰσημερινοῦ, τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον. Τὸ σημεῖον τοῦ Ἰσημερινοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου διέρχεται τὸ ἔαρ, ὀνομάζεται σημεῖον τῆς ἑαρινῆς Ἰσημερίας, τὸ δὲ χρονικὸν διάστημα μεταξύ τῶν δύο ἑαρινῶν διαβάσεων τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου καλεῖται Τροπικὸν ἔτος, ὅπερ ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ ὀνομάζομεν ἀκριβὲς ἡλιακὸν ἔτος. Καὶ ἡ μὲν Ἀστρονομία ἐν τῷ ζητήματι τοῦ μήκους τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους, δὲν εἶπεν ἀκόμη τὴν τελευταίαν λέξιν, ὡς βεβαιοῦται ἐκ τῆς διαφορᾶς ἐν τοῖς σχετικοῖς ὑπολογισμοῖς τῶν διασημοτέρων μέχρι τοῦδε μαθηματικῶν καὶ ἀστρονόμων (Μέτωνος, Ἰππάρχου, Κοπερνίκου, Νεύτωνος Halley, Mayer, Delambre, Newcomb, Lalande, A. Σπαθάρη, Ἡλ. Βαλσαμάκη, Δ. Αἰγινήτου, Γ. Λιανοπούλου κ. ἄ.), διὸ καὶ ἡ κατασκευὴ ἡλιακοῦ ἡμερολογίου τὴν ἀπόλυτον ἀκρίβειαν κεκτημένου εἶναι

πιτή παρὰ διαφόρων ὁμογενῶν ἀστρονόμων· οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τὴν μελέτην καὶ διόρθωσιν αὐτοῦ προέτειναν καὶ σχετικὰς μεταρρυθμίσεις. Μεταξὺ αὐτῶν σπουδαιότερα λέγεται ἡ τοῦ πολυμαθοῦς χρονογράφου Νικηφόρου τοῦ Γρηγορά(3), ἣν οὗτος ὑπέβαλε τῷ 1324 Ἀνδρονί-

ἀδύνατος· ἔχοντες ὅμως ὑπ' ὄψει τὰ ἐν σελ. 713 τῆς *Connaissance de Temps* (Paris 1916) ἀναγραφόμενα, ἀποδεχόμεθα ὅτι τὸ μέσον μῆκος τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους ἀποτελεῖται ἐκ 365 ἡμ. 5 ὥρ. 48' λ. 46'', 08· λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ Ἰουλιακὸν ἔτος ἀποτελεῖται ἐκ 365 ἡμερ. καὶ 6 ὥρ., ἔπεται ὅτι τὸ Ἰουλιακὸν ἔτος εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ κατὰ 11' καὶ 13'', 92· ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη, ἣτις ὀνομάζεται μετέμπτωσις ἢ ἡλιακὴ ἐξίσωσις εἰς διάστημα 128 ἔτων περίπου συμπληροῖ μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν καὶ εἰς 46720 περίπου ἔτη ἀποτελεῖ ὁλόκληρον ἔτος, ἥτοι 46720 Ἰουλιακὰ ἔτη ἰσοῦνται πρὸς 46721 ἀκριβῆ ἡλιακά.

(3) Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς μελετήσας ἐπισταμένως ἀμφοτέρας τὰς ἀτελείας τῆς τε ἡλιακῆς καὶ σεληνιακῆς ἐξισώσεως ἐν τῷ Ἰουλιακῷ ἔτει λέγει τὰ ἐξῆς ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ Ἀνδρονίκῳ τῷ πρεσβυτέρῳ σχετικῇ ἐκθέσει περὶ διαρρυθμίσεως αὐτοῦ: «καὶ δὴ δεόν εἶναι πρῶτον ἐφ' ἡμῶν τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν ἐς τὸ ἀκριβὲς ἐρευνῆσαι· τοῦτο γὰρ αἰτίον ἀπάσας τὰς ἐξῆς ὑποθέσεις, ὡς προϊόντες ἐροῦμεν, εἴτα τὴν ἐφεξῆς μετ' ἰσημερίαν πανσέληνον· πανσέληνον δὲ φανέν, ὁπότε πλησιφαῆς εἴη τὸ πρὸς ἡμᾶς ἡμισφαίριον τῆς σελήνης.... ὥστε ἔξεστι συλλογίζεσθαι τὴν τῶν μεταξὺ χρόνων διαφορὰν κἀντεῦθεν καὶ δι' ὅσων ἔτων ὁπισθόπους ὁ χρόνος ἡμέρα μιᾷ γίνεται καὶ δι' ὅσων αὖτις ἑτέρα μιᾷ καὶ ὁμοίως αἰεί. Τοῦτο δὲ οὐ παρὰ τὴν τοῦ ἡλίου γίνεται κίνησιν· ὁμαλὴν γὰρ ἐκεῖνος αἰεὶ ταύτην ποιεῖται καὶ ἀπαρέγκλιτον· ἀλλὰ περὶ τὴν τῶν ἐνιαυσίων ἡμερῶν ἀπαρίθμησιν, ἣν σφαλερῶς αὐτοὶ ποιούμεθα· πρὸς γὰρ τοῖς τριακοσίοις ἐξήκοντα πέντε νυχθημέροις τίθεμεν καὶ ὁλόκληρον τέταρτον νυχθημέρου ἐνός, οὐκ ὀφείλοντες οὕτω. ὡς γὰρ ὁ Μέγας φησὶ Πτολεμαῖος, τριακοσιοστοῦ δέοντος ἡμέρας μέρους δεῖ τοῦτο προστίθεσθαι καὶ οὐχ ὁλόκληρον· ὡς δ' ἔγωγε αὐτὸς

κῶ τῷ πρεσβυτέρῳ ὡς καὶ ἡ τοῦ πολυμαθεστάτου Πλατωνιστοῦ Γεωργίου τοῦ Πλήθωνος ἢ Γεμιστοῦ καλουμένου(4). Αἱ τοιαῦται περὶ ἀτελείας καὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου γινώμιναι τῶν Ἑλλήνων ἀστρονόμων καὶ λογίων ταχέως μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, μάλιστα μετὰ τὴν εἰς αὐτὴν μετάβασιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων καὶ σπουδαίως, ὡς φαίνεται, ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων λογίαν τῆς Δύσεως· δι' ὃ καὶ ἔκτοτε βλέπομεν ὅτι οὐ μόνον αὐτοὶ ἤρξαντο νὰ μελετῶσι καὶ νὰ προτείνωσι τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ

ἐξακριβώσας εὖρον, μείζονος καὶ ἥκιστα τριακοσιοστοῦ τελείως, εἰ μὲν ἀσφαλῶς ἠκριβωσάμην· εἰ δέ μή, σκέμμα τοῦτο τίθημι τοῖς ἔπειτα ἀστρολόγοις» (Νικηφ. Γρηγ. βιβλ. 7, 13 ἐκδ. Βόννης).

Τὴν διόρθωσιν ταύτην τοῦ Νικηφόρου Γρηγορά ἐπεδοκίμασε τῷ 1371 καὶ Ἰσαάκιος ὁ μοναχὸς καὶ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρις (Συντ. Παλ. καὶ Ποτλῆ, τόμ. 6, σελ. 424).

(4) Οὗτος ἐπινόησεν ἴδιον ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον συνίστατο εἰς μῖγμά τι ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Μέτωνος καὶ τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου μετὰ τινων εὐφυῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι καθίστων τὴν συμμετρίαν ἀκριβεστέραν, ὡς λέγει ὁ ἐκδότης τῶν «Νόμων» αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ὁστις ἅμα δηλοῖ ὅτι, ἂν ἐφηρομύζετο τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Γεωργίου Πλήθωνος, δὲν θὰ ἐπύρχετο ἀνάγκη τῆς διορθώσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου. (Pléthon, *Traité des lois etc.*, par M. C. Alexandre, membre de l'Institut (Paris 1859. p. 73). Τὸ ἡμερολόγιον αὐτοῦ πιθανώτατον εἶναι βεβαίως ὅτι Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς ἐγνώρισεν εἰς τοὺς ἐν τῇ Δύσει, ὅτε μετέβη τῷ 1437 μετὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσήφ, τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἄλλων πρὸς συγκρότησιν τῆς ἐν Φερράρα (1438) καὶ Φλωρεντία (1439) Συνόδου (Διδυμοτεῖχου Φιλαρέτου Ἐκκλ. Ἱστορ. Τόμ. Β. σελ. 219). Τὰς περὶ ἡμερολογίου γνώμας τοῦ Γεωργίου Πλήθωνος ἀποδέχεται καὶ Θεόδωρος ὁ Γαζῆς (+1478) ὡς φαίνεται ἐν τῇ «περὶ μηνῶν» διατριβῇ αὐτοῦ.

ἡμερολογίου, ἀλλὰ καὶ ἐπισήμως ἐν διαφόροις Συνόδοις ἐγένετο λόγος καὶ σκέψις περὶ αὐτοῦ καὶ ἰδιαίτερος πολλοὶ Πάπαι κατέβαλλον συντόνους σχετικὰς ἐνεργείας(5). ἡ δὲ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος (1545-1551-1562) ἔλαβε καὶ ἀπόφασιν ὁριστικὴν περὶ μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ, ἣτις ὅμως ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος ἕως οὗ ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ' (1572-1585) ἀναλαβὼν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ρηθείσης ἀποφάσεως προέβη εἰς τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος δι' ἐπὶ τούτῳ Ἐπιτροπῆς(6),

(5) Οὕτως ἐκτενὴς ἐγένετο λόγος ἐν τῇ ἐν Κωνσταντίνῳ Συνόδῳ (1414—1418) περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Πέτρου d'Ailly (d'Ailly) ὡς καὶ ἐν τῇ ἐν Βασιλείᾳ (1431-1443) ὑπὸ τοῦ Νικολάου Κουζάνου (Mansi τόμ. XXVIII, 370-381). Ἐπίσης ὁ Πάπας Σίξτος ὁ Δ' (+ 1484) ἀπεπειράθη τὴν διόρθωσιν τοῦ ἡμερολογίου καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προσεκάλεσεν εἰς Ρώμην τὸν διάσημον Ἀγγλον φιλόσοφον καὶ ἀστρονόμον Ἰωάννην Ρεγιομοντάνον· ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἀπέθανε τὸ ἐπόμενον ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς Ρώμην ἔτος καὶ ἡ διόρθωσις δὲν ἐξετελέσθη, μετεκαλέσατο διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῷ 1475 τὸν ἐπιφανῆ ἀστρονόμον Ἰωάννην Müller (Jansen Gesch. des deutschen Volkes I. B. 112). Προσέτι ὁ Πάπας Λέων ὁ Ζ' (1513-21) κατὰ τὴν Ε' ἐν Λατερανῷ σύνοδον (1512-1517) ἐπέστησε σπουδαίως τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου· ὁ δὲ Ριχάρδος Σερβίνος, πατὴρ τοῦ πάπα Μαρκέλλου τοῦ Β' (1555) μεγάλας κατέβαλεν ἐνεργείας πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου.

(6) Ὁ Πάπας Γρηγόριος προσεκάλεσε τῷ 1577 πολλοὺς διασήμους ἀστρονόμους καὶ μαθηματικοὺς, εἰς οὓς προέτεινε τὴν μελέτην τοῦ ἡμερολογίου· ἐξ αὐτῶν λέγεται ὅτι ὁ καλαβρὸς Λουδοβίκος Λέλιος ὑπέδειξεν ἀπλουστάτην τινὰ μέθοδον, πιθανῶς τὴν προταθεῖσαν ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Γρηγοῤ, ἣτις μετ' ἐπαίνων ἐγένετο ἀποδεκτὴ (Boivini vita Gregor. ἐκδ. Βόν. σελ. XX. II). Τὴν μέθοδον ταύτην παρέπεμψεν ὁ πάπας Γρηγόριος πρὸς μελέτην εἰς ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην παρὰ τοῦ Ἰησοῦτου Χριστοφόρου Κλαῦτου ἐκ

τὴν δὲ 24ην Φεβρουαρίου 1582 καταργήσας αὐτοβούλως καὶ ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως μετὰ τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον, εἰσήγαγε καὶ ἐπέβαλε δι' ἐπὶ τούτῳ βούλλας εἰς τοὺς Καίτολικοὺς τῆς Δύσεως τὸ νέον τοῦτο ἡμερολόγιον, τὸ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ Γρηγοριακὸν ἐπικληθέν(7).

Βαμβέργης, τοῦ ἐκ Τολήτου ἱερέως Σιακονίου, τοῦ Ἀλουϊσίου Λιλὶ ἐκ Βερώνης (ὅστις ἦτο καὶ ἱατρός) καὶ τοῦ καρδινάλιου Γουλιέλμου Σιρλέτου· ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη μετὰ τετραετὴ μελέτην διετύπωσε τὴν γνώμην αὐτῆς τῷ 1581 ἐν σχεδίῳ· τοῦτο δὲ ὁ πάπας Γρηγόριος ἀπέστειλε εἰς διάφορα Πανεπιστήμια ζητῶν τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν ἐκείνων· μετὰ τὴν ὁμόφωνον δ' ἔγκρισιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀποδοχὴν ἐπὶ τῶν καθολικῶν αὐλῶν, ἐκοινοποίησεν ἐπισήμως δι' ἐπὶ τούτῳ βούλλας τὴν μεταρρυθμίσειν τοῦ ἡμερολογίου.

(7) Ὁ πάπας Γρηγόριος παρατηρήσας ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἕνεκα τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους, ἣτις εἶναι 11' καὶ 15'' 92 (ὄρ. σελ. 13 σημ. 2) ἡ χρονολογία τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας δὲν εἶναι σταθερὰ, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἡμέρα αὐτῆς μετακινεῖται, δι' ἣν ἄλλη ἦτο ἐπὶ Χριστοῦ, ἄλλη δὲ ἐπὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ φαίνεται ὅτι ἡ μὲν ἑαρινὴ ἰσημερία ἔχει ὀπισθοδρομικὴν κίνησιν ἐπὶ τῶν μηνολογιῶν βαίνουσα πρὸς τὰ ὀπίσω ὅσον ἀφορᾷ τὴν μηνολογίαν αὐτῆς, αἱ δὲ Ἰουλιακαὶ μηνολογίαι προχωροῦσιν ἐπὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη ἦτο ἐπίσης ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 325, ὁπότε συνεκροτήθη ἡ Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, μέχρι τοῦ 1582, ἦτοι ἀπὸ τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῆς ΙΓ'. αἱ μηνολογίαι ἐν τῷ Ἰουλιακῷ ἡμερολογίῳ προὔχωρησαν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀκριβὲς ἡλιακὸν ἔτος κατὰ 10 περίπου ἡμέρας, δι' ὃ ἐν τῷ 325 ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία συνέπιπτε τῇ 21ῃ Μαρτίου, τῷ 1582 συνέπιπτε τῇ 11ῃ Μαρτίου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ αἱ ἑαριναὶ ἑορταὶ ἤρχισαν παρασυρόμεναι πρὸς τὸ θέρος, ἐπιθυμῶν δὲ συγχρόνως ἵνα εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ἡμερολόγιον ἀκριβεστέραν ἐκτίμησιν τοῦ ἔτους καὶ ἐπαναγάγῃ τὰς κινητὰς ἑορτὰς εἰς τὴν δέουσαν ἐν τῷ ἀστρονομικῷ ἔτει θέσιν αὐτῶν, ἀπέβλεψεν εἰς τὰ ἐξῆς δύο σημεία· α'.

Τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον εἶναι ἀναντιρρήτως τελειότερον τοῦ Ἰουλιακοῦ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως· δὲν ἔχει ὅ-

ἵνα ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία, καθ' ἣν προσδιορίζεται ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καὶ ἅπασαι αἱ ἄλλαι ἐξ αὐτοῦ ἐξαγόμεναι κινηταὶ ἑορταί, καὶ ἥτις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐπιπτε τὴν 11ην Μαρτίου, ἐπαναχθῇ καὶ πάλιν εἰς τὴν 21ην Μαρτίου, καθ' ἣν συνέπιπτε καὶ ἐπὶ τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκου-
μενικῆς Συνόδου· καὶ β'.) ἵνα ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία πίπτῃ καὶ εἰς τὸ μέ-
λον κατὰ τὴν 21ην Μαρτίου.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ πρώτου σκοποῦ, ἐπειδὴ μεταξὺ τῆς ἐκκλησια-
στικῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ταυτιζομένης πρὸς τὴν 21 Μαρτίου τοῦ Ἰ-
ουλιακοῦ ἡμερολογίου καὶ τῆς πραγματικῆς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του κατὰ
τὸ ἀστρονομικὸν ἔτος ἑαρινῆς ἰσημερίας οὔσης τῇ 11ῃ Μαρτίου, ὑπῆρ-
χε διαφορὰ 10 ἡμερῶν, ἀπέκοψεν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1582 ἑ-
τους 10 ἡμέρας, μηνολογήσας τὴν 5ην Ὀκτωβρίου εἰς 15ην τοῦ ἰ-
δίου μηνὸς καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία ἐπανῆλθε κατὰ τὸ 1583 εἰς
τὴν 21ην Μαρτίου. Ὅπως ἐπιτευχθῇ δὲ ὁ δεῦτερος σκοπὸς παρεδέξατο
κύκλον ἐκ 400 ἐτῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἕκαστον τέταρτον ἔτος τυγχάνει ἐμβό-
λιμον ὥς καὶ ἐν τῷ Ἰουλιακῷ, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅμως ὅτι εἰς τὸν κύ-
κλον τοῦτον τῶν 400 ἐτῶν ὥρισε ν' ἀφαιρῶνται τρία δίσεκτα ἔτη καὶ κα-
τὰ κανόνα τὸ τελευταῖον ἔτος ἐκάστης ἑκατονταετηρίδος, τὸ μὴ διαιρε-
τὸν διὰ τοῦ 400, ἥτοι εἰς τέσσαρας κατὰ συνέχειαν ἑκατονταετηρίδας
διέταξε ν' ἀφαιρῶνται τρεῖς ἐν ὅλῳ ἡμέραι καὶ οὕτω μεταξὺ 400 πο-
λιτικῶν ἐτῶν ἀντὶ 100 δισέκτων νὰ παρεμβάλλωνται μόνον 97 τοιαῦτα·
κατὰ ταῦτα λαμβανομένου ὑπ' ὅψιν ὅτι τὸ 1600 ὥς διαιρετὸν διὰ τοῦ
400 ἦτο δίσεκτον, τὰ ἔτη 1700, 1800 καὶ 1900 δὲν ἦσαν δίσεκτα κα-
τὰ τὸ Γρηγοριακόν, ἐνῷ ἦσαν τοιαῦτα κατὰ τὸ Ἰουλιακόν, τὸ δὲ 2000
θὰ ἦναι δίσεκτον κατὰ τε τὸ Γρηγοριακόν καὶ Ἰουλιακόν (Σάθα Ἰερ.
Β'. 64 Κ. Λαμπρύλλου ἐν Πανδώρα 1865. Ἀντων. Δαμασκ. ἐν Ἑθν.
Ἡμερολ. Μ. Βρετοῦ 1863).

Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς διαρρυθμίσεως ταύτης δὲν ἐπέτυχεν ὁ πάπας
Γρηγόριος καθ' ὁλοκληρίαν τοῦ δευτέρου αὐτοῦ σκοποῦ, ὅστις ἦτο ὅ-
πως ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία συμπέσῃ πάντοτε εἰς τὴν 21ην Μαρτίου καὶ
τοῦτο διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, διότι καὶ τὸ Γρηγορικὸν ἔτος δὲν
εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνον πρὸς τὸ ἀκριβὲς ἡλιακόν· ἐπειδὴ δὲ κατὰ
τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον τὸ ἔτος θεωρεῖται ἴσον πρὸς 365 ἡμέ-

μως δυστυχῶς καὶ τοῦτο τὴν πρέπουσαν ἀκρίβειαν καὶ τελειό-
τητα. Ἐντεῦθεν μετὰ τὴν κοινοποίησιν αὐτοῦ πολλοὶ τῶν Λα-
τίνων λογίων καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν καθηγητῶν τῶν Παρισίων κα-
τέκριναν αὐτὸ καὶ ἀντέστησαν κατὰ τῆς ἀποδοχῆς αὐτοῦ·
βαθμηδὸν ὅμως ἐπετεύχθη ἡ εἰσαγωγή καὶ ἐπιβολὴ αὐτοῦ εἰς
πάσας τὰς Καθολικὰς Ἐπαρχίας καὶ τὰ Καθολικὰ Κράτη. (8)

ρας, 5 ὥρας, 49' λεπτὰ καὶ 12'' λ. καὶ ἐπειδὴ ὁ πάπας Γρηγόριος διέ-
ταξεν ἵν' ἀποκόπτωνται 3 ἡμέραι εἰς 400 ἔτη, διὰ τοῦτο καὶ τὸ Γρη-
γοριακὸν διαφέρει ταῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους καὶ περιέχει λάθος ἐξ
25', 92 λεπτῶν συνιστάμενον, ὅπερ μετὰ παρέλευσιν 3334 ἐτῶν πε-
ρίπου συμποσοῦται εἰς μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν, μετὰ παρέλευσιν δὲ
σχεδὸν 1.216. 910 ἐτῶν εἰς ἓν ὁλόκληρον ἔτος.

Ἐκ τῶν ἄνωθι γίνεται δῆλον ἀφ' ἑνὸς ὅτι διὰ τῆς προκειμένης
ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου
ὁ Ἰουλιακὸς ἀπλούστατος τοῦ ἡμερολογίου τετραετὴς κύκλος μετεβλή-
θη εἰς τὸν συνθετώτερον 400ετῆ Γρηγοριακόν· προσέτι δὲ ἀφ' ἑτέρου
ὅτι τότε τὸ Ἰουλιακὸν καὶ Γρηγοριακὸν ἔτος διαφέρουσι τοῦ ἀκριβοῦς ἡ-
λιακοῦ ὑπερτεροῦντα αὐτοῦ· ἡ δὲ διαφορὰ αὐτῶν συνίσταται ἐν τούτῳ,
ὅτι τὸ μὲν Ἰουλιακὸν ὑπερτερεῖ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ κατὰ 11' λ.
13'', 92 λ. τὸ δὲ Γρηγοριακὸν ὀλιγώτερον ἦτοι κατὰ 25'', 92λ· ἐντεῦ-
θεν καὶ αἱ Γρηγοριακαὶ μηνολογίαι προχωροῦσι μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν
μηνολογίαν τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους, ἀλλὰ βραδύτερον τῶν Ἰου-
λιακῶν, ἅτε γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ Ἰουλιακὸν ἔτος ὑπερτερεῖ τοῦ Γρη-
γοριακοῦ καὶ δὴ κατὰ 10' λ. 48'' λ. περίπου· ὥστε ἡ μεταξὺ τῶν μη-
νολογιῶν αὐτῶν διαφορὰ αὐξάνει κατὰ μίαν ἡμέραν μετὰ πάροδον 133
ἐτῶν περίπου, κατὰ ἓνα μῆνα μετὰ 4000 ἔτη περίπου καὶ κατὰ ἓν ὁλό-
κληρον ἔτος μετὰ πάροδον 48000 ἐτῶν περίπου ἥτοι κατὰ τὸν 490ον
αἰῶνα αἱ ἐπὶ τῆς αὐτῆς φυσικῆς ἡμέρας μηνολογίαι τῶν διαφόρων
ἐκκλησιῶν θὰ ᾧσι πάλιν αἱ αὐταὶ ἀλλά, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι αἱ Ἐκ-
κλησίαι τῆς Δύσεως θὰ μετροῦσιν ἐν ἔτος περισσότερον τῶν Ἐκκλησιῶν
τῆς Ἀνατολῆς.

(8) Τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον κατ' ἀρχὰς ἐδέχθησαν μόνον αἱ
ἐπαρχίαι τῆς Ἰταλίας, Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας· εἶτα δὲ βαθμηδὸν

Οἱ δὲ διαμαρτυρόμενοι ἠρνήθησαν καὶ αὐτοῖκατ' ἀρχὰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου καὶ ἐξηκολούθουν ἔχοντες ἐν χρήσει τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον μέχρι τοῦ 1700, ὅποτε ἐγένετο ἡ διαρρύθμισις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ διασήμεν ἐν Ἰέννη κατηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν Βευέλλου, ἐποιομάσαντος αὐτὸ «Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον διωρθωμένον».(9) Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀποδεξάμενοι βαθμηδὸν(10) τὸ νέον τοῦτο ἡμερολόγιον, εἶχον ἐν χρήσει αὐτὸ μέχρι τοῦ 1778, ὅτε Φρειδερίκος ὁ Β'. βασιλεὺς τῆς Πρωσίας, συμπαύως, ὥς φαίνεται, δια-

ἐπετεύχθη ἡ εἰσαγωγή αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Καθολικὰς ἐπαρχίας· οὕτω μετὰ δύο μῆνας ἐγένετο ἀποδεκτὸν ἐν Γαλλίᾳ, τῷ 1583 εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὰς Κάτω Χώρας, τῷ 1586 εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ τῷ 1587 εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

(9) Ἡ διαρρύθμισις τοῦ Βευέλλου συνίστατο ἐν τούτῳ· ἐπειδὴ παρετήρησεν ὅτι ἡ μεταξὺ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους διαφορὰ ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του 11 ἡμέραι, ἵνα ἐπαναγάγῃ τὴν ἔαριν τὴν ἰσημερίαν εἰς τὴν 21ην Μαρτίου, ἀπέκοψεν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1700, 11 ἡμέρας, ὁρίσας ἵνα ἡ 19η Φεβρουαρίου μετονομασθῇ 1η Μαρτίου· ἡ δὲ μηνολογία τοῦ Πάσχα ὥρισεν ἵνα προσδιορίζηται ἐπὶ τῇ βάσει ἀστρονομικῶν ἐπὶ τῆς σελήνης ὑπολογισμῶν.

(10) Τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Βευέλλου ἀπεδέξαντο τῷ 1700 ἡ Γερμανία, Δανία καὶ αἱ Κάτω χῶραι, τῷ 1701 τὰ διαμαρτυρόμενα Καντόνια τῆς Ἑλβετίας, τῷ 1752 ἡ Ἀγγλία καὶ τῷ 1753 ἡ Σουηδία (Kurtz Kirchengesch § 152, 3 ἔκδ. 1890).— Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀκολουθοῦντες τὸ νέον τοῦτο ἡμερολόγιον, προσδιορίζοντες δὲ καὶ τὴν μηνολογίαν τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει ἀστρονομικῶν ἐπὶ τῆς σελήνης ὑπολογισμῶν τοῦ Βευέλλου ἐώρτασαν τοῦτο τῷ 1724 καὶ 1744 ὁκτὼ ἡμέρας ἐνωρίτερον τῶν Καθολικῶν. Τὸ αὐτὸ ἔμελλον νὰ πράξωσι καὶ τῷ 1788, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας Φρειδερίκος ὁ Β'. λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἐπέβαλε τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον καὶ εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους ὑπηκόους αὐτοῦ (L' art de verifier les dates p. 43).

καίμενος πρὸς τοὺς Καθολικοὺς διέταξεν ἵνα καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὑπήκοοι αὐτοῦ ἀποδεχθῶσι τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον· καὶ οὕτω ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐπεκράτησεν ἡ χρῆσις αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῖς Προτεστάνταις καὶ συνεπῶς καθ' ὅλην τὴν Δύσιν.

Ὁ Πάπας Γρηγόριος ἐπιθυμῶν τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἡμερολογίου αὐτοῦ καὶ παρὰ ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς πολλαχῶς διενήργησε πᾶν τὸ δυνατὸν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ(11), ἀλλ' ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκ-

(11) Οὕτω τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 1583 ἀπέστειλεν ὁ πάπας Γρηγόριος πρὸς τὸν πατριάρχην Κων]πόλεως Ἱερεμίαν τὸν Β'. ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ἐπάρχου Κερκυραίου καὶ Ἰωάννου Βοναφρέως Ζακυνθίου, φέρουσας ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ δῶρα πλούσια συγκείμενα ἐξ ἐγὸς **ἐσταυρωμένου χρυσοῦ καὶ Εἰρήνης**, εἰδους παπικοῦ φυλακτηρίου, λιθοκολλήτου· ἀλλ' οἱ εἰρημένοι πρέσβεις τοῦ Πάπα ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ αὐτῶν καὶ ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι. Ἐπίσης ἀπέτυχε καὶ ὁ ἐπιφανὴς Μουρεζίνης, ὅστις ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ ἀπεστάλη παρὰ τῷ Πατριάρχῃ παρὰ τοῦ πρίγκηπος τῆς Ἑνετίας Νικολάου Δαπόντε· εἰς ὃν ἀπαντῶν ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας ἔγραφεν... «εἰ καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ τῶν φωστήρων κίνησις περὶ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἀνωμαλίαν τινὰ ποιεῖ, τῇ εὐσεβείᾳ γε μὴν οὐδ' ὁπωστίουν τοῦτο λυμαίνεται· ὁθεν οὐδὲ μετατρέπειν δεῖ τὸν τῶν πατέρων κανόνα καὶ καινοτομεῖν καὶ εἰς αἰτίαν στάσεως τὰς Χριστοῦ Ἐκκλησίας κινεῖν· εἴπερ ἀληθεῖς καὶ θεῖον πνεῦματι περὶ ἀναγκαίων καλῶς ἐσκόπουν, πολλὰ εἰσι τὰ ψυχωφελῆ καὶ οὐχὶ τὰ παίγνια τῶν ὥρολογίων τούτων» (Σάββα Ἱερ. Β' 26-28. Διδυμοτ. Φιλαρέτ. Ἐκκλ. ἱστορ. Γ. σελ. 124. Σοφ. Οἰκονομ. ἐν βίῳ Γρηγ. Εἰρηνοπόλεως).

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην παρὰ τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ Κων]πόλεως προέβη ὁ πάπας Γρηγόριος τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς σχετικὰς ἐννεργείας παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις· οὗτοι ὁμῶς ἔστειλαν ἐπιτροπὴν εἰς Κων]πολιν ζητοῦντες τὴν γνώμην τοῦ Πατριάρχου Κων]πόλεως· συνελεύει τοῦ διαβήματος τούτου τῶν Ἀρμενίων «συγκροτεῖται σύνοδος

κλησία δὲν ἦτο βεβαίως δυνατόν ν' ἀποδεχθῇ τὴν προτεινομένην παρὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μεταρρύθμισιν, ἀφ' ἑνὸς διότι αὕτη δὲν ἦτο τελεία καὶ ἀκριβὴς ἐν πᾶσι καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι διέβλεπε καὶ κατενόει τὸ ἰδιοτελὲς καὶ ὀπισθόβουλον τῶν τοιούτων προτάσεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου ἐθεώρει ὡς σπουδαῖον μέσον πρὸς παραπλάνησιν καὶ σαγήνευσιν τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, εἰς δὲ τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀπέδιδε τὴν σημασίαν τῆς ἀναγνωρίσεως ὑπ' αὐτῶν τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα καὶ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν.(12) Ἐντεῦθεν ὁ μὲν τότε Πατριάρχης Κων]πόλεως Ἱερεμίας ὁ Β'. συγκροτεῖ ἐπανειλημμένας συνόδους, ἐν αἷς κατακρίνει τὴν ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου «ὡς ἐπισφαλῆ, ὡς μὴ ἀναγκαίαν καὶ ὡς πρόξενον πολλῶν σκανδάλων καὶ κινδύνων εἰς πάντα τὰ χρι-

Μητροπολιτῶν τῷ 1583 ἐν Κων]πόλει, παρόντος καὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Σιλβέστρου καὶ κατεκρίθη τὸ ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου εἰσαχθὲν καλενδάριον καὶ οὐκ ἀπεδέχθη ἡ Σύνοδος αὐτὸ κατὰ τὴν τῶν Λατίνων αἵτησιν» (Υψηλάντ. τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν σελ. 111). ἐν δὲ τῇ πρὸς τοὺς Ἀρμενίους ἐπιστολῇ τοῦ πατριάρχου Κων]πόλεως Ἱερεμίου καὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Σιλβέστρου, δι' ἧς ἐκοινοποιεῖτο αὐτοῖς ἡ ἀπόφασις τῆς προκειμένης Συνόδου, λέγεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία τηρεῖ μέχρι τοῦ νῦν πάντα τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου τεθεσπισμένα **ἀπαρεγκλίτως** καὶ ὅτι «πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ σύγχυσιν ἐν ἑαυτῷ περιέχει τὸ νέον ὥρολόγιον καὶ ἀιατροπὴν ἀναθεωρούμενον», ἀροῦ κατ' αὐτὸ συμβαίνει νὰ συνεορτάζωμεν τοῖς Ἰουδαίοις, ὅπερ ἐναντίον ταῖς διατάξεσι τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου (Δοσιθ. τόμ. ἀγάπ. σελ. 538. Σάθ. σχεδιασμ. περὶ Ἱερεμ. Β'. σελ. 26 Μ. Γεδ.Καν. Διάτ. Α'. σελ. 34. Heines. Τόμ. Γ'. σελ. 180. Υψηλ. 111).

(12) Ὁρ. κεφ. Β'. σελ. σχετικὴν ἔγγραφον δήλωσιν τοῦ ἐν Ἐνετίᾳ πρεσβευτοῦ Ἑρρίκου τοῦ Γ'. Maisse.

στιανικὰ Ἐθνη»(13), ὁ δὲ τότε ἐπίσης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος ὁ Πηγᾶς (1590) κατακρίνει δριμύτως πᾶσαν παρέκκλισιν ἀπὸ τῶν καθεστώτων χαρακτηρίζων αὐτὴν ὡς καινοτομίαν καὶ ἐρρωμένως ἀνθίσταται κατὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου συνιστῶν τὴν ἐμμονὴν ἐν τῷ Ἰουλιακῷ ἡμερολογίῳ, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν σωζομένων ἐν χειρογράφῳ τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογικῆς Ἀκαδημίας.(14).

(13) Οὕτω χαρακτηρίζεται ἡ προκειμένη τοῦ Πάπα Γρηγορίου μεταρρύθμισις τοῦ Ἡμερολογίου ὑπὸ τῆς τῷ 1587 συγκροτηθείσης ἐν Κων]πόλει ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Συνόδου, ἐν ἣ ἦσαν παρόντες καὶ οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Μελέτιος ὁ Πηγᾶς καὶ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος. Ὁ αὐτὸς Πατριάρχης ἀπαντῶν τῷ 1588 εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Φιλαδελφείας Σευήρου, ἐπισκόπου τῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος Ἐνετίας καὶ τῶν Ἐπιτρόπων τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, δι' ἧς οὗτοι ἐζήτουν τὴν ἄδειαν πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ νέου ἡμερολογίου, κατακρίνει αὐτοὺς δριμύτως καὶ ἀποτρέπει ἀπὸ πάσης καὶ περὶ τὸ πάσχα **καινοτομίας**. (Σαθ. Παραρτ. σελ. 33. Υψηλάντ. σελ. 111-113. Δοσιθ. Δωδεκάβ. σελ. 116-9).

(14) Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων σπουδαιότεραν διὰ τὸ προκείμενον ζήτημα σημασίαν ἔχουσιν αἱ ἐξῆς: ἡ κβ'. ἐπιστολὴ ἀποστελλομένη πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Μεσσηνίας, ἐξ ἧς γίνεται δῆλον ὅτι ὁ ἱ. Μελέτιος ἔγραψεν εἰς πολλοὺς περὶ τοῦ νέου ἡμερολογίου, ἀποτρέπων ἀπὸ τῆς καινοτομίας, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὸν καρδινάλιον Ἰούλιον Ἀντώνιον δεικνύων «ὕγιως μὲν ἔχειν τὸ πάσχα τελούμενον κατὰ τὸ τῶν πατέρων κανόνιον» παρακαλῶν δὲ «μὴ αὔξειν τὰς τῶν ἐκκλησιῶν διαφωνίας» ἡ κγ'. ἐπιστολὴ ἐξ ἧς πληροφοροῦμεθα ὅτι μετὰ τὴν ἐκ Κων]πόλεως ἐπιστροφὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τοῦ Πατριάρχου Σιλβέστρου ἐλήφθη ἐπιστολὴ ἐκ Ρώμης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἰσχυρίζοντο «ὡς οὐκ ἀσυνέτως διεσκέψαντο Ρωμαῖοι περὶ τοῦ ἡμερολογίου καὶ τοῦ πάσχα», ὁ δὲ πατριάρχης Σίλβεστρος ἔγγραφον ἐζήτει ἐνδείξιν περὶ τοῦ ζητήματος καὶ ὅτι προέβη ὁ ἱ. Μελέτιος εἰς τὴν σύνταξιν **τόμου**, ὃν ἐν ἀντιδιαστολῇ

Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος· προΐόν-
τος δὲ τοῦ χρόνου τοῦ ἐκ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας περὶ τὴν
σαγήνευσιν τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς χριστιανῶν κιν-
δύνου μειωθέντος, ἤρξατο καὶ πάλιν μετὰ σοβαρότητος νὰ
μελετᾶται τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου καὶ πόθοι καὶ εὐ-
χαὶ νὰ ἐκφράζονται ὑπὲρ διαρρυθμίσεως αὐτοῦ, σπουδαίως
εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο συντρέχοντων καὶ μεγάλην ἐπιρροὴν
ἀσκούντων καὶ τῶν σχετικῶν πολιτικῶν λόγων, κοινωνικῶν
ἀναγκῶν καὶ διεθνῶν σχέσεων.

Σπουδαιότερον μεταξὺ ὅλων τούτων χαρακτηρεῖται φέρου-
σιν, ὡς εἶδος, αἱ γνῶμαι καὶ ἐνέργειαι τῶν τελευταίων Πα-
τριαρχῶν Κων]πόλεως· οὕτω εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον πρὸς ἐ-
νοποίησιν τοῦ ἡμερολογίου ἐπέδειξεν ὁ Πατριάρχης Νεόφυ-
τος ὁ Η', ὅστις καὶ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ἀπέστειλε τὸν κ.
Τανταλίδην εἰς διάλεξιν περὶ τοῦ Ἡμερολογίου γενομένην
τῇ 7ῃ Ἰουνίου 1893 ἐν τῷ Ἑλλην. Φιλολογικῷ Συλλόγῳ.
Ἐπίσης ὁ Πατριάρχης Ἀνθιμος ὁ Ζ', καίπερ ἀπαγορεύσας

πρὸς τὸν τῆς Κων]πόλεως ἐπωνόμασεν «Ἀλεξανδρινόν,» τὸν ὁποῖον
ἀκολούθως ὁ ἴδιος ἀπέστειλε μετὰ τῆς ῥηθείσης ἐκ Ρώμης ἐπιστολῆς
τῷ 1594 πρὸς τὸν βασιλέα Μοσκόβου καὶ Αὐτοκράτορα πάσης Ρω-
σίας Θεόδωρον, καθ' ὅσον κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, 16ον, μεγάλας ἐ-
νεργείας κατέβαλεν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ νέου
Ἡμερολογίου ἰδίᾳ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ρωσίᾳ· ἡ ριγ'. ἐπιστολὴ πρὸς τὸν
διαληφθέντα ἐν Ἑνετίᾳ ἐπίσκοπον τῶν ὀρθοδόξων Φιλαδελφείας, ἐν
τῇ ὁποίᾳ κατακρίνει τὸ νέον ἡμερολόγιον διότι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο,
τὸ 1596, τὸ Πάσχα τῶν καθολικῶν συνέπεσε πρὸς τὸ Πάσχα τῶν Ἰ-
ουδαίων· ἡ ριε'. ἐπιστολὴ ἀποστελλομένη πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Δύ-
σεως ὡς καὶ ἡ σλη'. πεμπομένη τοῖς ἐν Λεοντοπόλει ὀρθοδόξοις δι'
ῶν συνιστᾷ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον καὶ ἀπαγο-
ρεῖται πᾶσαν ἀπὸ τῶν καθεστώτων παρέκκλινιν χαρακτηρίζων αὐτὴν
ὡς καινοτομίαν.

τὴν συζήτησιν ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ τοῦ ζητήματος
τῶν Πασχαλίων Κανόνων, ἐπέτρεψεν ὁμως ἵνα δημοσιευθῇ
ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» τῆς 24ης Νοεμβρίου 1895
ἡ περὶ ἡμερολογίου γνώμη του «ὅτι συμφωνοῦμεν ἐν τῇ ἐκ-
φράσει πόθων καὶ εὐχῶν ὑπὲρ τοῦ ἐνιαίου ἡμερολογίου δι'
ἅπαντας τοὺς χριστιανικοὺς λαούς.» Προσέτι ὁ πατριάρχης
Κωνσταντῖνος ὁ Ε'. ἀδιστακτικῶς ἐξέφραξε τὴν περὶ τοῦ ἡ-
μερολογίου γνώμην του ὅτι «πᾶν ὅ,τι δέον νὰ ζητῇ ἡ Ἐκ-
κλησία ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι εἶναι νὰ μὴ θίξωσι τὴν
ἐορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ δὴ ἄνευ τῆς συναινέσεώς της». Κατὰ
τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἐκ Σμύρνης μαθηματικὸς ἀοίδιμος Ἐ-
παμεινώνδας Πολυδώρου ὑπέβαλε τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ἐν
χειρογράφῳ πραγματείαν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυ-
θμίσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου, ἣτις καὶ παρεπέμφθη
πρὸς μελέτην εἰς ἐπὶ τούτῳ Ἐπιτροπὴν.(15)

15 Ἡ προκειμένη ἐπιτροπὴ ἀπετελέσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλογιμωτάτων
καθηγητῶν κ. κ. Γ. Λιανοπούλου, Β. Ἀντωνιάδου, Κορνηλίου Α.
Σπαθάρη, καὶ Ἡλ. Βαλσαμάκη· ἡ δὲ σχετικὴ αὐτῆς ἐκθεσις ὑποβλη-
θεῖσα ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Σεπτεμβρίου 1902 ἔχει ὡς ἑξῆς «Προθύμως
ἀνομολογοῦσα ἡ Ἐπιτροπὴ τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοπονίαν τοῦ ἀ-
οιδίμου ἀνδρὸς περὶ τὴν μελέτην τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος, λυπεῖται
σφόδρα διότι διαφωνεῖ αὐτῷ εἰς πολλὰ καὶ δὴ εἰς τὰ καίρια τῶν πο-
ρισμάτων αὐτοῦ. Προτείνει δηλονότι ὁ συγγραφεὺς ἀντικατάστασιν
μὲν τοῦ ἀστρονομικῶς ἐπιληψίμου Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου διὰ τοῦ ἀ-
στρονομικῶς ὀρθοτέρου Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου, τοιαύτην δὲ τοῦ
τελευταίου τούτου ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν, ὥστε τὸ χριστιανικὸν
Πάσχα μῆτε νὰ προηγῇται μῆτε νὰ συμπίπτῃ ποτὲ μετὰ τοῦ Πάσχα τῶν
Ἰουδαίων, ὡς συμβαίνει νῦν πολλάκις παρὰ τοῖς ἀκολουθοῦσι τῷ νέῳ
ἡμερολόγιῳ, ἀλλὰ νὰ ἐορτάζεται πάντοτε μετὰ τὸ Πάσχα τῶν Ἰου-
δαίων, ὡς συμβαίνει παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον. Νομί-
ζει δὲ τοῦτο κατορθωτόν, ἐὰν τὰ ὅρια τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα ἀντὶ

Ὁ δὲ ἀείμνηστος πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ'. κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ πατριαρχεῖαν ἔσχε τὴν ἀξιέπαινον πρωτοβου-

τῶν πρὶν 22 Μαρτίου καὶ 25 Ἀπριλίου μετατεθῶσιν εἰς 27 Μαρτίου καὶ 30 Ἀπριλίου (κατὰ τὸ εἰσαχθησόμενον νέον ἡμερολόγιον.)

Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου ζητήματος, ἐπειδὴ τὰ περὶ τῆς ὀρθότητος καὶ ἀκριβείας τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου ἐξετάζει ὁ συγγραφεὺς οὐ μόνον θεωρητικῶς, χάριν ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικῶς, χάριν τῆς κατὰ τὸ ὀρθότερον ἡμερολόγιον διακανονίσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἄλλων κινητῶν ἑορτῶν, ἵνα μὴ, ὡς λέγει, ἑορταὶ ἑορταστῇαι καὶ ἀνέκαθεν ἑορταζόμεναι καθ' ὁρισμένας τινὰς ὥρας τοῦ ἑνιαυτοῦ, σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τὰς ἑλλείψεις τοῦ νῦν ἐν χρήσει ἡμερολογίου ἑορτάζωνται βραδύτερον τῶν εἰθισμένων ὥρῶν, ἢ ἐπιτροπεία ἐκ τῆς αὐτῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἐξετάζουσα τὸ ζήτημα οὐδὲν εὐρίσκει τὸ θρησκευτικῶς συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀποστῆναι τῆς διὰ τῶν αἰώνων καθιερωθείσης πράξεως τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀντικαταστήσαι τὸ ἀστρονομικῶς ἀτελέστερον θεωρούμενον ἡμερολόγιον δι' ἑτέρου ἀστρονομικῶς τελειότερου ὑποτιθεμένου ἡμερολογίου, χάριν ἀστρονομικῆς ἀκριβείας, περὶ τὸν ἑορτασμόν τῆς ζωηφόρου ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Εὐπροσδέκτως τῷ θεῷ ἑορτάζουσιν οὐχὶ οἱ ἀστρονομικὴν ἀκρίβειαν ἐπιτηδεύοντες περὶ τὴν τήρησιν τῶν καιρῶν ἀλλ' οἱ ἀκριβεῖς περὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς ψυχῆς, οἱ κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἑορτάζοντες «μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας» (1. Κορ. Ε', 7. Σ.) κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον τὸ παρατηρεῖν ἡμέρας καὶ καιροὺς καὶ ἑνιαυτοὺς καὶ νουμηνίας τεκμηριοῦ νηπιότητα ἐν τῇ πίστει καὶ αὐτὸ τοῦτο μετάπτωσιν ἀπὸ τοῦ ζωοποιούντος πνεύματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ κτεῖνον γράμμα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ φαρισαϊσμοῦ (Γαλ. 4, 10. Κολ. 2, 16). Παρὰ τὸ πρῶτον τοῦτο καὶ κύριον θεωρεῖ ἡ ἐπιτροπεία ὅπως ἐπουσιώδεις καὶ δευτερεύοντας τοὺς ἄλλους λόγους τοὺς ἐκ κοινωνικῆς ἢ πολιτικῆς ἀπόψεως προσαγομένους πρὸς κατάδειξιν τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ ἐπείγοντος τοῦ ἀντικαταστήσαι τὸ ἀρχαιότερον Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον διὰ τοῦ νεωτέρου Γρηγοριακοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ποτὲ ἡ Ἐκκλησία ἀφορῶσα καὶ εἰς τὰς ἄλλας, τὰς κοσμικωτέρας ἀνάγκας τοῦ χριστιανισμοῦ πληρώ-

λίαν ὅπως δι' ἐπὶ τούτῳ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἐγκυκλίου κατ' ἀπόφασιν τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου ὑπὸ ἡ-

ματος ἤθελε κρίνει ἐπάναγκες καὶ εὐκαιρον νὰ ἐπιληφθῇ καὶ τῆς τούτων ἱκανοποιήσεως δι' ὁμοιομόρφου τινος καὶ ἀστρονομικῶς ἀκριβεστερου ἡμερολογίου καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν δύναται οὐδὲ πρέπει κατὰ τὴν ταπεινὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπείας νὰ ἀποδεχθῇ ἡ Ἐκκλησία, ὡς θέλει καὶ προτείνει ὁ συγγραφεὺς, τὸ Γρηγοριακὸν λεγόμενον ἡμερολόγιον, δι' ἄλλους τε λόγους καὶ διότι ὑπάρχει πασίγνωστον ὅτι ἔχει καὶ τοῦτο τὰς ἑλλείψεις αὐτοῦ, προκριτωτέρα δὲ εἶναι ἡ εὐρεσις καὶ ἡ εἰσαγωγή τρίτου τινὸς ἀκριβεστερου.

Καὶ ταῦτα περὶ τοῦ πρώτου ζητήματος.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δεύτερον καὶ κύριον ζήτημα, τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου διὰ τῆς μεταθέσεως τῶν ἑκπαλαι κειμένων ὁρίων τοῦ Πάσχα, καὶ ἐν τούτῳ διαφωνεῖ ἡ Ἐπιτροπεία πρὸς τὸν συγγραφέα. Ἡ προτεινομένη μετάθεσις μόνον λόγον ἔχει τὴν θεραπείαν κακοῦ τινος. Πλὴν οὐ μόνον ἡ ἐλπυζομένη θεραπεία εἶναι προσωρινή καὶ μετὰ τινὰς ἑκατονταετηρίδας θὰ παραστῇ ἡ ἀνάγκη περαιτέρω μεταθέσεως τῶν νέων ὁρίων, ἀλλ' ὁπερ μέγιστον, καὶ τὸ θεραπευτέον εἶναι νομιζόμενον. Ὁρθῶς μὲν φρονεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι τοῦ Πάσχα τῆς Καινῆς Διαθήκης πρέπει νὰ προηγῇται πάντοτε τὸ προεξικονίζον αὐτὸ Πάσχα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ προσκείμενος τῇ κοινῇ ὑπολήψει καὶ τῇ συνήθει ἐρμηνείᾳ ἢ μᾶλλον παρερμηνείᾳ σχετικῶν τινῶν κανόνων καὶ διατάξεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὴ ποιούμενος τὴν προσήκουσαν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ νομικοῦ φάσκα καὶ τοῦ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων κατέρχεται εἰς ζητήσεις καὶ ἐρεῦνας περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἡμερολογίου καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τοῦτο, πλὴν ἐλαχίστων τινῶν μεταβολῶν, διέμεινεν οἷον ἦτο καὶ ἐπὶ τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἄν καὶ πότε καὶ τίνας ὑπέστη μεταβολὰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἡμερολόγιον, τοῦτο ἱστορικῶς καὶ ἀρχαιολογικῶς πολλοῦ λόγου ἄξιον ὄν, ἐκκλησιαστικῶς οὐδεμίαν ἔχει σπουδαιότητα. Τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ διαφέρει οὐχὶ πότε ἐωρτάζον καὶ ἑορτάζουσι τὸ ἴδιον Πάσχα οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ πότε ἐωρτάζετο τὸ πάλαι καὶ ὥφειλε

μερομ. 12 Ἰουνίου 1902 ἐκδοθείσης προσκαλέσῃ πάσας τὰς αὐτοκεφάλους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἵνα μελετήσωσιν ἐπι-

νὰ ἐορτάζηται ὑπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς μωσαϊκῆς νομοθεσίας τὸ Πάσχα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τοῦτο ὡς τύπος καὶ προεξεικόνις τοῦ Πάσχα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ Ἐκκλησία ἑαυτὴν, καὶ ἑαυτὴν μόνην ἀναγνωρίζει ὡς συνέχειαν, ἢ μᾶλλον ὡς τελείωσιν καὶ αὐτὸ τοῦτο τέλος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Ρωμ. 10, 4), ἡ δὲ θρησκευτικὴ κοινότης ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς συναγωγῆς ἢ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ μέχρι τοῦ νῦν ὑφισταμένη, ἔχει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν καὶ πᾶσα ἄλλη θρησκευτικὴ κοινότης μὴ χριστιανικὴ. Καὶ ἐκ λόγων μὲν καιρικῶν δύνανται αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι νὰ εὗχωνται ἢ τοῦναντίον τὰς συμπτώσεις τῶν χριστιανικῶν ἐορτῶν ἄλλων θρησκευτικῶν κοινοτήτων, θὰ ἀντέφρασκεν ὅμως ἡ Ἐκκλησία πρὸς ἑαυτὴν καὶ θὰ ἐλάνθανεν Ἰουδαΐζουσα, ἐὰν ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ χρόνου τῆς μεγίστης τῶν ἐορτῶν, τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως, δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὸ τυπικὸν Πάσχα τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ προσέφευγε καὶ εἰς τὰ παρὰ τοῖς συγχρόνοις Ἰουδαίοις τελούμενα, ὥσπερ καὶ ταῦτα ἀπετέλουν ἔγκυρόν τινα καὶ ἰσότιμον συνέχειαν τῶν ἤδη ἐν Χριστῷ πληρωθεισῶν καὶ καταργηθεισῶν τελετουργικῶν διατάξεων τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας. Τοιοῦτος Ἰουδαϊσμός εἶναι καὶ ἦτο ἀλλότριος τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ αὐταὶ δὲ αἱ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἐκκλησίαι, αἱ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀγίας Συνόδου περὶ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα διαφωνοῦσαι πρὸς ἄλλας Ἐκκλησίας τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, καὶ τῇ μὲν 14ῃ τοῦ μηνὸς Νισὰν ἐσθίουσαι τὸν εἰσθότα Πασχάλιον ἄμνον, τὴν δὲ σταύρωσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κ. ἐορτάζουσαι τὰς ἀμέσως ἐπομένους ἡμέρας. τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἐὰν τε συνέπιπτον ἐὰν τε μὴ πρὸς Παρασκ. καὶ Κυριακὴν, καὶ αὐταὶ αἱ κατὰ τὸ φαινόμενον Ἰουδαΐζουσαι Ἐκκλησίαι πόρρω ἀπεῖχον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἐπραττον δὲ οὕτω οὐχὶ μιμούμεναι τοὺς συγχρόνους Ἰουδαίους ἢ διαιωνίζουσαι τὸ τυπικὸν Πάσχα τῆς Π. Δ., ἀλλὰ τὸν μὲν ἄμνον πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τελεσθέντος δείπνου, τὴν δὲ τήρησιν τῶν ἐπομένων τοῦ μηνὸς ἡμερῶν διὰ τὴν κατ' αὐτὰς ταύτας τοῦ μηνὸς ἡμέρας γενομένην σταύρωσιν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία καὶ αὐτὰ τὰ δοκοῦντα ἴχνη

σταμένως τὰ τοῦ ἡμερολογίου καὶ ἐξεύρωσιτρόπον συμβιβασμοῦ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν διεθνῶν σχέσεων με-

τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἀπαναινομένη, ὥρισεν ἐν τῇ πρώτῃ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ νὰ ἐορτάζηται πανταχοῦ ἡ τοῦ Κυρίου Ἀνάστασις κατὰ τὸ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐν τῇ Δύσει κρατῆσαν ἔθος τῇ πρώτῃ Κυριακῇ τῇ μετὰ τὸ νομικὸν Πάσχα ἢ ὅπερ ταῦτόν τῇ πρώτῃ Κυριακῇ τῇ μετὰ τὴν πρώτην πανσελήνην τοῦ ἔαρος, οἱ δὲ μετὰ τὴν Σύνοδον ταύτην καὶ παρὰ τὰς ρητὰς διατάξεις αὐτῆς ἐπιμένοντες τῇ παλαιᾷ συνήθειᾳ καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐορτάζοντες ἀπεδοκιμάζοντο καὶ ἀπεκηρύττοντο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ὡς Ἰουδαΐζοντες καὶ καταφρονηταὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν καὶ δὴ τοῦ ὅρου τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης (πρβλ. καν. α'. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου). Τοιαύτην ἀφορμὴν καὶ τοιοῦτον σκοπὸν ἔχουσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες οἱ αὐστηρῶς ἀπαγορεύοντες τὸ μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ Ἅγιον Πάσχα, οἵκοθεν δὲ ἐννοεῖται ὅτι αἱ ἀπαγορεύσεις αὗται καὶ ἐπιτιμίαι κατὰ τὴν ἀφορμὴν τῆς νομοθεσίας καὶ τὴν γνώμην τοῦ νομοθέτου ἐξεταζόμεναι, ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς τὰς τυχαίας καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀνευθύνους ἐκείνας συμπτώσεις τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα, μόνην δὲ αἰτίαν ἐχούσας πλάνην περὶ τὸν ὑπολογισμόν ἢ τὴν παρεκκλίσιν τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τῶν σχετικῶν διατάξεων τῆς μωσαϊκῆς νομοθεσίας (πρβλ. Ἐξοδ. ΙΒ'. 6. 17. 18. Λευϊτ. ΚΓ'. 5. Ἀριθμ. Θ'. 4... ΚΗ'. 16.), ἀλλ' εἰς τὰς συμπτώσεις τὰς ὑπαιτίους τὰς προερχομένας ἐκ τῶν χριστιανῶν αὐτῶν, τῶν ὁπωσδήποτε τολμώντων παραλύειν καὶ ἀθετεῖν τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ συνοδικὰς διατάξεις, καὶ εἴτε ἐκ συστήματος εἴτε ἄλλως ἐορταζόντων τὸ Πάσχα τῆς Καινῆς Διαθήκης τῇ πρώτῃ πανσελήνῳ τοῦ ἔαρος, ἢ ἡμέρᾳ ἐτελεῖτο καὶ ὥφειλε νὰ τελῇται κατὰ τὸν νόμον καὶ τὸ τυπικὸν Πάσχα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς ἔπραξαν πρὸ μικροῦ καὶ θὰ πράξωσι μετ' ὀλίγον οἱ τῷ Γρηγοριακῷ ἡμερολογίῳ ἀκολουθοῦντες, τῷ μὲν 1900 ἐορτάσαντες τὸ Πάσχα τῇ 2ῃ Ἀπριλίου, ἡμέρᾳ τῆς πρώτης ἑαρινῆς πανσελήνου (γενομένης κατὰ χρόνον Ἱερουσαλὴμ τῇ 3ῃ ὥρᾳ καὶ 22'), τῷ δὲ 1903 ἐορτάσαντες τῇ 30ῃ Μαρτίου, ἐπίσης ἡμέρᾳ τῆς πρώτης ἑαρινῆς πανσελήνου (γενησομένης κατὰ χρόνον Ἱερουσαλὴμ τῇ 2ῃ ὥρᾳ καὶ 38').

τὰ τῆς ποθητῆς τηρήσεως τῶν καθιερωμένων περὶ τοῦ Πάσχα ἐκκλησιαστικῶν ὁρισμῶν.(16)

Οὕτω δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων ἀπαγορευουσὼν οὐχὶ τὴν τυχαίαν σύμπτωσιν μετὰ τῶν συγχρόνων Ἰουδαίων, τὴν προερχομένην ἐκ τῆς τούτων παρεκκλίσεως ἀπὸ τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ παλαιοῦ νόμου, ἀλλὰ τὸν συνεορτασμὸν τοῦ Ἁγίου Πάσχα μετὰ τοῦ Πάσχα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου καθωρισμένον χρόνον, νομίζει ἡ ἐπιτροπεία ὅτι καὶ ἡ δευτέρα πρότασις τοῦ ἀοιδίου Ἐπαμ. Πολυδώρου περὶ μεταθέσεως τῶν ἑκπαλαι κειμένων ὁρίων τοῦ ἁγίου Πάσχα δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν ἐνδεχομένῃ ἐπισήμῳ περὶ τοῦ ζητήματος σκέψει».

(16) Ἡ σχετικὴ περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος περικοπὴ τῆς ἐν λόγῳ ἐγκυκλίου ἔχει ὥδε: «οὐχ ἥττονος προσοχῆς ἄξια λογιζόμεθα καὶ τὰ περὶ κοινοῦ ἡμερολογίου ἀπ' ἱκανοῦ ἤδη χρόνου λεγόμενά τε καὶ γραφόμενα, ἐν οἷς ἰδίᾳ τὰ προτεινόμενα συστήματα μεταρρυθμίσεως τοῦ ἀπ' αἰώνων κρατοῦντος ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου ἢ ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ, ἐκείνου μὲν ὡς ἐλλιπεστέρου ἐπιστημονικῶς, τούτου δ' ὡς ἀκριβεστέρου νομιζομένου καὶ περὶ τῆς κατ' ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν μεταστάσεως τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικοῦ πασχαλίου. Καὶ ἐν ταῖς τοῦ θέματος τούτου μελέταις διχαζομένας βλέπομεν τὰς παρὰ τοῖς εἰδικῶς ἐγκύψασιν ἡμετέροις ὀρθοδόξοις κρατούσας γνώμας. Τινὲς μὲν γὰρ τούτων τὸ ἐν ἡμῖν ἑκπαλαι παραδεδεγμένον ὡς μόνον ἀρμόζον τῇ Ἐκκλησίᾳ κρίνουν διὰ τὸ εἶναι πατροπαράδοτον καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀνέκαθεν κεκυρωμένον, ἥκιστα δ' ἀναγκαίαν τὴν τούτου μεταρρυθμίσιν, ἀλλὰ καὶ φευκτέαν μᾶλλον θεωροῦσι διὰ λόγους, οὓς ἀναπτύσσουσιν, ἔνιοι δὲ δι' ἀκρίβειαν χρονομετρικὴν ἥσον ἔνεστι πληρεστέραν ἢ καὶ τὴν τοῦ ὁμοιομόρφου καινῆς χρησιμότητα προβαλλόμενοι, ὑπέρμαχοι τοῦ τῶν δυτικῶν ἡμερολογίου καὶ τῆς παρ' ἡμῖν εἰσαγωγῆς αὐτοῦ ἀποφαίνονται, συνηγορούντων αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς, καὶ τῶν ἐκ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ προσδοκίᾳ ἴσως ἐνδεχομένων θρησκευτικῶν, κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπόψεις, ὠφελειῶν. Οὕτω δ' ἐπιτεινόμενης ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν τῆς συζητήσεως, καθ' ἣν ἐκατέρωθεν ἐμμόνως προτάσσονται ποικίλοι καὶ σπουδῆς ἄξιοι ἰσχυρισμοὶ, πρὸς

Προσέτι πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτῶν(17) εἰς τὴν προκειμένην ἐγκύκλιον ἀναγνωρίζουσι μὲν τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου καὶ τῆς ὑπάρξεως κοινοῦ τοιούτου παρ' ἅπασιν τοῖς ἔθνεσι, συμφωνοῦσιν ὁμως σχεδὸν ἐπὶ τοῦ δημείου ὅτι ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐμμονὴ ἐν τῷ Ἰουλιακῷ ἡμερολογίῳ, καθόσον πᾶσαν μεταρρυθμίσιν αὐτοῦ ἔνεκα τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διατελεῖ εἰσέτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν Ἀνατολῇ, θὰ ἐξεμεταλλεύοντο οἱ προπαγανδιστὰς τῆς τε Καθολικῆς καὶ τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησίας ἐπὶ προφανεῖ διαταράξει τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τῶν Ὁρθοδόξων(18).

τε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν θρησκείαν ταῦτοχρόνως ἀναφερόμενοι, ἐν ᾧ συνάμα ἔν τισι τῶν Ὁρθοδόξων χωρῶν ἔφεσις τις ἐκδηλοῦται προσχωρήσεως εἰς τὴν γνώμην τῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς ἡμερολογίου μεταλλαγῆς, ἢ τινος αὐτοῦ διαρρυθμίσεως, πρόσφορον ἐπίσης ἡμῖν δοκεῖ, ἅτε δὴ τοῦ ζητήματος τούτου σὺν τῇ ἐπιστημονικῇ μορφῇ προφανῇ ἔχοντος σημασίαν ἐκκλησιαστικὴν, διαμείψασθαι πρὸς ἀλλήλας τὰς ἀγίας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας σχετικὰς ἀνακοινώσεις, ἵνα καὶ περὶ τούτου διαμορφωθῇ κοινὸν ἐν αὐταῖς φρόνημα, μία δὲ γνώμη καὶ ἀπόφασις τῆς καθόλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἣ μόνῃ ἀπόκειται ἡ περὶ τούτου κρίσις καὶ ἡ ἐξεύρεσις ἐν ἀνάγκῃ τρόπου συνδυάζοντος κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὴν ἐπιζητούμενην σχετικὴν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν πρὸς τὴν ποθυμένην τήρησιν καθιερωμένων ἐκκλησιαστικῶν ὁρισμῶν.»

(17) Ἐκ τῶν διαφορῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν ἀπήντησαν εἰς τὴν προκειμένην πατριαρχικὴν ἐγκύκλιον ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἅτε τοῦ Πατριάρχου Φωτίου μὴ ἔχοντος ἀλληλογραφίαν τότε ἔνεκα προσωπικῶν λόγων μετὰ τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Ἰωακείμ, ἡ τῆς Ἀντιοχείας, διότι ἦσαν τότε διακεκομμένοι αἱ σχέσεις, ἡ τῆς Κόπρου, διότι ἔστερεῖτο Προέδρου καὶ ἡ τοῦ Καρλοβιζίου, διότι δὲν εἶχεν ἀποσταλῇ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἐγκύκλιος.

(18) Αἱ σχετικαὶ περικοπαὶ τῶν ἀπαντήσεων τῶν Ὁρθοδόξων αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν ἔχουσιν ὥδε:

Ἡ δὲ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἀνταπαντῶσα εἰς τὰ ρηθέντα γράμματα τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκ-

Τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων ὑπὸ ἡμερομην. 5 Ἰουνίου 1903: «...Ἐπὶ τοῦ περὶ μεταρρυθμίσεως δὲ τοῦ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ κρατοῦντος Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου ἐρωτήματος τῆς Ὑμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος τὸν λόγον μεταφέροντες, παρατηροῦμεν πρὸ παντὸς ὅτι ὑφ' ἧς σήμερον ἡ ἐν Ἀνατολῇ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διατελεῖ συνθήκας, ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τῆς Καθολικῆς καὶ τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησίας ἀδιαλείπτως διὰ τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν προσβαλλομένη, πᾶσα περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ κρατοῦντος ἡμερολογίου, καὶ δὴ ἐπὶ προτιμήσει τοῦ Γρηγοριακοῦ, ἀπόφασις ἔσται ἐπὶ βλάβῃ τῆς ὀρθοδοξίας. Εἰ δ' ὅμως οἱ ἐν τῇ Δύσει χριστιανικοὶ λαοὶ ἔλθοιεν ποτε εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ ἀντεναγγελικοῦ καὶ διὰ τὸ σχέδιον τῆς παγκοσμίου χριστιανικῆς ἐνότητος ὁλεθρίου τοῦ ὑπ' αὐτῶν ὑποστηριζομένου ἔργου τοῦ προσηλυτισμοῦ, καὶ οἱ τούτων προϋστάμενοι θελήσειεν καταργῆσαι καὶ διὰ παντὸς ἐκ τοῦ μέσου ἄραι τὸ σκάνδαλον, φρονοῦμεν ὅτι οὐδὲν ἄσυνεπές πρὸς ἑαυτὴν ποιήσει ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία παραδεχομένη τὸ ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀκριβὲς ὑποδεικνυόμενον ἡμερολόγιον, πρὸς τε χρονομετρικὴν ἀκρίβειαν, πρὸς τε εὐκολίαν ἐν ταῖς βιωτικαῖς συναλλαγαῖς, ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς δόξαν Χριστοῦ, τῆς τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων ἐνότητος καὶ ἐν τῇ τοῦ χρόνου μετρήσει καὶ ἐν τῇ τῶν σωτηρίων ἑορτῶν ταυτοχρόνῳ ἐπιτελέσει καταφανομένης. Ἀληθὲς μὲν γὰρ ὅτι ἡ τοῦ ἐπιστημονικῶς τελειότερου ἡμερολογίου παραδοχὴ περιάξει εἰς ἀργίαν τὸν τε ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν ἀπαγορεύοντα τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Πάσχα «πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων τελεῖν» καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Οἰκουμένης πρώτης Συνόδου κεκρατηκυῖαν συνήθειαν, ἵνα ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτὴ ἑορτάζεται τὴν Κυριακὴν τὴν μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ἀλλὰ τῶν ἡθικῶν αἰτίων, ἀφ' ὧν ὅτε ἀποστολικὸς κανὼν καὶ ἡ συνήθεια ἀπέρρευσαν, οὐκέτι ἐφισταμένων, πρόδηλον ὡς οὐδὲν τὸ κωλύον ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐν ὁμοφωνίᾳ τῶν μελῶν αὐτῆς ἐτέρως, συμφώνως πρὸς τὰ ἀληθῆ τῆς ἐπιστήμης πορίσματα, τὰ περὶ ἡμερολογίου διατάσσασθαι».

κλησιῶν γράφει αὐταῖς ὑπὸ ἡμερομην. 12 Μαΐου 1904 τὰ ἑξῆς: «Περὶ δὲ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἡμερολογίου τοιαύτην ἔχομεν γνώμην. Αἰδέσιμον εἶναι καὶ ἔμπεδον τὸ ἀπὸ αἰώνων μὲν ἤδη καθωρισμένον, κεκυρωμένον δὲ τῇ διηνεκεῖ τῆς Ἐκκλησίας πράξει Πασχάλιον, καθ' ὃ τὴν λαμπροφόρον τοῦ Κυρίου Ἀνάστασιν ἑορτάζειν δεδιδάγμεθα τῇ πρώτῃ Κυριακῇ τῇ

Τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ ἡμερομ. 28 Φεβρ. 1903 «.... Τὸ ζήτημα τῆς μεταβολῆς ἢ καὶ τῆς μερικῆς μόνον μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου οὐ μικρὸν ὡσαύτως ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ταραττεῖ τοὺς ὀρθοδόξους καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ. Ἐντολῇ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου Αὐτοκράτορος ἡμῶν ἐπίτηδες χάριν τῆς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος τούτου συνέστη παρὰ τῇ Αὐτοκρατορικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν ἰδιαίτερα Ἐπιτροπὴ ἐκ λογίων, ἐκπροσωπούντων τοὺς διαφόρους σχετικoὺς πρὸς τὸ θέμα κλάδους τῆς γνώσεως. Ἀλλ' αἱ ἐργασίαι τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης πολυσύνθετοι λίαν καὶ πολυποίκιλοι οὔσαι, ἄχρι τοῦδε εἰσέτι οὐκ ἐπερατώθησαν, ἀδύνατον δὲ προειπεῖν ἐκ τῶν προτέρων τὸ τελικὸν ἐξαγόμενον αὐτῶν. Ἀνάγκη μόνον κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἔχειν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει πολλὰς ὀψεις, ἐπιτρεπούσας διάφορον διαλεύκανσιν καὶ ἀπόφασιν. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου ἐν μόνῃ τῇ πολιτικῇ χρονολογίᾳ ἄνευ μεταβολῆς τοῦ Πασχαλίου καὶ ἄνευ μετακινήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν, μετὰ μόνης δὲ τῆς μετονομασίας τῶν ἡμερομηνιῶν συμφώνως πρὸς τὸ νέον ἡμερολόγιον (ἡ ἡμέρα δηλ. ἥτις π.χ. σημειοῦται νῦν ὡς 6 Ἰανουαρίου, μέλλει σημειοῦσθαι τότε 19, ἀλλὰ παραμένει ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων), βεβαίως οὐ μέλλει θίξειν ἰδιαζόντως τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμφέροντα, καθόσον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ πράξει παραμένει ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἰσχύϊ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον. (Μόνον ἡ ἑορτὴ τοῦ νέου ἔτους συμπεσεῖται τότε οὐχὶ μετὰ τῆς ἑορτῆς τῆς Περιτομῆς τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ μετὰ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου μάρτυρος Βονιφατίου τῇ 19 Δεκεμβρίου παλ. ἡμερολογίου, ὡς δὴ καὶ γίνεται τοῦτο, λ.χ. ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἰαπωνικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἀναγκάζεται ἵνα σημειοῖς τὰ ἑαυτῆς ἑορτὰς κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον, ὅπερ τυγχάνει ἐν ἐνεργείᾳ ἐν Ἰαπωνίᾳ). Ἀλλ' ἐὰν θίξωμεν τὸ ζήτημα τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἐχεγγυότητος ταύτης τε καὶ ἐκείνης τῆς χρονολογίας, οἱ αὐθεντικώτεροι τῶν ἡμετέρων λογίων κλίνουσι μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ Ἰουλια-

μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας ἢ συμπιπτούσῃ ἢ μεθεπομένη ὥς οὐκ ἔξδὸν περὶ τοῦτο καινοτομῆσαι· τὸ δὲ παραφυλάσσοντας τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον καὶ τὸ ἑορτολόγιον ἡμῶν ἀμετακίνητον, ὑπερληθῆσαι μόνον 13 ἡμέρας, ὥ-

κοῦ ἡμερολογίου, συγχωροῦντες μόνον διορθώσεις τινὰς ἐν αὐτῷ, οὐδαμῶς δὲ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ διὰ τοῦ ἡττον λογικοῦ κατὰ τὰ συμπεράσματα αὐτῶν γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου. Ἡ ἀθθεντική αὕτη τῶν λογίων φωνὴ ποιεῖ καὶ ἡμᾶς τοὺς τῆς Ἐκκλησίας φρουροὺς προσφέρεσθαι μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τινῶν ὅπως μεταβληθῇ τὸ ἡμερολόγιον, ἐὰν συνυπονοῖται ἡ μεταβολὴ καὶ τοῦ πασχαλίου καὶ τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς χρονολογίας. Ἡ τοιαύτη γὰρ μεταβολή, ὥς διασαλεύουσα τὴν ἀνέκαθεν καὶ πολλάκις καθαγιασθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τάξιν, συνεπήγετο ἂν ἀναμφιβόλως διασαλεύσεις τινὰς καὶ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ βίῳ, ἐν ᾧ ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει τοιαῦται διασαλεύσεις οὐδεμίαν ἑαυτοῖς εὐρίσκουσιν ἐπαρκῆ δικαιολογίαν οὔτε ἐν τῇ ἀποκλειστικῇ ὁρθότητι τῆς προτεινομένης μεταρρυθμίσεως οὔτε ἐν ὠριμασίᾳ τινὶ ἐκκλησιαστικῇ ἀνάγκῃ. Διὸ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἡμεῖς ὑπεστηρίξαμεν ἂν τὴν τήρησιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ πράξει τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου, συγχωροῦντες ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ τυπικὰς μόνον μεταβολὰς, οἷας ἀνωτέρω διεσαφηνίσαμεν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ νέον ἔτος καὶ τὴν μετονομασίαν τῶν ἡμερομηνιῶν».

Τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἡμερ. 14 Ἰουλίου 1903 «....Οὐχ ἡττονος προσοχῆς ἠξίωσεν ἡ ἱερὰ Σύνοδος καὶ τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἀπ' αἰώνων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ κρατοῦντος ἡμερολογίου, οὗ ἡ ἐπίλυσις φαίνεται μὲν ὁμαλωτέρᾳ, πάντως ὅμως αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ περιστάσεων καὶ συνθηκῶν ἐθνικῶν καὶ κοινωνικῶν. Καὶ ποῖον μὲν ἐκ τῶν δύο ἡμερολογίων εἶναι ἀκριβέστερον, τὸ ἡμέτερον Ἰουλιακὸν, ἢ τὸ ἐν τῇ Δύσει κρατοῦν Γρηγοριακόν, ἢ ἐὰν καὶ τοῦτο χρήσῃ τροποποιήσεως καὶ ἀκριβεστεροῦ καθορισμοῦ, τοῦτο εἶναι ζήτημα κυρίως ἀστρονομικόν· θρησκευτικῆς δὲ καὶ θεολογικῆς σπουδαιότητος μετέχει τοσοῦτο μόνον, καθ' ὅσον μετ' αὐτοῦ συνδέεται τὸ ἑορτολόγιον τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τοῦτο ἂν ἅπασαι αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι τῆς

ὅτε συμπίπτειν τὰς μηνολογίας ἡμῶν τε καὶ τῶν τῷ ἑτέρῳ ἡμερολογίῳ κατακολουθούντων, ἀνόνητον καὶ ἄσκοπον εἶναι, τῆς μὲν παραλείψεως τοσούτων ἡμερῶν ὑπ' οὐδενὸς ἐπιβαλλομένης λόγου, οὔτε ἐκκλησιαστικοῦ, οὔτε ἐπιστημονικοῦ, τῆς δ' ἐντεῦθεν συμπιπτώσεως τῶν μηνολογιῶν ἐσομένης προσκαίρου, μέχρι δηλονοῦν τοῦ 2100 ἔτους, ὅτε καὶ αὐθις ἄρξεται ἡ διαφορὰ μιᾶς ἡμέρας. Ἀλλὰ καὶ τὸ μεταρρυθμῆσαι τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, ὥς δῆθεν ἐπιστημονικῶς ἀνακριβὲς καὶ τὸ μέσον πολιτικὸν ἔτος καταστῆσαι οὔτω συμφωνότερον τῷ τροπικῷ, πρόωρον τό γε νῦν καὶ ὅλως περιττὸν

Ἀνατολῆς πεισθῶσιν, ὅτι αἱ περιστάσεις τῶν ἐθνῶν τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν εἰσὶ κατὰλληλοι πρὸς μεταρρυθμίσιν τοῦ ἡμερολογίου ἄνευ διαταράξεως τῶν θρησκευτικῶν συνειδήσεων τῶν ἀπλουστέρων, τῶν μὴ δυναμένων διακρίναι τὰ δόγματα καὶ τὰ λειτουργικὰ ζητήματα ἀπὸ τῶν ἀστρονομικῶν ζητημάτων, δύναται αὐταὶ ἐν συνεννοήσει μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τῆς πολιτείας ἐκάστης αὐτῶν νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ νῦν ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν ἡμερολογίου συμφώνως πρὸς τὰς προόδους καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης».

Τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας ὑπὸ ἡμερομην. 6 Ἰουνίου 1903: «....Ἐτερον ζήτημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης ζητεῖ τὴν γνώμην ἡμῶν, εἶναι τὸ τοῦ ἡμερολογίου.

Χωρὶς ν' ἀναφερθῶμεν εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπιστημονικῶν, οἵτινες ἐμελέτησαν τὸ ζήτημα τῆς καταμετρήσεως τοῦ χρόνου, ἐξ ὧν τινὰ εἰσὶν εὐνοϊκὰ πρὸς τὸ ἡμέτερον ἡμερολογιακὸν σύστημα, ἄλλα δὲ πρὸς τὸ ἕτερον σύστημα, ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἀγίας αὐτοκεφάλου Ὁρθόδοξου Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας φρονεῖ καὶ ἐξαιτεῖται ἵνα μένωμεν εἰς ἅπερ εὐρισκόμεθα σήμερον· ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ θίξωμεν τὰς κανονικὰς διατάξεις, ἐὰν ἠθέλομεν σκεφθῇ περὶ μεταβολῆς τινος ἢ μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου, μεθ' οὗ ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ζῇ ἀπὸ τοσούτου χρόνου, ἢ καὶ νὰ μὴ αἰσθανθῇ στενοχωρίαν. Ἐκτὸς τούτου οὔτε διὰ τοῦ δακτύλου δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ θίξω-

ἡγούμεθα· ἡμεῖς τε γὰρ οὐδαμῶς ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ὑποχρεούμεθα μεταλλάττειν ἡμερολόγιον, καὶ ἡ ἐπιστήμη, ὥς γε παρ' εἰδικῶν ἀνδρῶν βεβαιοῦται, οὕτω ὁριστικῶς ἀπεφάνητο περὶ τῆς ἀκριβείας, μεθ' ἧς τὸ τροπικὸν ἔτος λογίζεται».

μεν τὰς ἀπηρεχαιωμένας ἀποφάσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν δόξαν.

Ὁ Θεὸς, ὁ Μέγας Κύριος τῶν αἰώνων καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην θέλει ὁρίσει τὸ θέλημα Αὐτοῦ, καὶ τί Αὐτὸς θεωρεῖ εὐλογον ἵνα γένηται.

Μέχρι τοῦδε ἐν τούτοις δὲν ὠμίλησεν ἡ ἀπαξ δι' ἐκείνων, οἵτινες παρεδέξαντο τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχαιότητι· ἐὰν δὲ πάλιν ἄλλως θελήσῃ, ἐξ ἅπαντος θέλει μᾶς φωτίσει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπως καὶ ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει γινώσκωμεν τί νὰ θελήσωμεν καὶ τί νὰ πράξωμεν.»

Τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας ὑπὸ ἡμερομ. 6 Ἰουνίου 1903 «Ἀναφορικῶς δὲ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου ἔχομεν νὰ δηλώσωμεν τάδε: Οὔτε τὸ Γρηγοριανόν, οὔτε τὸ Ἰουλιανόν ἡμερολόγιον εἰσὶν ἀκριβῆ ἐν τῇ ὑπολογίσει τοῦ χρόνου. Τὰ ἐπιζήμια ἐπακόλουθα τῆς ἀνακριβείας ταύτης εἰσὶν ὀφθαλμοφανῆ, ὥστε αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν προφανὴς τυγχάνει ἡ ἀνάγκη ὅπως ἡ τοῦ ἡμερολογίου ἀνακριβεία αὕτη ἐν τῇ ὑπολογίσει τοῦ χρόνου γίνῃ ἐκποδὼν, καθιερωθῇ δὲ ὁρθὸς ὑπολογισμὸς, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ κανονικοῦ μέρους τοῦ ἡμερολογίου. Ἐξητάσαμεν τὰς γνώμας εἰδικῶν ἀνδρῶν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἐσχηματίσαμεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ γνώμη τοῦ κ. Μαξίμου Τέρπκοβιτς εἶναι ἡ πλέον πειστικὴ ὡς πρὸς τε τὴν ὑπολόγισιν τοῦ χρόνου καὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὸ θρησκευτικὸν καὶ κανονικὸν μέρος τοῦ χριστιανικοῦ ἡμερολογίου.

Θεωροῦμεν εὐκαιρον νὰ δηλώσωμεν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἡμερολογίου, ὅπερ ἀνάγεται εἰς τὴν τακτοποίησιν τοῦ ἔτους, προσήκει ν' ἀφελθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τοὺς εἰδικούς διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὸ μόνον, τὸ ὅποion ὑπόκειται εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ ἐκτίμησιν ἡμῶν, εἶναι τὸ θρησκευτικὸν καὶ κανονικὸν μέρος τοῦ ἡμερολογιακοῦ χρόνου».

Μείζονα τῶν ἀνωτέρω σημασίαν διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου ἐνέχουσιν αἱ πρὸ τριετίας γενόμεναι σχετικαὶ ἐνέργειαι ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐνταῦθα. Οὕτως ἡ μὲν Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος μελετήσασα ἐπισταμένως τὰ τοῦ ἡμερολογίου, κατόπιν προτάσεως τῆς οἰκείας Κυβερνήσεως, καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν σχετικὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπὶ τούτῳ συστάσης Ἐπιτρο-

Καὶ κατωτέρω λέγει ὡσαύτως: «Ἀναφορικῶς δὲ πρὸς τὴν διόρθωσιν τοῦ ἡμερολογίου, καλὸν θὰ ᾦτο νὰ ληφθῇ ἡ γνώμη εἰδικῶν προσώπων, ἐν ὧν πρόκειται περὶ θεσπίσεως κανόνων διὰ τὴν ὑπολόγισιν τοῦ χρόνου, οὕτως ὥστε τὸ Πάσχα καὶ ἅπασαι αἱ ἑορταί, αἵτινες εὐρίσκονται συνδεδεμέναι μετ' αὐτῶν, νὰ ρυθμισθῶσι κατὰ τρόπον καθ' ὁλοκληρίαν ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Μυροβουνίου ὑπὸ ἡμερομ. 28 Ἀπριλίου 1903. «...Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταβολὴν ἢ τὴν ἐν μέρει διόρθωσιν τοῦ ἡμερολογίου, περὶ τούτου ἐν πάσαις ταῖς Ὁρθοδόξοις χώραις ἤδη πρὸ πολλοῦ ἤρξατο νὰ γίνηται λόγος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Μητροπολίτης Βελιγραδίου Μιχαὴλ ἐποιήσατο περὶ τούτου πρότασιν τῷ μακαρίᾳ μνήμῃ Παναγιωτάτῳ Πατριάρχῃ Κων]πόλεως Ἰωακείμ τῷ Δ'. Τὴν πρότασιν ταύτην, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι ἡ Α. Παναγιότης παρέπεμψεν εἰς ἐγνωσμένης αὐθεντίας πρόσωπα, ὅπως ἐξετάσωσι τὸ πρᾶγμα καὶ υποβάλωσι τὴν γνώμην αὐτῶν. Πρὸς τούτοις ἦλθεν εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν, ὅτι καὶ ἐν Ρωσσίᾳ ἐπίσης συνέστη εἰδικὴ ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπὴ εἰς ἣν ἐδόθη ἐντολὴ ἵνα διαλευκάνῃ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως. Ὅσον δέ μοι εἶναι μέχρι τοῦδε γνωστὸν καὶ ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη Ἐπιτροπὴ ἐφθασεν εἰς ὁριστικόν τι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου συμπέρασμα. Ἄλλως τε πρόδηλον ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ φθάσῃ εἰς τοιοῦτον συμπέρασμα, διότι τὸ ζήτημα εἶναι λίαν σοβαροῦ χαρακτῆρος.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀνάγκη ἵνα ᾧσι μᾶλλον ἐπιφυλακτικοὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τοῦτο. Διότι ὡς γνωστὸν, ἡ μεταβολὴ τοῦ ἡμερολογίου ἐξυπνοεῖ τὴν μεταλλαγὴν τοῦ Πασχαλίου

πῆς(19), ἀπεφάνετο ὑπὸ ἡμερομην. 20 Μαΐου 1919 ὅτι «ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου μὴ προσκρούουσα

τ. ἔ. παντὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συστήματος καὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἐνιαυσίου περιόδου καὶ τῶν κινητῶν ἑορτῶν. Γνωρίζομεν ἐκ τῆς ιστορίας, ὅτι ἐγένοντο καὶ τινες μικρότεραι μεταβολαὶ, αἵτινες ὅτε ἐφηρμόσθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προὐκάλεσαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δυσαρέσκειαν μεταξὺ τῶν πιστῶν. Ταῦτα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι κατὰ νοῦν πάντα τὰ δυνατὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἡμερολογίου ἡδύναντο νὰ συμβῶσι. Διὰ τοῦτο φοβούμενοι μὴ ὑποπέσωμεν εἰς κίνδυνόν τινα, ὁποῖους γνωρίζομεν ἐκ τῆς ιστορίας, εἰμὶ ταύτης τῆς ταπεινῆς γνώμης, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τηρῶμεν τὴν πρᾶξιν τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου».

(19) Ἡ ἐκθεσις τῆς προκειμένης Ἐπιτροπῆς ἔχει ὧδε· Ἐν «Ἀθῆναις σήμερον τῇ 6ῃ Μαρτίου 1919 ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 5. μ. μ. συνήλθεν ἡ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διορισθεῖσα Ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Σεβασμ. Ἐπισκόπου Δημητριάδος κ. Γερμανοῦ ὡς Προέδρου, τοῦ Σεβασμ. Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Ἀμβροσίου, τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Χρ. Παπαδοπούλου, τοῦ κ. Ἐπαμ. Ζολώτα καὶ τοῦ κ. Δ. Αἰγινήτου καθηγητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὡς μελῶν, πρὸς μελέτην καὶ γνωμοδότησιν ἐπὶ τε τοῦ δυνατοῦ τῆς μεταβολῆς τοῦ παρ' ἡμῖν ἐν ἰσχύϊ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου, τοῦ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτιμητέου καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐν τῇ συνήθει τῶν Συνεδριῶν τῆς Ἱ. Συνόδου αἰθούσῃ εἰς δευτέραν συνεδρίαν πρὸς συνέχειαν τῶν σκέψεων αὐτῆς, καθ' ἣν ἀλληλοδιαδόχως τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐξέθεσαν τὰς ἑαυτῶν γνώμας. Μετὰ τὴν λήξιν τῶν συζητήσεων ὑπεβλήθησαν δύο προτάσεις, ὧν ἡ μὲν πρώτη ὑποβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ἐμμ. Ζολώτα καὶ ἔχουσα ὡς ἀκολουθῶς «Δι' ὅσων εἶπον μέχρι τοῦδε ἐννοῶ, ὅτι πρέπει ν' ἀναβληθῇ πᾶσα ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν περὶ μεταβολῆς τοῦ ἡμερολογίου σκέψις, μέχρις ὅτου καθορισθῇ ὁ πολιτικός καὶ ἐκκλησιαστικός ἡμῶν ὁρίζων, ὃ ἐλπίζομεν νὰ συμβῇ προσεχῶς καὶ τότε ἡ Ἐκκλησία ἀρμοδίως ἐνεργοῦσα διὰ τῆς συννενοήσεως μετὰ

εἰς δογματικούς καὶ κανονικούς λόγους δύναται νὰ γίνῃ μετὰ συνεννόησιν μετὰ πασῶν τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ιδίως μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ὃ θὰ ἦτο ἀνάγκη ν' ἀνατεθῇ ἡ πρωτοβουλία πάσης σχετικῆς ἐνεργείας, ὑπὸ τὸ ὄρον οὐχὶ τῆς προσχωρήσεως εἰς τὸ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον, ἀλλὰ τῆς συντάξεως νέου ἡμερολογίου ἐπιστημονικῶς μὲν ἀκριβεστέρου, ἐστερημένου δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων τῶν δύο ἐν ἰσχύϊ ἡμερολογίων, τοῦ τε Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ Γρηγοριακοῦ» μετὰ τῆς προσυήκης ὅτι «ἐὰν ἡ Πολιτεία μὴ ἐλπί-

τῶν ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν δυνηθῇ προσηκόντως ν' ἀποφασίσῃ, καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς ἐπιβάλλῃ εἰς ὅλον τὸ ἀπανταχοῦ τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα», ἡ πρότασις αὕτη κατεψηφίσθη ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας ἥτοι ὑπὸ τοῦ Σεβασμ. Ἐπισκόπου Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Ἀμβροσίου καὶ τῶν καθηγητῶν κ. κ. Παν. Ἀρχιμ. Χρ. Παπαδοπούλου καὶ Δημ. Αἰγινήτου, ὑπερψηφισθεῖσα ὑπὸ τοῦ υποβαλόντος ταύτην κ. Ἐμμ. Ζολώτα καὶ τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Δημητριάδος κ. Γερμανοῦ. Ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ κ. Δημ. Αἰγινήτου καὶ ἔχουσα οὕτως· «Ἡ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ, ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου, μὴ προσκρούουσα εἰς δογματικούς καὶ κανονικούς λόγους δύναται νὰ γίνῃ μετὰ συνεννόησιν μετὰ πασῶν τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ιδίως μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ὃ καὶ θὰ ἦτο ἀνάγκη ν' ἀνατεθῇ ἡ πρωτοβουλία πάσης ἐνεργείας, ὑπὸ τὸν ὄρον οὐχὶ τῆς προσχωρήσεως εἰς τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον, ἀλλὰ τῆς συντάξεως νέου ἡμερολογίου ἐπιστημονικῶς μὲν ἀκριβεστέρου, ἐστερημένου δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων τῶν δύο ἐν ἰσχύϊ ἡμερολογίων, τοῦ τε Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ Γρηγοριακοῦ» ἐγένετο δεκτὴ ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς Ἐπιτροπῆς, πλην τοῦ κ. Ζολώτα, ἐμμένοντος εἰς τὴν ἀρχικῶς διατυπωθεῖσαν γνώμην του. Μεθ' ὃ ἡ συνεδρία ἐλύθη, ἀνατεθέντος εἰς τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Δημητριάδος νὰ ὑποβάλλῃ τὰ σχετικὰ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον».

ζουσα ταχεία ἀποπεράτωσιν τοῦ νέου ἐπιστημονικοῦ ἡμερολογίου, αἰσθανομένη δὲ αὐξανούσα τὰς δυσχερείας τὰς σχετικὰς, ἐφ' ὅσον καὶ τὰ ὅμοια κράτη ἐδέχθησαν τὸ Γρηγοριακὸν, νομίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ εἰς τὸ σήμερον ὑφιστάμενον ἡμερολογιακὸν καθεστὼς, εἶναι ἐλευθέρῳ νὰ δεχθῇ τὸ Γρηγοριακὸν ὡς εὐρωπαϊκὸν Ἡμερολόγιον, τῆς Ἐκκλησίας κρατούσης μέχρι τοῦ νέου ἐπιστημονικοῦ ἡμερολογίου, τὸ Ἰουλιακὸν τοιοῦτον»(20). Ἡ δὲ Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχίου λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν πρότασιν τοῦ συντάκτου τοῦ παρόντος πονήματος περὶ ἀναθεωρήσεως καὶ μελέτης τοῦ ζητήματος τοῦ Ἡμερολογίου, ἐπιβαλλομένης ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ πολέμου προκυψασῶν νέων ἐκκλησιαστικῶν, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν, γενομένην κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 10ης Ἰανουαρίου 1919, ἀπεφάσισε τὴν παραπομπὴν τοῦ προκειμένου ζητήματος εἰς ἐπὶ τούτῳ ἐπταμελῆ Ἐπιτροπὴν, ἣτις μελετήσασα αὐτὸ ἐπισταμένως, ὑτέβαλεν ὑπὸ ἡμερομην. 1 Δεκεμβρίου 1920 τὴν σχε-

(20) Τὴν γνώμην ταύτην τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀπεδέχθη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐντεῦθεν καὶ ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ. Δ. Δίγκας γράφει πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπὸ ἡμερ. 19 Ἰουλίου 1919: «καὶ τὴν μὲν γνώμην ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν μόνον πολιτικῶς νὰ μεταβληθῇ τὸ ἐν ἰσχύϊ ἡμερολόγιον, εὐρίσκομεν πολλὰ τὰ ἄτοπα περιέχουσαν καὶ ἀποκρουστέαν, φρονοῦντες ὅτι τὸ Οἰκουμ. Πλῆξιν θὰ ἡδύνατο δ' ἀνταλλαγῆς τῶν ἀπαιτουμένων γραμμάτων νὰ ἐπιτύχῃ διορθόδοξον συνεννόησιν ὡς πρὸς τὴν καθιέρωσιν τοῦ Γρηγοριακοῦ Ἡμερολογίου καὶ ἐκκλησιαστικῶς, τοῦλάχιστον μέχρι τῆς καθιερώσεως τοῦ ἀκριβεστεροῦ Ἡμερολογίου, λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν, ὅπως εὐαρεστηθῇτε καὶ προέλθῃτε εἰς τοιαύτας καταλλήλους ἐνεργείας πρὸς ταχὺν τοῦ ἄνω ζητήματος διακανονισμόν».

τικὴν αὐτῆς ἔκθεσιν(21), ἐν ᾗ ὁμοφώνως ἀποφαίνεται ὅτι ἐπιβάλλεται ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ ἀπὸ πρα-

(21) Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπετελεῖτο ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Βιζύης κ. Ἀνθίμου ὡς προέδρου, τῶν Μητροπολιτῶν πρ. Καισαρείας κ. Ἀμβροσίου καὶ Σελευκείας κ. Γερμανοῦ, Διευθυντοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Ἀκαδημίας, (νῦν Μητροπολίτου Θυατείρων καὶ Ἐξάρχου Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης) καὶ τῶν καθηγητῶν κ.κ. Β. Ἀντωνιάδου, Γ. Λιαννοπούλου, Ἀθ. Ἰωάννου καὶ Σ. Σταματιάδου, ἡ δ' ἔκθεσις αὐτῆς ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἀποφάσει τῆς Ἀγίας καὶ Ἱ. Συνόδου ἀνετέθη ἡμῖν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1919, ὅπως μελετήσωμεν τὴν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις γενομένην ἤδη πρὸ καιροῦ ἐργασίαν περὶ μεταβολῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς ἡμερολογίου καὶ ὑποβάλωμεν ἔπειτα αὐτῇ τὸ πόρισμα καὶ τὰς σκέψεις ἡμῶν διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐπιληφθέντες τοῦ ὡς ἄνω ἔργου καὶ ἐν ἐπανειλημμέναις συνεδριάσεσι συζητήσαντες ἐπὶ τοῦ ὑπὸ κρίσιν ἡμερολογιακοῦ ζητήματος, λαβόντες δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν εἰσήγησιν τῆς ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος συσταθείσης εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, τὰ ὑπομνήματα μελῶν τινῶν αὐτῆς καὶ ἰδιαιτέρως τὸ ὑπόμνημα τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν κ. Δ. Αἰγινήτου, τὴν ἐπίσημον σχετικὴν ἀπόφασιν τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δι' ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καθοριζομένην ἀντίληψιν τῆς σεβ. Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀπεκρυσταλλώσαμεν τὰς ἐπὶ τοῦ ἐν λόγω ἡμερολογιακοῦ ζητήματος σκέψεις ἡμῶν, τὰς ὁποίας διατυποῦντες ἐν τοῖς κατωτέρω συνοδεύομεν κοὶ δι' ἰδιαιτέρων σχετικῶν ὑπομνημάτων ἢ σημειωμάτων ἐνὸς ἐκάστου τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁμοφώνως ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ ἀπεφάνητο ὅτι ἀμφοτέρω τὰ ἐν χρήσει ἀνὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον ἡμερολόγια, τὸ τε Ἰουλιακὸν καὶ τὸ Γρηγοριακὸν, δὲ νὰ παρουσιάζουσι τὴν ἀπαιτούμενην ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι τὸ μὲν Γρηγοριακὸν εἶναι ἀκριβεστερον τοῦ Ἰουλιακοῦ, τοῦτο δὲ πάλιν ἀπλούστερον ἐκείνου. Ἐνεκα τούτου ἡ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ ὅτι ἐπιβάλλεται ἀπὸ γε καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, ὅπως γίνῃ μία ἡμερολογιακὴ μεταβολή, ἡ ὁποία ὡς μὴ προσκρούουσα εἰς δόγματα καὶ κανόνας, δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἐφευρέσεως καὶ ἀποδοχῆς τρίτου

κτικῆς ἀπόψεως, ὅπως γείνη μία ὀριστικὴ ἡμερολογιακὴ μεταβολή· μέχρις ὅμως ἐπιτεύξεως ταύτης, ἐν μὲν τῶν μελ-

τινὸς ἡμερολογίου, ἀποφεύγοντος τὰς ἀτελείας καὶ ἀνακριβείας τῶν δύο πρώτων καὶ συγκεντροῦντος τὰ ἀπαιτούμενα ἐπιστημονικὰ πλεονεκτήματα. Ἡ ἐξείρεσις, ἐννοεῖται, καὶ ἀποδοχὴ τοιούτου ἡμερολογίου προϋποθέτει συνεννόησιν μετὰ τῶν λοιπῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ μετὰ τῆς Ἀρμενικῆς (Β. Ἀντωνιάδης), ἣ σύντονον καὶ σοβαρὴν μελέτην ὑπερβαίνουσαν τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν καὶ ἀνήκουσαν εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν διαφόρων κυβερνήσεων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἐκασταχοῦ Ἀκαδημιῶν (Μ]της Σελευκείας) ἢ ἐξαρτωμένην ἐξ ἀποφάσεως παγκοσμίου συνεδρίου (Α. Ἰωάννου καὶ Σ. Σταματιάδης) καὶ δὴ παγχριστιανικοῦ τοιούτου, τῆς συγκλήσεως τοῦ ὁποίου τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ἀναλάβῃ ἢ Μ. Ἐκκλησία καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ν' ἀντιπροσωπεύονται προσηκόντως πᾶσαι αἱ Χ] καὶ κυβερνήσεις καὶ ἐκκλησίαι (Μ]της Βιζύης). Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Μ]του πρ. Καισαρείας πᾶσα ἐξεύρεσις τελειότερου ἡμερολογίου παρέρχεται, μόνον δὲ ἀποδοχὴ τοῦ τελειότερου ἐκ τῶν εὑρεθέντων τοιούτων δύναται νὰ γίνῃ, ἐὰν κρίνῃται ἀναγκαῖα ἢ ἀντικατάστασις τοῦ ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν ἡμερολογίου· κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Λιαννοπούλου, ἡ κατασκευὴ ἡμερολογίου κατέχοντος τὴν ἀπόλυτον ἀκρίβειαν τυγχάνει ἀδύνατος, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ μέσον μήκος τοῦ τροπικοῦ ἔτους δὲν εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένον, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν εἶναι καὶ ἀπαραίτητος ἢ ἀπόλυτος ἀκρίβεια, διότι τοῦ μέσου μήκους τοῦ πολιτικοῦ ἔτους ἀποτελοῦντος μονάδα χρόνου, ἢ ἐπὶ τὸ μείζον ἢ ἐπὶ τὸ ἔλαττον διαφορὰ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ μέσου μήκους τοῦ τροπικοῦ ἔτους, οὐδεμίαν ἐπίδρασιν δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς μετρήσεως τοῦ χρόνου· ἐὰν δὲ πάλιν ὑπάρχῃ ἀνάγκη τελειότερου ἡμερολογίου, δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸν τὸ τοῦ Maedler ὡς κείμενον ἐν αὐτῇ σχεδὸν τῇ ἀπολύτῳ ἀκριβείᾳ. Μέχρις ὅμως ἐξευρέσεως καὶ ἀποδοχῆς ἄλλου ἐπιστημονικῶς τελειότερου καὶ ἀκριβεστερου ἡμερολογίου ἢ Ἐπιτροπὴ—ἐξαιρουμένου μόνον τοῦ Μ]του πρ. Καισαρείας—εἰσάγειται τὴν σκέψιν ὅτι ἐπιβάλλεται **μία προσωρινὴ ἡμερολογιακὴ μεταβολή**, γενησομένη εἴτε διὰ διαρρυθμίσεως ἐπιστημονικῆς

λῶν αὐτῆς φρονεῖ ὅτι δεῦν νὰ ἐμμένωμεν ἐν τῷ Ἰουλιακῷ ἡμερολογίῳ, τρία ἀποφαίνονται ὑπὲρ τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου τούτου ἐπὶ τῇ βάσει καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀ-

τοῦ ἤδη παρ' ἡμῖν ὑπάρχοντος Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου εἴτε δι' ἀμέσου ἀντικαταστάσεως τοῦ τελευταίου τούτου διὰ τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου.— Ὑπὲρ τῆς τελευταίας ταύτης ἀπόψεως κηρύσσονται οἱ καθηγηταὶ Ἀ. Ἰωάννου καὶ Σ. Σταματιάδης προτείνοντες τὴν ἄμεσον εἰσαγωγὴν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου—ὡς ὀρθότερου καὶ ἀκριβεστερου τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ ὡς παγκοσμίως ἀποδεκτοῦ γενομένου—εἴς τε τὸν πολιτικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἡμῶν βίον, ἀφοῦ μάλιστα κατὰ τὸν καθηγητὴν Ἀ. Ἰωάννου, ὁ καθορισμὸς τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ Γρηγοριακὸν εἶναι συμφωνότερος πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καθορισθέντα κανόνα. Ἀποδοχὴν τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου προτείνει καὶ ὁ Μ]της Σελευκείας φρονῶν ὅτι ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς οὐδένα κανονικὸν λόγον προσκρούει, ἀποτελεῖ δὲ μάλιστα τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ποθητὴν κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὴν ἀποδοχὴν ὅμως καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου δὲν ζητεῖ ὁ Μ]της Σελευκείας ἀπαραιτήτως καὶ ὡς πρὸς τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα, καίτοι παραδέχεται ὅτι ἡ σχετικὴ περὶ αὐτοῦ διάταξις τῆς Α'. Οἰκουμ. Συνόδου δύναται νὰ συμβιβασθῇ καὶ πρὸς τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον, ὃν θὰ ὑποδείξωσιν οἱ εἰδικοί. Φόβος σκανδαλισμοῦ τῶν Ὁρθοδόξων ἐκ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου δὲν ὑφίσταται πλέον κατ' αὐτόν. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν διαφωνεῖ ὁ Μ]της πρ. Καισαρείας· φρονῶν δ' ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν ἑλληνορθοδόξων χριστιανῶν θέλει θορυβηθῇ καὶ σκανδαλισθῇ ἐκ τῆς γενησομένης τυχὸν ἀμέσου ἀντικαταστάσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ διὰ τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου καὶ ὅτι τοῦ θορύβου τούτου καὶ σκανδαλισμοῦ ἐπωφελοῦμενοι οἱ καθολικοὶ ἱεραπόστολοι θέλουσι κατενέγκει βαρὺ πλῆγμα κατὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον στενώτατα συνδέεται πρὸς τὸ ἑορτολόγιον τὸ ἐκφράζον **ζωηρῶς** τὸν θρησκευτικὸν βίον τῶν χριστιανῶν, κηρύσσεται

κριβές ἡλιακὸν ἔτος πρὸς ἐλίτευξιν τῆς ταυτότητος τῆς μηνολογίας ἡμῶν πρὸς τοὺς λοιποὺς πεπολιτισμένους λαοὺς, ἐπιβαλλομένης διὰ λόγους πολιτικοὺς καὶ τὰς διεθνεῖς σχέσεις

ὑπὲρ τῆς ἀπαρεκκλίτου τηρήσεως τοῦ νῦν ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου μέχρις οὗ γίνεαι ἀποδεκτὸν τὸ ἀκριβέστερον ἐκ τῶν ἐξευρεθέντων τοιαύτων. Ὑπὲρ τῆς ἐπιστημονικῆς διαρρυθμίσεως τοῦ ἡμετέρου ἡμερολογίου κηρύσσονται ὁ Μ]της Βιζύης καὶ οἱ καθηγηταὶ Β. Ἀντωνιάδης καὶ Γ. Λιαννόπουλος. Ὁ κ. Γ. Λιαννόπουλος φρονεῖ ὅτι ἐκ τῶν ἐν χρήσει τριῶν Ἡλιακῶν ἡμερολογίων, τοῦ Ἰουλιακοῦ δηλαδή, τοῦ Περσικοῦ καὶ τοῦ Γρηγοριακοῦ, τὸ ἔχον τὰς πλείστας ἀρετὰς εἶναι τὸ Ἰουλιακόν. Διότι α) ἔχει περίοδον βραχυτέραν ὅχι μόνον τῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ Περσικοῦ ἡμερολογίου β) ἔχει πολιτικὸν ἔτος περιλαμβάνον ἡμέρας μόνον καὶ ὥρας ἄνευ προσθήκης πρώτων καὶ δευτέρων λεπτῶν γ) ἔχει παρεμβολὴν τῆς προσθέτου ἡμέρας, γενομένην κατὰ κανόνα γενικὸν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως δ) εἶναι τὸ μόνον ἡμερολόγιον τοῦ ὁποῖου ὁ αἰὼν καὶ ἡ χιλιετηρὶς ἀποτελοῦνται ἐξ ἀκεραίου ἀριθμοῦ ἡμερῶν· ἔνεκα δὲ τῆς ἀρετῆς ταύτης χρησιμοποιοῦσιν αὐτὸ ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ πρὸς τε μέτρησιν χρόνου κατ' ἔτη (Connaissance de temps 1916 σελ. ΙΧ) καὶ πρὸς μέτρησιν τοῦ χρόνου κατ' αἰῶνας (αὐτόθι σελ. ΧΙΙ).

Προστίθῃσι δὲ ὁ κ. Γ. Λιαννόπουλος ὅτι ἂν θεσπιθῇ ὅπως ἕκαστος τῶν μηνῶν τοῦ θερινοῦ ἑξαμήνου ἀποτελεῖται ἐκ 31 ἡμερῶν καὶ ἕκαστος τῶν τοῦ χειμερινοῦ ἐκ 30, πλὴν τοῦ Φεβρουαρίου, ὅστις πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ 29 ἡμέρας, ὅταν τὸ ἔτος εἶναι κοινὸν καὶ 30 ὅταν τὸ ἔτος εἶναι ἐμβόλιμον, ἡ θαυμασιωτάτη ἀπλότης καὶ εὐχρηστία τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου θὰ αὐξηθῶσι σημαντικῶς, τὸ δὲ συνήθως λεγόμενον ὅτι ἐὰν ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐξακολουθήσῃ μεταχειριζομένη τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον, θὰ ἐορτάσῃ εἰς ἀπομακρυσμένον μέλλον, τὸ Ἀγ. Πάσχα, καθ' ἣν ἡμέραν ἐορτάζει τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, δὲν εἶναι κατ' αὐτὸν σπουδαῖον κατὰ τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου ἐπιχείρημα, τὸ μὲν διότι τοῦτο θὰ συμβῇ μετὰ πάροδον 100 περίπου αἰώνων, τὸ δὲ διότι τοιαῦτα τινὰ γίνονται καὶ νῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐορτάζει οὐχὶ σπανίως τὸν Εὐαγγελισμόν συγχρόνως πρὸς τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὸ Πάθος τοῦ Σωτῆρος. Ἡ δὲ μετάβασις τῶν

καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας καὶ τρία ἀποφαίνονται ὑπὲρ τῆς ἀμέσου ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ παραδοχῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου.

ὥρῶν τοῦ ἔτους ἀπὸ μιᾶς μηνολογίας εἰς ἄλλην, ἐξακολουθεῖ ὁ καθηγητὴς Γ. Λιαννόπουλος, δὲν πρέπει νὰ καταλογίζηται ὡς μέγα τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου ἐλάττωμα, τὸ μὲν διότι τοιαύτη τις τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους κίνησις γίνεται μετὰ ἐλάσσονος ταχύτητος καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο ἡμερολόγια, τὸ δὲ διότι, τῆς μεταβάσεως τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους ἀπὸ μιᾶς μηνολογίας εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην γινομένης ἐν χρόνῳ μακροτέρῳ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, πάντως ἔχομεν τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καθ' ὅλον τὸν βίον ἡμῶν περὶ τὰς αὐτὰς μηνολογίας. Ἐὰν δὲ εἰτίθετο αὐτῷ τὸ ἐρώτημα πότερον τῶν δύο ἄλλων ἡλιακῶν ἡμερολογίων πρέπει νὰ προκρίνῃ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἀποφασίσῃ νὰ μεταβάλλῃ ἡμερολόγιον, θ' ἀπῆντα ἀδιστάκτως ὅτι πρέπει νὰ προκρίνῃ τὸ Περσικόν, διότι α) ἔχει περίοδον βραχυτέραν τῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ β) τίθησι τὴν ἀρχὴν τοῦ πολιτικοῦ ἔτους τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν γίνεται ἡ κατὰ φύσιν ἀρχὴ τοῦ Τροπικοῦ, γ) ἔχει Πολιτικὸν ἔτος πλησιάζον τῷ τροπικῷ μᾶλλον ἢ τῷ τοῦ Γρηγοριακοῦ καὶ δ) ἐν ᾧ τὸ ἐκ τῆς χρήσεως πολιτικῶν ἔτων προκύπτον λάθος ἀνέρχεται ἐν τῷ Γρηγοριακῷ ἡμερολόγιῳ μέχρι μιᾶς ἡμέρας καὶ 9 ὥρῶν, ἐν τῷ Περσικῷ ἀνέρχεται μέχρι 18 μόνον ὥρῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ἐπιλέγει ὁ κ. Γ. Λιαννόπουλος, ἂν ποτε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μεταβάλλῃ ἡμερολόγιον, θὰ πράξῃ τοῦτο ἵνα συμφωνήσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μετὰ τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων λαῶν τοῦ κόσμου, ἡ συμφωνία δὲ αὕτη οὐδαμῶς ἄλλω· δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἢ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου, φρονεῖ ὅτι δύναται νῦν ἡ Ἐκκλησία ν' αὐξήσῃ τὰς μηνολογίας τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου κατὰ 13 ἡμέρας καὶ νὰ καταλίπῃ τοῖς ἀπογόνους ἡμῶν τὸ καθῆκον νὰ ἐκλέξωσι ἡμερολόγιον, ὅταν τῇ 1ῃ Μαρτίου 2100 ἐπέλθῃ ἡ ἀνάγκη τῆς προσθήκης τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἡμέρας. Ὡς πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν μέρος τοῦ ζητήματος ὁ Γ. Λιαννόπουλος φρονεῖ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θὰ ἐορτάζῃ τὸ Ἀγιον Πάσχα συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐὰν δεχθῇ ὡς ἡμέραν τῆς Ἰσημερίας τοῦ ἔαρος τὴν 21ην

Ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον δὲν ἔχει τὴν πρέπουσαν ἀκρίβειαν καὶ τελειό-

Μαρτίου καὶ θεσπίσῃ ὅπως ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἰσημερίαν τοῦ ἔαρος Πανσέληνος ὑπολογίζεται διὰ τῶν ἐπακτῶν καταλλήλως διωρθωμένων, προκρίνει δὲ ἀπὸ τῆς ἀναφορᾶς τῆς Πανσελήνου πρὸς τὴν Ἰσημερίαν τοῦ ἔαρος τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς πρὸς τὴν 21ην Μαρτίου, διότι τῆς Ἰσημερίας τοῦ ἔαρος γενομένης ἐν μὲν τῷ Βορείῳ Ἡμισφαιρίῳ περὶ τὴν 21ην Μαρτίου (ν. ἡ.), ἐν δὲ τῷ Νοτίῳ περὶ τὴν 23 Σεπτεμβρίου, ἐν ἡ Πανσέληνος ὁρίζεται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν Ἰσημερίαν τοῦ ἔαρος, οἱ μὲν κάτοικοι τοῦ Βορείου Ἡμισφαιρίου θὰ ἐορτάζωσι τὸ Ἅγιον Πάσχα ἐν Κυριακῇ κειμένη μετὰ τῆς 21 Μαρτίου καὶ τῆς 26ης Ἀπριλίου, οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Νοτίου θὰ ἐορτάζωσιν αὐτὸ ἐν Κυριακῇ κειμένη μετὰ τῆς 23ης Σεπτεμβρίου καὶ τῆς 29ης Ὀκτωβρίου. Καὶ θὰ ἡδύνατο μὲν ἡ Ἐκκλησία ν' ἀποφύγῃ τὸ ἄτοπον τοῦτο, ἐὰν θεσπίζουσα ὅπως τελῇται τὸ Ἅγιον Πάσχα τῇ πρώτῃ Κυριακῇ μετὰ τὴν Πανσέληνον, ἣτις ἐστὶ πρώτη μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἡλίου εἰς τὸ σημεῖον τοῦ Κριοῦ (Ἰωσήπου Ἀρχαιολ. Ἰουδαϊκῆς Βιβλ. III, X, 5) ὑπελόγιζε τὴν Ἰσημερίαν τοῦ ἔαρος καὶ τὴν μετ' αὐτὴν πρώτην πανσέληνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἔπαυε καὶ ἀνέστη ὁ Κύριος. Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τῆς πράξεως ταύτης οὐ μόνον θὰ ἐμειοῦτο ἡ ἀπλότης τοῦ Ἡμερολογίου, ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ ὠρίζετο, ὅπως πᾶσα πρώτη μετὰ τὴν ἰσημερίαν τοῦ ἔαρος πανσέληνος γινομένη μετὰ τὴν 18 ὥραν Σάββατον λογίζεται ὡς γινομένη τῇ ἐπιούσῃ, θὰ μετεβάλλοντο τὰ ἀνέκαθεν κρατήσαντα ὅρια τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ θὰ ἐγίνετο ἀφορμὴ νὰ ἐορτάζωσι τινὲς τῶν Χριστιανῶν πρὸ τῆς κατ' αὐτοὺς Ἰσημερίας καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς Πανσελήνου, διὰ τοῦτο ὁ κ. Γ. Λιαννόπουλος θεωρεῖ τὴν τοιαύτην τῆς ἀκριβείας ἐκζήτησιν ἄσκοπον, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ μηνὸς Νισάν ὠρίζετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φαινομένης Νουμηνίας, ἡ δὲ ἐορτὴ τοῦ Πάσχα δὲν ὠρίζετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀστρονομικῆς Ἰσημερίας καὶ τῆς Ἀστρονομικῆς Πανσελήνου.

Ὁ καθηγητὴς Β. Ἀντωνιάδης φρονεῖ ὅτι ἐπειδὴ οἱ ἀπ' ἀρχῆς ἐναντίον τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ Ἡμερολογίου λόγοι δὲν ἤρθη-

τητα ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀποψews, ὅτι ἡ ἀτέλεια αὕτη καὶ ἀνακρίβεια αὐτοῦ, καίτοι ἐγκαίρως ἐγνώσθη καὶ πάντοτε κατὰ

σαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπάρχουσι καὶ οἱ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου, ἐπιβάλλεται προσωρινῶς ὁ συμβιβασμὸς ἀφοτέρων τῶν ἀπόψεων ἄνευ οὐσιώδους τινὸς βλάβης τῶν περὶ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα διατάξεων τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ συμβιβασμὸς οὗτος εὐδοῦται, ἐὰν ἐπενεχθῶσιν ἐπὶ τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου μεταβολαί τινες ἀφορῶσαι α) εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς πρώτης μετὰ τὴν ἔαριν Ἰσημερίαν πανσελήνου καὶ δὴ κατὰ τὸν μεσημβρινὸν τῆς Ἱερουσαλήμ β) εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς συμπτώσεως ἢ ὑστερήσεως τοῦ νομικοῦ Πάσχα ὡς τύπου καὶ προεικονίσεως τοῦ Πάσχα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ γ') εἰς τὸν τρόπον τῆς ἄρσεως τῆς νῦν ὑφισταμένης μετὰ τῶν δύο Ἡμερολογίων διαφορᾶς τῶν 13 ἡμερῶν, ὡς καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐξοικονομήσεως τῶν ἐορτῶν τῶν ἐν λόγῳ 13 ἡμερῶν.

Ὁ δὲ Μ]της Βιζύης φρονεῖ τὰ ἑξῆς: Τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον οὐ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς δὲν ἔχει τὴν πρέπουσαν ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἔχει τὸ μειονέκτημα ὅτι τὸ Πασχάλιον, ἥτοι ὁ Ἀλεξανδρινὸς λεγόμενος κανὼν, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία καθορίζει τὴν μηνολογίαν τοῦ Πάσχα, δὲν εἶναι κατάλληλος πρὸς ἀκριβῆ πάντοτε ἐκτέλεσιν τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα γνωστῶν Συνοδικῶν διατάξεων καθ' ἃς δέον ἵνα τοῦτο ἐπιτελῇται τὴν Κυριακὴν τὴν ἐπομένην τῇ πανσελήνῳ, ἣτις ἔπεται ἢ συμπίπτει μετὰ τῆς ἔαριν ἰσημερίας, καθόσον ἡ μὲν ἔαριν ἰσημερία, ἣτις ἐπὶ τῆς πρώτης ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου συνέπιπτε τῇ 21ῃ Μαρτίου, δὲν ἦτο δυνατόν ἕνεκα τῆς διαφορᾶς μετὰ τοῦ Ἰουλικοῦ καὶ τοῦ Ἀστρονομικοῦ ἔτους νὰ ἑξακολουθῇ συμπίπτουσα τὴν 21ην Μαρτίου, ἡ δὲ Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδος καθορίσασα τὰ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἔαριν ἰσημερίας καὶ ἐν πλήρει διατελοῦσα ἐπιγνώσει τῆς διαφορᾶς τοῦ χρόνου μηνολογίας ταύτης, πάντως ἐννόει ὡς τοιαύτην τὴν πραγματικὴν ἔαριν ἰσημερίαν καὶ ὅχι βεβαίως τὴν διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ὑποθετικὴν καὶ ἰδανικὴν καταστάσαν 21 Μαρτίου, δι' ὃ

καιροὺς ἐβεβαιώθη, ἐν τούτοις ἀνεβάλλετο μέχρι τῆς σήμερον ἢ διόρθωσις αὐτοῦ διὰ λόγους ἀποχρῶντας μὲν, ἀλλ' ἀσχέ-

καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος, ἐπειδὴ πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ Πάσχα ἀπαιτοῦνται γνώσεις ἀστρονομικαί, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου ἤκμαζεν ὁμολογουμένως ἡ ἀστρονομία, ἀνέθηκεν ἵνα προσδιορίσῃ κατ' ἔτος τὴν μηνολογίαν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ ἀνακοινοῖ ταύτην ταῖς λοιπαῖς Ἐκκλησίαις, ὅπερ καὶ ἐγένετο διὰ τῶν «πασχαλίων» λεγομένων γραμμάτων, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ Ἐπίσκοποι Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος, Κύριλλος καὶ Θεόφιλος.

Ἐκ τούτων δ' ἔπεται ὅτι ἐξακολουθοῦντες νὰ κανονίζωμεν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἰουλιακῆς 21 Μαρτίου ὡς ἑαρινῆς Ἰσημερίας, εἰς δύο περιπίπτομεν σπουδαῖα λάθη α,) ὅτι παραβαίνομεν τὸ πνεῦμα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς περὶ τῆς ἑαρινῆς Ἰσημερίας Συνοδικῆς διατάξεως ἀμελοῦντες τὸν καθορισμὸν καὶ τὴν μηνολογίαν τῆς πραγματικῆς ἑαρινῆς Ἰσημερίας καὶ ἀποδεχόμενοι τὴν Ἰουλιακὴν 21ην Μαρτίου, ἣτις μὴ ἀντιπροσωπεύουσα πλὴν τὴν μηνολογίαν τῆς πραγματικῆς ἑαρινῆς Ἰσημερίας, ἀπέβη ἤδη ὡς εἰκὸς ὑποθετικὴ καὶ εἰκονικὴ τοιαύτη καὶ οὐδαμῶς συνεπῶς δέον νὰ χρησιμεύῃ ὡς βάσις τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ β) ἔνεκα τῆς χρησιμοποίησεως τῆς Ἰουλιακῆς 21 Μαρτίου ὡς ἑαρινῆς Ἰσημερίας πανηγυρίζομεν πολλάκις τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα οὐχὶ ἐντὸς τῶν πρώτων ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς πραγματικῆς ἑαρινῆς Ἰσημερίας 31 ἡμερῶν, ἐντὸς τοῦ ὁρίου τῶν ὁποίων συμφώνως πρὸς τὰς γνωστάς περὶ τοῦ Πάσχα Συνοδικὰς διατάξεις δέον νὰ πανηγυρίζωμεν αὐτὸ καὶ αἵτινες, ἐπειδὴ ἡ πραγματικὴ ἑαρινὴ Ἰσημερία συμπίπτει ἤδη κατὰ τὸ ἀστρονομικὸν ἔτος τῇ 8ῃ Μαρτίου, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς 9ῆς Μαρτίου λήγουσι τῇ 17 Ἀπριλίου, ὡς ἄλλοτε, ὅτε ἡ ἑαρινὴ Ἰσημερία συνέπιπτε τῇ 27ῃ Μαρτίου, ἀρχόμεναι ἀπὸ 22 Μαρτίου ἔλθον τὴν 24ην Ἀπριλίου· διὸ καὶ ὁσάκις ἐπιτελοῦμεν τὸ Πάσχα μετὰ τὴν 17ην Ἀπριλίου δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἑορτάζομεν τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει καὶ συμφώνως πρὸς τὰς γνωστάς Συνοδικὰς διατάξεις· ἀλλὰ καὶ γ'.) εἶναι βέβαιον καὶ ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν ρυθμίζοντες καὶ ἐφεξῆς τὴν μηνολογίαν τοῦ Πάσχα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, συμφώνως πρὸς τὸν πασχαλίον

τοὺς πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ ὅτι ἡ ἀμερόληπτος καὶ ἀπὸ περὶωπῆς ἐξέτασις τοῦ ζητήματος ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι

ἡμῶν Ἀλεξανδρινὸν κανόνα, θὰ ἔλθῃ πάντως ἐποχὴ καθ' ἣν θὰ ἑορτάζωμεν τοῦτο ἐν θέρει, φθινοπώρῳ καὶ χειμῶνι, ὥστε κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἀλεξανδρινὸς κανὼν δὲν εἶναι κατάλληλος πρὸς ἀκριβῆ πάντοτε ἐκτέλεσιν τῶν ἀφορωσῶν τὸ Πάσχα Συνοδικῶν διατάξεων ἀφ' οὗ παρέχει μηνολογίας ἀσυμφώνους πρὸς αὐτάς. Δι' ὃ καὶ ἐπιβάλλεται συνεπῶς ἡ διαρρύθμισις αὐτοῦ ἢ ἡ ἀντικατάστασις δι' ἄλλου τελειότερου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγοριακὸς καλούμενος κανὼν ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον συνετέθη, καθόσον ἀστοχεῖ καὶ οὗτος εἰς τὴν πίστην καὶ ἀκριβῆ πάντοτε ἐκτέλεσιν τῶν περὶ τοῦ Πάσχα ἀναγκαίων ὅρων κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, διὸ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει οὐχὶ σπανίως τὸ Πάσχα ὅτε μὲν πρὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, ὅτε δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλλοτε μετ' αὐτὸ, ἀλλ' ἐν διαστήματι πολλάκις μικροτέρῳ τῶν καθιερωθεισῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, ἐξ οὗ καταδεικνύεται ὅτι οὐδεὶς πραγματικὸς καὶ πρακτικὸς λόγος ἐπέβαλε τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐνὸς πασχαλίου διὰ τοῦ ἑτέρου, τὸνναντίον ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον, σκοποῦσαν τὴν ἐνότητα τῆς ἑορτῆς παρὰ ταῖς διαφοραῖς ἐκκλησίαις, ἐπέβαλε τὴν ἐξακολουθήσιν τῆς ἑορτῆς ταύτης συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν καθορισμὸν αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κανόνος, ἅτε οὕτω ἀποβαινούσης δυνατῆς τῆς ἀποφυγῆς τῆς ἀσυμφωνίας καὶ τῆς διαιρέσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁρμώμενοι οἱ τε Κατολικοὶ καθηγηταὶ τῶν Παρισίων καὶ πολλοὶ λόγιοι τῆς Δύσεως ὡς καὶ πάντες οἱ Διαμστυρόμενοι καὶ μηδὲν ἀπέναντι τούτων λογιζόμενοι ὅτι τὸ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον εἶναι ἐπιστημονικῶς ἀκριβέστερον τοῦ Ἰουλιακοῦ, κατέκριναν κατ' ἀρχὰς τὴν μονομερῆ καὶ αὐτόβουλον ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Κανόνος διὰ τοῦ Γρηγοριακοῦ καὶ δὴ ἄνευ πρακτικοῦ τινος ἀποτελέσματος γενομένην καὶ τὴν αὐθαίρετον ἐπιβολὴν τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου καὶ ἡρνήθησαν τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ, ἠναγκάσθησαν δὲ ἔπειτα ν' ἀποδεχθῶσιν αὐτὸ μόνον κατόπιν κυβερνητικῆς βίας καὶ ἐπιβολῆς. Ὡστε κατὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ ὁ Γρηγοριακὸς κανὼν δὲν εἶναι κατάλληλος πρὸς

ἐπιβάλλεται πλέον ὥς ἐπείγουσα καὶ ἀπαραίτητος ἀνάγκη ἢ

ἀκριβῆ πάντοτε καθορισμὸν τῆς μηνολογίας τοῦ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὰς Συνοδικὰς διατάξεις, διὸ καὶ ἐπιβάλλεται συνεπῶς καὶ αὐτοῦ ἡ διαρρύθμισις ἢ ἡ ἀντικατάστασις δι' ἄλλου τελειότερου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χρῆσις ἐν γνώσει ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τῆς προόδου πραγμάτων ἀτελῶν, ὑπαρχόντων ἢ δυναμένων ὑπάρξαι τῶν τελειότερων, εἶναι ἀναμφισβητήτως ἀσυμβίβαστος καὶ ἐναντία πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τὸ κρατοῦν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἐπειδὴ προσέτι ἡ ἄμεσος ἀντικατάστασις τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου διὰ τοῦ Γρηγοριακοῦ τυγχάνει ἄσκοπος, ματαία καὶ ἀνωφελής, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ πρόξενος σκανδάλου εὐλογοφανοῦς καὶ κατακρίσεως δικαίας, ἅτε μὴ πληροῦσα κατὰ πάντα τοὺς ἀπαιτούμενους ὅρους μήτε ἀπὸ ἐπιστημονικῆς, μήτε ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς, μήτε ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, καθόσον εἶναι μὲν τελειότερον τοῦ Ἰουλιακοῦ ἐπιστημονικῶς τὸ Γρηγοριακόν, ἀτελέστερον ὅμως ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλα τελειότερα, ὃ δὲ Γρηγοριακὸς κανὼν παρουσιάζει ἐπίσης ἀτελείας καὶ δὴ μείζονες ἢ ὁ Ἀλεξανδρινός· ἀπὸ δὲ πρακτικῆς ἀπόψεως προτιμότερον τὸ Ἰουλιακὸν ὥς ἀπλούστερον τοῦ τε Γρηγοριακοῦ ὥς καὶ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐπινοηθέντων ἡμερολογίων καὶ ἐπειδὴ σχέσεις διεθνεῖς, ἀνάγκαι κοινωνικαὶ καὶ λόγοι πολιτικοὶ καὶ δὴ αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον τόσον ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ὅσον καὶ ἄλλων ὁμοδόξων Ἐθνῶν ἀπαιτεῖ τὴν χρῆσιν τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα Ἐθνη ἡμερολογίου, διὰ ταῦτα φρονεῖ ὁ Μ]της Βιζύης ὅτι ἐπιβάλλεται ἢ τοιουτοτρόπος διαρρύθμισις τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ὅπως πάντες οἱ χριστιανοὶ ἔχωσι τὴν αὐτὴν μηνολογίαν καὶ ἐορτάζωσι ταῦτοχρόνως τὸ Ἅγιον Πάσχα καὶ τὰς λοιπὰς ἐορτάς.

Ἡ διαρρύθμισις δὲ αὕτη ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ ἀδιαφιλονεικήτως ἀκριβοῦς ἀστρονομικοῦ (ἡλιακοῦ, τροπικοῦ) λεγομένου ἔτους, δέον ὅπως γένηται ὥς ἑξῆς, ἥτοι τὸ μὲν διὰ προσθήκης 13 ἡμερῶν (αἵτινες ἤδη ἀποτελοῦσι τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ ἀστρονομικοῦ ἔτους), εἰς μίαν ὁρισμένην μηνολογίαν, οὕτως ὥστε αὕτη νὰ θεωρηθῇ κατὰ 13 ἡμέρας ἡϋξημένη (ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει πάντες καθόλου οἱ χριστιανοὶ θὰ ἔχωσι μέχρι τοῦ ἔτους 2100 τὴν αὐτὴν μηνολογίαν καὶ τὸν ταυτόχρονον ἐορτασμὸν πασῶν τῶν κοινῶν ἀκινήτων ἐορτῶν), τὸ δὲ δι'

διαρρύθμισις τοῦ ἡμερολογίου συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, ἀφοῦ μάλιστα αὕτη τυγχάνει καὶ δυ-

εὔρέσεως ἐφεξῆς τοῦ Ἁγίου Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀστρονομικῶν πινάκων, δι' ὧν θὰ καθορίζηται ἢ τε πραγματικὴ ἑαρινὴ ἰσημερία καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα ταύτῃ πανσέληνος καὶ δὴ κατὰ τὸν χρόνον τῆς Ἱερουσαλὴμ, τοῦ τόπου τοῦτέστι ἐν ᾧ ἐγεννήθη, ἔπαθε καὶ ἀνέστη ὁ Κύριος.

Ἡ διαρρύθμισις αὕτη εἶναι προσωρινή, μέχρις ἐξευρέσεως τοῦ τελειότερου ἐπιστημονικῶς ἡμερολογίου· ἀλλ' ἐὰν μέχρι τοῦ 2100 ἔτους δὲν ἤθελεν ἐπιτευχθῇ ἡ ἐξεύρεσις αὐτοῦ, τότε δύναται ὅπως ἐξευρεθῇ καὶ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν κατάλληλος τρόπος πρὸς τε ἄρσιν τῆς διαφορᾶς, ἥτις ἀπὸ τοῦ ἔτους 2100 ἤθελεν ἐπαναρχίσει μεταξὺ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου καὶ πρὸς ἐξακολουθήσιν τῆς μηνολογίας μεταξὺ ἡμῶν καὶ πάντων τῶν πεπολιτισμένων Ἐθνῶν. Κατὰ τὸν Μ]την Βιζύης ἀλλοιωθεισῶν ἤδη τῶν συνθηκῶν ὑφ' αἷς διατελεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησία, ὁ φόβος παραπλανήσεως καὶ σαγηνεύσεως τῶν ἡμετέρων ἐκ μέρους τῆς Κατολικῆς ἢ προτεσταντικῆς προπαγάνδας, ἐκμεταλλευσμένης τὴν διὰ τῆς διαρρύθμισης τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου προκύψουσαν ταυτότητα τῆς μηνολογίας ἡμῶν πρὸς τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, εἶναι μάταιος καὶ ἀστήρικτος, κατόπιν τῆς μελετωμένης **κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν**, ὑφιστάμενος δὲ τυχὸν δὲν ἔχει ἢν ἄλλοτε εἶχεν σημασίαν, διότι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐτοιμῶς ἔχει ὅπως εὐθαρσῶς καὶ αὐθις ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐξουδετέρωσιν αὐτοῦ, ἐν πλήρει διατελοῦσα πεποιθήσει, ὅτι μετὰ μείζονος ἢ ἄχρι τοῦδε ἐπιτυχίας θέλει ἀντιμετωπίσει τοῦτον, ὑποβοηθουμένη μάλιστα ἤδη εἰς τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων τοῦ βίου συνθηκῶν, μὴ ἐπιτρεπουσῶν θρησκευτικὰς μεταπτώσεις ἐξ ἀφορμῆς ἰδίᾳ τοιούτων λόγων.

Συνοψίζοντες τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ὑποβάλλομεν τὰ ἑξῆς:

Ἡ ἐπιτροπὴ ὁμοφώνως φρονεῖ ὅτι ἀπό γε καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως (δλδ. ἀπὸ ἐπιτεύξεως ταυτότητος μηνολογίας πρὸς τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα ἔθνη), ἐπιβάλλεται **μία ὁριστικὴ ἡμερολογιακὴ μεταβολή**. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἢ ὁποία δὲν προσκρούει εἰς δόγματα καὶ κανόνες, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ

νατή καὶ ἐφαρμόσιμος ὡς λεχθήσεται κατωτέρω(22), καθ' ὅσον ἀφ' ἐνὸς μὲν ἢ χρῆσις ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ πραγμάτων

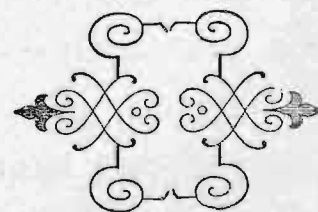
κατὰ μὲν τὴν γνώμην τῆς πλεονοψηφίας: **δι' ἐξευρέσεως τελειότερου ἡμερολογίου**, κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ Μ]του πρ. Καισαρείας καὶ τοῦ Γ. Λιαννοπούλου: **δι' ἀποδοχῆς τοῦ τελειότερου ἐκ τῶν ἐξευρεθέντων ἤδη ἡμερολογίων**.

Ἄλλ' ἢ πλεονοψηφία τῆς Ἐπιτροπῆς, μειονοψηφοῦντος μόνον τοῦ Μητροπολίτου πρ. Καισαρείας, φρονεῖ ἐπίσης ὅτι μέχρις οὗτο ἐπιτευχθῇ ἡ ὀριστική αὕτη ἡμερολογιακὴ μεταβολή, ἐπιβάλλεται, διὰ λόγους πολιτικούς καὶ τὰς διεθνεῖς σχέσεις καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας ἡμῶν, **μία προσωρινὴ τοιαύτη** ἀπὸ τε πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως. Ἡ προσωρινὴ δὲ αὕτη μεταβολὴ δύναται νὰ γίνη διττῶς: Α'.) Κατὰ μὲν τὴν γνώμην τοῦ Μ]του Σελευκείας καὶ τῶν καθηγητῶν Ἀθηναισίου Ἰωάννου καὶ Σ. Σταματιάδου **δι' ἀπλῆς καὶ ἀμέσου παραδοχῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου** καὶ εἰσαγωγῆς αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἡμῶν βίῳ, ἀφοῦ κατὰ τὸν καθηγητὴν Α. Ἰωάννου ὁ χρόνος τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον, εἶναι συμφωνότερος πρὸς τὸν κανόνα τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ἢ δύναται, κατὰ τὸν Μ]την Σελευκείας, νὰ συμβιβασθῇ καὶ πρὸς τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον.

Β'.) Κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ Μ]του Βιζύης καὶ τῶν καθηγητῶν Γ. Λιαννοπούλου καὶ Β. Ἀντωνιάδου, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ **διαρρυθμίσεως τοῦ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐν χρήσει Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου** (εἴτε δι' αὐξήσεως τῆς μηνολογίας τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου κατὰ 13 ἡμέρας (Μ]της Βιζύης καὶ Γ. Λιαννόπουλος) εἴτε δι' ἐξευρέσεως τρόπου αἵροντος τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἡμερολογίων διαφορὰν τῶν 13 ἡμῶν (Β. Ἀντωνιάδης) καὶ ἀφ' ἑτέρου **δι' ἐξευρέσεως τοῦ Ἀγίου Πάσχα** εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπακτῶν καταλλήλως διορθουμένων (Γ. Λιαννοπούλου), εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀστρονομικῶν πινάκων καὶ δὴ κατὰ τὸν χρόνον τῆς Ἱερουσαλὴμ (Μ]της Βιζύης καὶ Β. Ἀντωνιάδης)». Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1920.

(22) Ὁρ. κεφ. Γ' καὶ Δ'.

πιστημονικῶς ἀτελῶν, δυναμένων μάλιστα ὑπάρξαι τῶν τελειότερων, εἶναι ἀσυμβίβαστος καὶ ἐναντία πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τὸ κρατοῦν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ μόνον οὕτω καταδείκνυται ἐμπράκτως ἡ πρόνοια καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ συγχρόνως ἀποτελεῖ καὶ ἠθικὸν αὐτῆς συμφέρον, ὅπως αὕτη πάντοτε καὶ ἐν παντὶ ζητήματι, ἐξαιρέσει τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ἀφορῶντι αὐτὴν καὶ ὁπωσδήποτε μετὰ τῆς ἐπιστήμης συνδεομένων, διατελῇ ἐν συμφωνίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως τῶν πραγματικῶν φυσικῶν φαινομένων προκύπτουσαν ἀλήθειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΤΟ ΙΟΥΛΙΑΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΑΠΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, καίπερ γνωρίζουσα τὰς ἀτελείας καὶ ἀνακριβείας τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου, καίπερ αὕτῃ πρώτη, ὥς ἐλέχθη ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, κατὰ τὸν ΙΔ' ἡδὴ αἰῶνα κατανόησασα καὶ ἀναγνωρίσασα τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ, ἐν τούτοις ἐπιμελῶς ἐκάστοτε ἀπέφυγε καὶ ἐρρωμένως ἀπέκρουσε πᾶσαν τοιαύτην πρόθεσιν καὶ ἐνέργειαν εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου ἀφορῶσαν. Καὶ δικαίως· διότι ἡ Ἐκκλησία, ἥτις ὑπὲρ πᾶν ἄλλον δέον νὰ λογίζεται καὶ ἐπιδιώκη τὴν εἰρήνην τῶν Χριστιανῶν, ἐγνώριζε καλῶς ὅτι πᾶσα τοιαύτη μεταρρύθμισις, ἀκαίρως γιγνομένη, θὰ προῦκάλει σπουδαίας ταραχὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥς βεβαιοῖ ὁ Ματθαῖος Βλάσταρις (1335) λέγων: «ἢ γὰρ τοιαύτη καινοτομία οὐ μόνον οὐ δυνήσεται μὴ τῇ αὐτῇ πάλιν περιπεσεῖν ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ στάσεως οὐ μετρίας τῇ Ἐκκλησίᾳ γε-

νήσεται πρόσθενος»(23) (Σύνταγμα θ. καὶ ι. καν. Ράλλη καὶ Ποιτῇ τόμ. 6 σελ. 422), καὶ ἀδίκως οὕτω θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῶν ἱκανῶν ἄλλως τε ταραχῶν, αἵτινες ὡς γνωστὸν ὑφίσταντο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκ ποικίλων αἰτίων καὶ ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προστριβῶν καὶ διενέξεων, αἵτινες ἐπὶ ἱκανοὺς αἰῶνας καὶ μετὰ τὴν Α' ἔτι Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐλάμβανον χώραν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἰδίᾳ Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς μηνολογίας τοῦ Πάσχα.

Ἀλλὰ καὶ ἀκολούθως μετὰ τὴν ἀποδοχὴν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως τοῦ Γρηγοριακοῦ Ἡμερολογίου, ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία διετέλει καὶ αὖθις ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ τοῦ νὰ σκεφθῇ καὶ ἀποφασίσῃ τι περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου ἐκ φόβου καὶ ἐπιβαλλομένης ὑπὲρ τῶν τέκνων αὐτῆς προνοίας μὴ τὴν μεταρρυθμίσιν ταύτην ἐκμεταλλευόμενα τὰ προπαγανδιστικὰ ὄργανα τῆς Καθολικῆς καὶ Διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας χρησιμοποιήσωσιν ὡς μέσον πρὸς παραπλάνησιν καὶ σαγήνευσιν τῶν ἰδίων αὐτῆς χριστιανῶν. Πράγματι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ἥτις κατὰ τοὺς μαύρους αἰῶνας τῆς δουλείας εἶχε τὸ καθῆκον νὰ φροντίζῃ ὄχι μόνον περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν τέκνων αὐτῆς, τὴν διαφορὰν τοῦ Ἡμερολογίου ἐθεώρει τόσον ἐκκλησιαστικὸν προπύργιον ὅσον καὶ ἐθνικὸν χαράκωμα κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ, τὸν ὁποῖον αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως ἐπεχεί-

(23) Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρις διὰ μακρῶν ὑποδεικνύει τὴν ἐπελθοῦσαν σὺν τῷ χρόνῳ διαφορὰν μεταξὺ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους, φρονῶν ὅτι μετὰ πᾶν 34ον ἔτος προέρχεται λάθος μιᾶς ἡμέρας ἐν τῇ ἡλιακῇ ἐξισώσει· ἀποτρέπει ὁμῶς ἀπὸ πάσης καινοτομίας διὰ τοὺς ἀνωτέρω ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένους λόγους.

ρησαν πολλάκις κατ' αὐτῆς· ἔνεκα τούτου ἡ τοιαύτη ἄμυνα ἦτο ἀπαραίτητος καὶ ἐπεβάλλετο ὑπὸ τε θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀνάγκης.

Ἐντεῦθεν καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων(24) ἐν τῇ ἀπαντητικῇ αὐτῆς ἐπιστολῇ (1903) πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἀπολυθεῖσαν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐγκύκλιον γράφει «...ὕφ' ἃς σήμερον ἡ ἐν Ἀνατολῇ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διατελεῖ συνθήκας ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τῆς Καθολικῆς καὶ τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησίας ἀδιαλείπτως διὰ τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν προσβαλλομένη, πᾶσα περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ κρατοῦντος ἡμερολογίου καὶ δὴ ἐπὶ προτιμήσει τοῦ Γρηγοριακοῦ ἀπόφασις ἔσται ἐπὶ βλάβῃ τῆς Ὁρθοδοξίας. Εἰ δ' ὁμως οἱ ἐν τῇ Δύσει Χριστιανικοὶ λαοὶ ἔλθοιεν ποτε εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ ἀντευαγγελικοῦ καὶ διὰ τὸ σχέδιον τῆς παγκοσμίου Χριστιανικῆς ἐνότητος ὀλεθρίου, τοῦ ὑπ' αὐτῶν ὑποστηριζομένου ἔργου τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ οἱ τούτων προϊστάμενοι θελήσειεν καταργῆσαι καὶ διὰ παντὸς ἐκ τοῦ μέσου ἄραι τὸ σκάνδαλον, φρονοῦμεν ὅτι οὐδὲν ἀσυνεπὲς πρὸς ἑαυτὴν ποιήσει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παραδεχομένη τὸ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀκριβὲς ὑποδεικνυόμενον ἡμερολόγιον...» Ἡ τοιαύτη δὲ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ φόβος αὐτῆς οὗτος δὲν ἦτο ἀπόρροια ἀπλῆς ὑπονοίας, ἀλλ' ἐστηρίζετο ἐπ' αὐτῶν τῶν σκέψεων καὶ ἐνεργειῶν τῶν προπαγανδιστικῶν ὀργάνων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως ὡς πρὸς τοῖς ἄλλοις μαρτυρεῖ ὁ ἐν Ἑνετίᾳ πρεσβευτῆς Ἑρρίκου τοῦ Γ'. *Maisse*, ὅστις ἐγγράφως διεκήρυττε τοῦτο! *J'entends que S. S. a écrit à M. de Germiny; l'intention de N. J. S. est de vouloir essayer de tirez*

(24) Ὁρ. Κεφ. Α. σελ. 31 σημ. 18

par ce moyen du dit Patriarche cette reconnaissance et soumission à l'endroit de l'Eglise romaine, pour s'en prévaloir quand il sera besoin. (Négociations du Levant IV, σελ. 176).

Ἄλλ' ἤδη, χάριτι θεία, τῶν συνθηκῶν καὶ περιστάσεων ὑφ' ἃς διατελεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησία ἀλλοιωθεῖσῶν, ὁ τέως προβαλλόμενος ἰσχυρισμὸς περὶ τοῦ κινδύνου τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν μάταιος, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ἀποβαίνει καὶ ἀστήρικτος καθίσταται διὰ τῆς μελετωμένης καὶ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐπιτακτικῶς ἐπιβαλλομένης **Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἑθνῶν.** Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι θέλει ἐξακολουθήσει ἔτι ὑφιστάμενος, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἀδύνατον ἵνα ἔχῃ τὴν προτέραν αὐτοῦ σημασίαν, ὡς ἐπίσης ἐξ ἄλλου ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει ἵνα εὐθαρσῶς καὶ αὐθις ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐξουδετέρωσιν αὐτοῦ ἐν πλήρει διατελοῦσα πεποιθήσει ὅτι μετὰ μείζονος ἢ ἄχρι τοῦδε ἐπιτυχίας θέλει τοῦτον ἀντιμετωπίσει, ὑποβοηθουμένη ἤδη ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῆς τούτῳ καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων τοῦ βίου συνθηκῶν μὴ ἐπιτρεπουσῶν πλέον θρησκευτικὰς μεταπτώσεις ἐξ ἀφορμῆς μάλιστα τοιούτων λόγων εὐτελῶν. Ὡστε οὐδαμῶς διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον δέον ὅπως διατελῇ ἔτι ἀποφεύγουσα ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία τὴν πραγμάτων καὶ ἐφαρμογὴν τῆς ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη αἰώνων καὶ δὴ ἀρχαιότερον ἢ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ κατανοηθείσης καὶ ἀναγνωρισθείσης ἀνάγκης τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἡμερολογίου συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς Ἐπιστήμης, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὅψιν ὅτι τὴν μεταρρυθμίσιν αὐτὴν ἀπαιτοῦσι καὶ ἐπιβάλλουσιν ἤδη καὶ σχέσεις διεθνεῖς καὶ ἀνάγκαι κοινωνικαί. Πράγματι εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἐν ταῖς βιωτικαῖς αὐτῶν καὶ

κοινωνικαῖς ἀνάγκαις ποιοῦνται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, χρῆσιν οὐχὶ τῆς Ἰουλιακῆς μηνολογίας ἀλλ' ἐτέρας τινὸς, τῆς μηνολογίας κατὰ τὸ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον. Ἡ μηνολογία αὕτη δὲν εἶναι πλέον νέον τι διὰ τοὺς Ὁρθόδοξους Χριστιανούς, τοῦ ὁποίου πρώτην ἤδη φορὰν πρόκειται οὗτοι νὰ λάβωσι γνῶσιν καὶ διὰ τὸ ὅποῖον νὰ ἦτο, ὡς εἰκὸς, ὑποχρεωμένη ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία νὰ σκεφθῇ, ὁποῖαν τοῦτο ἐντύπωσιν θὰ προὔξενει εἰς τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ ὁποίας συνεπῶς θὰ ἐτύγγανε τοῦτο ὑποδοχῆς παρ' αὐτοῖς. Ἦδη οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, ὡς ἐλέχθη, οὐ μόνον ἔχουσι γνῶσιν τῆς μηνολογίας ταύτης ἀλλὰ καὶ ποιοῦνται μάλιστα χρῆσιν αὐτῆς ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀλλοεθνεῖς, ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς, ἐν τῇ ἐπιστολογραφίᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις βιωτικαῖς αὐτῶν ἀνάγκαις κατὰ τὸ πλεῖστον· δι' ὃ καὶ ἡ χριστιανικὴ συνείδησις ἔχει ἤδη προσοικειωθῇ καὶ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν μηνολογίαν ταύτην· μετὰ τὴν τελείαν δὲ τῶν πραγμάτων πολιτικὴν ἀποκατάστασιν, ὅποτε ἡ χρῆσις αὐτῆς θέλει πάντως καταστῇ ὑποχρεωτικὴ καὶ κυβερνητικῶς, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ θέλει εὐρίσκεσθαι ἐν τοιούτῳ περιβάλλοντι καὶ τοιαύτῃ καταστάσει, ὥστε πανταχόθεν νὰ δέχεται προσβολὰς καὶ ἐντυπώσεις τῆς μηνολογίας ταύτης, ὅποτε καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς συνειδήσεως θέλει ὅλον ἐν προχωρεῖ φυσικῶς αὐξάνουσα, ἐνῶ τὸ ὑναντίον ἡ ἐκ τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς συνειδήσεως θέλει σπουδαίως περιορισθῇ καὶ δὴ μόνον εἰς τὰς μεγάλας χριστιανικὰς ἐορτὰς καὶ μάλιστα τὰς ἀκινήτους, δι' ὃ καὶ ὅλον ἐν θέλει βαίνει μειουμένη. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, λαμβανομένου ὑπ' ὅψιν ἀφ' ἑνὸς ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θέλει πάντως καταστῇ γνωστὸν καὶ τοῖς Ὁρθόδοξοις Χριστιανοῖς, ὅτι τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον, ὡς ἤδη ἔχει τοῦτο, θεωρητικῶς

μὲν οὐτε ἐπιστημονικῶς, ὥς εἶδομεν, ἀλλ' οὐτε καὶ ἐκκλησιαστικῶς, ὥς ἐν τῷ Γ' Κεφαλαίῳ γενήσεται δῆλον, ἔρρωται πλέον, πρακτικῶς δὲ τοῦτο εἶναι συνδεδεμένον μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ἢ κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ἐπέκτασις μὲν ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς συνειδήσεως τῆς νέας μηνολογίας ὥς ἀληθεσιέρας, περιορισμὸς δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς συνειδήσεως τῆς Ἰουλιακῆς ὡς θεσμοῦ ἀπηρχαιωμένου καὶ ἥττον ἀκριβοῦς, εἶναι δυνατόν νὰ μὴ συνεπιφέρῃ καὶ ἀνάλογον μείωσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, καθισταμένου οὕτω γνωστὸν ὅτι τοῦτο τροφοδοτεῖται διὰ θεσμῶν ἀπηρχαιωμένων καὶ ἀνακριβῶν; Ἀλλ' ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ὀφειλετικῶς περὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων προνοοῦσα καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκουσα ὅτι αἱ ἐκ μονομερῶν ζητημάτων προκύπτουσαι σκέψεις καὶ ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἀκριβείας καὶ ὁρθότητος αὐτῶν, παράγουσι πολλάκις καὶ συνεπείας λυπηρὰς, οὐχὶ σπανίως δὲ προσλαμβάνουσι καὶ χαρακτηρὰ γενικώτερον, ἐπεκτεινόμεναι καὶ εἰς ἄλλα παρεμφερῆ ζητήματα, ὀφείλει ἐγκαίρως ἵνα προλάβῃ τὰς προβλεπομένας ἀναμφοισβητήτως ἐπιβλαβεῖς τυχύτας συνεπείας, προβαίνουσα ἐγκαίρως εἰς τὴν διαρρύθμισιν τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου.

Ἀλλὰ τὴν διαρρύθμισιν ταύτην ἐπιβάλλουσιν ἤδη καὶ λόγοι πολιτικοὶ καὶ δὴ αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον τόσον ἡμῶν, τῶν Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων ὅσον καὶ ἄλλων ὁμοδόξων Ἑθνῶν. Πράγματι οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου, ὥς ἤδη ἔχει τοῦτο, ἀποτελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν μέγα ἀδίκημα καὶ σπουδαῖον ἀναχρονισμόν διὰ τὸ Ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν· καὶ ἐνῶ εἶναι βέβαιον καὶ ἀναμφοισβήτητον, ὅτι τὸ Ἔθνος ἡμῶν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ἀναγνωρίζεται ὡς ἡγέτης καὶ διδάσκαλος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου, ὅλως ἀδίκως τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου προ-

καλεῖ τὴν καθ' ἡμῶν μομφὴν ἐπὶ ἀδικαιολογήτῳ πολλάκις ἔμμονῃ εἰς ἀπηρχαιωμένας σκέψεις, παραδόσεις καὶ συστήματα. Καὶ δικαίως· διότι τότε καὶ μόνον θὰ ἦτο ὄντως δεδικαιολογημένη ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας ἡ ἔμμονή ἡμῶν ἐν τῷ Ἰουλιακῷ Ἡμερολογίῳ, ὥς ἤδη ἔχει τοῦτο, ἐὰν ἐπιστημονικῶς ἦτο τελειότερον καὶ ἀκριβέστερον τὸ ἡμέτερον Ἡμερολόγιον καὶ εὐχρηστότερον ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, εἴτε λόγοι ἀποχρῶντες ἐκκλησιαστικοὶ ἐπέβαλον τὴν ἔμμονὴν ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ἀποφυγὴν πάσης μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' ὥς γνωρίζομεν καὶ ἀνωτέρω εἶδομεν καὶ ἐπιστημονικῶς ἐξεταζόμενον τὸ ἡμέτερον Ἡμερολόγιον εἶναι ἀτελέστερον καὶ ἀνακριβέστερον ἄλλων ἐπινοηθέντων ἢ καὶ ἐν χρήσει ὑπαρχόντων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκκλησιαστικῆς, ὥς θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ Γ' Κεφαλαίῳ, οὐδεὶς ἀποχρῶν ἐκκλησιαστικὸς λόγος ὑπάρχει ὑπὸ τὰς παρούσας μάλιστα συνθήκας κωλύων ἡμᾶς ἀπὸ πάσης μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ. Ὡστε τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν συμφέρον, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἵνα πάντες ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔχωμεν τὴν παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν κληροδοτηθεῖσαν ἡγεσίαν ἐν τῇ προόδῳ καὶ τῷ πολιτισμῷ, ἐπιβάλλει τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς. Ἀλλ' ἐπίσης τὸ ἐθνικὸν συμφέρον καὶ ἄλλων ὁμοδόξων ἔθνῶν, τῶν Ρώσων τοῦτέστι καὶ Σέρβων καὶ Ρωμούνων, ἀπαιτεῖ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Ἡμερολογίου.

Ἐν τῷ Σερβικῷ καὶ Ρουμανικῷ Κράτει συμπεριελήφθησαν ἤδη ἑκατομμύρια ὁλόκληρα Σέρβων καὶ Ρωμούνων ἔχόντων ἐν χρήσει τὸ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον· πιστεύεται ὅτι οὗτοι θέλουσιν ἀπαρνηθῇ τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο, ἀποξενούμενοι οὕτω αὐτογνωμόνως σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὅστις ἔχει αὐτὸ ἐν χρήσει, ἢ τοῦναντίον ἐξ

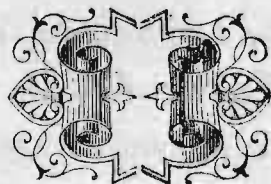
ἀφορμῆς αὐτῶν καὶ πρὸς τὸ ἐθνικὸν συμφέρον καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῶν Χριστιανῶν ἀποβλέπουσαι ἢ τε Σερβικὴ καὶ ἡ Ρουμανικὴ Ἐκκλησία θέλουσιν εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τῆς αὐτοβούλου μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου, ἂν μὴ καὶ τῆς κατὰ πάντα ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριακοῦ, πρὸς πρόληψιν πάσης παρεμφεροῦς ἐπιβολῆς καὶ ἐνεργείας ἐκ μέρους τῆς Σερβικῆς καὶ Ρουμανικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸ συμφέρον πάντων τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ἀφορώσης καὶ τὴν ἐπιβαλλομένην ἐνότητα αὐτῶν ἀποσκοπούσης;

Ἐπίσης ὑπὸ τὸ κράτος παραπλησίον συνθηκῶν διατελοῦσι καὶ οἱ Ρῶσοι. Ἦδη ὁ Παιριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας Τύχων, ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 Ἰανουαρίου 1919 γνωστοποιῶν τῇ τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίᾳ ὅτι ἡ Ρωσικὴ Κυβέρνησις διέταξε τῇ 29ῃ Ἰανουαρίου 1918 τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ νέου Ἡμερολογίου ἐν τῇ Ρωσικῇ Δημοκρατίᾳ ἐν πάσαις ταῖς πρᾶγματι καὶ σχέσεσιν, ἐκτίθησιν ἅμα καὶ τὰς δυσχερείας, ἃς διέρχεται νῦν ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τηροῦσα τὸ παλαιὸν αὐτῆς ἡμερολόγιον ὑπὸ οὐσιωδῶς μεταβληθείσας συνθήκας πάσης τῆς πολιτικῆς καὶ λαϊκῆς ζωῆς καὶ ἐκ τῶν κινδύνων (ὡς λ. χ. ἡ βαθμιαία ἀπομάκρυνσις τῶν λαϊκῶν μαζῶν ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ἐκκλησίας), οἵτινες ἀπορρέουσιν ἐκ τῶν δυσχερειῶν τούτων καὶ ὅτι μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τοῦ 1917, συνεπείᾳ ἐπιμόνων παρακλήσεων τῶν Ὁρθόδοξων Φιλλανδῶν, ἡ τέως Ἀγιοτάτη Σύνοδος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ ταῖς Φιλλανδικαῖς Ὁρθόδοξοις ἐνορίαις, ὅπως ἐορτάζωσι τὰς Ὁρθόδοξους ἐορτάς κατὰ τὸ νέον Ἡμερολόγιον. Ἐν τοιαύτῃ δὲ ἡ παρομοίω θέσει δύνανται νὰ εὐρεθῶσιν οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ ἐν ἄλλοις μέρεσιν, ὅπου νῦν σχηματίζονται νέα χωριστὰ κράτη π. χ. ἐν

Πολωνίᾳ, Λιθουανίᾳ, Λαββίᾳ, ἐν γένει ἐκεῖ, ὅπου οἱ Ὁρθόδοξοι θὰ μειωθῶσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν Κεντρικὴν Ρωσσίαν καὶ ἄλλα καθαρῶς Ὁρθόδοξα μέρη οὐδεὶς δύναται νὰ ἐγγυηθῇ ὅτι.... δὲν θὰ ἔλθῃ καιρὸς, ὅτε ἡ ἀρπάσσα τὴν ἐξουσίαν ἐν Ρωσίᾳ τάξις θὰ θεωρήσῃ ἀναγκαῖον, ἀκριβῶς ἕνεκα τοῦ πολέμου πρὸς τὴν πίστιν τῆς πλειονότητος τῶν κατοίκων καὶ ἐπὶ σκοπῷ περιορισμοῦ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ λαοῦ, νὰ διοργανώσῃ σκοπίμως πᾶσαν τὴν πολιτικὴν ζωὴν ἐν ἀμέσῳ ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τάξιν». Δι' ὃ καὶ ἐξαιτεῖται ἐν τέλει ἵνα δοθῇ ἐλευθερία εἰς ἐκάστην Αὐτοκέφαλον τοπικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅπως, ἐὰν θεωρήσῃ ἀναγκαῖον, ἐκλέξῃ δι' ἑαυτὴν τὴν ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἀποδοχὴν τοῦ Γρηγοριακοῦ Ἡμερολογίου, χωρὶς αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ λύσις νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀφορμὴ πρὸς ρῆξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας».

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διατελεῖ πλέον ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν πίεσιν τῆς ἐπιτακτικῶς ἐπιβαλλομένης ἀνάγκης τῆς διαρρυθμίσεως ἐπὶ τὸ τελειότερον τοῦ ἐν χρήσει Ἡμερολογίου συμφῶνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς, τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ἀφ' ἑνὸς μόνον οὕτω δύναται νὰ τεθῇ τέρμα ὁριστικὸν εἰς τὴν παράδοξον εἰκόνα τῆς ὀπιθοδρομικότητος, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τὸ ἔθνος ἡμῶν χρώμενον μηνολογίᾳ διαφόρῳ τῆς τῶν λοιπῶν πεπολισμένων λαῶν παρὰ τὴν ἀδιαφιλονείκητον τάσιν καὶ τὸν πατροπαράδοτον αὐτοῦ χαρακτῆρα πρὸς πᾶσαν ἐν γένει πρόοδον, καὶ ἀφ' ἑτέρου μόνον ἐπίσης οὕτω θέλει ἐπιτευχθῇ ἡ λύσις ζητήματος, ὅπερ θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διευκόλυνσιν τῶν μετὰ τοῦ λοιποῦ πεπολιτισμένου κόσμου

ἐμπορικῶν, βιομηχανικῶν καὶ λοιπῶν κοινωνικῶν σχέσεων τοῦ Ἑθνους ἡμῶν, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ προαγωγὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν συμφερόντων τόσον τῶν ἡμετέρων ὅσον καὶ τῶν ὁμοδόξων ἡμῖν Ρώσων, Ρωμούνων καὶ Σέρβων, εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὑπεροχικῆς τοῦ Ἑθνους ἡμῶν θέσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ εἰς τὴν καθοδήγησιν συγχρόνως πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς, ἐκτὸς ἐὰν εἰς τοῦτο παρουσιάῃ πρόσκομμα καὶ κώλυμα ἢ ἐκκλησιαστικὴ χρῆσις τοῦ ἡμερολογίου. Δι' ὃ καὶ ἀναγκαία, ὡς εἰκὸς, ἀποβαίνει ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος καὶ ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΤΟ ΙΟΥΛΙΑΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΑΠΟ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

Τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου ἂν καὶ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν κατ' οὐσίαν, πολιτικὸν δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν, ἔχει ὁμως καὶ ἄποψιν καὶ χαρακτῆρα ἐκκλησιαστικόν, διότι εἶναι συνδεδεμένον μετὰ τῶν ἑορτῶν τῆς Ἐκκλησίας, κινητῶν καὶ ἀκινήτων, ἰδιαζόντως δὲ μετὰ τῆς μεγίστης ἐξ αὐτῶν, τοῦ θείου Πάσχα.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τοῦ ἡμερολογίου καὶ τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἐκάστη ἐξ αὐτῶν διατηρεῖ μὲν ὁμολογουμένως τὴν ἰδίαν αὐτῆς μηνολογίαν καὶ ἐξακολουθεῖ ἑορταζομένη ἐν τῇ αὐτῇ καθωρισμένῃ ἡμερομηνίᾳ ἐν τῷ ἑορτολογίῳ, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου εἶναι φαινομενικόν, καθόσον εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι, ἐπειδὴ συνέπειά τῆς διαφορᾶς (25) μεταξὺ τῶν δύο ἡμερολογίων, Ἰουλιακοῦ καὶ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ, πᾶσα μηνολογία

(25) Ὁρα Κεφαλ. Α' σημ. 2 σελ 13

δὲν μένει ἀκίνητος καὶ ἀταρασάλευτος ἀπὸ τοῦ τεταγμένου αὐτῇ σημείου, ἀλλὰ κινεῖται καὶ μετατίθεται, κατ' ἀνάγκην ἀδήριτον καὶ ἐκάστη ἐορτὴ ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν τροχίαν τῆς μηνολογίας, μεθ' ἧς ἀρρήκτως εἶναι συνδεδεμένη καὶ συνεπῶς κινεῖται καὶ αὕτη καὶ μετατίθεται· ἡ δὲ μετάθεσις αὕτη συνίσταται εἰς μίαν μὲν ἡμέραν μετὰ πάροδον 128 ἑτῶν περίπου, εἰς ὁλόκληρον δὲ ἔτος μετὰ 46720 ἔτη περίπου. Ἐκ τούτου δ' ἔπεται ὅτι, ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν ρυθμίζοντες καὶ ἐορτάζοντες τὰς ἀκινήτους ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν ἐορτὰς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου, θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ, καθ' ἣν τὰς ἐορτὰς τοῦ χειμῶνος θὰ ἐορτάσωμεν ἐν ἔαρι καὶ θέρει, τὰς δὲ τοῦ ἔαρος καὶ θέρους ἐν φθινοπάρῳ καὶ χειμῶνι καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ὡστε διὰ τὴν παύση ἢ μετάθεσις αὕτη καὶ τὸ ἐκ ταύτης προκύπτον ἄτοπον, ἐπιβάλλεται βεβαίως ἡ διαρρύθμισις τοῦ ἡμερολογίου συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τοῦ ἡμερολογίου καὶ τῶν κινητῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐορτῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ θείου Πάσχα, ὅπερ ὡς γνωστὸν τυγχάνει ἡ βάσις ἐξ ἧς αὗται ἐξαριτῶνται, παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Τὰ κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην ἐθέσπισεν ἡ Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῷ 325 (26), ἥτις σκοποῦσα τὴν ἄρσιν

(26) Ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος ἐπιθυμοῦσα ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὰς προστρεβάς καὶ δ.ενέξεις, αἵτινες ἐλάμβανον χώραν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀν. καὶ Δ. συνεπεία τῶν ποικίλων διαφορῶν ἐν τῇ ἐορτῇ τοῦ Πάσχα, ἐπελήφθη τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ζητήματος τούτου τῇ συστάσει πιθανῶς καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μ. Κωνταντίνου, ὅστις, ὡς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Σωζόμενος, «χαλεπῶς ἔφερε πυνθανόμενός τινος ἐναντίως πᾶσι τὴν τοῦ Πάσχα ἄρσιν ἐορτὴν»· τῆνικαῦτα γὰρ ἐν ταῖς πρὸς ἑω πόλεσι, διαφερόμενοί τινες περὶ τοῦτο, τῆς μὲν πρὸς ἀλλήλους οὐκ ἀπείχοντο κοινωνίας, ἰουδαϊκώτερον δὲ τὴν ἐορτὴν ἡγον, ὡς εἶκος,

τῶν διαφορῶν, αἵτινες ὑληροχόν παρὰ ταῖς κατὰ τόλους Ἐκκλησίαις ἀναφορικῶς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον(27)

καὶ τῇ περὶ τούτου διχονοίᾳ τὴν λαμπρότητα τῆς πανηγύρεως ἔβλαπτον» (Σωζ. ἱστ. I, 16). «οὐ γὰρ διὰ τὸ γενέθλιον ὁ βασιλεὺς ἐπεμελήσατο, ἀλλὰ διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας» (Ἐπιφάν. 107).

(27) Περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα ἐπεκράτουν διαφοραὶ τινες παρὰ ταῖς κατὰ τόπους ἐκκλησίαις ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ β'. μ. χ. αἰῶνος καὶ ἐξακολουθοῦσαι μετ' ἐντάσεως οὐχὶ σπανίως ἀξιωματικῶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν πρώτων αἰώνων. Οὕτως αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Φρυγίας, Γαλατίας, Συρίας, Μεσοποταμίας καὶ Κιλικίας ἐπικαλούμεναι τὴν προᾶξιν τῶν Ἀποστόλων Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Φιλίππου, δίδουσαι δὲ σημασίαν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ μηνὸς, καθ' ἃς ἔπαυε καὶ ἀνέστη ὁ Κύριος καὶ ἐκλαμβάνουσαι τὴν ἡμέραν τοῦ πάθους αὐτοῦ ὑπὸ ἔποψιν δογματικὴν ὡς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ συνεπῶς ὡς ἡμέραν χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, τὸ μὲν σταυρώσιμον Πάσχα ἐώρταζον τῇ 14ῃ τοῦ μηνὸς Νισάν, τὸ δὲ ἀναστάσιμον τῇ 16ῃ καθ' ὅποιανδήποτε ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος καὶ ἂν ἔπιπτον ἢ 14ῃ καὶ ἢ 16ῃ, ἐπέλυον δὲ τὴν νηστείαν εὐθὺς μετὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου τῇ 3ῃ μ. μ. τῆς 14ης Νισάν. Οἱ οὕτως ἐορτάζοντες τὸ Πάσχα ὠνομάσθησαν Τεσσαρεσκαίδεκατῖται, ὡς ἐορτάζοντες πάντοτε τὴν 14 Νισάν. «Φασὶ δὲ (οἱ Τεσσαρεσκαίδεκατῖται) τὸν Εὐαγγελ. Ἰωάννην ἐν τῇ Ἀσίᾳ κηρύξαντα, διδάξαι αὐτοὺς ἐν τῇ τεσσαρεσκαϊδεκάτῃ τῆς σελήνης ἐπιτελέσαι τοῦ Πάσχα τὴν ἐορτὴν· κακῶς δὲ τὴν ἀποστολικὴν νενοηκότες παράδοσιν, τὴν τῆς Κυριακῆς Ἀναστάσεως οὐκ ἀναμένουσιν ἡμέραν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν τρίτῃ, ποτὲ δὲ πέμπτῃ, ποτὲ δὲ σαββάτῳ, ἢ ὅπως ἂν τύχῃ πανηγυρίζουσι τοῦ Πάθους τὴν μνήμην» (Θεοδώρ. Αἰρ. κακ. ἐπιτ. III, Εὐσέβ. Ἐκκλ. ἱστ. V, 23. 24. 25).

Ὅλος τοῦναντίᾳ ἦτο ἡ περὶ τοῦ Πάσχα θεωρία καὶ προᾶξις παρὰ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Δύσεως, Ἑλλάδος, Παλαιστίνης, Αἰγύπτου καὶ ἐν γένει παρὰ τῇ πλειονότητι τῶν ἐκκλησιῶν. Αἱ Ἐκκλησίαι αὗται στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς πράξεως τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, θέλουσαι δὲ τὴν ἐορτάζωσι τὰς ἰδίᾳς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, καθ' ἃς ἔπαυε καὶ ἀνέστη ὁ Κύριος, ἐὰν ἢ 14ῃ τοῦ μηνὸς Νισάν δὲν ἔπιπτε

τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ ἐπιθυμοῦσα τὴν καθιέρωσιν τῆς ταυτοχρόνου καὶ ὁμοιοτρόπου ἑορτῆς αὐτοῦ ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν, ἔχουσα δὲ ὑπ' ὄψει τὴν προᾶξιν τῆς πλειονότητος τῶν Ἐκκλησιῶν διατυπουμένην συντόμως μὲν ἀλλὰ σαφῶς ἤδη ἐν τῷ Ζ' ἀποστολικῷ κανόνι(28), ἀπεφάνθη ὅπως τὸ Πάσχα ἑορτάζεται 1ον) πάντοτε ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ· 2ον) τῇ Κυριακῇ ἣτις ἔπεται μετὰ τὴν 14ην τοῦ μηνὸς Νισάν, ἥτοι μετὰ τὴν πανσέληνον καὶ 3ον) μετὰ τὴν πανσέληνον, ἣτις ἔπεται ἢ συμπίπτει μετὰ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας(29). Ἐπειδὴ δὲ

κατὰ Παρασκευὴν, ἐώρταζον τὸ σταυρώσιμον Πάσχα τὴν ἐπομένην Παρασκευὴν καὶ μετὰ δύο ἡμέρας, ἥτοι τὴν Κυριακὴν, τὸ ἀναστάσιμον· προσέτι αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἐκλαμβάνουσαι τὴν ἡμέραν τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν, ἐθεώρουν ταύτην ὡς ἡμέραν πένθους καὶ διὰ τοῦτο ἐπέλυον τὴν νηστείαν τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως. «Σύνοδοι δὲ καὶ συγκροτήσεις ἐπισκόπων ἐπὶ ταύτῃ ἐγένοντο, πάντες τε μιᾷ γνώμῃ δι' ἐπιστολῶν ἐκκλησιαστικὸν δόγμα τοῖς πανταχόσε διατυποῦντο, ὡς ἂν μὴδ' ἐν ἄλλῃ ποτὲ ἢ τῆς Κυριακῆς ἡμέρᾳ τὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐπιτελοῖτο τοῦ Κυρίου μυστήριον καὶ ὅπως ἐν ταύτῃ μόνῃ τῶν κατὰ τὸ Πάσχα νηστειῶν φυλλαττοίμεθα τὰς ἐπιλύσεις» (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστ. V, 23). «Ὑμεῖς δὲ φυλάσσεσθε ἀκριβῶς τὴν ἰσημερίαν τροπὴν τῆς ἑαρινῆς ὥρας, ἣτις γίνεται δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ δωδεκάτου μηνὸς, ὃς ἐστὶ Δύστρος. Ἐπιτηροῦντες ἕως εἰκάδος πρώτης σελήνης, ὅπως μὴ ἐν ἐτέρᾳ ἐβδομάδι ἐμπέσῃ ἢ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης καὶ πλάνης γενομένης ἀγνοία δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπιτελέσωμεν τὸ Πάσχα, ἢ ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἑορτάσωμεν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναστάσιμον ἡμέραν, ἀλλ' ἐν Κυριακῇ μόνῃ» (Ἀποστ. Διαταγ. βιβλ. ε' κεφ. ΙΖ').

(28) «Ἐἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν Ἀγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸς τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει καθαιρείσθω» (Ζ'. Ἀποστ. καν.).

(29) Μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα προσέτι καὶ διαφορὰ ἀστρονομικὴ αὕτη ἀνεφέρετο εἰς

ἢ ἑαρινὴ ἰσημερία, ἣτις καθ' ἃ ἐκ τῶν ρηθέντων τριῶν ὄρων

τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς πρώτης ἑαρινῆς πανσελήνου πότε τοῦτέστι ἐπιπτεν ἢ 14ῃ τοῦ μηνὸς Νισάν, ἣτις ἐθεωρεῖτο πάντοτε τὸ ὄριον τοῦ σταυρώσιμου Πάσχα καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὠρίζετο καὶ τὸ ἀναστάσιμον· καὶ τοῦτο διότι οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν ἔδιδον τὴν πρέπουσαν προσοχὴν εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς 14ης τοῦ μηνὸς Νισάν, δι' ὃ καὶ αὕτη ἐπιπτε πολλάκις πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ οὐχί, ὡς ἔδει, μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἐν τῇ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένη VII ὁμιλίᾳ περὶ τοῦ Πάσχα. «Λοιπὸν Ἰουδαῖοι ποιοῦσι τὸ Πάσχα πρὸ ἰσημερίας ἀδιαφόρως, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐμβολίου μηνὸς ἐνστάτος ἀκουσίως μετ' ἰσημερίαν παραταθῶσι». Ἐντεῦθεν καὶ πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν οὐ μόνον ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐώρταζον μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Δύσει, ὀλιγορροῦντες τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, ἐώρταζον πρὸ τῆς ἀκριβοῦς ἑαρινῆς ἰσημερίας· οἱ οὕτω ἑορτάζοντες τὸ Πάσχα ἐκλήθησαν Πρωτοπασχῖται.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς μηνολογίας τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας ὑπῆρχε διαφορὰ παρὰ ταῖς κατὰ τόπους ἐκκλησίαις· οὕτω π. χ. ὁ ἱ. Ἰππόλυτος, Ἐπίσκοπος Ρώμης (222-235) ὠρίζεν ὡς ἡμέραν ἑαρινῆς ἰσημερίας τὴν 18ην Μαρτίου (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστ. 6, 22), παραδεχόμενος καὶ κύκλον ἐκ 16 ἔτων, καθ' ὃν ἡ πανσέληνος τοῦ Πάσχα ἀνὰ πᾶν 16ον ἔτος ἐπιπτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἀνὰ πᾶν δὲ 112ον κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς καὶ τῆς ἐβδομάδος· καὶ ὁσάκις μὲν ἢ 14ῃ τοῦ μηνὸς Νισάν ἐπιπτεν ἐν Παρασκευῇ, τότε τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐορτάζετο καὶ τὸ Σταυρώσιμον Πάσχα, ὁσάκις δὲ Σάββατον ἢ Κυριακὴν, τότε τὴν ἐπομένην ἐβδομάδα. Ὁ Ἀλεξανδρεὺς Διονύσιος, (+265) ἐπενόησεν ἕτερον Πασχάλιον μετὰ κύκλου ὀκταετοῦς. (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστ. 7, 20)· ὁ Λαοδικεὺς Ἀνατόλιος (277) παρεδέχετο τὸν κύκλον τοῦ Μέτωνος ἐκ 19 ἔτων καὶ ὠρίζε τὴν 19ην Μαρτίου ὡς ἡμέραν ἰσημερίας (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστ. 7, 32)· ἀλλὰ καὶ τὸ Πασχάλιον τοῦτο ἐτροποποιήθη, ἀνακαλυφθέντος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὅτι ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία πίπτει τῇ 21ῃ Μαρτίου· ἐπεξεργάσθη δὲ τοῦτο ἀκολουθῶς, ὡς λέγεται, καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ Καισαρεὺς Εὐσέβιος (Ἱερων. de viris illustribus c. 16).

ἐξάγεσθαι(30), εἶναι ἡ βάσις πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς ἐορ-

Οὕτω μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐπεκρά-
τει διαφορὰ, τῶν μὲν συμμορφουμένων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀ-
λεξανδρείας, ἐν ᾗ ἠκμαζεν ὁμολογουμένως ἡ ἀστρονομία καὶ οἱ διαπρε-
πέστεροι τῶν ἀστρονόμων ἐπῆρχον, καὶ καθορίζουσιν τὴν ἑαρινὴν ἱ-
σημερίαν τῇ 21ῃ Μαρτίου, τῶν δὲ Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως ἀκολου-
θουσῶν τῷ Πασχαλίῳ τοῦ ἱ. Ἰππολύτου μετὰ κύκλου 16 τοῦς καὶ ἀκο-
λούθως 8 ἑτοῦς καὶ ἀποδεχομένων ὡς ἑαρινὴν ἱσημερίαν τὴν 18ην
Μαρτίου· ἔνεκα δὲ τούτου ὁσάκις συνέπιπτεν ἡ πανσέληνος τῇ 19ῃ
Μαρτίου, αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως ἐκλαμβάνουσαι αὐτὴν ὡς πανσέλη-
νον μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἱσημερίαν ἐώρταζον κατ' αὐτὴν τὸ Πάσχα, ἐν ᾧ
αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς θεωροῦσαι αὐτὴν ὡς πανσέληνον πρὸ τῆς
ἑαρινῆς ἱσημερίας ἀνέμενον τὴν ἐπομένην πανσέληνον καὶ οὕτω αἱ Ἐκκλη-
σίαι τῆς Δύσεως ἐώρταζον πολλάκις τὸ Πάσχα 30 ἡμέρας πρὸ τῶν
Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς· ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη μεταξὺ τῶν Ἐκκλησι-
ῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐν τῇ ἐορτῇ τοῦ Πάσχα προϋχώ-
ρει ἐνίοτε καὶ μέχρι 35 ἡμερῶν (ὄρ. κατωτέρω σημ. 26.).

(30) Ἡ διάταξις αὕτη τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου περὶ τῆς ἐορτῆς
τοῦ Πάσχα δὲν διεσώθη ἐν κανόνι, μανθάνομεν δὲ ταύτην 1ον) ἐκ τι-
νος ἐπιστολῆς τῆς Συνόδου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας.
2ον) ἐξ ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς
τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς Συνόδου Ἐπισκόπους 3ον) ἐκ τοῦ α'. κανό-
νος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Τοπικῆς Συνόδου· 4ον) ἐκ τινος θεσπίσμα-
τος περιωθέντος ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ Πατριάρχου Κων-
σταντινουπόλεως (+ 575) δημοσιευθέντος· τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ σοφοῦ
Assemani καὶ λησμονηθέντος, εἶτα δὲ ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ Βενε-
δικτίνου Καρδηναλίου Πίτρα εἰς Ἑλληνικὸν χειρόγραφον τῆς Ἐθνι-
κῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, προερχόμενον ἀπὸ τοῦ ὅρους Ἀθω
καὶ τὸ ὁποῖον ὁμως, κατὰ τὴν ὁμόφωνον γνώμην τῶν Κριτικῶν, εἶναι
συναρμογὴ μεταγενεστέρων χρόνων καὶ 5ον) ἐκ τινων χωρίων τῶν ἱ-
στορικῶν Σωκράτους, Σωζομένου καὶ Θεοδορήτου καὶ ἐκ τῶν σφωζομέ-
νων περὶ τῆς ἐορτῆς ἐπιστολῶν τῶν Ἀρχιεπισκόπων Ἀλεξαν-
δρείας Ἀθανασίου, Θεοφίλου καὶ Κυρίλλου.

τῆς τοῦ Πάσχα καὶ ἡ ὁποία τότε συνέπιπτε τὴν 21 Μαρτίου,

Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐπιστολῇ τῆς Συνόδου πρὸς τὴν Ἐκ-
κλησίαν Ἀλεξανδρείας ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς: «Εὐαγγελιζόμεθα
δὲ ἡμῖν περὶ τῆς συμφωνίας τοῦ Ἀγιοτάτου Πάσχα, ὅτι ὑμετέροις εὐ-
χαῖς κατωρθώθη καὶ τοῦτο τὸ μέρος, ὥστε πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἐώᾳ
ἀδελφοὺς τοὺς μετὰ τῶν Ἰουδαίων τὸ πρότερον ποιούντας συμφώνως
Ρωμαίοις καὶ ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς ἐξ ἀρχαίου μεθ' ἡμῶν φυλάττου-
σι τὸν Πάσχα ἐκ τοῦ δεῦρο ἄγειν» (Θεοδώρ. Ἐκκλ. Ἰστ. Βιβλ. Γ'.
Κεφ. 9ον Σύσ. Β'ος. Μ. Κητίνου βιβλ. Γ. κεφ. 18 Ἐκκλ. Ἰστ. βιβλ.
Α. κεφ. 9. Σωκρ. βιβλ. Α'. κεφ. 9 βιβλ. Γ'. κεφ. 16. 18. Σωζομ.
βιβλ. Α. κεφ. 21. Ἐπιφαν. αἰρέσ. 69. 70).

Ἐν δὲ τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς
ἀπολειφθέντας ἐπισκόπους ἀναφέρονται ταῦτα. «Ἐνθα καὶ πε-
ρὶ τῆς τοῦ Πάσχα Ἀγιοτάτης ἡμέρας γενομένης ζητήσεως ἔδοξε κοι-
νῇ γνώμῃ καλῶς ἔχειν ἐπὶ μιᾷ ἡμέρᾳ πᾶντας τοὺς ἀπανταχοῦ ἐ-
πιτελεῖν· τί γὰρ ἡμῖν κέλλιον, τί δὲ σεμνότερον ὑπάρχει δυνήσεται
τοῦ τὴν ἐορτὴν ταύτην, παρ' ἧς τὰς τῆς ἀθανασίας εἰλήξαμεν ἐλπίδας,
μᾶ τάξει καὶ φανερῶ λόγῳ παρὰ πᾶσιν ἀδιαπτώτως φιλάττεσθαι; Καὶ
πρῶτον μὲν ἀνάξιον ἔδοξεν εἶναι τὴν ἀγιοτάτην ἐκείνην ἐορτὴν τῇ
τῶν Ἰουδαίων ἐπομένους συνηθείᾳ πληροῦν, οἱ τὰς ἑαυτῶν χεῖρας
ἀθεμίτῳ πλημμελήματι χράναντες, εἰκότως τὰς ψυχὰς οἱ μωροὶ τυ-
φλώττουσιν. Ἐξεστὶ γὰρ, τοῦ ἐκείνων ἔθους ἀποβληθέντος, ἀληθεστέ-
ρα τάξει, ἣν ἐκ πρώτης τοῦ Πάθους ἡμέρας ἄλλοι τοῦ παρόντος ἐφυ-
λάξαμεν καὶ ἐπὶ τοὺς μέλλοντας αἰῶνας τὴν τῆς ἐπιτηρῆσεως ταύτης
συμπλήρωσιν ἐκτείνεσθαι· μηδὲν τοίνυν ἔστω ἡμῶν κοινὸν μετὰ τοῦ ἐ-
χθίστου τῶν Ἰουδαίων ὄχλου· εἰλήφαμεν γὰρ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ὁδὸν
ἐτέραν... τί δὲ φρονεῖν ἐκεῖνοι ὁρθὸν δυνήσονται, οἱ μετὰ τὴν κυριο-
κτονίαν τε καὶ πατροκτονίαν ἐκείνην ἐκστάντες τῶν φρενῶν ἄγονται
οὐ λογισμῷ τινί, ἀλλ' ὁρμῇ ἀκατασκέτῳ ὅποι δ' ἂν αὐτοὺς ἡ ἔμφυτος
αὐτῶν ἀγάγη μανία; ἐκεῖθεν οὖν τοίνυν κ' ἐν τούτῳ τῷ μέρῳ τὴν ἀλή-
θειαν οὐχ ὁρῶμεν, ὥς δὴ κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοὺς πλανωμένους τῆς
προσηκούσης ἐπανορθώσεως τῷ αὐτῷ ἔτει-δεύτερον τὸ Πάσχα ἐπιτε-
λεῖν· τίνος χάριν τούτοις ἐπόμεθα, οὓς δεινὴν πλάνην νοσεῖν ὁμολό-

δὲν ἔχει πάντιοτε τὴν αὐτὴν μηνολογίαν ἀλλὰ, διάφορον διὰ

γῆται; δεύτερον γὰρ τῷ ἐνὶ ἐνιαυτῷ οἷα ἂν ποτε ποιεῖν ἀνεξόμεθα, ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα μὴ προὔκειτο ἀλλὰ δὴ τὴν ὑμετέραν ἀγγίνοιν ἐ-
χρῆν καὶ διὰ σπουδῆς καὶ δι' εὐχῆς ἔχειν πάντοτε ἐν μηδεμιᾷ τὸ κα-
θαρόν τῆς ὑμετέρας ψυχῆς κοινωνεῖν δοκεῖν ἀνθρώπων ἔθνος παγκί-
κων· πρὸς τούτοις καὶ κείνο πάρεστι συνορᾶν, ὡς ἐν τηλικούτῳ πράγ-
ματι καὶ τοιαύτῃ θρησκείας ἐορτῇ διαφωνίαν ἄρχειν ἐστὶν ἀθέμιτον· μίαν
γὰρ ἐορτὴν τὴν τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας ἡμέραν, τ. ἔ. τὴν τοῦ ἁγιοτάτου
πάθους, ὃ ἡμέτερος παρέδωκεν Σωτῆρ, καὶ μίαν εἶναι τὴν καθολ. αὐτοῦ
Ἐκ]σίαν βεβούληται, ἥς εἰ καὶ τὰ μάλιστα εἰς πολλοὺς καὶ διαφορῶς
τόπους τὰ μέρη διήρηται, ἀλλ' ὅμως ἐνὶ πνεύματι τ. ἔ. τῷ θεῷ βουλήται
θάλλεται· λογιζέσθω δὲ ἡ τῆς Ὑμετέρας Ὀσιότητος ἀγγίνοια, ὅπως ἐστὶ
δεινόν τε καὶ ἀπρεπὲς κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἐτέρους μὲν ταῖς νηστείαις
σχολάζειν, ἐτέρους δὲ συμπόσια συντελεῖν καὶ μετὰ τὰς τοῦ Πάσχα ἡμέρας
ἄλλους μὲν ἐν ἐορταῖς καὶ ἀνέσεσιν ἐξετάζεσθαι, ἄλλους δὲ ταῖς ὠρισμέναις
ἐκδεδοσθαι νηστείαις· διὰ τοῦτο γοῦν τῆς προσηκούσης ἐπανορθώ-
σεως τυχεῖν καὶ πρὸς μίαν διατίπωσιν ἄγεσθαι τοῦτο ἡ θεία Πρό-
νοια βούλεται, ὡς ἔγωγε ἅπαντας ἡγοῦμαι συνορᾶν. Ὅθεν ἐπειδὴ
τοῦθ' οὕτως ἐπαορθοῦσθαι προσῆκεν, ὡς μηδὲν μετὰ τοῦ τῶν πα-
τροκτόνων τε καὶ κυριοκτόνων ἐκείνων ἔθνους εἶναι κοινόν, ἔστι δὲ
τάξις εὐπρεπῆς, ἣν πᾶσαι αἱ τῶν Δυτικῶν τε καὶ Μεσημβρινῶν καὶ
Ἀρκιῶν τῆς Οἰκουμένης μερῶν παραφυλλάτουσιν Ἐκκλησίαι καὶ
τινες τῶν κατὰ τὴν Ἐφ' ὅσον τόπων, τούτου ἕνεκα ἐπὶ τοῦ παρόντος κα-
λῶς ἅπαντες ἡγήσαντο· καὶ ἵν' ὅλερ δ' ἂν κατὰ τὴν τῶν Ρω-
μαίων πόλιν τε καὶ Ἀφρικὴν, Ἰταλίαν τε ἅπασαν, Αἴγυπτον, Ἰσπα-
νίαν, Γαλλίαν, Βρεττανίαν, Λιβύην, ὅλην Ἑλλάδα, Ἀσιανὴν τε διοί-
κησιν καὶ Ποντικὴν καὶ Κιλικίαν, μιᾷ καὶ συμφώνῳ φυλλάττεται γνώ-
μη, ἀσμένως τοῦτο καὶ ἡ Ὑμετέρα προσδέχεται σύνεσις λογιζομένη
ὡς οὐ μόνον πλείων ἐστὶν ὁ τῶν κατὰ τοὺς προειρημένους τόπους Ἐκ-
κλησιῶν ἀριθμὸς, ἀλλὰ καὶ ὡς τοῦτον μάλιστα κοινῇ πάντας ὁσιώτα-
τόν ἐστι βούλεσθαι, ὅπερ καὶ ὁ ἀκριβοὺς λόγος ἀπαιτεῖν δοκεῖ, καὶ
οὐδεμίαν μετὰ τῆς Ἰουδαίων ἐπιτοκίας ἔχειν κοινωνίαν· ἵνα δὲ τὸ
κεφαλαιωδέστερον συντόμως εἴπω, κοινῇ πάντων ἤρεσε κρίσις, τὴν

τῆς παρόδου τοῦ χρόνου συνεπεία τῆς διαφορᾶς τῆς ὑπαρ-
χούσης μεταξὺ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους,

ἁγιοτάτην τοῦ Πάσχα ἐορτὴν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συντελεῖσθαι· οὐ-
δὲ γὰρ πρόκειται ἐν τοσαύτῃ ἀγιότητι εἶναι τινα διαφορὰν, καὶ κάλλιον
ἐπεσθαι τῇ γνώμῃ ταύτῃ, ἐν ἣ οὐδεμία ἐστὶν ἀλλοτριᾶς πλάνης καὶ
ἀμαρτήματος ἐπιμιξία (Εὐσεβ. βίος Κωνσταντίνου III, 18. 19. Σωκρ.
Ἰστ. I, 9. Θεοδωρ. Ἰστ. Α'. 10).

**Ὁ δὲ α'. κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῷ 341 συγκροτη-
θείσης τοπικῆς Συνόδου** ἔχει οὕτω: «Πάντας τοὺς τολμῶντας πα-
ραλύειν τὸν ὅρον τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Συνόδου, τῆς ἐν Νικαίᾳ συγ-
κροτηθείσης ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Εὐσεβείας τοῦ Θεοφιλεστάτου Βασι-
λέως Κωνσταντίνου, περὶ τῆς ἀγίας ἐορτῆς τοῦ σωτηριώδους Πάσχα,
ἀκοινωνήτους καὶ ἀποβλήτους εἶναι τῆς Ἐκκλησίας εἰ ἐπιμένονσι φι-
λονεικότερον ἐνιστάμενοι πρὸς τὰ καλῶς δεδογμένα· καὶ ταῦτα εἰρή-
σθω περὶ τῶν λαϊκῶν. Εἰ δέ τις τῶν προεστώτων τῆς Ἐκκλησίας
Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τολμή-
σειεν ἐπὶ διαστροφῇ τῶν λαῶν καὶ ταραχῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἰδιάζειν
καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ Πάσχα, τοῦτον ἡ ἀγία Σύνοδος
ἐντεῦθεν ἤδη ἀλλότριον ἔκρινε τῆς Ἐκκλησίας, ὡς οὐ μόνον ἑαυτῷ
ἀμαρτίας ἀλλὰ καὶ πολλῆς διαφθορᾶς καὶ διαστροφῆς γινόμενον αἴτιον».

**Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Βενεδικτίνου Καρδινάλιου Πέτρα ἀ-
νευρεθεὶς κανὼν** ἀναφέρει: «τῆς ἀγίας Συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ πε-
ρὶ τοῦ Ἀγίου Πάσχα πέπρακται δ' οὕτως τὰ δόξαντα πᾶσι τοῖς ἐν
τῇ Ἱ. Συνόδῳ συνελθοῦσιν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ θεοσεβοῦς καὶ Με-
γάλου Κωνσταντίνου ὃς οὐ μόνον συνήγαγε τοὺς προγεγραμμένους ἐπι-
σκόπους εἰς ταῦτόν, εἰρήνην ποιούμενος τῷ Ἐθνει ἡμῶν, ἀλλὰ γὰρ
καὶ συμπαρόν τῇ τούτων ὁμηγύρῃ συνεξετάζει τὰ συμφέροντα τῇ κα-
θολικῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐπειδὴ τοῖνον ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος περὶ τοῦ
δεῖν συμφώνως ἄγειν τὸ Πάσχα ἅπασαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν, εὐρέθη τὰ
τρία μέρη τῆς Οἰκουμένης συμφώνως ποιοῦντα Ρωμαίοις καὶ Ἀλε-
ξανδρεῦσιν, ἐν δὲ καὶ μόνον κλίμα τῆς Ἀνατολῆς ἀμφισβητοῦν ἔδοξε,
πάσης ζητήσεως περιαιρεθείσης καὶ ἀντιλογίας, οὕτως ἄγειν καὶ τοὺς
ἀδελφοὺς τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὡς ἄγουσι Ρωμαῖοι καὶ Ἀλεξανδρεῖς

πρὸς καθορισμὸν δὲ αὐτῆς ἀταιτοῦνται γνώσεις ἀστρονομικαί, διὰ τοῦτο ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος ἀνέβηκεν εἰς τὴν Ἑκ-

καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, πρὸς τὸ πάντας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὁμοφώνως ἀναπέμ-
πειν τὰς εὐχὰς τῇ Ἁγίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα (spec. sol. tom. IV' 545
Jur. eccl. Graec. hist. et mon. tom. I, 453).

Ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Εὐσεβίου καὶ ἐν ταῖς σφωζομέναις
περὶ τῆς ἑορτῆς ἐπιστολῶν τῶν Ἀρχιεπισκόπων Ἀλεξαν-
δρείας Ἀθανασίου, Θεοφίλου καὶ Κυρίλλου, αἵτινες ἑορτα-
στικαὶ καλοῦνται, ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «Ζητήσεως δὴτα κατὰ τούσδε
οὐ σμικρὰς ἀνακινηθείσης, ὅτι δὴ τῆς Ἀσίας ἀπάσης αἱ παροικίαι ὡς
ἐκ παραδόσεως ἀρχαιοτέραι, σελήνης τὴν ἰδ' ὥντο δεῖν ἐπὶ τῆς τοῦ
σωτηρίου Πάσχα ἑορτῆς παραφυλάττειν, ἐν ἣ θύειν τὸ πρόβατον Ἰου-
δαίους προηγόρευτο, ὡς δέον ἐκ παντὸς κατὰ ταύτην, ὁποῖα δ' ἂν ἡμέρα
τῆς ἑβδομάδος περιτυγχάνει, τὰς τῶν ἀσितिῶν ἐπιλύσεις ποιῆσθαι, οὐκ
ἔθους ὄντος τοῦτον ἐπιτελεῖν τὸν τρόπον ταῖς ἀνὰ τὴν λοιπὴν ἅπασαν
οἰκουμένην Ἐκκλησίαις, ἐξ ἀποστολικῆς παραδόσεως τὸ καὶ εἰς δεῦρο
κρατήσαν ἔθος φιλατιούσαις ὡς μηδετέρᾳ προσήκειν παρὰ τὴν τῆς
Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡμέρα τὰς νηστείας ἐπιλύεσθαι. Σύ-
νοδοι δὲ καὶ συγκροτήσεις ἐπισκόπων ἐπὶ τούτου ἐγίνοντο, πάντες τε
μιᾷ γνώμῃ δι' ἐπιστολῶν ἐκκλησιαστικὸν δόγμα τοῖς πανταχόσε διε-
τυποῦντο, ὡς ἂν μὴδ ἐν ἄλλῃ ποτὲ ἢ τῆς Κυριακῆς ἡμέρα τὸ τῆς ἐκ
νεκρῶν ἀναστάσεως ἐπιτελοῖτο τοῦ Κυρίου μυστήριον καὶ ὅπως ἐν ταύ-
τῃ μόνη τῶν κατὰ τὸ Πάσχα νηστειῶν φυλαττοίμεθα τὰς ἐπιλύσεις.
Φέρεται εἰσεῖν νῦν τῶν κατὰ Παλαιστίνην τῆνικαδε συγκεκροτημένην
γραφὴν, ὃν προὔτετακτο Θεόφιλος τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας ἐπίσκο-
πος καὶ Νάρκισσος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τῶν ἐπὶ Ρώμῃς δὲ ὁμοίως
ἄλλῃ περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, ἐπίσκοπον Βίκτωρα δηλοῦσα τῶν τε
κατὰ Πόντιον ἐπισκόπων, ὃν Πάλας ὡς ἀρχαιότατος προὔτετακτο, καὶ
τῶν κατὰ Γαλίαν δὲ παροικιῶν, ὃς Εἰρηναῖος ἐπισκόπος. Ἔτι τε τῶν
κατὰ τὴν Ὀστρονικήν καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις καὶ ἰδίως Βακχύλου τῆς
Κορινθίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου καὶ πλείστων ὄσων ἄλλων, οἱ μίαν
καὶ τὴν αὐτὴν δόξαν τε καὶ κρίσιν ἐξενηνεγμένοι, τὴν αὐτὴν τίθενται ψῆ-
φον. Καὶ τούτων μὲν ἦν ὅρος εἷς ὁ δεδηλωμένος (Εὐσεβ. Ἱστ. V, 23).

«Τῆς σωτηρίου ἑορτῆς τὸν αὐτὸν παρὰ τοῖς πᾶσιν ὁμολογηθῆναι

κλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου ἤκμαζεν ὁμολογουμένως ἡ
Ἀστρονομία, ἵνα προσδιορίξῃ κατ' ἔτος τὴν μηνολογίαν τῆς
ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ ἀνακοινῇ ταύτην εἰς τὰς κατὰ τόπους
Ἐκκλησίας, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ὡς γνωστὸν, διὰ τῶν Πασχα-
γίων λεγομένων γραμμάτων(31).

Ἐκ τῶν διατάξεων τούτων καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν
προῆλθε καὶ ἐπήγαγε βαθμηδὸν τὸ ἡμέτερον Πασχάλιον, ὁ

καιρὸν» (Εὐσεβ. βίος Κωνσταντίνου βιβλ. III, Κεφ. 14.) καὶ «ἐνθα
καὶ περὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἁγιωτάτης ἡμέρας, γενομένης ζητήσεως ἔ-
δοξε κοινῇ γνώμῃ καλῶς ἔχειν, ἐπὶ μιᾷ ἡμέρᾳ πάντας τοὺς ἀπαντα-
χοῦ ἐπιτελεῖν (Αὐτόθι κεφ. ΙΗ'). «Ἡ μὲν γὰρ διὰ τὴν ἀρειανὴν
αἵρεσιν καὶ διὰ τὸ Πάσχα συνήχθη, ἐπειδὴ αἱ κατὰ Συρίαν καὶ Κιλι-
κίαν καὶ Μεσοποταμίαν διεφώνουν πρὸς ἡμᾶς καὶ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ
ποιοῦσιν Ἰουδαῖοι, ἐποιοῦν καὶ αὐτοί· ἀλλὰ χάρις τῷ Κυρίῳ ὥσπερ
περὶ τῆς πίστεως οὕτω περὶ τῆς ἁγίας ἑορτῆς γέγονε συμφωνία». «... Οἱ
ἀπὸ τῆς Συρίας, Κιλικίας καὶ Μεσοποταμίας ἐχώλεον περὶ τὴν ἑορτὴν
καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐποιοῦν τὸ Πάσχα» λέγει ὁ ἱ. Ἀθανάσιος
(ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους). Ἀλλως τε ἐπειδὴ ὁ Σω-
τὴρ ἡμῶν τῇ μὲν τρισκαιδεκαταίᾳ παρεδόθη, τοῦτέστι τῇ πέμπτῃ τοῦ
Σαββάτου, τῇ δὲ τεσσαρεσκαideκαταίᾳ ἐσταυρώθη ἐν τριημέρῳ ἀνα-
στάς, τοῦτέστι τῇ ἐκκαιδεκάτῃ κατὰ σελήνην, ἣτις εὗρέθη τότε ἐν Κυ-
ριακῇ, ὡς καὶ τῶν εὐαγγελίων ἔχει παρατήρησις, ἔχομεν παραμύθιον
τοῦ καλῶς ποιεῖν τὸ Πάσχα, κἂν ὑπέρθεσις γένηται διὰ τὴν καταλα-
βοῦσαν ἀνάγκην. Ἄν μὲν οὖν ἡ τεσσαρεσκαideκατὴ τοῦ Ἁγίου Πάσχα
ἔρχηται ἐν Σαββάτῳ ἢ πρὸ τοῦ Σαββάτου, ἐν ταῖς ἄλλαις τῆς ἑβδο-
μάδος ἡμέραις ἀραρότως (ἦτοι κατὰ τὸν συνήθη κανόνα, τοῦτέστι
οὐχὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος καθ' ἣν συμπύπτει ἡ 14ῃ Νισάν,
ἀλλὰ τὴν ἀμέσως ἐπομένην Κυριακὴν) τοῦτο ποιεῖν προσήκει· ἐὰν δ'
ἐν Κυριακῇ ἀπαντήσῃ ἡ τεσσαρεσκαideκαταίᾳ τῆς σελήνης τοῦ πρώτου
μηνὸς, ὑπερθετέον πάντως εἰς τὴν ἐξῆς ἑβδομάδα· ἡ γὰρ Κυριακὴ
πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ἐστίν» (Πασχάλιος πρόλογος Θεοφίλου
Ἀλεξανδρείας).

(31) Διδυμοτεῖχ. Φιλαρετ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. τόμ. Α'. σελ. 306.

Ἀλεξανδρινὸς λεγόμενος κανὼν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔκτοτε καθορίζει τὴν μηνολογίαν τοῦ Πάσχα ἢ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία(32). Ἀλλ' ὁ καθορισμὸς τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα διὰ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κανόνος δὲν εἶναι κατὰ πάντα καὶ πάντοτε ὀρθὸς καὶ ἀκριβής· ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας ταύτης εἶναι εὐχερής· ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα τριῶν, ὡς ἄνωθι εἴρηται, συνοδικῶν ὅρων, καθ' οὓς τὸ Πάσχα δεόν ἵνα ἐπιτελῇται τὴν Κυριακὴν τὴν ἐπομένην τῇ πανσελήνῳ, ἣτις ἔπεται ἢ συμπίπτει μετὰ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ἔχει ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα δεόν ἵνα ἐκτελῇται ἐντὸς τῶν 34 πρώτων μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν ἡμερῶν τοῦ ἔαρος· ὁ δὲ λόγος εἶναι ὁ ἑξῆς· ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι τὴν ἡμέραν τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας ἔχομεν πανσέληνον καὶ ὅτι ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι Σάββατον, τότε τὴν ἐπιοῦσαν, ἣτις λογίζεται ἡ πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν πανσέληνον τὴν συμπίπτουσαν τῇ ἑαρινῇ ἰσημερίᾳ, δυνάμεθα νὰ ἑορτάζωμεν τὸ Πάσχα(33) συμφώνως τῇ σχετικῇ διατάξει τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. Προσέτι ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι τὴν παραμονὴν τῆς ἰσημερίας εἶναι πανσέληνος, δεόν κατ' ἀνάγκην νὰ

(32) Ἀποστ. Καν. Ζ'. Ο'. Ἀπόστ. Διαταγ. 5, 17, Ἀντιοχ. Α'. Κερθαγ. Ε'. ΠΑ'. ΡΙΖ'. Πασχαλ. χρονικ. ἔκδ. Migne 92, 85. 97. Συντ. ι. καν. Ράλλη καὶ Ποτλῇ 4, 20. Ἑορταστ. Ἐπιστ. Μ. Ἀθαν. Θεοφιλ. καὶ Κυρίλλου ἔκδ. Migne 26, 1351· 65, 47. 75, 402. 981. Σωκρατ. ἱστ. θ, α'. 5, 16. 18. Ἐπιφαν. Αἰρεσ. 69. Θεοδ. Ἐκκλ. ἱστ. 1, 9. 10. Εὐσεβ. βίος Μ. Κωνσταντίνου Γ, 18. Ἐκκλ. ἱστ. Α. 9. Σφζομ. Λ. 21. Χρυσ. λόγ. περὶ Πάσχα Νικηφ. Γρηγορ. 6, 372. ἔκδ. Bonn.)

(33) Κατὰ τὰ ἔτη 347 (12 Ἀπριλ.) 367 (1 Ἀπριλ.) καὶ 370 (28 Μαρτ.) τὸ Πάσχα συνέπεσε τῇ 15ῃ Νικᾶν ὡς φαίνεται ἐν ταῖς ἑορταστικαῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Μ. Ἀθανασίου.

παρέλθωσιν 29 περίπου ἡμέραι μέχρι τῆς προσεχοῦς πανσελήνου, ἣτις ἀριθμεῖται βεβαίως ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν· καὶ ἂν αὕτη συμπέσῃ ἐν Κυριακῇ, τότε τὸ Πάσχα ἑορτάζεται μεθ' ἡμέρας ἐπτὰ, ἥτοι τὴν 36ην ἀπὸ τῆς προτε-
ραίας τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας ἢ τὴν 34ην ἀπὸ τῆς ἐπιούσης· ὥστε ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα δεόν νὰ μὴ ἀπομακρύνηται πλεῖον τῶν 34 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου, ὅτε καθωρίσθησαν αἱ ρη-
θεῖσαι περὶ τοῦ Πάσχα διατάξεις, ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία συνέπιπτε τὴν 21ην Μαρτίου καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ἀλεξανδρινὸν κανόνα ἡ 21η Μαρτίου ἑξακολουθεῖ λογιζομένη ὡς μηνολογία τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ἔπεται ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα κυμαινομένη ἐντὸς τῶν 34 πρώτων μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν ἡμερῶν δεόν κατὰ ταῦτα ἵνα ἐπιτελῇται ἀπὸ τῆς 22 Μαρτίου μέχρι τῆς 24ης Ἀπριλίου. Λημβανομένου ὁμως ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕνεκα τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμπίπτῃ πάν-
τοτε τὴν 21ην Μαρτίου, ἡ δὲ πρώτη ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδος καθορίσασα τὰ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, καὶ ἐν πλήρει διατελοῦσα ἐπιγνώσει τῆς διαφορᾶς σὺν τῷ χρόνῳ μηνολογίας τῆς ἑαρινῆς ἰσημε-
ρίας, πάντως ἐννόει ὡς τοιαύτην τὴν πραγματικὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν καὶ ὅχι βεβαίως τὴν διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ὑποθετικὴν καὶ ἰδανικὴν καταστῆσαν 21ην Μαρτίου, ἔπεται ὅτι ἑξακολουθοῦντες νὰ κανονίζωμεν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἰουλιακῆς 21ης Μαρτίου ὡς ἑαρινῆς ἰσημε-
ρίας εἰς δύο περιπίπτομεν σπουδαῖα λάθη· α') ὅτι παραβαί-
νομεν τὸ πνεῦμα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς περὶ τῆς ἑαρινῆς ἰσημε-
ρίας Συνοδικῆς διατάξεως, ἀμελοῦντες τὸν καθορισμὸν καὶ τὴν μηνολογίαν τῆς πραγματικῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ ἀπο-

δεχόμενοι τὴν Ἰουλιακὴν 21ην Μαρτίου, ἥτις μὴ ἀντιπροσωπεύουσα πλέον τὴν μηνολογίαν τῆς πραγματικῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ἀπέβη ἤδη, ὡς εἰκὸς, ὑποθετικὴ καὶ εἰκονικὴ τοιαύτη καὶ οὐδαμῶς συνεπῶς δέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα· καὶ β') ἔνεκα τῆς χρησιμοποίησεως τῆς Ἰουλιακῆς 21ης Μαρτίου ὡς ἑαρινῆς ἰσημερίας πανηγυρίζομεν πολλάκις τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα οὐχὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν πρώτων ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς πραγματικῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας 34 ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ ἔτι περαιτέρω μετὰ τὴν παρέλευσιν αὐτῶν, ὡς ἐγένετο τοῦτο καὶ πρὸ τε τραετίας (1918) ὁπότε εἴχομεν τὸ Πάσχα τῇ 22ᾳ Ἀπριλίου, καὶ τὸ παρελθὸν ἔτι ἔτος (1921) ὁπότε συνέπεσε τὸ Πάσχα τῇ 18ῃ Ἀπριλίου, καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι, ἐπειδὴ ἡ πραγματικὴ ἑαρινὴ ἰσημερία κατὰ τὸ ἀκριβὲς ἡλιακὸν ἔτος εἶναι ἤδη ἡ 8η Μαρτίου, αἱ ἀπὸ τῆς 9ης Μαρτίου ἀρχόμεναι 34 ἡμέραι, ἐντὸς τοῦ ὁρίου τῶν ὁποίων συμφώνως πρὸς τὰς γνωστὰς περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα διατάξεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου δέον νὰ πανηγυρίζωμεν αὐτὸ, λέγουσι τὴν 11ην Ἀπριλίου· δι' ὃ καὶ ὁσάκις ἐπιτελοῦμεν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν 11ην Ἀπριλίου δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἐορτάζομεν ταύτην ἐπὶ τῇ βάσει καὶ συμφώνως πρὸς τὰς γνωστὰς Συνοδικὰς διατάξεις. Προσέτι ἀνάγκη νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ καθιερωθεὶς ὑπολογισμὸς τῶν πανσελήνων κατὰ τὸν ἀρχαῖον κύκλον τοῦ Μέτωνος (34) περι-

(34) Ὁ Μέτων ὑπολόγισας τὸ μέσον μῆκος τοῦ σεληνιακοῦ μηνὸς ἐξ 29, 5319148936 ἡμ. καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ ἔτους ἐκ 365, 2631578947 ἡμ. ὥρισε κύκλον ἐκ 19 ἔτων ἀποδεχόμενος ὅτι 19 ἡλιακὰ ἔτη ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 235 σεληνιακοὺς μῆνας καὶ συνεπῶς ὅτι μετὰ πᾶσαν περίοδον 19 ἔτων αἱ αὐτοὶ φάσεις τῆς σελήνης ἐπανέρχον-

ἔχει σφάλμα, ὅτερ συνηγευθὲν ἔατοτε εἰς τοὺς σχετικοὺς πίνακας, ἀνέρχεται ἤδη εἰς πέντε ὅλας καὶ πλέον ἡμέρας. Ὅθεν ἐξακολουθοῦντες νὰ λαμβάνωμεν ὡς μηνολογίαν τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας τὴν 21ην ἀντὶ τῆς 8ης Μαρτίου (π. ἡμ.) πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἡμετέρου Γ' ἁσχα καὶ νὰ ὑπολογίζωμεν τὰς πανσελήνους κατὰ τὸν ἀνωτέρω κύκλον τῆς σελήνης, ἥτοι

ταὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν μηνολογίαν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας ταύτης κατεσκεύασεν ὁ Μέτων τῷ 430 π. Χ. ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη ὡς σπουδαῖα ἀνακάλυψις, δι' ὃ καὶ τιμῆς ἔνεκεν ὠνομάσθη **Χρυσοῦς ἀριθμὸς καὶ ἐννεακαιδεκατηρὶς Μέτωνος**. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Μέτωνος εἶναι ἐσφαλμένη διότι, μήκους τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους ὑπολογιζομένου κατὰ τὰ ἐν τῷ Α'. Κεφαλ. σημ. 2 ἀναγραφόμενα ἐκ 365, 2422 ἡμ., 19 ἡλιακὰ ἔτη ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 6939, 6018 ἡμ., τοῦ δὲ μέσου μήκους τοῦ σεληνιακοῦ μηνὸς ὑπολογιζομένου πρὸς 29, 5305881 ἡμ., 235 σεληνιακοὶ μῆνες ἀπατελοῦν 6939, 6882035 ἡμ., ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι 19 ἡλιακὰ ἔτη δὲν ἰσοδυναμοῦν ἀκριβῶς πρὸς 235 σεληνιακοὺς μῆνας ἀλλὰ ὀλιγώτερον κατὰ 0,0864035 ἡμ. ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη ἐν διαστήματι 219, 8984994820 ἔτων γίνεται ἴση πρὸς μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν. Καίτοι κατὰ ταῦτα ἡ ἐννεακαιδεκατηρὶς τοῦ Μέτωνος εἶναι ἐσφαλμένη, οὐχ ἥττον ἐθεωρήθη τότε ἀκριβὴς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει μάλιστα ταύτης καθιερώθη ἔκτοτε, ἡ εὗρεσις τοῦ νομικοῦ Πάσχα καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ ἡμετέρου. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ 19 Ἰουλιακὰ ἔτη, τοῦ μέσου μήκους τοῦ Ἰουλιακοῦ ἔτους ὑπολογιζομένου ἐκ 365, 25 ἡμ. ἀποτελοῦν 6939, 75 ἡμ., 235 δὲ σεληνιακοὶ μῆνες περιλαμβάνουν κατὰ τὰ ἀνώτερω εἰρημένα 6939, 6382035 ἡμ., ἔπεται ὅτι μεταξὺ τῶν 19 Ἰουλιακῶν ἔτων καὶ τῶν 235 σεληνιακῶν μηνῶν ὑπάρχει διαφορὰ ἐξ 0,0817965 τῆς ἡμέρας ἢ ἐκ 1 ὥρ. 26'-59". Ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη ἥτις καλεῖται **Προέμπτωσις ἢ σεληνιακὴ ἐξίσωσις** γίνεται ἴση πρὸς μίαν ἡμέραν ἐν διαστήματι 307, 4607785 ἔτων καὶ εἶναι ἐν ἐκ τῶν αἰτίων τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς μηνολογίας τοῦ Πάσχα ἐσφαλμένως καὶ οὐχὶ πάντοτε συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.

κατὰ 5 περίπου ἡμέρας βραδύτερον τῶν πραγματικῶν, ὅχι μόνον διϊστάμεθα πρὸς τὰ ἀκριβῆ πορίσματα τῆς Ἑπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἐορτάζομεν τὸ Πάσχα ἡμῶν συνήθως πολὺ βραδύτερον τοῦ δέοντος κατὰ ἓνα μῆνα ἐνίοτε, ἥτοι μετὰ τὴν δευτέραν ἐαρινὴν πανσέληνον, μακρὰν δὲ τῆς κεκανονισμένης πανσελήνου πολλάκις καὶ ἐπομένως οὐχὶ συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου διατεταγμένα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ.

Εἰς ταῦτα δὲν εἶναι, νομίζω ἄσκοπον νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ἐξῆς βέβαιον ἀποτέλεσμα ὅτι, ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν ρυθμίζοντες καὶ ἐφεξῆς τὴν μηνολογίαν τοῦ Πάσχα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συμφώνως πρὸς τὸν Πασχάλιον ἡμῶν Ἀλεξανδρινὸν κανόνα, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ καθ' ἣν θὰ ἐορτάζομεν τοῦτο ἐν θέρει, φθινοπώρῳ καὶ χειμῶνι.

Ὡστε κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἀλεξανδρινὸς κανὼν δὲν εἶναι κατάλληλος πρὸς ἀκριβῆ πάντοτε ἐκτέλεσιν τῶν συνοδικῶν διατάξεων, ἀφοῦ παρέχει μηνολογίας ἀσυμφώνους πρὸς αὐτάς, δι' ὅ καὶ ἐπιβάλλεται συνεπῶς ἡ διαρρύθμισις αὐτοῦ ἢ ἀντικατάστασις δι' ἄλλου τελειότερου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγοριακὸς κανὼν, ὁ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ'. οὕτω ἐπικληθεὶς καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς ἐφαρμογὴν τεθεὶς ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον συνετέθη, καθόσον ἀστοχεῖ καὶ οὗτος εἰς τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ πάντοτε ἐκτέλεσιν τῶν περὶ τοῦ Πάσχα ἀναγκαίων ὅρων κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἀπόδειξιν ἀρίδην τῆς ἀληθείας ταύτης παρέχει τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός ὅτι οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ Γρηγοριακῷ ἡμερολογίῳ καὶ κανόνι χριστιανοὶ ἀναγκάζονται πολλάκις ἐξ ἐσφαλμένων ὑπολογισμῶν, ἐφ' ὧν βασιίζεται ὁ κανὼν οὗτος,

νὰ ἐορτάζωσι τὸ θεῖον Πάσχα πρὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ (Νομικοῦ), ἐν ᾧ εἶναι πλέον ἢ ἀναμφίβωλον ὅτι τὸ Πάσχα τῆς Καινῆς Διαθήκης πρέπει πάντοτε νὰ ἔληται τῷ προεξεικοννίζοντι αὐτὸ Πάσχα τῆς Π. Διαθήκης (35). Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν ἡλιακὴ ἐξίσωσις (μετέμπτωσις) βραδύνει τὴν πρὸς τὸ θέρος κίνησιν τῆς 21ης Μαρτίου περισσότερον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ μηνὸς Νισάν, ἡ δὲ σεληνιακὴ ἐξίσωσις (προέμπτωσις) ἐπιφέρει πρὸς τὸ παρὸν ἐκτίμησιν τῶν μέσων πανσελήνων ἢ ἴσην πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν ἢ ἀληθεστέραν ταύτης, διὰ τοῦτο προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ τοῦ μηνὸς Νισάν προχωροῦντος πρὸς τὸ θέρος ταχύτερον τῆς 21ης Μαρτίου κατὰ τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον, τὸ Πάσχα τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως θέλει προηγεῖσθαι τοῦ Ἰουδαϊκοῦ. Ἐκ τούτου δὲ καὶ μόνου τοῦ σφάλματος πρὸς τοῖς ἄλλοις τοῦ Γρηγοριακοῦ κανόνος, ὅπερ ἀναμφισβητήτως τυγχάνει σπουδαιότατον ὡς ἄρδην ἀνατρέπον καὶ τέλος καταργοῦν τὴν σχέσιν, ἣτις ὑπάρχει καὶ πάντοτε δεόν νὰ ὑφίσταται μεταξὺ τῶν δύο Πάσχα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ οὗτινος σφάλματος στερεῖται ὁμολογουμένως ὁ Ἀλεξανδρινὸς κανὼν, πᾶς τις εὐχερῶς κατανοεῖ ὅτι οὐδεὶς ἀποχρῶν καὶ πραγματικὸς λόγος ὑπῆρχεν ἀναφερόμενος εἴτε εἰς τὴν εὐχερεστέραν εὐρεσιν τοῦ Πάσχα εἴτε εἰς τὸν

(35) Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως ἕνεκα σφαλμάτων τοῦ Γρηγοριακοῦ κανόνος ἐορτάζουσι τὸ Πάσχα πολλάκις πρὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ὡς π. Χ. τὰ ἔτη 1856, 1864, 1872, 1875, 1891 (τὸ Πάσχα τῶν Δυτικῶν ἐορτάσθη τῇ 29ῃ Μαρτίου, τὸ δὲ τῶν Ἰουδαίων τῇ 22ῃ Ἀπριλίου), 1894 (τὸ Πάσχα τῶν Καθολικῶν συνέπεσε τῇ 25ῃ Μαρτίου, τὸ δὲ τῶν Ἰουδαίων τῇ 20ῃ Ἀπριλίου), 1902 (τὸ Πάσχα τῶν Δυτικῶν ἦτο τῇ 30ῃ Μαρτίου τὸ δὲ Ἰουδαϊκὸν τῇ 21 Ἀπριλίου ν. ἡμ. κτλ., ἄλλοτε δὲ καὶ μετὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ὡς π. Χ. τὰ ἔτη 1805, 1825, 1905 (2 Ἀπριλ.) 1903 (30 Μαρτίου) κτλ.

τελειότερον καὶ ἀκριβέστερον καθορισμὸν αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἐδικαιολογεῖτο καὶ ἀπέβαινεν ἀναγκαία ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἐνὸς πασχαλίου διὰ τοῦ ἐτέρου· τὸναντίον ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον σκοποῦσαν τὴν ἐνότητα τῆς ἐορτῆς παρὰ ταῖς διαφόροις Ἐκκλησίαις ἐπέβαλε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐορτῆς ταύτης συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ καθορισμοῦ αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κανόνος, ἅτε οὕτω ἀποβαινούσης δυνατῆς τῆς ἀποφυγῆς τῆς ἀσυμφωνίας καὶ τῆς διαιρέσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁρμώμενος καὶ ὁ πάπας Λέων ὁ Α΄. καὶ ἐπιθυμῶν ὅπως θέσῃ τέρμα εἰς τὰς περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς μηνολογίας τοῦ Πάσχα προστριβὰς καὶ διενέξεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπιτύχῃ τὸν ταυτόχρονον ἐορτασμὸν αὐτοῦ(36) προέβη τῷ 444 εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ

(36) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἀδιαφοροῦσα πρὸς τὴν συνοδικὴν διάταξιν περὶ καθορισμοῦ τῆς μηνολογίας τοῦ Πάσχα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξηκολούθει νὰ ὁρίξῃ ταύτην κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτῆς ὑπολογισμούς. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ Δύσει παρεδέχοντο ὡς ἑαρινὴν ἰσημερίαν τὴν 18ην Μαρτίου καὶ ὡς κύκλον τοῦ Πάσχα τὸν 84ετῆ, προέκυπτεν ἐντεῦθεν διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως· οὕτω τὸ ἐπόμενον τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδῳ ἔτος, 326, παρουσιάσθη διαφορὰ 8 ἡμερῶν· ἐπίσης καὶ κατὰ τὰ ἔτη 337, 340, 341, 343, 350, 360, 358, κτλ. αἱ ἐν τῇ Δύσει Ἐκκλησίαι ἐώρτασαν τὸ Πάσχα εἰς μηνολογίαν διάφορον τῆς ἡμερομηνίας τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς· τῷ δὲ 337 μεταξὺ τοῦ Πάσχα τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρχε διαφορὰ πέντε ἑβδομάδων, καθότι ἐν μὲν τῇ Δύσει ἐωρτάσθη τὸ Πάσχα τῇ 21ῃ Μαρτίου, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ τῇ 24ῃ Ἀπριλίου· τοῦτο διήγειρεν, ὡς εἰκὸς, τὴν προσοχὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ὅστις καὶ ἐζήτησεν ἐξηγήσεις καὶ πληροφορίας παρὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου· οὗτος δὲ ὑποστηρίζων τὴν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ κα-

Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου καὶ πεισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκείνου ἀπεδέξατο καὶ εἰσήγαγεν εἰς Ρώμην τὸν Ἀλεξανδρινὸν κανόνα. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁρμώμενος σὺν ἄλλοις καὶ ὁ μοναχὸς Διονύσιος ὁ Ὁξυγόνος(37) ἢ Μικρὸς

τέστρωσε συγχρόνως καὶ πασχάλιον 418 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον εἶτα ὁ διάδοχος αὐτοῦ, ὁ ἱ. Κύριλλος (412-444) συνέταμεν εἰς 95 ἔτη. Αἱ διαφοραὶ αὗται ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ Πάσχα ἐξηκολούθουν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Α΄, ὅστις τῷ 444 βλέπων ὅτι τὸ Πάσχα κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ρώμης ἔπιπτε πάλιν ἓνα μῆνα πρὸ τοῦ Πάσχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας (23 Ἀπριλ.) ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου καὶ πεισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκείνου, ὡς λέγεται ἀνωτέρω, ἀπεδέξατο καὶ εἰσήγαγεν εἰς Ρώμην τὸν Ἀλεξανδρινὸν κανόνα. Ἀλλ' οἱ διάδοχοι τοῦ Λέοντος τοῦ Α΄. (440-461) φαίνεται ὅτι ἀντεῖχοντο καὶ πάλιν τοῦ 84ετοῦς κύκλου τῆς Ρώμης· καὶ ἐγένοντο μὲν ἀπόπειραι πρὸς συνένωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ρώμης ὑπὸ Λέοντος τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ ἐξ Ἀκουϊτανίας Βικτωρίου (457.) (οὗτος ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητὴς τῆς Χριστιανικῆς χρονολογίας περὶ τὸ 465, τιθεὶς τὴν ἀρχὴν ταύτης ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κ. Η. Ι. Χριστοῦ)· ἀλλ' αὗται μόλις κατὰ τὸν θοῦ αἰῶνα ἐπέτυχον διὰ τοῦ Διονυσίου Ὁξυγόνου, ὅστις ἐν πεποιθήσει, ὡς λέγεται ἀνωτέρω, περὶ τῆς μείζονος ἀκριβείας τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ὑπολογισμοῦ εἰσήγαγε τοῦτον εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, συνεχίσας μάλιστα τῷ 525 δι' ἄλλα 95 ἔτη τὸν κατὰ τὸ ἔτος 531 λήγοντα κύκλον τοῦ ἱ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας· καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνωθι ἀναφερομένων προσώπων ἐπεκράτησεν ἡ ταυτόχρονος ἐορτὴ τοῦ Πάσχα ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει. Παρὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ὁμοῦς ταύτην ὁμοφωνίαν Γρηγόριος ὁ Π'· προέβη αὐτογνωμόνως εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κανόνος διὰ τοῦ Γρηγοριακοῦ καὶ δὴ ὡς ἀναφέρομεν ἀνωτέρω ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου καὶ πρακτικοῦ τινος ἀποτελέσματος.

(37) Οὗτος ἦτο ἡγούμενος Μονῆς τινος ἐν Ρώμῃ, ἐγένετο δὲ περὶ τὸ 530 ὁ εἰσηγητὴς τῆς Διονυσιακῆς καλουμένης χρονολογίας συνισταμένης εἰς τοῦτο ὅτι ὡς ἀρχὴν αὐτῆς ἀποδέχεται τὸ ἔτος τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου καὶ ὄχι τὸ τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ χρονολογία αὕτη

αὐτοκαλούμενος καὶ ἐν πεποιθήσει περὶ τῆς μείζονος ἀκριβείας τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κανόνος διατελῶν, εἰσήγαγε τοῦτον εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, καταργήσας τὸν παρὰ τῶν ἱαδόχων τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ Α΄. εἰσαχθέντα καὶ αὖθις ἐν χρήσει πασχάλιον ὑπολογισμόν τῆς Ρώμης· καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ, τοῦ Ἰσιδώρου Σεβίλλης (38), Βέδα τοῦ Σεβαστοῦ καὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἐπεκράτησεν ἡ ταῦτόχρονος ἐορτὴ τοῦ Πάσχα ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁρμώμενος καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Β΄. ὅτε ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς (1323) ὑπέβαλεν αὐτῷ διόρθωσιν τοῦ Πασχαλίου «..... προσήκατο μὲν καὶ ἦσθη τῇ ἀποδείξει ὁ βασιλεὺς, ὡς λέγει, τάχα δ' ἂν καὶ ἐμέλλησε τὴν διόρθωσιν αὐτίκα ἐπενεγεῖν. Ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο σύγχυσις μᾶλλον τοῖς ἀμαθέσι φανῇ καὶ μερισμὸν ἐπαγάγῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, σεσιγημένον ἀφῆκε τὸ πρᾶγμα καὶ ὅλως ἀνεπιχείρητον. Μηδὲ γὰρ ἂν εἶναι ράδιον ἔφησεν ἅπαντες ἐν ταύτῃ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν ἡπειρον καὶ νῆσον ὁμοφύλους διαδραμεῖν καὶ πείσαι μεταμαθεῖν τὴν διόρθωσιν· μερίζεσθαι δ' αὖ καὶ ἄλλους ἄλλην πανηγυρίζειν καὶ ἑτέραν ἑτέρας ἐορτὴν, τοῦτο δ' οὐ σφόδρα χρηστόν. Ὡστε ἐξ ἑκατέρων θάτερον κουφότερον ἐφάνη κεῖσθαι· τὰ τοῦ πράγματος, ὡς ἔκειτο, καὶ μένειν ὡς ἔμεινε, μέχρις ἡμῶν» (Νικ. Γρηγορ. βιβλ. Ζ΄. κεφ. 13). Ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁρμώμε-

ἐπεκράτησεν ἀπὸ τοῦ Η΄. αἰῶνος οὕσα ἕκτοτε ἐν κοινῇ χρήσει παρὰ πᾶσι τοῖς Χριστιανικοῖς λαοῖς ἐκτὸς τῶν Ρώσων, οἵτινες ἀπεδέξαντο ταύτην ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου (1725) χρόμενοι ἕως τότε τῇ ἀπὸ κτίσεως κόσμου 5508 χρονολογίᾳ. Ἡ Διονυσιακὴ χρονολογία περιέχει λάθος μιᾶς Ὀλυμπιάδος ἤτοι τεσσάρων ἐτῶν, διότι ὁ Διονύσιος ὥρισεν τὴν Γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τέσσαρα ἔτη βραδύτερον.

(38) Οὗτος προέβη εἰς συνέχαιαν τοῦ ἀνωτέρω (σημ. 36) μνημονευομένου πίνακος Διονυσίου τοῦ Μικροῦ δι' ἄλλα 95 ἔτη.

νοὶ οἳ τε Καθολικοὶ καθηγηταὶ τῶν Παρισίων καὶ πολλοὶ λόγοι τῆς Δύσεως ὡς καὶ πάντες οἱ Διαμαρτυρόμενοι καὶ μηδὲν ἀπέναντι τούτων λογιζόμενοι ὅτι τὸ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον εἶναι ἐπιστημονικῶς ἀκριβέστερον τοῦ Ἰουλιακοῦ, κατέκριναν κατ' ἀρχὰς τὴν μονομερῆ καὶ αὐτόβουλον ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κανόνος διὰ τοῦ Γρηγοριακοῦ καὶ δὴ ἄνευ πρακτικοῦ τινος ἀποτελέσματος γενομένην καὶ τὴν αἰθαίρετον ἐπιβολὴν τοῦ Γρηγοριακοῦ Ἡμερολογίου καὶ ἡρνήθησαν τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ, ἠναγκάσθησαν δ' εἶτα ν' ἀποδεχθῶσιν αὐτὸ μόνον κατόπιν κυβερνητικῆς βίας καὶ ἐπιβολῆς. Ὡστε κατὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ ὁ Γρηγοριακὸς κανὼν δὲν εἶναι κατὰλληλος πρὸς ἀκριβῆ πάντοτε καθορισμὸν τῆς μηνολογίας τοῦ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὰς Συνοδικὰς διατάξεις, δι' ὃ καὶ ἐπιβάλλεται συνεπῶς καὶ αὐτοῦ ἡ διαρρύθμισις ἢ ἡ ἀντικατάστασις δι' ἄλλου τελειότερου.

Ἐν τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνομεν ὅτι ἀμφότεροι οἱ κανόνες ἔχουσιν ἐλλείψεις, ὁ μὲν Ἀλεξανδρινὸς ὀλιγωτέρας, ὁ δὲ Γρηγοριακὸς περισσοτέρας καὶ ὅτι ἀμφότεροι μὴ παρέχοντες πάντοτε ἀκριβῆ μηνολογίαν τοῦ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὰς Συνοδικὰς διατάξεις χρήζουσι διαρρυθμίσεως ἢ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀντικατάστασις ἀμφοτέρων δι' ἄλλου τελειότερου.

Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐξεταστέον βεβαίως εἴ γε τοῦτο ἐπιτρέπεται ἐκκλησιαστικῶς ἢ οὐ.

Ἡ ἐν Νικαίᾳ Α΄. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διέταξεν ἵνα τὸ Πάσχα πανηγυρίζηται τὴν πρώτην Κυριακὴν, ἧς ἀκολουθεῖ τὴν πανσέληνον, ἣτις ἔπεται ἢ συμπίπτει μετὰ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας. Ἡ διάταξις αὕτη δὲν προῆλθεν ἀμέσως παρὰ τῆς Ἀγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου οὔτε δὲ δογματικὸν θέσπισμα ταύτης δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἀλλ' ἀπετέλει ἔθιμον ἐκκλησιαστικὸν βαθμυδὸν μορφωθὲν, ἰσχύον παρὰ ταῖς πλεί-

σταις ἐκκλησίαις πρὸ τῆς συγκροτήσεως τῆς ἱερᾶς ταύτης Συνόδου, ἣτις καὶ περιορίσθη εἰς τὴν ἐπικύρωσιν αὐτοῦ καὶ καθιέρωσιν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐνότητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς βεβαιοῦται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας ἀπὸ τῆς Συνόδου Ἐπισκόπους, (39) «...ὅθεν ἐπειδὴ τοῦτο οὕτως ἐπανορθοῦσθαι προσῆκεν, ὡς μηδὲν μετὰ τῶν πατροκτόνων τε καὶ κυριοκτόνων ἐκείνων εἶναι ἡμῖν κοινόν, ἔστι τε τάξις εὐπρεπὴς, ἣν ἅπασαι αἱ τῶν Δυτικῶν τε καὶ μεσημβρινῶν καὶ ἀρκτικῶν τῆς οἰκουμένης μερῶν παραφυλάττουσιν Ἐκκλησίαι καί τινες τῶν κατὰ τὴν Ἐφῶν τόπων, ὧν ἕνεκεν ἐπὶ τοῦ παρόντος καλῶς ἔχειν ἅπαντες ἡγήσαντο καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἀγγινοῖᾳ ἀρέσκειν ὑπεσχόμεν, ἵν' ὅπερ δ' ἂν κατὰ τὴν Ρωμαίων πόλιν, Ἰταλίαν τε καὶ Ἀφρικὴν ἅπασαν, Αἴγυπτον, ὅλην τὴν Ἑλλάδα... μιᾷ καὶ συμφώνῳ φυλάττηται γνώμη, ἀσμένως τοῦτο καὶ ἡ ὑμετέρα προσδέξεται σύνεσις». Ἡ δὲ τάξις περὶ ἧς, ὡς εἶδομεν, ποιεῖται μνείαν ἡ ἐπιστολή, εὗρηται ἐν τῷ Ζ'. Ἀποστ. κανόνι διαγορεύοντι: «εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν Ἀγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρεῖσθω». Ἄλλ' ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος προβάσα εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐν χρήσει διὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα ὑπαρχούσης προκειμένης τάξεως καὶ τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀναγκαιούσης διατάξεως, ὡς εἴρηται, δὲν συνέταξε συγχρόνως οὔτε προδιέγραψε καὶ σύστημα καὶ κανόνα ὠρισμένον πρὸς εὗρεσιν τῆς μηνολογίας αὐτοῦ· ἡ ἀλήθεια αὕτη βεβαιοῦται ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος: ἂν ἡ Ἀγία αὕτη Σύνοδος συνέτασσε τοιοῦτον κανόνα, ἀφ' ἑνὸς περιττὸν βεβαίως θὰ ἀπέβαινεν ἵνα τὴν εὗρεσιν τοῦ Πάσχα ἀναθέσῃ εἰς

(39) Ὁρ. Κεφ. Γ', σημ. 31.

τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν θὰ ἐλάμβανον πάντως χώραν ἢ τοῦλάχιστον τοσαύτας διαστάσεις αἱ περὶ τοῦ Πάσχα μεταξύ των Ἐκκλησιῶν ἰδίᾳ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ρώμης ἀξιόμεμπτοι ἀναμφισβητήτως προστριβαὶ καὶ διένεξεις(40), αἵτινες ὁμολογουμένως ἀπέβλεπον οὐχὶ εἰς αὐτὴν τὴν Συνοδικὴν περὶ τοῦ Πάσχα διάταξιν, ἣν οὐδέποτε αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἠρνήθησαν, οὔτε ἐν τῇ τηρήσει αὐτῆς ἀμέλειαν ἢ ἀδιαφορίαν ἐν ἐπιγνώσει ἐπεδείξαντο, ἀλλὰ τοῦναντίον ἀπέβλεπον εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῶν κανόνας, διὰ τῶν ὁποίων ἑκατέρω τῶν Ἐκκλησιῶν προσεπάθει νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν Συνοδικὴν ταύτην διάταξιν, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν βάσιν τῶν ἐν χρήσει παρ' αὐταῖς διὰ τὴν εὗρεσιν τοῦ Πάσχα κυκλικῶν συστημάτων καὶ κανόνων. Ἐκτὸς τούτου οὐδεμία βεβαίως ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι, ἐὰν ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος εἶχεν διατυπώσῃ ἴδιον ὠρισμένον σύστημα περὶ τῆς εὗρέσεως τοῦ Πάσχα, πάντως αἱ ἐνδιαφερόμεναι Ἐκκλησίαι θὰ ἐπεκαλοῦντο τοῦτο ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλας συζητήσεσι καὶ διαπραγματεύσεσι, τῶν ὁποίων ἱκανὰ πρακτικὰ διεσώθησαν καὶ ἐν οἷς οὐδὲν περὶ τούτου σχετικὸν ἀναφέρεται.

Οὐχὶ δὲ ἄνευ λόγου, δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἴπωμεν, ἀπέφυγεν ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος τὸν καθορισμὸν ὠρισμένου Κανόνος πρὸς εὗρεσιν τοῦ Πάσχα· οὐ μόνον διότι οὐδεμίαν ἀστρονομικὴν ἀποστολὴν εἶχεν, ἀλλὰ μόνον δογματικὴν πληρεξουσιότητα καὶ αὐθεντίαν, ἀλλὰ καὶ διότι διετέλει ἐν πλήρει γνώσει τῆς ἡλιακῆς ἐξισώσεως (μετεμπτώσεως), ἣτις εἶχε μεταθέσει κατὰ τὸν Δ'. μ. Χ. αἰῶνα τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν ἀπὸ τῆς 24 Μαρτίου, μεθ' ἧς συνέπιπτε ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος, εἰς τὴν

(40) S. Leon. Magn. Operat. I. ed. Migne Patr. lat. t. 55. Epist. CXXI (an 453). Ad. Marc. Ang. p. 1056. 1058. Ep. CXXII p. 1059.

21· δι' ὃ καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὸ κινητὸν καὶ μεταβλητὸν τῆς μηνολογίας τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ἐγνώριζε καλῶς ὅτι δὲν ἠδύνατο οὔτε ἔπρεπε βεβαίως νὰ συνδέσῃ τὴν μηνολογίαν τῆς ἑορτῆς μετὰ τῆς 21 Μαρτίου· ἐντεῦθεν δὲ καὶ περιττὴν ἐθεώρησε τὴν διατύπωσιν ἰδίου ὠρισμένου συστήματος πρὸς εὗρεσιν τοῦ Πάσχα· τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς φράσεως ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἣν ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ διαληφθείσῃ πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐπισκόπους ἐπιστολῇ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, «...ὧν ἕνεκεν ἐπὶ τοῦ παρόντος καλῶς ἔχειν ἅπαντες ἠγήσαντο...», ἐξ ἧς ἀριδῆλως ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἀγιωτάτης ἐν Νικαίᾳ Συνόδου πρόσκαιρος ἦτο ἡ ἐξάρτησις καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς 21 Μαρτίου ὡς μηνολογίας τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ ὅτι ἐπεβάλλετο κατ' ἀνάγκην ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἀφεθῇ ἡ 21η Μαρτίου, νὰ συμμορφωθῶσι δὲ οἱ θέλοντες τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς μηνολογίας τοῦ Πάσχα πρὸς τὸν Ζ'. Ἀποστολικὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα περὶ ἰσημερίας· «Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρεῖσθω». (Ἐθν. Ἡμερολ. Μαρ. Βρετοῦ ἔτ. 1866 σελ. 141...)

Ὡστε κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἀγίας ἐν Νικαίᾳ Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῆς ἑορτῆς ἀπαιτεῖ νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ πραγματικὴ ἑαρινὴ ἰσημερία καὶ συνεπῶς καὶ ἡ πραγματικὴ πανσέληνος· τοῦτο βεβαιοῖ ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ'. αἰῶνος λέγων «κέχρηται γὰρ (ἡ Ἐκκλησία) οὐ μόνον τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης, ἀλλὰ καὶ τῷ δρόμῳ τοῦ ἡλίου, ἵνα μὴ ἐνὶ ἐνιαυτῷ δύο Πάσχα ποιοῦντες, ἐν τῷ ἐτέρῳ μηδὲ ἐν Πάσχα τελέσωμεν· δι' ὃ παρατηροῦμεθα μὲν τὴν τεσσαρεσκαί-

δεκάτην, ὑπερβαίνομεν δὲ τὴν ἰσημερίαν, φέρομεν δὲ ἐπὶ τὴν Ἀγίαν Κυριακὴν τὸ τέλος τῆς συμπληρώσεως» (Ἐπιφαν. κατὰ Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν)· ἔτι σαφέστερον τὴν γνώμην ταύτην βλέπομεν διατυπωμένην παρὰ τοῦ Νικηφόρου Γρηγοροῦ λέγοντος «ταῦτ' ἄρα καὶ χρεὼν πάντα πιστὸν σὺν ἀκριβείᾳ ζητεῖν τὴν μετ' ἰσημερίαν πανσέληνον, οἱ βοῦλοιο μὴ παραβαίνειν τὰ τῆς Ἐκκλησίας θεσμά· ταύτης γὰρ λανθάνουσης, ἔπεται λανθάνειν καὶ τὴν ἡμῖν ὀφειλομένην ἡμέραν ἑόρτιον καὶ ὥσπερ ἐν ἀδήλῳ πελάγει ναυαγεῖν ἡμᾶς, ἴσα γε πλανωμένη νηΐ, ἣν ἀπολαβοῦσαι νύκτες καὶ χειμῶνες, τὰς τε ἀγκύρας ἐξέκοψαν καὶ αὐτὴν τῆς προσηκούσης μάλα ἀπῆλλαξαν καταγωγῆς».

Ἄλλ' ἡ εὗρεσις τῆς πραγματικῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ τῆς πραγματικῆς πανσέληνου δὲν κατορθοῦται διὰ τῶν ἐν χρήσει κανόνων, Ἀλεξανδρινοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἀμφότεροι οἱ κανόνες οὗτοι, ὃ τε Ἀλεξανδρινὸς καὶ Γρηγοριακὸς, ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν εἶναι ἀρμόδιοι καὶ κατάλληλοι πρὸς πιστὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀφορῶσάν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα Συνοδικῶν διατάξεων, ἀφ' ἐτέρου δὲ οὗτοι οὔτε παρὰ τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπύχασαν, οὔτε παρ' ἄλλης τινὸς ἀκολουθῶς, ἔπεται ἀναμφισβητήτως ὅτι οὗτοι οὐδὲν κῦρος ἐκκλησιαστικὸν ἔχουσι καὶ συνεπῶς ὅτι οὐδὲν κώλυμα ὑπάρχει ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῶν δι' ἄλλων καταλλήλων καὶ τὴν πρέπουσαν τελειότητα ἐχόντων. Καὶ οὐ μόνον οὐδὲν κώλυμα ὑπάρχει καὶ ἐπιτρέπεται συνεπῶς ἡ ἀντικατάστασις αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τούναντίον ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν ρηθεισῶν Συνοδικῶν διατάξεων ἐπιβάλλει τὴν ἐξεύρεσιν κανόνος καὶ μεθόδου ἀναλόγου.

Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ διατάξεις τῆς Ἀγιωτάτης ἐν Νικαίᾳ Συνόδου εἶχον καθαρῶς ἀστρονομικὸν χα-

ρακτῆρα, ὡς βεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ ἄνωθι μνημονευθέντος χωρίου τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανίου, καὶ ὅτι κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας ταύτης Συνόδου μόνον δι' ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἀκριβὴς ἐκτέλεσις τῶν ρηθειςῶν διατάξεων, ἐντεῦθεν δὲ καὶ αὕτη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπέφυγε τὴν διατύπωσιν ὠρισμένου σχετικοῦ συστήματος καὶ κανόνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν σχετικὴν ἐργασίαν ἀνέθηκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐνθα ἤκμαζεν ὁμολογουμένως ἡ ἀστρονομία, ἐξάγεται ἀναμφιβόλως ὅτι ὁ δι' ἀστρονομικῶν πινάκων καθορισμὸς τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ πανσελήνου ἔσται ὁ μᾶλλον κατάλληλος πρὸς πιστὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ τοῦ Πάσχα Συνοδικῶν διατάξεων. Καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι οἱ ἀστρονομικοὶ πίνακες βαθμηδὸν βελτιοῦνται, δι' ὃ καὶ τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῶν ἐν ἰσχύϊ πινάκων δύναται νὰ καταδειχθῇ ἐκ νεωτέρων πινάκων ὡς μὴ ἀκριβὲς, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον μᾶλλον ἐπωφελὲς τυγχάνει διὰ τὴν προκειμένην ἄποψιν, καθόσον ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἔσται οὕτω βαθμηδὸν μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὰς Συνοδικὰς διατάξεις καὶ τὴν πιστὴν αὐτῶν ἐκτέλεσιν, ἐνῶ τοῦναντίον μᾶλλον ἀσύμφωνος ἀποβαίνει οὗτος βαθμηδὸν κατὰ τὰ ἐν ἰσχύϊ κυκλικὰ συστήματα.

Ἐν τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνομεν ὅτι, ἐὰν θέλωμεν νὰ κανονίζωμεν ἐφεξῆς τὴν ἑορτὴν τοῦ Θείου Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πραγματικῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ πανσελήνου καὶ ἐορτάζωμεν συνεπῶς αὐτὴν συμφώνως πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν παράδοσιν καὶ τὰς διατάξεις τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἴκου. Συνόδου, ἐπιβάλλεται νὰ προβῶμεν εἰς τὴν διαρρυθμίσιν τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμῶν Ἡμερολογίου καὶ τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων τοῦ λογισμοῦ τῶν πανσελήνων ἢ τῶν σεληνιακῶν μηνῶν συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας ἀκριβεῖς ὑποδείξεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς Ἐπιστήμης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΑΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΙΟΥ ΚΑΝΟΝΟΣ

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν τοῖς προηγουμένοις τρισὶ Κεφαλαίοις προκύπτει πρόδηλον τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατ. Ἐκκλησία εἴτε τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ κοινωνικὴν ἄποψιν τοῦ Ἡμερολογίου λαμβάνουσα ὑπ' ὅψιν, εἴτε τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἄποψιν ἐξετάζουσα, εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀδηρσίτῳ ἀνάγκῃ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι, ἂν ἡ ἐμμονὴ ἐν τῷ Ἰουλιακῷ Ἡμερολογίῳ ἦτο μέχρι τοῦδε ἀνεκτὴ ἢ καὶ ἐπεβάλλετο διὰ λόγους ἀποχρῶντας, ἤδη τοῦναντίον ἕτεροι λόγοι οὐχὶ ὀλιγωτέρας σημασίας καὶ σπουδαιότητος ἐπιβάλλουσι τὴν ταυτότητα τῆς μηνολογίας ἡμῶν μετὰ τῆς τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων λαῶν καὶ τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν συνοδικῶν διατάξεων καὶ συνεπῶς ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία εἶναι πλέον ἠναγκασμένη ν' ἀκολουθήσῃ μίαν ἐκ τῶν ἐξῆς τεσσάρων ὁδῶν. Τοῦτέστιν ἢ πρῶτον νὰ διαρρυθμίσῃ τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον συμφώνως

πρὸς τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ διατάξῃ τὴν ἐπιστημονικωτέραν εὐρεσιν τοῦ Πάσχα συμφώνως, ἐννοεῖται, πάντοτε πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικῶς περὶ τῆς ἐορτῆς ταύτης κεκανονισμένα καὶ ἐν ἀκριβεστέρᾳ ἐρμηνείᾳ τῶν σχετικῶν διατάξεων, ἢ **δεύτερον** ἀνεξετάστως ν' ἀποδεχθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ λοιποῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐν χρήσει ἡμερολόγιον, τὸ Γρηγοριακὸν καὶ τὸν σχετικὸν Πασχάλιον αὐτοῦ κανόνα, τὸν Γρηγοριακὸν, ἢ **τρίτον** νὰ ἐμμένῃ ἐν τῷ Ἰουλιακῷ ἡμερολογίῳ, ἕως οὗ λήξωσιν εἰς ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα αἱ σχετικαὶ ἐνέργειαι περὶ εὐρέσεως καὶ ἐπιβολῆς ἐτέρου διευθυνοῦς Ἡμερολογίου, ἐπιστημονικῶς τελειότερου καὶ πρακτικωτέρου, ἢ **τέταρτον** τέλος νὰ προβῇ ἡ ἰδίᾳ εἰς τὴν εὐρεσιν καὶ ἀποδοχὴν τοιοῦτου μονομερῶς καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων.

Ἐκ τῶν προκειμένων τεσσάρων λύσεων ἡ **μὲν τετάρτη** ἀναμφισβητήτως ἀποκλείεται πρῶτον, διότι οὐδέποτε βεβαίως εἶναι δυνατόν ἡ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία νὰ προβῇ διὰ τοιοῦτου γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐνδιαφέροντος ζήτημα εἰς αὐτόβουλον καὶ μονομερῇ ἐνέργειαν ἄνευ τῆς συννενοήσεως μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν: δεύτερον καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει θελήσῃ ἡ Μ. Ἐκκλησία νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν τοιαύτην συνεννόησιν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ ἐλπίς αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτὴν ἐν τῇ προκειμένῃ ἐνεργείᾳ, καθόσον αὗται, ἰδίᾳ δὲ αἱ Ἐκκλησίαι Ρωσσίας, Ρουμανίας καὶ Σερβίας ἔχουσιν ὑπ' ὄψει τὰς νεωτέρας συνθήκας, ὑφ' ἃς διατελοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ αὐτῶν μετὰ τὴν λήξιν τοῦ παγκοσμίου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ πρὸς τὸ ἀληθὲς συμφέρον αὐτῶν ἀποβλέπουσαι, δὲν ἐπιδιώκουσιν ἐν τῷ ἡμερολογιακῷ ζητήματι τόσον τὴν ἐπίτευξιν ἡμερολογίου ἀκριβεστέρου ἐπιστημονικῶς καὶ πρακτικωτέρου, ὅσον τὴν ὑπαρξίν κοινού

μετὰ τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων λαῶν ἡμερολογίου, πιεζόμεναι ἐν τούτῳ ἰσχυρῶς καὶ παρὰ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων· καὶ τρίτον, διότι καὶ ἐν περιπτώσει χρησιμοποίησεως ὑφ' ἡμῶν μονομερῶς καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων Ἐθνῶν ἐτέρου ἡμερολογίου, ἔστω καὶ τελειότερου καὶ πρακτικωτέρου, δὲν λύεται τελείως τὸ ἡμερολογιακὸν ἡμῶν ζήτημα, ἀλλὰ τοῦναντίον παραμένει ἀκέραιον ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ πρακτικῆς ἀπόψεως καθόσον θὰ ἐξακολουθῶσι καὶ αὖθις ὑφιστάμενοι λόγοι, δι' οὓς κατὰ τὰ εἰρημένα ἐπιβάλλεται ἡ ἡμερολογιακὴ ἡμῶν μεταρρυθμῖσις καὶ ἀποβαίνει ἀναγκαία ἡ ταυτότης τῆς μηνολογίας ἡμῶν μετὰ τῆς τοῦ λοιποῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Καὶ ἡ **τρίτη** λύσις ἐπίσης ἀποκλείεται· διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν μελετᾶται τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου καὶ συζητεῖται καὶ ἐπισήμως καὶ ἀνεπισήμως καὶ σχέδια πρὸς ἐπίλυσιν αὐτοῦ προτείνονται, ἔχοντες ὅμως ὑπ' ὄψει τὴν τοιαύτην ἀκριβῶς θέσιν τοῦ ζητήματος καὶ τὰς δυσχερείας, πρὸς τὰς ὁποίας ὁριστικὴ αὐτοῦ λύσις προσκρούει, δὲν δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἰπώμεν ὅτι αὕτη εἶναι καὶ ταχεῖα· ἐνῶ ἐξ ἀντιθέτου εἶναι γνωστοὶ οἱ λόγοι, ὑφ' ὧν πιεζόμεναι πολλαὶ κυβερνήσεις καὶ ἐκκλησίαι μετὰ τὴν λήξιν τοῦ παγκοσμίου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐπιθυμοῦσι ζωηρῶς καὶ ἐπιδιώκουσι τὸ ἐνιαῖον τοῦ ἡμερολογίου μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ ὑπηκόων αὐτῶν, καὶ τοῦ λοιποῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὥς μαρτυρεῖται ἀριδὲλως ἐκ τῶν σχετικῶν συστάσεων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἑλλάδος καὶ Κωνσταντινουπόλεως(41), ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ Πατριάρχου Ρωσσίας Τύχωνος πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον(42) καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίᾳ.

(41) Ὁρ. κεφ. Α', σημ. 21.

(42) Ὁρ. κεφ. Β'. σημ.

ας περὶ ταχυτέρας συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν ᾗ πρῶτον ὑπ' αὐτῆς θέμα πρὸς συζήτησιν τάσσεται τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα.

Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα λύσις ὡσαύτως ἀποκλείεται, διότι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου διὰ τοῦ Γρηγοριακοῦ δὲν πληροῖ κατὰ πάντα τοὺς ἀπαιτούμενους ὅρους μήτε ἀπὸ ἐπιστημονικῆς μήτε ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς μήτε ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως.

Καθόσον εἶναι μὲν τελειότερον τὸ Γρηγοριακὸν ἐπιστημονικῶς, δὲν ἔχει ὅμως τὴν ἀπόλυτον ἀκρίβειαν(43), ἀλλὰ τοῦναντίον ἔχει καὶ τοῦτο τὰς ἀτελείας του καὶ δὴ ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλα τελειότερα, δι' ὃ καὶ καθιστᾷ ἐπιθυμητὸν ἄλλο ἀκριβέστερον ἡμερολόγιον, ἄλλην πληρεστέραν ἡμερολογιακὴν μεταρρύθμισιν· ὃ δὲ Γρηγοριακὸς κανὼν παρουσιάζει ἐπίσης ἀτελείας καὶ δὴ πλείους, ὡς εἶδομεν(44), ἢ ὁ Ἀλεξανδρινὸς, ἀπὸ πρακτικῆς δὲ ἀπόψεως προτιμότερον εἶναι τὸ Ἰουλιακὸν, διότι εἶναι ἀπλούστερον καὶ δὴ οὐ μόνον τοῦ Γρηγοριακοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐπινοηθέντων ἡμερολογίων.

Συνεπεία τῶν λόγων τούτων ἡ ἄμεσος ἀντικατάστασις τοῦ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου καὶ Ἀλεξανδρινοῦ Κανόνος διὰ τοῦ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου καὶ Κανόνος τυγχάνει ἄσκοπος, ματαία καὶ ἀνωφελής, οὐ μὴν δι' ἄλλα καὶ πρόξενος σκανδάλου εὐλογοφανοῦς καὶ κατακρίσεως δικαίας, ἅτε ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου ἐπιστημονικοῦ ἢ ἐκκλησιαστικοῦ γιγνομένη. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἀντικατάστασις αὕτη δύναται πῶς νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς ἐπιτηδεῖους προπαγανδιστὰς καὶ ἀφορμὴ ἐκμεταλλεύσεως πρὸς παραπλάνησιν καὶ

(43) Ὁρα κεφ. Α'. σημ. 7.

(44) Ὁρα κεφ. Γ'. σημ. 35.

σαγήνευσιν τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, εὐχερῶς καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὕτη ἀποκλείεται βεβαίως.

Ὡστε, ἀποκλειομένων κατὰ τὰ ἄνωθι ἀναγεγραμμένα τῶν εἰρημένων τριῶν λύσεων, δὲν ὑπολείπεται ἡ ἢ ἀποδοχὴ κατ' ἀνάγκην τῆς πρώτης λύσεως συνισταμένης εἰς τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου καὶ τοῦ Πάσχαλιου ἡμῶν Κανόνος.

Ἡ διαρρύθμις αὕτη εἶναι ἀναμφισβητήτως πρᾶξις ἀξιέπαινος, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται βεβαίως νὰ μεμφθῇ καὶ κατακρίνῃ καὶ τὴν ὁποίαν πρῶτοι οἱ ὁμογενεῖς κατείδον καὶ ἀνεγνώρισαν καὶ τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῆς ἐγκαίρως προείπεναν καὶ ὑπέβαλον, ἀλλὰ διὰ λόγους ἀποχρῶντας, ὡς εἶδομεν, δὲν ἀπέβη δυνατὴ ἡ πραγμάτων αὐτῆς(45)· ὅτι ὅμως μέχρι τοῦδε δὲν ἐγένετο, οὐδεὶς πλέον λόγος ἀποχρῶν ὑπάρχει ν' ἀναβάλληται, ἀφ' οὗ ἡ μὲν ἀναγκαιότης τῆς διαρρυθμίσεως ἀκολουθεῖ ὑφισταμένη, διὰ ταύτης δὲ μόνον δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα καὶ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς, ὅστις εἶναι ὅπως ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν μηνολογίαν καὶ ἐορτάζωμεν ταῦτοχρόνως τὸ ἅγιον Πάσχα καὶ τὰς λοιπὰς ἐορτάς.

Πῶς λοιπὸν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ διαρρύθμις αὕτη;

Α'.) Τοῦ μὲν ἡμερολογίου διὰ τῆς ἐξῆς ἀπλουστάτης πράξεως· λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀδιαφιλονεικῆτου ἀκριβείας τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ (Τροπικοῦ) ἔτους, ὀφείλομεν ἀναμφισβητήτως ἐπὶ τῇ βάσει τούτου συμφώνως πρὸς τοῦτο νὰ διαρρυθμίσωμεν τὸ ἡμέτερον ἡμερολόγιον· ἐπειδὴ δὲ μετὰ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ

(45) Ὁρ. κεφ. Α'.

ἔτους ὑπάρχει ἤδη διαφορὰ δέκα τριῶν περιῶν ἡμερῶν, φρονῶ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ προσθήκη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν τούτων εἰς μίαν ὠρισμένην μηνολογίαν, οὕτως ὥστε ἡ ἡμερομηνία αὕτη νὰ θεωρηθῇ κατὰ 13 ἡμέρας ὑψημένη καὶ ἀναλόγως οὕτω χρονολογουμένη. Ἀποτέλεσμα τῆς διαρρυθμίσεως ταύτης ἔσται ἅφ' ἑνὸς ὅτι ὅλοι οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ μέχρι τοῦ ἔτους 2100 θὰ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν μηνολογίαν καὶ τὸν ταυτόχρονον συνεπῶς ἑορτασμὸν πασῶν τῶν κοινῶν ἀκινήτων ἑορτῶν, ἅφ' ἑτέρου δὲ ὅτι διατηροῦμεν ἡμεῖς καὶ πάλιν ἐν χρήσει τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον καὶ δὴ διερρυθμισμένον ἐπὶ τὸ τελειότερον, δυνάμενοι νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸ «Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον διερρυθμισμένον».

Β'.) Τοῦ δὲ Πάσχαλιου Κανόνος ὡς ἐξῆς.

Ἐπειδὴ ἡ εὐρεσις τοῦ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὸν ἐν ἰσχύϊ κανόνα στηριζόμενον ἐπὶ τῆς 21ης Μαρτίου κατὰ τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον ὡς ἑαρινῆς Ἰσημερίας δὲν εἶναι συμφώνως πρὸς τὰ εἰρημένα(46) κατὰ πάντα καὶ πάντοτε ὁρθῇ, καὶ ἐπειδὴ καθ' ἃ σαφῶς καὶ ἑναργῶς ἀπεδείχθη(47) ἐν τῷ προηγουμένῳ (Γ'.) κεφαλαίῳ, μόνον δι' ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκ. Συνόδου ἀποβαίνει δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις τῶν περὶ τοῦ Πάσχα ρηθεισῶν διατάξεων, διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ εὐρεσις τοῦ Πάσχα ἐφεξῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀστρονομικῶν πινάκων, καθοριζομένων οὕτω δι' αὐτῶν ἐπακριβῶς τῆς τε πραγματικῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ τῆς ἀκολουθοῦσης ταύτῃ Πανσελήνου καὶ δὴ κατὰ τὸν χρόνον Ἱερουσαλὴμ, τοῦ τόπου τοῦτέστι ἐν ᾧ ἐγεννήθη, ἔπαθε καὶ ἀνέστη ὁ Κύριος

(46) Ὁρ. κεφ. Γ'.

(47) Ὁρ. κεφ. Γ'.

ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.(48) Τὴν τοιουτότροπον εὐρεσιν τοῦ Πάσχα χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη χρησιμοποίησεως πρὸς τοῦτο τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ Κανόνος καὶ ἥτις ἐστὶ σύμφωνος πρὸς τε τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς περὶ τοῦ Πάσχα εἰρημένης Συνοδικῆς διατάξεως, καθ' ἣν τὸ Πάσχα δεόν ἵνα ἐπιτελῇται τὴν Κυριακὴν τὴν ἐπομένην τῇ πανσελήνῳ, ἥτις ἔπεται ἢ συμπύπτει μετὰ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, πιστεύω ὅτι θέλουσιν ἐγκρίνει πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι ὡς προτιμητέαν, ὡς εἰκὸς, ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς τε καὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ μηδεμιᾶς ἐπομένως Ἐκκλησίας τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν θίγουσαν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ μέτρου τούτου ὑπὸ τε τῆς ἡμετέρας καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν ἔσται ἀναμφιβόλως ἡ ποιημένη ταυτόχρονος ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἑξαερωμένων κινητῶν ἑορτῶν ὑπὸ πάντων τῶν χριστιανικῶν λαῶν.

Ἄλλ' ἐπὶ πάσι τούτοις φρονῶ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ σύγκλησις Παγχριστιανικοῦ Συνεδρίου, ἐν ᾧ νὰ ἐκπρο-

(48) Ἐνεκα τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης ἐν πάσῃ στιγμῇ δυνάμεθα διὰ τῶν ἀστρονομικῶν πινάκων ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς διαφόροις ἀστρονομικῆς ἑφημερίσι νὰ εὐρίσκωμεν ἀναγεγραμμένην τὴν πραγματικὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν ταύτῃ πανσέληνον. Καίτοι δὲ δι' αὐτῶν δύναται ἐκάστη Ἐκκλησία νὰ ὀρίξῃ ἀλανθάστως τὸ Πάσχα, πρὸς τήρησιν ὅμως τῆς ἐπιβαλλομένης ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι τάξεως δύναται νὰ πράττῃ τοῦτο κατ' ἔτος τὸ Οἰκουμ. Πατριρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀνακοινῶι ταῖς κατὰ πόλους Ἐκκλησίαις ἐν πεποιθήσει ὅτι ἡ οὕτω καθοριζομένη ἑορτὴ τοῦ Πάσχα εἶναι σύμφωνος πρὸς τε τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς περὶ τοῦ Πάσχα διατάξεως τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκ. Συνόδου ἄνευ μάλιστα χρησιμοποίησεως τῶν πασχαλίων κανόνων Ἀλεξανδρινοῦ ἢ Γρηγοριακοῦ.

σωπῶνται προσηκόντως πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ Κυβερνήσεις καὶ Ἐκκλησίαι καὶ μελετωμένων ἐν αὐτῷ καλῶς τοῦ τε Γρηγοριακοῦ καὶ Ἰουλιακοῦ ἡμερολογίου καὶ παντὸς ἐτέρου τοιούτου, ὡς καὶ τῶν ὑποβληθησομένων βεβαίως σχετικῶν ὑπομνημάτων καὶ μελετῶν παρὰ διαφόρων, δύναται καὶ θέλει πάντως ἀποφασισθῇ ἡ χρῆσις ἡμερολογίου ὅσον ἔνεστι τελειότερου ἐπιστημονικῶς τῶν ἤδη ἐν ἰσχύϊ καὶ εὐχρηστοτέρου ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ὡς καὶ ὁ καθορισμὸς κοινοῦ τρόπου εὐρέσεως τοῦ Πάσχα καὶ δὴ ἴσως καὶ μετὰ περιστολῆς μάλιστα τοῦ ὁρίου τῶν 35 ἡμερῶν, ἐν αἷς ἤδη κυμαίνεται ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἡ προσδιορισμοῦ ὠρισμένης τινὸς μηνολογίας καὶ διὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην, καθισταμένην οὕτω καὶ ταύτην ἀκίνητον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ταῦτοχρόνου παρὰ πάντων τῶν Χριστιανικῶν λαῶν πανηγύρεως τῆς μεγίστης ταύτης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἑορτῆς ὡς καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν.

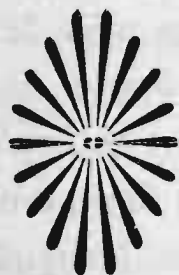
Ἄλλ' ἐὰν μέχρι τοῦ ἔτους 2100 δὲν ἀποβῇ δυνατὴ ἡ σύγκλησις τοιούτου παγχριστιανικοῦ συνεδρίου, ὅπερ ἀπίστευτον, ἢ συγκαλούμενον τυχὸν δὲν ἐπιτύχῃ τοῦτο τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ποθητοῦ ἐπιστημονικωτέρου καὶ πρακτικωτέρου διεθνοῦς ἡμερολογίου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρὸς ἄρσιν τῆς διαφορᾶς, ἣτις ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου θέλει καὶ πάλιν ἀρχίσει μετὰ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου καὶ ἐξακολουθήσιν τῆς ταυτότητος τῆς μηνολογίας μετὰ τῶν ἡμῶν καὶ τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ἐπιβάλλεται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἐπομένου μέτρου:

Ἐπειδὴ μετὰ τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ (Τροπικοῦ) ἔτους ὑπάρχει ἐτησίως διαφορὰ 11' καὶ 13'', 92 περίπου, ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη εἰς διάστημα 128 ἐτῶν περιίπου συμπληροῖ μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν σχεδὸν, διὰ τοῦτο πρὸς ἄρσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης δεῖν ἕκαστον 128ον ἔτος

να θεωρῆται οὐχὶ ἐμβόλιμον ἢ δίσεκτον, ὡς ἔδει κατὰ τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον, ἀλλὰ κοινὸν, ἀποτελούμενον τοῦτέστι καὶ τοῦτο ἐκ 365 ἡμερῶν. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ τελευταῖον ἔτος ἐκάστης περιόδου δὲν δύναται κατὰ κανόνα νὰ ᾖ κοινὸν ἀλλὰ πάντως ἐμβόλιμον, διὰ τοῦτο, ἀφ' ἐνὸς ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου καὶ ἀφ' ἐτέρου πρὸς εὐκολίαν τοῦ κοινοῦ ὀρίζομεν ὅπως πᾶν ἔτος ἐκάστης ἑκατονταετηρίδος περιλαμβανομένης μετὰ τῆς περιόδου τῶν 128 ἐτῶν καὶ ἥς τὰ δύο πρῶτα πρὸς τὰ ἀριστερὰ σημαντικὰ ψηφία δὲν ἀποτελοῦσιν ἀριθμὸν διαιρετὸν διὰ τοῦ 4, θεωρῆται κοινὸν, μόνον δὲ τὰ ἔτη τῶν ἑκατονταετηρίδων ἐκείνων, αἵτινες περιέχονται ἐν τῇ περιόδῳ τῶν 128 ἐτῶν καὶ ὧν τὰ δύο πρῶτα πρὸς τὰ ἀριστερὰ ψηφία ἀποτελοῦσιν ἀριθμὸν διαιρέσιμον διὰ τοῦ 4, λογίζονται ἐμβόλιμα ἢ δίσεκτα. Ἀποτέλεσμα τοῦ μέτρου τούτου ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ ἔτους 2100 ἔσται ὅτι ἀφ' ἐνὸς τὸ οὕτω διαρρυθμιζόμενον ἡμερολόγιον ἔστι τελειότερον τοῦ Γρηγοριακοῦ ἐπιστημονικῶς καὶ ἀφ' ἐτέρου ὅτι μέχρι τοῦ ἔτους 2800 ὅλοι οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ θὰ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν μηνολογίαν· ἀλλὰ καὶ ἀκολούθως διὰ παρεμφεροῦς ὑπολογισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε τῆς ἐξ 128 ἐτῶν περιόδου δύναται ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ συνέχεια τῆς ταυτότητος τῆς μηνολογίας μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν λαῶν.

Τὴν ὑπόδειξιν τούτου θεωροῦμεν ἤδη περιττήν, ἅτε ἔχοντες στειρρὰν καὶ ἀκράδαντον τὴν πεποίθησιν ὅτι μέχρι τοῦ εἰρημένου ἔτους 2800 θέλει πάντως ἀποβῇ δυνατὴ ἡ ἐξεύρεσις καὶ ἐπιβολὴ διεθνοῦς ἡμερολογίου ἐπιστημονικωτέρου καὶ πρακτικωτέρου τῶν ἤδη ἐν χρήσει ὑπαρχόντων, ὡς κατακλείδα δὲ μόνον ὑποβάλλομεν τὴν πρότασιν καὶ τὴν εὐχὴν

ὅπως αὐτὴ ἡ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία λάβῃ τὴν πρωτο-
βουλίαν τῆς ταχύτερας συγκλήσεως τοῦ ὡς ἄνωθι εἴρηται
παγχριστιανικοῦ τούτου Συνεδρίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Η ΜΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΠΑΣΧΑ

Μεταξὺ τῶν συναφῶν πρὸς τὸ ὅλον ἡμερολογιακὸν ζήτημα θεμάτων συναριθμεῖται ἀναμφισβητήτως καὶ ἡ ἐπιδιω-
κομένη **μονιμοποίησις τῆς ἐορτῆς τοῦ θείου Πάσχα.**

Ἡ διακύμανσις πράγματι τῆς ἐορτῆς ταύτης μεταξὺ εὐ-
ρυτάτων ὁρίων (ἐντὸς 34 ἡμερῶν), ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν
εὗρεσιν καὶ τὸν καθορισμὸν αὐτῆς προερχομένη ἐκ τοῦ πε-
ριπλόκου ὄντως τῶν ἐν χρήσει πασχαλίων μεθόδων καὶ τὸ
ἐλαιτωματικὸν ἀμφοιτέρων τῶν πασχαλίων κανόνων, Ἀλε-
ξανδρινοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ, εἰς ὃ ὁρεῖται ὁ μὴ ἀκριβὴς
πάντοτε καθορισμὸς τοῦ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὰς διατά-
ξεις τῆς Α΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμ. Συνόδου, δὲν ἦτο βεβαίως
δυνατὸν νὰ μὴ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν περὶ τὰ τοι-
αῦτα εἰλικρινῶς ἀσχολουμένων ἢ ἐκ ποικίλων λόγων ἐνδια-
φερομένων· ἐντεῦθεν καὶ βλέπομεν ὅτι τὸ τέταρτον διεθνὲς
Συνέδριον τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων ἐψήφισε τῷ 1910
πρότασιν περὶ συγκλήσεως διεθνοῦς Συνδιασκέψεως πρὸς
μονιμοποίησιν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα· ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἀ-
καδημιῶν ὅλων τῶν Ἐθνῶν συνελθὼν ἐν Πιερουπόλει τῷ

1913 πρὸς ἐπίτευξιν τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἐνότητος τοῦ Ἡμερολογίου διὰ τῆς ἐξευρέσεως ἄλλου τελειότερου τῶν ἤδη ἐν χρήσει ὑπαρχόντων, ἡσχολήθη καὶ περὶ τὴν διακανόνισιν τοῦ Πάσχα ὡς ἑορτῆς ἀκινήτου.

Ὁ Λόρδος *Desborough* ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ τελουμένην σοβαρὰν κίνησιν περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ μᾶλλον συγκεκριμένως αὐτὸ διατυπῶν, ὑπέβαλεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων τὴν παρελθόν ἔτος (1921) πρότασιν ὅπως τὸ Πάσχα ὁρισθῇ τῇ β'. Κυριακῇ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου κατὰ τὸ Γρηγοριακόν, ἐννοεῖται, Ἡμερολόγιον· ἡ δὲ Βουλὴ τῶν Λόρδων λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν πρότασιν τοῦ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καντιουαρίας κ. *Randall* ἀπεφάνθη ὅτι πρὸ πάσης ἀποφάσεως ἀποβαίνει ἀναγκαία ἡ διὰ τῆς οἰκείας Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως πληροφορία τῶν περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος ἀπόψεων καὶ γνώμων τῶν ἐκασταχοῦ Ἐκκλησιῶν. Προσέτι ἡ μεγάλη Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ ἐξ ἐπιφανῶν ἀστρονόμων καὶ μαθηματικῶν ἡ ὁρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐσχάτως ἰδρυθέντος Διεθνoῦς Συνδέσμου τῶν Ἀκαδημιῶν ὅλου σχεδὸν τοῦ κόσμου συνερχομένη ἐν Ρώμῃ λίαν προσεχῶς (19 Ἀπριλίου) ἐπὶ τῷ σκοπῷ συντάξεως Ἡμερολογίου τελειότερου ἐπιστημονικῶς καὶ πρακτικωτέρου θέλει ἀσχοληθῇ καὶ περὶ τὸ ζήτημα τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα(49). Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπασχόλησε καὶ τὴν Ἱε-

(49) Ὁ ἐν Σεβίντσα τῆς Αὐστραλίας προθυρεὺς κ. Χένρι Φίντερ γράφων πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιώτητα ὑπὸ ἡμερ. 8|21 Φεβρ. ἐ. ἔ. ἀνακοινεῖ ὅτι τὸ ζήτημα τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα θέλει ἀποτελέσει ἀντικείμενον συζητήσεως ἐν τῇ συνερχομένῃ προσεχῶς ἐν Ρώμῃ μεγάλῃ Διεθνεῖ Ἐπιτροπῇ, περὶ ἧς ἀναφέρομεν ἀνωτέρω, καὶ παρακαλεῖ Αὐτὴν ἵνα διενεργήσῃ ὅπως καὶ τὸ Οἶκουμεν. Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ λοιπὰ ἐν Ἀνατολῇ Πα-

ρὰν Σύνοδον τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Αὕτη ἔχουσα ὑπ' ὄψει πρότασιν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνή-

τριαρχείᾳ ἀντιπροσωπευθῶσι καταλλήλως ἐν τῷ εἰρημένῳ Συνεδρίῳ, συγχρόνως δὲ ἀπέστειλεν ἀφ' ἐνὸς σχέδιον περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἡμερολογίου ὑπὸ τοῦ κ. Β. Ἀρνόλδ, ὅπερ δημοσιεύομεν ἐν τῷ ἐπιόντι ΣΤ'. κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος ἔργου καὶ ἐν ᾧ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ὁρίζεται τῇ 14ῃ Ἀπριλίου ἢτοι τῇ β'. Κυριακῇ τοῦ μηνὸς τούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιλήψιν ἄρθου ὑπὸ τὸν τίτλον «**Καθορισμένον Πάσχα**» δημοσιευθέντος εἰς τὸ ὑπὸ ἡμερ. 12|25 Φεβρουαρίου 1921 φύλλον τοῦ «Γκάρδιαν», ὅπερ ἐν μεταφράσει ἔχει ὧδε:

«Ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἐκφρασθεῖ ἡ ἐπιθυμία ὅπως καθορισθῇ μία ὁρισμένη ἡμερομηνία διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα· καὶ θὰ ἐγίνετο τοῦτο, εἰὰν τὸ ζήτημα δὲν προϋπέθετε τὴν συγκατάθεσιν πολλῶν Ἐθνῶν καὶ Ὑψηλῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν.

Ἐκ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἐξαργαῖται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας οὐδέποτε ἔφερεν ἀντίρρησην διὰ τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, καὶ αὕτη δὲ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης σκέπτεται λίαν ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοσμικὴ γνώμη ἐν γένει εἶναι ὑπὲρ τοῦ σχεδίου τούτου, τὰ δὲ διάφορα ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, ἀντιπροσωπεύοντα 37 Ἐθνικότητας, συσκεφθέντα πέρυσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς.

Ὁ Λόρδος Λε Μπόρουν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κοινοβουλίου ἐπαρυσίασε διὰ πρώτην φοράν σχέδιον ἐν τῷ ᾧ οἰεῖται ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα τῷ 1922 καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἔτη θὰ ἑορτάζεται τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου. Διάφορα σχέδια μετηρρυθμισμένου ἡμερολογίου δὲν ἐπεδοκιμώθησαν ἕνεκα διαφορῶν θρησκευτικῶν λόγων· εἰχομεν παραδείγματος χάριν τὸ ἡμερολόγιον τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ τὸ θετικιστικὸν Ἡμερολόγιον, ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων ἠὺδοκίμησε ἔκτος τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τὸ ἀποφασισθὲν ὑπὸ Ἀλεξανδρειανῶν ἀστρονόμων. Τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον κάπως ἐτροποποιήθη ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐφαρμογῆς, ἡ σπουδαιότερα δὲ ἐκ τῶν τροποποιήσεων τούτων εἶναι ἡ γενομένη κατὰ τὸ ἔτος 1582 ὑπὸ τοῦ

σεως διαβιβασθεῖσαν προφορικῶς καὶ δι' ὑπομνήματος διὰ τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικῆς Ἀρμοστείας, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ γνώ-

Πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ'. Κατὰ ταύτην ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ὁρίζεται εἰς τὸ Σεληνιακὸν Ἡμερολόγιον καὶ πάντοτε συμφώνως πρὸς τὴν Πανσέληνον· τοῦτο προκαλεῖ κάποιαν ἀταξίαν εἰς τὸ ἡλιακὸν Ἡμερολόγιον.

Τὸ σχέδιον τοῦ Λόρδου Δὲ Μπόρρου προσπαθεῖ νὰ εὔρη χρονολογίαν ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιεστέραν πρὸς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· νὰ ἀποφύγῃ τὴν σύμπτωσιν τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῶν Παθῶν· καὶ νὰ ὁρίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Κυριακῶν μετὰ τὰς ἑορτάς τῶν Θεοφανείων καὶ τοῦ Πάσχα.

Ἡ σταύρωσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁρίζεται κατὰ ταῦτα εἰς τέσσαρας διαφόρους χρονολογίας: Α) Μαρτίου 18 τοῦ ἔτους 29. Β) Μαρτίου 25 τοῦ ἔτους 29 Γ) Ἀπριλίου 7 τοῦ ἔτους 30. Δ) Ἀπριλίου 3 τοῦ ἔτους 33. Ὑπὲρ τῆς πρώτης χρονολογίας ὑπάρχει ἡ βαρύνουσα γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Κ. Χ. Τόρνερ. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη εἶναι ἀπαράδεκτος, διότι ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, κατὰ ταύτην, ὁρίζεται εἰς χρονολογίαν πολὺ προγενεστέραν πάσης ἄλλης, τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπει ἡ Ἐκκλησία. Ἡ δευτέρα εἶναι ἐπίσης ἀπαράδεκτος, καθότι βασίζεται ἐπὶ τῆς φάσεως τῆς σελήνης. Μεταξὺ δὲ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης γνώμης προτιμᾶται ἡ τῆς 7ης Ἀπριλίου, οὕτως ὥστε τὸ Πάσχα νὰ συμπίπτῃ τὴν ἑννάτην Ἀπριλίου· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἐπομένη ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἑορτάζεται εἰς μνήμην τοῦ Ἀγίου Γαβριὴλ, διὰ τοῦτο θὰ εἶναι προτιμώτερον ὅπως ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα οὐδέποτε συμπίπτῃ πρὸ τῆς 10 Ἀπριλίου.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ζήτημα τίθεται πάλιν ἐπὶ τοῦ τάπητος δι' ὠρισμένης προτάσεως γενομένης πρὸ τοῦ Κοινοβουλίου, ἐλπίζεται δὲ ὅτι θὰ ἐπέλθῃ τὸ ποιούμενον ἀποτέλεσμα.

Εἰς τὴν προκειμένην ἐπιστολὴν τοῦ εἰρημένου Πρωθυερέως ἀπήντησε, κατ' ἐντολὴν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὁ Ἀρχιεραρχιεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου κ. Διονύσιος (νῦν Μητροπολίτης Βουούλλων) διὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς. «Ἐλήφθη καὶ μετὰ προσοχῆς ἀνεγνώσθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου ἡ ὑπὸ ἡμερομ. 21 Φεβρ. ἐ. ἔ. ἐπιστολὴ ὑμῶν μετὰ τῶν συ-

μη αὐτῆς περὶ τῆς μελετωμένης μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ θ. Πάσχα, ἀνέθηκε τῷ συντάκτῃ τοῦ παρόντος ὑπομνήματος τὴν μελέτην τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ τὴν ὑποβολὴν τῆς σχετικῆς γνωμοδοτήσεως· αὕτη δὲ ἀναγνώσθησα ἐν τῇ ὑπὸ ἡμερ. 10 Αὐγούστου 1921 συνεδρίᾳ τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ συζητηθεῖσα διεβιβάσθη εἰς τοὺς προσκαλέσαντας (50) μετὰ τῆς δηλώ-

νημιένων ἐγγράφων. Εἰς ἀπάντησιν ἐν πρὸτοις εὐχαριστῶ Ὑμᾶς, κατ' ἐντολὴν, διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ὡς ἄνω ἐγγράφων. Κατόπιν δὲ πληροφοροῦ ὅτι ἡ Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἀποδέχεται ὅτι ἡ Ὁρθόδοξ. Ἐκκλησία δὲν δεσμεύεται ὑπὸ δογματικῶν λόγων ὅπως ἀποδεχθῇ ἡμερολόγιον τελειότερον καὶ ἐπιστημονικῶς ὁρθότερον, ἀλλ' ὡς συγχρόνως καὶ πρακτικῶς ἐπωφελέστερον τοῦ ἐν ἰσχύϊ Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου, ὅτι ὅμως ὡς εὐρισκομένη ἐνώπιον σχετικῆς ἀπαγορευτικῆς κανονικῆς διατάξεως. Οἴκουμ. Συνόδου, ἔχει ἀνάγκην πανορθόδοξου συγκαταθέσεως πρὸς τροποποίησιν τῆς ἐν λόγῳ διατάξεως. Τὰς ὡς ἄνω ἀπόψεις τῆς Ἱ. Συνόδου ἤδη ὁ Λειτουργὸς τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν κ. Β. Αἰγινήτης λαβὼν ἐντολὴν ἀνεκοίνωσε εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Ρώμης, τῆς ὁποίας τυγχάνει μέλος». τῇ 26 Ἀπριλίου 1922.

Ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἀναγνώσεως τοῦ σχεδίου τοῦ Λόρδου Δὲ Μπόρρου καταφαίνεται ὅτι οὗτος διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ θείου Πάσχα σκέπτεται ὅπως καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἑορτάς, ἢτοι προσπαθεῖ νὰ ἐξεύρῃ ἂν μὴ τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιεστέραν πρὸς αὐτὴν καὶ ἀναλόγως καθορίσῃ τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα· ἐν ᾧ δι' ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους δύναται μὲν νὰ ἔχῃ ἱστορικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀξίαν ἢ τοιαύτη ἐργασία, προκειμένου ὅμως περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα εἴμεθα, ὡς γνωστὸν, ὑποχρεωμένοι νὰ καθορίζωμεν ταύτην συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν διατάξιν τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐκτὸς ἐὰν Σύνοδος ἐπίσης Οἰκουμενικὴ τροποποίησιν ταύτην, ὡς ἀναφέρει καὶ ἡ ἀνωτέρω ἀπαντητικὴ ἐπιστολή.

(50) Τὸ ὑπὸ τῆς Ὑπάτης Ἀγγλικῆς Ἀρμοστείας διαβιβαθὲν ὑπομνημα πρὸς τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον ἔχει ἐν μεταφράσει ὧδε:

σεως ὅτι «ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία θέλει ἐπιληφθῇ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος τούτου μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου».

Ἡ διαληφθεῖσα γνωμοδότησις ἡμῶν ἔχει ὧδε:

Ἡ προτεινομένη μονιμοποίησις τῆς ἐορτῆς τοῦ θείου Πάσχα σκοποῦσα ἀναμφισβητήτως τὸ μὲν τὴν ἐπίτευξιν τῆς αὐτοχρόνου παρὰ πάντων τῶν χριστιανικῶν λαῶν πανηγύρεως

«Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ κόσμος τῶν ὑποθέσεων καὶ τὸ δημόσιον ἐν γένει συναισθάνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ ἄτοπα, ἅτινα ἀπορρέουν ἐκ τοῦ ὅτι ποικίλλει ἡ χρονολογία τοῦ Πάσχα καὶ ἡ τῶν ἄλλων κινητῶν ἐορτῶν, αἵτινες ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτῶνται. Ἐν ἔτει 1915 τὸ τέταρτον διεθνὲς συνέδριον τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων ἐψήφισεν ἀπόφασιν ἐξαίρουσαν τὴν ἀνάγκην συγκλήσεως διεθνoῦς Συνδιασκέψεως πρὸς καθορισμὸν τῆς χρονολογίας τοῦ Πάσχα κατὰ τρόπον σταθερόν. Ἡ πρόβασις αὕτη δὲν κατέληξεν εἰς ἐπίσημον Συνδιάσκεψιν. Ἐν τούτοις ἀνεπισήμως τοιαύτη συνῆλθεν ἐν Λιέγη ἐν ἔτει 1914, ὅπως μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου, καθ' ἣν δὲ ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις δὲν ἀντεπροσώπευθη.

Ἡ ἀπὸ τινος ὑφισταμένη ἤδη ἐν Ἀγγλίᾳ κίνησις ὑπὲρ τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, ἔλαβεν ἐπ' ἐσχάτων πλέον συγκεκρυμμένην μορφήν, ὅποτε ὁ Λόρδος Desborough ἐπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων νομοσχέδιον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ὁ Λόρδος Desborough διετύπωσεν ἐν τῷ νομοσχεδίῳ τούτῳ τὴν πρότασιν ὅπως τὸ Πάσχα ὁρισθῇ τὴν Δευτέραν Κυριακὴν τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου.

Κατὰ τὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου τοῦ Λόρδου Desborough ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων τὴν ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων, ἣν ἔσχεν ἰδιωτικῶς μετὰ ἱεραρχῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Καθολικῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἣτις ἐφαίνετο δικαιολογοῦσα τὴν ἐλπίδα ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι αὗται δὲν θὰ ἀντετίθεντο κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν μονιμοποίησιν τῆς χρονολογίας τοῦ Πάσχα. Ὁ Ἀρχιεπίσκ. ἐδήλωσεν ὅτι ἀναγνωρίζει ὁ ἴδιος τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο, οὐχ' ἦτον ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι πρὶν ἢ προχωρήσῃ ἡ ἐξέτασις τοῦ νομοσχεδίου τοῦ Λόρδου

τῆς μεγίστης ταύτης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐορτῆς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένων ἐορτῶν, τὸ δὲ τὴν ἄρσιν τῶν ὑφισταμένων διὰ τὴν εὐρεσιν τῆς ἐορτῆς ταύτης δυσχερεῶν καὶ τὸν καθορισμὸν αὐτῆς ἐν ὀρισμένῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς εἶναι ὁμολογουμένως σκόπιμος καὶ ἐπωφελής.

Ἀπὸ ὁποιασδήποτε δὲ ἀπόψεως, εἴτε ἐκκλησιαστικῆς, εἴτε κοινωνικῆς καὶ ἂν ἐξετασθῇ σήμερον ἡ προκειμένη πρότασις, οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν μέρος τοῦ ὅλου ἡμερολογιακοῦ αὐτῆς ζητήματος· καθόσον ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς μὲν ἀπόψεως ἐξεταζομένη, εἶναι πρόδηλον ὅτι δὲν δύνα-

Desborough, θὰ ἦτο ἐπιθυμητὸν ἵνα ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις πληροφορηθῇ ὀριστικῶς περὶ τῶν ἀπόψεων τῶν ἐνδιαφερομένων ἐν Εὐρώπῃ, περιλαμβανομένων καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Συνεπεία τῆς προτάσεως ταύτης τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας ὁ Λόρδος Κούρζων ἐπεφόρτισε τὴν Ὑπᾶτην Ἀγγλικὴν Ἀρμοστείαν ὅπως ἔλθῃ εἰς κπικοινωνίαν μὲ τὰς Ἀρχὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἵνα λάβῃ τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος ἀπόψεις αὐτῶν». Τῇ 16 Ἰουλίου 1921».

Ἡ δὲ σχετικὴ ἀπάντησις τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου ἦτο ἡ ἐξῆς: «ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία θέλει ἐπιληφθῇ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὅτι οὐχ' ἦτον παρατηρεῖται καὶ παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὴ κίνησις καὶ συζητήσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, ὅτι διατυποῦνται γνῶμαι καὶ συντάσσονται ὑπομνήματα παρὰ τε κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, θεολογούντων τε καὶ μὴ, ὅτι σχετικὴ γνωμοδότησις ἐπὶ τοῦ διαβιβασθέντος τῇ Ἐκκλησίᾳ συνημμένου βοηθητικοῦ ὑπομνήματος τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρμοστείας ὑπεβλήθη ἀπὸ μέρους τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἀγίας καὶ Ἱ. Συνόδου Μπλίτου Βιζύης κ. Ἀνθίμου, προσεπιδηλουμένου συγχρόνως ὅτι τὰς ἐν τῇ γνωμᾳδοτήσῃ ταύτῃ τοῦ Μητροπολίτου Βιζύης ἀναπτυσσομένας σκέψεις καὶ ἄλλοι πολλοὶ παρ' ἡμῖν ἀσπάζονται». 27 Αὐγούστου 1921».

ται καὶ ἐν περιπτώσει πραγματώσεως αὐτῆς νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου δι' αὐτῆς σκοποῦ, ἔφ' ὅσον ἡ μὲν ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔχει ἐν χρήσει τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον, αἱ δὲ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως τὸ Γρηγοριακόν. Δι' ὃ καὶ κατ' ἀνάγκην ἐπιβάλλεται πρωτίστως ἡ ἐνέργεια περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ Ἡμερολογίου καὶ εἶτα νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ σκέψις περὶ μονιμοποιήσεως τοῦ Πάσχα.

Ἀπὸ κοινωνικῆς δὲ ἀπόψεως ἐξεταζομένη δὲν ἔχει ἐπίσης οἷαν ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν, ἅφ' ἐνὸς διότι διὰ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ Πάσχα τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Ἀπριλίου δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ πλήρης καὶ ἀκριβὴς μονιμοποίησις αὐτοῦ ἐν ὠρισμένῃ ἡμερομηνίᾳ, ἀλλ' ἀπλῶς ἐλάττωσις εἰς 7 ἡμέρας τοῦ ὁρίου τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ἀντὶ τῶν 34, ἐν αἷς ἤδη ἡ ἑορτὴ αὕτη καὶ αἱ λοιπαὶ κινηταὶ ἑορταὶ κυμαίνονται, ἅφ' ἑτέρου δὲ διότι, ἐξαιρουμένου τοῦ Πάσχα καὶ τριῶν τεσσάρων ἄλλων μετ' αὐτοῦ συνδεομένων ἑορτῶν, αἱ λοιπαὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτώμεναι κινηταὶ ἑορταὶ μήτε παρὰ τῷ κοινῷ ἔχουσιν ὡς ἑορταὶ μεγάλην σημασίαν, μήτε ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἐπίδρασιν σπουδαίαν, ἅφ' οὗ μάλιστα αἱ πλεῖσται τούτων συμπέπτουσιν ἐν Κυριακαῖς. Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι τὸ ζήτημα τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων ἑορτῶν ὅπερ κυρίως δέον νὰ σημαίνῃ καθορισμὸν τῶν κινητῶν ἑορτῶν, ἐν ὠρισμέναις ἡμερομηνίαις, ὡς ἔχουσι τοιαύτας αἱ ἀκίνητοι ἑορταὶ, εἶναι πρακτικώτερον, καὶ ἀποτελεσματικώτερον ὅπως ἐξετασθῇ οὐχὶ μεμονωμένως, ἀλλὰ ἐν συνδυασμῷ καὶ συναφείᾳ μετὰ τοῦ ἑτέρου πολλῷ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως σπουδαιότερου ζητήματος, τοῦ καθορισμοῦ τούτέστι τῆς συμπτώσεως πασῶν τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν καὶ ἐν γένει πασῶν τῶν ἡμερομη-

νιῶν ἐν τακταῖς τῆς ἐβδομάδος ἡμέραις ὡς, συμβαίνει ἤδη διὰ τὸ Πάσχα καὶ τὰς λοιπὰς κινητὰς ἑορτάς.

Τὸ τοιοῦτο βεβαίως ἀπαιτεῖ τὴν ὑπαρξιν ἑτέρου ἡμερολογίου πρακτικωτέρου καὶ ἐπιστημονικῶς τελειότερου τῶν ἤδη ἐν χρήσει Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ. Ἡ ἐξεύρεσις ὅμως αὐτοῦ δὲν εἶναι καὶ ἀδύνατος· δι' ὃ καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς προκειμένης προτάσεως θεωρῶ σκόπιμον, ὅπως ὑποβάλω τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ὅ,τι ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῇ 31 Μαρτίου 1919, περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἡμερολογίου πραγματευόμενος καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ καταρτισθὲν Ἡμερολόγιον ἀνακοινῶν ἐξήνεγκα, ὅτι τούτέστιν ἐπιβάλλεται ἡ σύγκλησις, τῇ πρωτοβουλίᾳ μάλιστα τῆς Μ. Ἐκκλησίας, Παγχριστιανικοῦ Συνεδρίου, ἐν ᾧ νὰ ἐκπροσωπῶνται προσηκόντως πᾶσαι αἱ Χριστιανικαὶ Κυβερνήσεις καὶ Ἐκκλησίαι καὶ ὑφ' οὗ μετὰ σοβαρὰν μελέτην τοῦ τε Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ Ἡμερολογίου καὶ παντὸς ἑτέρου τοιούτου, ὡς καὶ τῶν ὑποβληθησομένων βεβαίως σχετικῶν ὑπομνημάτων καὶ μελετῶν παρὰ διαφόρων, δύναται καὶ θέλει πάντως ἀποφασισθῇ ἡ χρῆσις διεθνοῦς ἡμερολογίου ὅσον οἷόν τε τελειότερου ἐπιστημονικῶς τῶν ἤδη ἐν ἰσχύϊ καὶ εὐχρηστοτέρου ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, ὡς καὶ ὁ καθορισμὸς κοινοῦ τρόπου εὐρέσεως τοῦ Πάσχα ἢ καὶ ὁ προσδιορισμὸς αὐτοῦ ἐν ὠρισμένῃ τινὶ μηνολογίᾳ, ὅπως οὕτω καὶ ἡ ἑορτὴ αὕτη καὶ αἱ λοιπαὶ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτώμεναι κινηταὶ ἑορταὶ καταστῶσιν ὡσαύτως ἀκίνητοι ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι χριστιανικαὶ ἑορταί. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως.

Εἰδικώτερον δὲ ἐξεταζομένου τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ἅφ' ἐνὸς ὅτι τὰ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἔχει καθορίσει ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς Σύνοδος Οἰκουμενικῇ, ἅφ' ἑτέρου ὅτι πᾶσα οἰαδήποτε μονιμοποίησις δύ-

ναι μὲν νὰ συμβιβάζεται πρὸς τὸ πνεῦμα, οὐχὶ ὁμως πάν-
τοτε καὶ πρὸς τὸ γράμμα τῆς σχετικῆς διατάξεως τῆς Οἰκουμ.
Συνόδου καὶ τῆς κρατούσης παραδόσεως, ἔπεται ἀναμφισβητή-
τως ὅτι οὐδεὶς λόγος σοβαρὸς δύναται νὰ γίνῃ, οὔτε συνεπῶς ἀ-
πόφασις νὰ ληφθῇ παρ' οἰουδήποτε σώματος παρὰ τὸς Συνόδου
ἐπίσης Οἰκουμενικῆς. Ἐὰν δέ ποτε συνερχομένη Σύνοδος Οἰ-
κουμενικὴ ἤθελε, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς συγχρόνους συν-
θήκας καὶ κοινωνικὰς ἀνάγκας, ἀποφασίσαι τὴν μονιμοποίησιν
τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, τηρουμένου, ὡς εἰκὸς, τοῦ πνεύματος
καὶ ὅσον οἶόν τε τοῦ γράμματος τῆς περὶ τοῦ καθορισμοῦ
τῆς ἑορτῆς ταύτης συνοδικῆς διατάξεως, τῆς δὲ ἑαρινῆς ἰση-
μερίας ὑπολογιζομένης τῇ 8ῃ Μαρτίου, ὡς βεβαιούται ὑπὸ
τῆς ἐπιστήμης, ἤθελε πάντως καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα,
ὅτι ἡ δευτέρα Κυριακὴ τοῦ Ἀπριλίου εἶναι ὄντως ἡ προ-
σφορωτέρα διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ἄν
ὁμως ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἤθελεν ἐμμένει ἐν τῇ ἀποδοχῇ
τῆς 21ης Μαρτίου ὡς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ὥς ἤδη συμβαίνει
παρ' ἡμῖν, τότε κατ' ἀνάγκην ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα θέλει ὁ-
ρισθῇ, διὰ τοὺς αὐτοὺς πρὸς τὸν ἄνωθι ὑπολογισμὸν λόγους,
τῇ τετάρτῃ Κυριακῇ τοῦ Ἀπριλίου».

Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἄνωθι διατυπουμενῇ γνωμοδοτήσει ἡμῶν
ὑπάρχουσι σημεία χρήζοντα διασαφήσεως, ἀναγκαίαν θεωροῦ-
μεν τὴν προσθήκην τῶν ἑξῆς:

Ἡ διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἰσχύου-
σα διάταξις εἶναι, ὡς γνωστὸν, ὅτι τοῦτο δέον νὰ ἑορτάζεται
τὴν πρώτην Κυριακὴν, ἥτις ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν 14ην τοῦ
μηνὸς Νισάν ἥτοι μετὰ τὴν πανσέληνον, ἥτις ἔπεται ἢ συμπί-
πτει μετὰ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας.

Ἀναλύοντες τὴν προκειμένην διάταξιν, εὐρίσκομεν ἐν
αὐτῇ τοὺς ἑξῆς τρεῖς οὐσιώδεις ὅρους ἀναγκαίους διὰ τὸν ἀ-
κριβῆ καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

α) Ὅτι δέον νὰ ἑορτάζεται τοῦτο ἐν Κυριακῇ, διότι τὴν
ἡμέραν ταύτην ἀνέστη ἐκ νεκρῶν ὁ Κ. ἡμῶν Ἰ. Χριστός·
«ἐπιτηροῦντες... ὅπως μὴ... ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἑορτάσωμεν τὴν τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναστάσιμον ἡμέραν, ἀλλ' ἢ ἐν
Κυριακῇ μόνῃ» (Ἀποστ. Διαταγ. βιβλ. Ε'. κεφ. 12'). «Σύ-
νοδοι δὲ καὶ συγκροτήσεις ἐπισκόπων ἐπὶ ταύτῃ ἐγένοντο,
πάντες τε μιᾷ γνώμῃ δι' ἐπιστολῶν ἐκκλησιαστικὸν δόγμα
τοῖς πανταχόσε διετυποῦντο, ὡς ἂν μηδ' ἐν ἄλλῃ ποτὲ ἢ
τῆς Κυριακῆς ἡμέρᾳ τὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐπιτελοῖ-
το τοῦ Κυρίου μυστήριον» (Εὐσ. Ἐκκλ. Ἰστ. II 23).

β) Πρέπει νὰ ἑορτάζεται τὸ Πάσχα μετὰ τὴν ἑαρινὴν
ἰσημερίαν, ὡς ἀναγινώσκουμεν ἐν τῷ Ζ'. Ἀποστολικῷ κανόνι
διαγορεύοντι «εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν
Ἀγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας με-
τὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσθαι καθαιρεῖσθω». Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν
ἐπιβάλλεται ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα νὰ ἐπιτελῇται μετὰ τὴν ἑα-
ρινὴν ἰσημερίαν «καὶ οὐχὶ πρὸ αὐτῆς, ἀναφέρεται ἐν ταῖς Ἀ-
ποστολικαῖς Διαταγαῖς: «ὕμεις δὲ φυλάσσεσθε ἀκριβῶς τὴν ἰση-
μέριον τροπὴν τῆς ἑαρινῆς ὥρας... ἐπιτηροῦντες... ὅπως μὴ...
πλάνης γενομένης ἀγνοίᾳ, δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπιτελέσωμεν τὸ
Πάσχα» καὶ ἀλλαχοῦ «δεῖ ὑμᾶς, ἀδελφοί, τὰς ἡμέρας τοῦ
Πάσχα ἀκριβῶς ποιῆσθαι μετὰ πάσης ἐπιμελείας μετὰ τρο-
πὴν ἰσημερινήν, ὅπως μὴ δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐνὸς παθήμα-
τος μνείαν ποιῆσθε, ἀλλ' ἅπαξ τοῦ ἔτους τοῦ ἅπαξ ἀποθα-
νόντος» (Ἀποστ. Διαταγ. βιβλ. Ε'. κεφ. 17). ἐπίσης ὁ Μ. Κων-
σταντῖνος ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας
τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμ. Συνόδου Ἐπισκόπους γράφει «...
ἐκεῖθεν οὖν τοίνυν κἂν τούτῳ τῷ μέρει τὴν ἀλήθειαν οὐχ' ὁ-
ρῶσιν ὡς δὴ κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοὺς πλανωμένους τῆς προ-
σηκούσης ἐπανορθώσεως τῷ αὐτῷ ἔτει δεύτερον τὸ Πάσχα

ἐπιτελεῖν· τίνος χάριν τούτοις ἐπόμεθα, οὗς δεινὴν πλάνην νοσεῖν ὁμολόγηται; δεύτερον γὰρ τῷ ἐνὶ ἐν. αὐτῷ οὐκ ἂν ποτε ποιεῖν ἀνεξόμεθα...» ὁ δὲ ἱ. Ἐπιφάνιος σαφέστερον ἀναφέρει τὰ ἐξῆς· «κέχρηται γὰρ (ἡ Ἐκκλησία) οὐ μόνον τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης, ἀλλὰ καὶ τῷ δρόμῳ τοῦ ἡλίου ἵνα μὴ ἐνὶ ἐνιαυτῷ δύο Πάσχα ποιοῦντες ἐν ἑτέρῳ τῷ μηνὶ ἐν Πάσχα τελέσωμεν· δι' ὃ παρατηρούμεθα μὲν τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην, ὑπερβαίνομεν δὲ τὴν ἰσημερίαν, φέρομεν δὲ ἐπὶ τὴν ἁγίαν Κυριακὴν τὸ τέλος τῆς συμπληρώσεως». (Ἐπιφαν. κατὰ Τεσσαρεσκαίδεκατινῶν).

γ) Πρέπει τὸ Πάσχα νὰ ἐορτάζεται μετὰ τὴν δεκάτην τετάρτην τοῦ μηνὸς Νισάν, ἥτις κατὰ Νόμον (Ἐξοδ. 12, 6. 17. 18. Λευϊτ. 23, 5. Ἀρθ. 9, 4. 28, 16.) εἶναι ἡμέρα τοῦ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων ἥτοι μετὰ τὴν πανσέληνον, ἥτις ἐπεταὶ ἢ συμπίπτει μετὰ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας ἢ ταῦτόν εἶπεῖν μετὰ τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, τὸ ἄλλως λεγόμενον νομικὸν καὶ οὐχὶ συνεπῶς μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ὡς διαγορεύει ὁ ἀναφερόμενος Ζ'. Ἀποστολικὸς κανὼν καὶ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ Σύνοδος λέγουσα «... εἰ δέ τις τῶν προεσιώτων τῆς Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον (τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Συνόδου) τολμήσειεν ἐπὶ διαστροφῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἰδιάγειν καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ Πάσχα, τοῦτον ἡ ἁγία σύνοδος ἐντεῦθεν ἤδη ἀλλότριον ἔκρινε τῆς Ἐκκλησίας...». (Ἀντιοχ. Συνοδ. καν. Α!). Ὁ δὲ λόγος δι' ὃν ἀπαγορεύεται νὰ ἐορτάσωμεν τὸ Πάσχα μετὰ τῶν Ἰουδαίων εἶναι κυρίως διότι τὸ Πάσχα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι τύπος καὶ προεξικόνισις τοῦ Πάσχα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπιβάλλεται ἀναμφισβητήτως πάντοτε νὰ προηγῇται, οὐδέποτε δὲ νὰ συμπίπτῃ καὶ ἐπιτελεῖται τὸ ἡμέτερον μετ' ἐκείνου· προσέτι εἶναι γνωστόν, ὅτι τὸ

Ἰουδαϊκὸν Πάσχα δύναται κατὰ νόμον νὰ ἐορτάζεται ὅποιανδήποτε ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος καὶ ἂν συμπέσῃ μετὰ τῆς σελήνης, ἐν ᾧ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐορτάζωμεν τὸ Πάσχα ἐν Κυριακῇ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω· δι' ὃ ὅταν ποτὲ τὸ νομικὸν Πάσχα συμπέσῃ ἐν Κυριακῇ (51), ἡμεῖς δὲν ἐορτάζομεν κατ' αὐτήν, ἀλλὰ τὴν ἐπομένην Κυριακὴν, ἵνα μὴ συνεορτάσωμεν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τὸν ἀνωτέρω εἰρημένον λόγον· ἀλλὰ τὴν τοιαύτην μετὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ἐορτὴν τοῦ ἡμετέρου ἐπιβάλλει καὶ αὐτὴ ἡ τάξις τῶν γεγονότων, ὡς τότε ἔλαβον χώραν, ἅτε γνωστοῦ ὄντος ὅτι πρῶτον οἱ Ἰουδαῖοι ἐώρτασαν τὸ Πάσχα αὐτῶν καὶ ἀκολούθως ἐγένετο ἡ τοῦ Κυρίου

(51) Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τὸ Χριστιανικὸν Πάσχα ἐορτάζετο ἐνιαχοῦ καὶ τῇ 14ῃ Νισάν, ἂν αὕτη συνέπιπτεν ἐν Κυριακῇ, ὡς π. χ. τοῦτο ἐγένετο τῷ 333 (Forst. Ἐπιστ. Μ. Ἀθανασίου. Πατρ. Migne Tome 26)· τοῦτο βεβαιοῖ ἡ ἐν Καισαρείᾳ Σύνοδος τῷ 198, ἥτις γενομένης ἐρωτήσεως περὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν πανσέληνον τῆς 14ης Νισάν, ἀπεφάνθη: «Διαφυλαχθήτω ἡ θεϊκὴ διάταξις ἥτοι ἀπὸ τῆς 14ης μέχρι τῆς 21ης δι' ὧν ρήσεων ὁ Μωϋσῆς καθιέρωσε τὸ Πάσχα ὀκτὼ ἡμέρας. Ὅποτεν λοιπὸν ἐντὸς τῶν ταχθέντων τούτων ὁρίων συμπέσῃ ἡ Κυριακὴ μετὰ μιᾶς ἐκ τῶν ὀκτὼ ἡμερῶν τούτων τῆς σελήνης, ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἐορτάζειν τὸ Πάσχα» (Mansi. Sacr. Conc. nov. et ampl. coll. Florentice 1759 c. 1. p. 712). Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα καθιερώθη ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα διὰ τὴν ἐπομένην Κυριακὴν, ὡς αἰεὶ ἡ 14ῃ Νισάν συνέπιπτεν ἐν Κυριακῇ. Πρώτη περίπτωσις ἀναβολῆς τοῦ Πάσχα εἰς τὴν ἀκόλουθον Κυριακὴν ἔνεκα τῆς συμπτώσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς 14ης Νισάν, οὔσης Κυριακῆς, ἀπαντᾷ τῷ 360. Ἐπίσης ἵνα μὴ συνεορτασθῇ τὸ Πάσχα μετὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἀνεβλήθη τοῦτο καὶ ἔτει 373 ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Πρωτερίου, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τῷ 454 πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα τὸν Μέγαν. (Πρβλ. Κεφ. Γ'. σημ. 29)

ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασις, τῆς ὁποίας τύπον καὶ ἀνάμνησιν ἀποτελεῖ τὸ Πάσχα, ὅπερ κατ' ἔτος ἡμεῖς ἐορτάζομεν.

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω τρεῖς οὐσιώδεις λόγους ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν ὡς τέταρτον καὶ τὸν ἑξῆς· ὅτι δηλ., ἡ Κυριακή, καθ' ἣν δέον νὰ ἐορτάζεται τὸ Πάσχα μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον, ἣτις ἔπεται ἢ συμπίπτει μετὰ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, πρέπει νὰ εἶναι ἡ πρώτη μετὰ τὴν πανσέληνον Κυριακήν. Ὁ λόγος οὗτος δὲν στηρίζεται ἐπὶ κανόνος, ἀλλὰ προέρχεται ἐκ παραδόσεως· ἔνεκα δὲ τοῦ λάθους ἀφ' ἑνὸς τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπακτῶν(52) καὶ τοῦ ἐσφαλμένου συνεπῶς ὑπολογισμοῦ τοῦ νομικοῦ Πάσχα, δὲν φυλάττεται πάντοτε καὶ ἀκριβῶς· οὕτω π. Χ. τῷ 1918, ἐν ᾧ κατὰ τὸν ἀστρονομικὸν καθορισμὸν τῆς ἐπακτῆς, ἦτοι κατὰ τὴν πραγματικὴν ἡλικίαν τῆς σελή-

(52) Ἐπακτὴ ἔτος· τινὸς καλεῖται ἡ ἡλικία ἣν ἔχει ἡ σελήνη κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου τοῦ δεδομένου τούτου ἔτους. Εἶναι δὲ ἡ ἐπακτὴ διττὴ· ἀστρονομικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ. Καὶ ἀστρονομικὴ μὲν ἐπακτὴ λέγεται ἐκείνη, ἣτις δεικνύει τὴν πραγματικὴν ἡλικίαν τῆς σελήνης κατὰ τὴν 1ην Μαρτίου· ἐκκλησιαστικὴ δὲ ἐκείνη, ἣν ἡ σελήνη ἔχει κατὰ τὴν 1ην Μαρτίου συμφώνως πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἡμῶν ὑπολογισμούς. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπακταὶ εἶναι ἐσφαλμέναι· τὸ λάθος αὐτῶν προέρχεται ἐκ τῆς διαφορᾶς ἢ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ 19 Ἰουλιανῶν ἐτῶν καὶ 235 σεληνιακῶν μηνῶν, ἣν δὲν ὑπελόγησεν ὁ Μέτων ἐν τῇ ἑννεακαιδεκατηρίδι αὐτοῦ καὶ ἣτις καλουμένη **προέμπτωσις ἢ σεληνιακὴ ἐξέλιξις** σύγκειται ἐκ 1 ὥρ. 26' λ. καὶ 59" λ. καὶ συμποσοῦται εἰς μίαν ἡμέραν ἐν διαστήματι 307 ἐτῶν περίπου. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῇ βίσει τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπακτῶν καθιερώθη ἡ εὕρεσις τοῦ **Νομικοῦ Πάσχα** καὶ ὁ **καθορισμὸς τοῦ ἡμετέρου**, διὰ τοῦτο συνεπεία τοῦ προκειμένου λάθους αὐτῶν ἐσφαλμένως ὑπολογίζεται τὸ Πάσχα οὐχὶ πάντοτε συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν διάταξιν τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκ. Συνόδου (ὅρ. κεφ. Γ'. σημ. 34).

νης τῆς α'. Μαρτίου τοῦ προκειμένου ἔτους, ἔδει τὸ Πάσχα νὰ ἐορτάζετο τῇ 15ῃ Ἀπριλίου, συνεπεία, ὡς εἴρηται, τοῦ λάθους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπακτῆς ἐωρτάσθη τοῦτο μίαν ἑβδομάδα βραδύτερον ἢτοι, τῇ 22 Ἀπριλίου. Προσέτι ὅσας πανηγυρίζομεν τὸ Πάσχα μετὰ τὴν 11ην Ἀπριλίου, εἰς τὴν θελήσωμεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅπως βεβαίως καὶ ἀπαιτεῖται, τὴν πραγματικὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν καὶ πραγματικὴν πανσέληνον, δὲν δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Κυριακή, καθ' ἣν τοῦτο ἐορτάζομεν, εἶναι ἀσφαλῶς ἡ πρώτη Κυριακή μετὰ τὴν ἑαρινὴν πανσέληνον(53).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀποβλέποντες καλῶς εἰς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἕκαστος τῶν ἄνωθι διατυπουμενῶν ὅρων ἔχει διὰ τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ θείου Πάσχα, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ μὲν τρεῖς πρῶτοι ὅροι εἶναι ἀπαραίτητοι, διότι οὔτε ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς δυνάμεθα νὰ ἐορτάζωμεν τὸ Πάσχα, οὔτε πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας ἐπιτρέπεται ἡ ἐορτὴ τούτου, ἀλλ' οὔτε καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ ἄλλως ταῦτόν εἰπεῖν κατὰ τὴν πανσέληνον, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἀναφέρομεν· ἐπομένως ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως νὰ ἐπιτελῶμεν τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα ἐν Κυριακῇ, ἣτις ἔπεται τῇ πανσελήνῳ, ἣτις ἔπεται ἢ συμπίπτει μετὰ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας· τοῦτο δὲ καὶ ἀπαιτεῖ τό τε γράμμα καὶ πνεῦμα τοῦ Ζ'. Ἀποστολικοῦ Κανόνος ὡς καὶ τῆς σχετικῆς διατάξεως τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμ. Συνόδου.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν ἄνωθι διατυπούμενον τέταρτον ὅρον, τὸν ὁποῖον, ὡς λέγομεν, ἔχομεν ἐκ παραδόσεως καὶ καθ' ὃν τὸ Πάσχα πρέπει νὰ ἐπιτελῇται τὴν πρώτην μετὰ τὴν ἑαρινὴν πανσέληνον Κυριακὴν, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οὗτος ἔ-

(53) Ὁρᾶ Κεφαλ. Γ'.

χει διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν ἔχουσιν οἱ ἀναγερόμενοι ἕτεροι τρεῖς ὅροι· ἐντεῦθεν καὶ ἡ μὴ ἀκριβὴς πάντοτε τήρησις αὐτοῦ, ὀφειλομένη, ὡς εἴρηται, εἰς τὸν σφαλερὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καὶ τῶν ἐκκλήκων ἐπακτῶν· ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέρω τὰ λάθη ταῦτα, ἦσαν ἀνέκαθεν ἀναμφισβητήτως γνωστὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς γίνεται δῆλον ἐξ ὧν ἀναγέρομεν ἐν τῷ Α! καὶ Γ! κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος ἡμῶν πονήματος, ἔπεται ὅτι ἡ ἐκ τούτων προερχομένη παράβασις τοῦ ὅρου τούτου δὲν ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τόσον σποῦδαῖον ζήτημα, ὥστε νὰ ληφθῇ ἐγκαίρως ἡ προσήκουσα πρόνοια ἵνα τεθῇ τέρμα εἰς ταύτην καὶ διενεργῇται ἐφεξῆς ἡ ἀκριβὴς πάντοτε τήρησις καὶ τοῦ ὅρου τούτου ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ἑορτῆς τοῦ θείου Πάσχα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνομεν ὅτι προκειμένου περὶ τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ θείου Πάσχα, εὐκταῖον βεβαίως ὅπως φυλλάτῳνται ἐν τῷ καθορισμῷ αὐτῆς καὶ οἱ τέσσαρες ἄνωθεν διατυπούμενοι ὅροι. Ἄν ὅμως τοῦτο ἀποβαίῃ ἀδύνατον, δύναται μὲν νὰ ἐπιραπῇ ἡ ἐν μέρει ἀθέτησις τοῦ τετάρτου ὅρου, ὡς ἄλλως τε τοῦτο καὶ ἤδη οὐχὶ σπανίως ἐπισυμβαίνει τῇ σιωπηρᾷ συγκαταθέσει τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων καταφαίνεται, οὐχὶ ὅμως καὶ ἑτέρου τινὸς ἐκ τῶν λοιπῶν. Τοῦτο δ' ἔχοντες ὡς βάσιν τῶν σκέψεων ἡμῶν περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν διατύπωσιν καὶ τῶν ἐξῆς συναφῶν ἡμῶν παρατηρήσεων.

Μονιμοποιήσιν τῆς ἑορτῆς τοῦ θείου Πάσχα λέγοντες ἀναμφισβητήτως δεόν νὰ ἐννοῶμεν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς ταύτης ἐν ὁρισμένῃ τινὶ ἡμερομηνίᾳ, οἷαν ἔχουσι καὶ αἱ ἀκίνητοι ἑορταί, ὅπως τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἑορτὴ αὕτη καταστῇ ἀκίνητος· ταύτης δὲ καθισταμένης ἀκινήτου, θὰ ᾧσι τότε συνεπῶς ἀκίνητοι καὶ πᾶσαι αἱ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτώμεναι κι-

νηταὶ ἑορταί. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον διὰ τῶν ἐν χρήσει ἡμερολογίων, Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ· καθόσον ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως νὰ ἑορτάζωμεν τὸ Πάσχα ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς ὁποῖαν δῆποτε ἡμερομηνίαν καὶ ἂν ὁρίσωμεν τὸ Πάσχα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμπίπτῃ αὕτη πάντοτε ἐν Κυριακῇ ἀλλὰ θὰ κυμαίνεται ἐκάστοτε μεταξὺ τῶν διαφόρων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, ἐπιβάλλεται κατ' ἀνάγκην ἡ ἐξεύρεσις καὶ χρησιμοποίησις ἑτέρου ἡμερολογίου, ἐν ᾧ ἐκάστη ἡμερομηνία νὰ ἔχῃ καὶ ὁρισμένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ὡς π. χ. ἐπιτυγχάνεται τοῦτο ἐν τῷ ἰδίῳ ἡμῶν ἡμερολογίῳ, ὁπερ ἀναγέρομεν ἐν τῷ ἐπιόντι 5! κεφ. Ἐὰν πράγματι χρησιμοποιοῦντες τυχὸν τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο, θελήσωμεν ὄντως νὰ μονιμοποιήσωμεν τὴν ἑορτὴν τοῦ θείου Πάσχα, ἔχοντες τοῦτέστι ὁρισμένην διὰ τὸ Πάσχα ἡμερομηνίαν, ἥτις νὰ συμπίπτῃ πάντοτε ἐν Κυριακῇ, ἐπειδὴ ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία, ἥτις σήμερον ὑπολογίζεται τῇ 8ῃ Μαρτίου, ὡς βεβαιοῦται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, συμπίπτει κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο τῇ 11ῃ Μαρτίου, τότε ὑπολογιζομένης τῆς 1ῆς Ἰανουαρίου κατὰ τὸ διαληφθὲν ἡμερολόγιον ὡς ἡμέρας Κυριακῆς καὶ τηρουμένης, ὡς εἰκὸς, τῆς περὶ τοῦ Πάσχα σχετικῆς διατάξεως τῆς Α! ἐν Νικαίᾳ Οἰκ. Συνόδου, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ τρίτη Κυριακὴ τοῦ Ἀπριλίου κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο, ἥτις τακτικῶς καὶ ἀλυσθᾶστος θὰ ἔχῃ ὡς ἡμερομηνίαν τὴν 15ην τοῦ μηνὸς τούτου, θὰ εἶναι ἡ προσφορωτέρα Κυριακὴ διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Διὰ τὴν δὲ ἡ Κυριακὴ οὕτη εἶναι ἡ προσφορωτέρα, θέλωμεν διατυπώσῃ ἀμέσως κατωτέρω.

Ἀφοῦ δὲ κατὰ τ' ἀνωτέρω εἰρημένα δὲν εἶναι δυνατὴ διὰ τῶν ἐν χρήσει ἡμερολογίων, Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ,

ἡ πραγματικὴ μονιμοποίησις τῆς ἑορτῆς τοῦ θείου Πάσχα ἐπι-
 τυχανομένη διὰ τοῦ καθορισμοῦ αὐτῆς ἐν ὀρισμένῃ ἡμερο-
 μηνίᾳ, κατ' ἀνάγκην ἡ ἐπιδιωκομένη μονιμοποίησις περιορί-
 ζεται εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ Πάσχα ἐν ὀρισμένῃ Κυριακῇ
 ὡς π. χ. προτείνεται τοιαύτη ἡ β' Κυριακὴ τοῦ Ἀπριλίου
 κατὰ τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου αἱ
 34 ἡμέραι, ἐν αἷς ἤδη κυμαίνεται ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, καθο-
 ριζομένη διὰ τῶν ἐν ἰσχύϊ πασχαλίων κανόνων, Ἀλεξανδρι-
 νοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ περιστέλλονται εἰς ἑπτὰ, οἱ δὲ εἰρημέ-
 νον δύο πασχάλιοι κανόνες ἀποβαίνουνσι πλέον ἄχρηστοι καὶ
 ἀνωφελεῖς.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀναγκαῖα ἀποβαίνει ἡ ἐξέτασις,
 ποία ἐκ τῶν Κυριακῶν εἶναι ἡ προσφορωτέρα διὰ τὴν ἑορ-
 τὴν τοῦ θείου Πάσχα. Ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς Κυριακῆς κατὰ
 τ' ἀνωτέρω εἰρημένα πρέπει ἀναμφισβητήτως νὰ ἔχωμεν ὑπ'
 ὄψει τὴν περὶ τοῦ Πάσχα διάταξιν τῆς Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμ.
 Συνόδου· ἡ δὲ κυριακὴ καθ' ἣν θὰ ἑορτάζεται τὸ Πάσχα,
 πρέπει βεβαίως νὰ συμπίπτῃ μεταξὺ τῶν 34 ἡμερῶν, ἐν αἷς
 ἡ ἑορτὴ αὕτη ἤδη κυμαίνεται ἥτοι ἀπὸ 22 Μαρτίου μέχρι 24
 Ἀπριλίου κατὰ τὸ Ἰουλιακὸν Ἠμερολόγιον καὶ ἀπὸ 9 Μαρ-
 τίου μέχρι 11 Ἀπριλίου κατὰ τὸ Γρηγοριακόν. Ἐν τοιαύτῃ
 περιπτώσει ἡ προσφορωτέρα Κυριακὴ διὰ τὸν ἑορτὴν τοῦ
 τοῦ Πάσχα εἶναι ἡ β'. Κυριακὴ τοῦ Ἀπριλίου κατὰ τὸ Γρη-
 γοριακὸν ἡμερολόγιον, καὶ ἡ τετάρτη κυριακὴ ἐπίσης τοῦ Ἀ-
 πριλίου κατὰ τὸ Ἰουλιακὸν ἡμερολόγιον. Ὁ δὲ λόγος εἶναι
 ὁ ἑξῆς: ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι τὴν προτεραίαν τῆς ἑαρινῆς ἰσημε-
 ρίας ἔχομεν πανσέληνον, κατ' ἀνάγκην ἡ πρώτη μετὰ τὴν
 ἑαρινὴν ἰσημερίαν πανσέληνος θὰ εἶναι μετὰ 29 περίπου ἡ-
 μέρας· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἑορτάζωμεν τὸ Πάσχα
 πρὸ τῆς πρώτης ἑαρινῆς πανσελήνου, ἡ ἀκριβὴς πάντοτε
 τήρησις τοῦ ὅρου τούτου ἐπιβάλλει ὥστε ἡ Κυριακὴ, ἣτις

θὰ ὀρισθῇ διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐν περιπτώσει μο-
 νιμοποιήσεως αὐτῆς, νὰ μὴ εἶναι πρὸ τῆς 29ης ἡμέρας ἀπὸ
 τῆς παρομονῆς τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας ἢ πρὸ τῆς 27ης ἀπὸ τῆς
 ἐπιούσης· ἐὰν δὲ ἡ τοιαύτη πανσέληνος συμπέσῃ ἐν Κυριακῇ
 τότε, ὡς γνωστὸν ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ἵνα μὴ συμπέσῃ μετὰ
 τοῦ νομικοῦ, ἀναβάλλεται διὰ τὴν προσεχῆ Κυριακὴν, ἣτις
 λογίζεται ἡ πρώτη κυριακὴ μετὰ τὴν πανσέληνον τὴν ἐπομέ-
 νην τῇ ἑαρινῇ ἰσημερίᾳ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ Κυριακὴ αὕτη
 εἶναι ἡ προσφορωτέρα διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ
 Πάσχα ἐν περιπτώσει μονιμοποιήσεως αὐτῆς· συμπίπτει δὲ
 αὕτη κατὰ τὰ εἰρημένα ἀπὸ τῆς 30ῆς μέχρι τῆς 36ης ἀπὸ τῆς
 προτεραίας τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας ἢ ἀπὸ τῆς 28ης μέχρι τῆς
 34ης ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ἥτοι ἀπὸ τῆς
 5ης Ἀπριλίου μέχρι τῆς 11ης κατὰ τὸ Γρηγοριακὸν Ἠμε-
 ρολόγιον ἢ ἀπὸ τῆς 18ης μέχρι τῆς 24ης κατὰ τὸ Ἰουλιακόν·
 Ἡ Κυριακὴ, ἣτις συμπίπτει μεταξὺ τῶν ἑπτὰ τούτων ἡμερῶν,
 δύναται βεβαίως νὰ εἶναι πρώτη ἢ δευτέρα τοῦ Ἀπριλίου
 καὶ τὸ Γρηγοριακόν, τρίτη δὲ ἢ τετάρτη κατὰ τὸ Ἰουλια-
 κόν. Μεταξὺ δὲ τούτων ἀδυνατοῦμεν καθ' ὅλοκληρίαν ν' ἀ-
 ποδεχθῶμεν τὴν πρώτην Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου κατὰ τὸ
 Γρηγοριακόν ἢ τὴν τρίτην κατὰ τὸ Ἰουλιακόν, διότι τότε θὰ
 εὐρεθῶμεν οὐχὶ σπανίως πρὸ περιπτώσεων ἑορτῆς τοῦ Πά-
 σχα πρὸ τῆς πρώτης ἑαρινῆς πανσελήνου, ὅπερ, ὡς γνωστόν,
 τελείως ἀποκλείεται· διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἐν περιπτώσει
 μονιμοποιήσεως τοῦ Πάσχα εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ προ-
 τιμήσωμεν ὡς προσφορωτέραν τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ
 Ἀπριλίου κατὰ τὸ Γρηγοριακόν ἢ τὴν τετάρτην κατὰ τὸ Ἰ-
 ουλιακόν· διότι μόνον τότε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ βε-
 βαιότητος ὅτι ἑορτάζομεν τὸ Πάσχα ἐν Κυριακῇ, ἐπομένῃ
 τῇ πανσελήνῳ τῇ μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν. Καὶ ἀληθὲς

μὲν ὅτι ἡ Κυριακὴ αὕτη δὲν εἶναι πάντοτε ἡ πρώτη μετὰ τὴν πανσέληνον Κυριακὴ, ἀλλ' ἡ τήρησις τοῦ ὅρου τούτου δὲν εἶναι καὶ ἀπαραίτητος κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα, ἀφ' οὗ καὶ ἤδη, ὡς ἐλέχθη, δὲν τηρεῖται πάντοτε ἀπαραβάτως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγομεν ὅτι ἡ μονιμοποίησις τῆς ἑορτῆς τοῦ θείου Πάσχα ἐν ὥρισμένῃ Κυριακῇ δύναται νὰ γίνῃ τηρουμένων μάλιστα κατὰ τὰ ἀνωθι εἰρημένα καὶ τῶν ὄντως ἀπαραιτήτων διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ὅρων καὶ ὅτι προσφορωτέρα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ Κυριακὴ εἶναι κατὰ μὲν τὸ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον ἡ δευτέρα Κυριακὴ τοῦ Ἀπριλίου, κατὰ δὲ τὸ Ἰουλιακὸν ἡ τετάρτη Κυριακὴ ἐπίσης τοῦ Ἀπριλίου.

Ἐπειδὴ ὁμως, ὡς γνωστὸν, τὰ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἐθέσπισεν ἡ ἁγιωτάτη Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμ. Σύνοδος ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὴν συμφωνοῦσαν πρὸς τὸν Ζ'. ἀποστολικὸν Κανόνα ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ τάξιν, ἡ δὲ σχετικὴ περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἑορτῆς ταύτης διάταξις ἔχει, ἕνεκα τούτου, τὸ κῦρος Οἰκουμ. Συνόδου καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τῆς μονιμοποίησεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα τυγχάνει σπουδαιότατον καὶ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐνδιαφέροντος, διὰ τοῦτο πρὸς πρόληψιν πιθανῶν προστριβῶν καὶ διενέξεων, αἵτινες καὶ ἄλλοτε ἐλάμβανον χώραν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἰδίᾳ Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας (54) ἐξ ἀφορμῆς τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως ἵνα παρ' Οἰκουμ. Συνόδου μελετηθῇ τὸ ζήτημα τῆς μονιμοποίησεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ παρ' αὐτῆς ληφθῇ ἡ σχετικὴ ἀπόφασις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΤΟ

ΝΕΟΝ ΗΜΩΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη κατέστη αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξευρέσεως νέου Ἡμερολογίου, ἀκριβεστεροῦ ἐπιστημονικῶς τῶν ἐν χρήσει δύο Ἡμερολογίων, Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ, στερουμένων τῶν ἐλαττωμάτων καὶ σφαλμάτων αὐτῶν, ἃ καὶ ἀπλουστεροῦ καὶ εὐχρηστοτέρου ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως. Τόσον ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἀπὸ θεωρητικῶν λόγων ὁρμώμενος, ὅσον καὶ ὁ ἐμπορικὸς, βιομηχανικὸς καὶ χρηματιστικὸς εἰς καθαρῶς πρακτικοὺς σκοποὺς ἀποβλέπων, ἐπιθυμεῖ καὶ ἐπιζητεῖ τὴν σύνταξιν ἐνὸς νέου τοιούτου παγκοσμίου ἡμερολογίου· ἐντεῦθεν καὶ βλέπομεν ὅτι ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ συγκροτοῦνται κατὰ περιόδους συνέδρια διεθνή, λαμβάνουσι χώραν συζητήσεις θεωρητικαί, γίνονται ἀποδεχταὶ προτάσεις καὶ εὐχαὶ σχετικαί, δημοσιεῖονται δὲ σχέδια καὶ γινώμαι ποικίλαι ὑπὸ διαφόρων σοφῶν καὶ εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου· σπουδαιότερον πάντων χαρακτηῖρα ἔχουσιν ἀφ' ἐνὸς ἡ ἐνέργεια, ἣν τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων κατέβαλεν ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἀκαδημιῶν ὅλων τῶν Ἑθνῶν, ὁ συνελθὼν κατὰ Μάϊον τοῦ

1913 ἐν Πειρουπόλει, ὅστις ἀνέλαβε συμφώνως πρὸς τὴν κοινὴν ἐπιθυμίαν, συναινέσει μάλιστα καὶ τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως, τὴν σύνταξιν νέου Ἡμερολογίου, ὁρίσας δὲ πρὸς τοῦτο καὶ σχετικὴν ἐπιτροπὴν, ἣτις θὰ ἐπεράτου πιθανῶς τὸ ἀνατεθὲν αὐτῇ ἔργον, ἂν μὴ ὁ ἐπελθὼν εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ἐματαίου τοῦτο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Διεθνὲς Συμβούλιον ἐρευιῶν ἰδρυθέντος ἐσχάτως Διεθνοῦς Συνδέσμου τῶν Ἀκαδημιῶν ὅλου σχεδὸν τοῦ κόσμου, ὅστις υἱοθετήσας σοβαρῶς τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου ἀνέθηκε τοῦτο πρὸς μελέτην εἰς εἰδικὴν μεγάλην Διεθνῇ Ἐπιτροπὴν(55) συνερχομένην (19 Ἀπριλίου)

(55) Μέλος τῆς προκειμένης Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς ἀποτελεῖ καὶ ὁ διαπρεπὴς ἐπιστήμων κ. Β. Αἰγινήτης, Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ὅστις εἰρήσθω πρὸς τιμὴν του, τιγχάνει, καθὰ λέγεται, ὁ μόνος ἐν αὐτῇ Ὁρθόδοξος ἐπιστήμων· μὴ δυνάμενος δὲ δυστιχῶς νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην, ἀπέστειλε μακρὸν καὶ λεπτομερὲς ὑπόμνημα προφανοῦς ἀναμφισβητήτως ἀξίας, λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς εἰδικότητος τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς λιπαρᾶς ἀπὸ ἱκανῶν ἡδὴ ἐτῶν περὶ τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα μελέτης αὐτοῦ. Ἐξ ἀφορμῆς δὲ τῶν συνεδριῶν τῆς ρηθείσης Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς, μελετηθείσης ὑπὸ τῆς ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 10 Ἀπριλίου ἐ. ἔ. τῆς σχετικῆς ἐργασίας τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἡμῶν Ἐπιτροπῆς (ὄρ. Κεφ. Α'.) ἐνεκρίθη ἡ ἀποστολὴ εἰς τὸν κ. Β. Αἰγινήτην τοῦ ἑξῆς ἐγγράφου:

«Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ χθὲς ἀποσταλὲν πρὸς αὐτὴν σχετικὸν τηλεγράφημα ἡμῶν προαγόμεθα καὶ διὰ τῆς πορούσης εὐχετικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς δηλῶσαι αὐτῇ, ἀποφάσει συνοδικῇ, ὅτι ἡ περὶ ἡμᾶς Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἡσχολήθη διὰ μακρῶν ἐπὶ τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος, κατέληξε δ' ὁμοφώνως εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα εἰς ὃ πρὸ καιροῦ κατέληξεν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐνθα ἐγνωμάτευσε καὶ ἡ ἑλλογιμότης αὐτῆς. Τοῦτέστιν ἀπεδέξατο ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ὅτι

ἐν Ρώμῃ ἐπὶ σκοπῷ, ὡς φαίνεται, ἐπιτυχίας τῆς ὁριστικῆς αὐτοῦ λύσεως, ὑπὲρ ἧς καὶ εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας. Τὴν σύνταξιν καὶ ἐπιτυχίαν ἐνὸς τοιούτου ἡμερολογίου εὐχεται καὶ ἡ Μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τῶν περισσοτέρων Αὐτοκεφάλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν σχετικὴν ἐπὶ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ'. ἀπολυθεῖσαν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν

ὑφίσταται ἀνάγκη ὅπως ὁ κοινωνικὸς ἡμῶν βίος προσαρμοσθῇ πρὸς τὸν παγκόσμιον πεπολιτισμένον τοιοῦτον, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρευνα καὶ ἐξέτασις τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδόλως δεσμεύεται ὑπὸ δογματικῶν λόγων ὅπως ἀποδεχθῇ τὸ τελειότερον καὶ ἐπιστημονικῶς ὀρθότερον τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ ἡμερολογίου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ἐπωφελέστερον πρακτικῶς, ὅτι προκειμένου εἰδικῶς περὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας οὐχ ὑπάρχει ἀνάγκη ἵνα παραδεχθῇ αὕτη τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον, ἀφ' οὗ ἤδη γίνεται παγκοσμίως συζήτησις πρὸς ἐξέυρεσιν τελειότερου καὶ ἐπωφελεστέρου ἡμερολογίου, ὅπερ ἐστὶ μὲν διατεθειμένη αὕτη ἵνα ἀποδεχθῇ, ἀλλ' ὅτι ἐπειδὴ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εὐρίσκεται πρὸ σχετικῆς ἀπαγορευτικῆς κανονικῆς διατάξεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀπαιτεῖται πανορθόδοξος συγκατάθεσις πρὸς τροποποίησιν τῆς ἐν λόγῳ διατάξεως.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου. Πληροφορηθέντες δὲ ὅτι ἡ περισπούδαστος ἑλλογιμότης αὐτῆς διατελεῖ μέλος τοῦ ἐν Ρώμῃ συνελθόντος κατ' αὐτὰς συνεδρίου τῶν ἐπιστημόνων πρὸς συζήτησιν τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος, παρακαλοῦμεν αὐτὴν ὅπως γνωρίσῃ τῷ συνεδρίῳ τούτῳ τὰς ὡς ἄνω ἀπόψεις τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας περὶ τοῦ Ἡμερολογιακοῦ ζητήματος καὶ ἀνακοινώσῃ ἡμῖν ἐν καιρῷ λεπτομερῶς τὸ πόρισμα τῶν σκέψεων τοῦ συνεδρίου, πρὸς γνῶσιν καὶ ἡμῶν διὰ τὰ περαιτέρω.

21 Ἀπριλίου 1922».

Τὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. Αἰγινήτου εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐπιστολὴν καὶ ἀνακοίνωσιν παρ' αὐτοῦ τῶν ἀποφάσεων τῆς προκειμένης ἐν Ρώμῃ Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς δημοσιεύομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος κεφαλαίου σημ. 58.

ἐγκύκλιον ὑπὸ ἡμερ. 12 Ἰουνίου 1902· ἐμφαντικότερον δὲ τὴν γνώμην ταύτην διατυποῖ ἡ ἱ. Σύνοδος τῆς Ἐκκλ. τῆς Ἑλλάδος, ἣτις μελετήσασα τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου ἀπεφάνητο τῇ 20 Μαΐου 1919 τὰ ἑξῆς: «ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου μὴ προσκρούουσα εἰς δογματικούς καὶ κανονικούς λόγους δύναται νὰ γίνῃ μετὰ συνεννόησιν μετὰ πασῶν τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἰδίως μετὰ τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου Κων]πόλεως, εἰς ὃ θὰ ἦτο ἀνάγκη ν' ἀνατεθῇ ἡ πρωτοβουλία πάσης σχετικῆς ἐνεργείας ὑπὸ τὸν ὅρον οὐχὶ τῆς προσχωρήσεως εἰς τὸ Γρηγοριακὸν ἡμερολόγιον, ἀλλὰ τῆς συντάξεως νέου Ἡμερολογίου ἐπιστημονικῶς μὲν ἀκριβεστέροι, ἐστρεφόμενοι δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων τῶν δύο ἐν ἰσχύϊ ἡμερολογίων, τοῦ τε Ἰουλιακοῦ καὶ τοῦ Γρηγοριακοῦ».

Τῇ γνώμῃ δὲ ταύτῃ τῆς Μητροδὸς Ἐκκλησίας στοιχῶν, ὑπέβαλον κατὰ τὴν περὶ Ἡμερολογίου διάλεξίν μου ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐνιαυτοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῇ 31 Μαρτίου 1919 τὴν πρότασιν καὶ τὴν εὐχὴν ὅπως «τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διενεργήσῃ τὴν σύγκλησιν Παγχριστιανικοῦ Συνεδρίου, ἐν ᾧ νὰ ἐκπροσωπῶνται προσηκόντως πᾶσαι αἱ Χριστιανικαὶ Κυβερνήσεις καὶ Ἐκκλησίαι καὶ ὅπερ μετὰ σοβαρὰν μελέτην τοῦ τε Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ Ἡμερολογίου καὶ παντὶς ἐτέρου τοιούτου ὡς καὶ τῶν ὑποβληθησομένων βεβαίως σχετικῶν ὑπομνημάτων καὶ μελετῶν παρὰ διαφόρων, νὰ προβῇ εἰς τὴν σύνταξιν διεθνoῦς Ἡμερολογίου ὅσον ἔνεστι τελειότερου ἐπιστημονικῶς τῶν ἤδη ἐν ἰσχύϊ καὶ εὐχρηστοτέρου ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ὡς καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν κοινοῦ τρόπου εὐρέσεως τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πνεύματος τῆς σχετικῆς διατάξεως τῆς Α', ἐν Νικαίᾳ Οἴκου. Συνόδου μετὰ

περιστολῆς μάλιστα τοῦ ὁρίου τῶν 34 ἡμερῶν, ἐν αἷς ἤδη κυμαίνεται ἡ ἑορτὴ αὕτη ἢ καὶ προσδιορισμοῦ ὠρισμένης τι-
νὸς μηνολογίας καὶ διὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην, καθισταμένην οὕ-
τω ἀκίνητον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ταῦτοχρόνου παρὰ πάντων
τῶν χριστιανικῶν λαῶν πανηγύρεως τῆς μεγίστης ταύτης
τοῦ χριστιανισμοῦ ἑορτῆς ὡς καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν
ἑορτῶν».

Ἐχοντες δὲ ὑπ' ὄψει τὴν μεγίστην ὁμολογουμένως σπου-
δαιότητα τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος καὶ ἐν πλήρει πεποι-
θήσει διατελοῦντες ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο σοβαρῶς θέλει ἀπα-
σχολήσῃ ἡμέραν τινὰ Κυβερνήσεις τε καὶ Ἐκκλησίας, ἐπιθυ-
μοῦντες δὲ ἵνα δι' ἔργων παράσχωμεν μικρὰν συμβολὴν εἰς
τὴν κρατοῦσαν παρὰ τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ περὶ Ἡμερολο-
γίου γνώμην, ἡσχολήθημεν περὶ τὴν σύνταξιν Νέου Ἡμε-
ρολογίου, ὅπερ καὶ ἀνεκοινώσαμεν ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ
Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐν τῇ ἄνωθι εἰρημένῃ δια-
λέξει ἡμῶν, ἀναπιύξαντες τὰ κατ' αὐτὸ προσηκόντως ἐπὶ σκο-
πῷ κυρίως, ὅπως δοθῇ οὕτω ἀφορμὴ εἰς τοὺς περὶ τὰ τοι-
αῦτα εἰδικῶς ἐγκύψαντας καὶ ἀσχολουμένους ὁμογενεῖς
πρὸς ἀνάλογον ἐνεργεῖαν. Εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπον-
τες προβαίνομεν εἰς τὴν δημοσίευσιν ἐν τῷ παρόντι πονή-
ματι καὶ τῆς σχετικῆς περικοπῆς τῆς ρηθείσης διαλέξεως
ἡμῶν ἐχοίσης ᾧδε:

«Ἐν τῷ Νέῳ Ἡμερολογίῳ ἐπιζητεῖται κυρίως ὅχι
τόσον ἡ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια ὅσον ἡ ἀπλότης καὶ ἡ εὐχρη-
στία· ἐπιζητεῖται τοῦτέστιν ἡ ἐπιτυχία τῶν ἑξῆς ἑξ (6) ὁρῶν:

Α'.) Ὅπως τὸ νέον ἡμερολόγιον εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν
ἀκριβεστερον καὶ τελειότερον ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως
τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ.

Β'.) Ὅπως ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλείτερος

εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν κοινῶν λεγομένων ἐτῶν ἐν τινι ὠρισμέ-
νῃ περιόδῳ, ὅφ' ἐτέρου δὲ ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερος ὁ
ἀριθμὸς τῶν καλουμένων ἐμβολίων ἢ δισέκτων.

Γ'.) Ὅπως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, αἵτινες προστίθεν-
ται εἰς τὰ ἐμβόλιμα καλούμενα ἔτη εἶναι πάντοτε ὁ αὐτὸς καὶ
ὄχι διάφορος ὡς ἐπίσης καὶ τὰ δίσεκτα ἔτη ἐν τινι ὠρισμένῃ
περίδῳ παρεμβάλλονται μεταξὺ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ τῶν
κοινῶν ἐτῶν καὶ οὐχὶ ἐκάστοτε διαφόρου καὶ ποικίλου ἐν
συναφείᾳ, ἐννοεῖται, πρὸς τὸν Β'. ὅρον καθοριζομένης τῆς
σχετικῆς ἀναλογίας μεταξὺ κοινῶν καὶ δισέκτων ἐτῶν.

Δ'.) Ὅπως ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ μῆνες ἔχωσι τὸν αὐτὸν
ἀριθμὸν ἐβδομάδων καὶ δὴ τεκείων ὡς καὶ τὸν αὐτὸν ἀρι-
θμὸν ἡμερῶν καὶ ὄχι ἄλλοι περισσοτέρας, ἄλλοι δὲ ὀλιγο-
τέρας.

Ε'.) Ὅπως πᾶσα μηνολογία ἐκάστου μηνὸς ἀντιστοιχῇ
εἰς ὠρισμένην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος ὡς καὶ πᾶσα ἡμέρα τῆς
ἐβδομάδος ἔχῃ ὠρισμένην μηνολογίαν.

ΣΤ'.) Ὅπως τὸ θεῖον Πάσχα ἔχῃ ὠρισμένην μηνολο-
γίαν ὡς ἤδη ἔχουσι καὶ ὅλαι αἱ ἀκίνητοι ἑορταί.

Τὸ ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν ὁρῶν τούτων καταρτισθὲν ὑφ'
ἡμῶν ἡμερολόγιον ἔχει ὧδε:

Ἀποδεχόμεθα περίοδον ἐξ 124 ἐτῶν, τὸ δὲ ἔτος συνι-
στάμενον ὡς καὶ τὸ Ἰουλιακὸν ἐκ 365 ἡμ. καὶ 6 ὥρ. ἥτοι
ἡ περίοδος τῶν 124 ἐτῶν θὰ περιέχῃ ἐν ὅλῳ 45291 ἡμέ-
ρας, πλὴν μιᾶς ἀφαιρουμένης, ὡς κατωτέρω ρηθῇσεται, ἥτοι
45290.

Τὸ πολιτικὸν ἔτος, ἥτοι τὸ ἐν κοινῇ χρήσει ἔτος, ὀρίζο-
μεν ἐκ 364 ἡμερῶν διαιρουμένων εἰς 13 μῆνας (ἀπὸ 28 ἡ-
μέρας ἕκαστον) περιλαμβάνοντας ἐν ὅλῳ 52 ἐβδομάδας (ἀπὸ

7 ἡμέρας ἐκάστην). Ἐκαστος τῶν 13 μηνῶν ἐννοεῖται ὅτι
θὰ ἔχῃ 4 ἐβδομάδας τελείας.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν εἰρημένων δύο ἐτῶν εἶναι μία
ἡμέρα καὶ ἐξ (6) ὥραι· αὕτη ἐπὶ 124 ἔτη, ἐξ ὧν ἀποδεχόμε-
θα συνισταμένην τὴν περίοδον, ἀποτελεῖ 155 ἡμέρας. Ἐ-
πειδὴ δὲ τὸ Ἰουλιακὸν ἔτος εἶναι μείζον τοῦ ἀκριβοῦς ἡλια-
κοῦ (Τροπικοῦ, Ἀστρονομικοῦ) κατὰ 11'λ. καὶ 13'', 92λ., ἡ
διαφορὰ δὲ αὕτη ἀποτελεῖ ἐπὶ 128 περίπου ἔτη μίαν σχεδὸν
ἡμέραν, ἀφαιροῦμεν ταύτην ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν 155 καὶ μέ-
νουν ἡμέραι 154. Ὁ ἀριθμὸς 154 διαιρούμενος διὰ τοῦ 7,
ἥτοι τῶν ἡμερῶν μιᾶς ἐβδομάδος, μιᾶς δίδει 22 ἐβδομάδας,
αἵτινες θὰ προστεθῶσιν εἰς τὰ δίσεκτα λεγόμενα ἔτη.

Δίσεκτα δὲ ἔτη θὰ ὦσι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον τῆς ἐξ
124 ἐτῶν περιόδου ὡς καὶ πάντα τὰ διὰ τοῦ 6 διαιρούμενα
ὑπόλοιπα ἔτη τῆς περιόδου ἥτοι ἐν ὅλῳ 22 ἔτη μεταξὺ τῶν
124 ἢ πάντα τὰ διὰ τοῦ 6 διαιρούμενα μέχρι τοῦ 84 ἔτους
τῆς προκειμένης ἐξ 124 ἐτῶν περιόδου ἀνερχόμενα εἰς 14 ὡς
καὶ πάντα τὰ διὰ τοῦ 5 διαιρούμενα ἀπὸ τοῦ 85ου ἔτους
μέχρι τέλους τῆς περιόδου, συμποσούμενα καὶ ταῦτα εἰς 8
ἔτη, ἥτοι ἐν ὅλῳ $(14 + 8)$ 22 ἔτη μεταξὺ τῶν 124 ἐτῶν. Εἰς
τὰ δίσεκτα δὲ 22 ταῦτα ἔτη θὰ προστίθεται μία ἐβδομάς πε-
ριπλέον καὶ οὕτω τὰ δίσεκτα ἔτη θ' ἀποτελῶνται ἀπὸ 53 ἐ-
βδομάδας.

Τὸ οὕτως ἀπικριζόμενον ἡμερολόγιον ἀπὸ ἐπιστημονι-
κῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον εἶναι ἀκριβέστερον καὶ τελειότε-
ρον τοῦ Ἰουλιακοῦ καὶ Γρηγοριακοῦ· διότι ἡ διαφορὰ με-
ταξὺ μὲν τοῦ Ἰουλιακοῦ ἔτους καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ
συμπληροῖ εἰς 128 περίπου ἔτη μίαν ἡμέραν, μεταξὺ δὲ τοῦ
Γρηγοριακοῦ καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ εἰς 3334 ἔτη περίπου,
ἐν ᾧ μεταξὺ τοῦ ὑφ' ἡμῶν προτεινομένου καὶ τοῦ ἀκριβοῦς

ἡλιακοῦ εἰς 3834 ἔτη, τοῦ ἀκριβοῦς ἡλιακοῦ (Τροπικοῦ, Ἀστρονομικοῦ) ἔτους ὑπολογιζομένου πρὸς 365 ἡμ. 5 ὥρ. 48' λ. 46'', 08λ. (*Connaissance de temps Paris* 1916 σελ. 713).

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀπλότητος καὶ εὐχρηστίας ἐξεταζόμενον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι συγκεντροῖ πάντας τοὺς ἀπαιτούμενους διὰ ταύτην, κανὰ τὰ ἄνωθι εἰρημένα ὄρους εἰς ἀρκούντως σπουδαῖον βαθμόν· οὕτω π. χ.

1) Ἐν ᾧ εἰς τὴν περίοδον τῶν 124 ἐτῶν τὸ μὲν Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον ἔχει 31 ἐμβόλιμα καὶ 93 κοινὰ, τὸ δὲ Γρηγοριακὸν ἄλλοτε μὲν ἔχει 94 κοινὰ καὶ 30 ἐμβόλιμα, ἄλλοτε δὲ 93 κοινὰ καὶ 31 ἐμβόλιμα, ὅπως τοὔτέστι καὶ τὸ Ἰουλιακὸν, τὸ προτεινόμενον νέον Ἡμερολόγιον ἔχει ὠρισμένως 102 κοινὰ καὶ 22 μόνον ἐμβόλιμα.

2) Ἐν ᾧ κατὰ τε τὸ Ἰουλιακὸν καὶ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον ἕκαστον ἔτος περιέχει 52 ἐβδομάδας τελείας καὶ μίαν ἀτελῆ ἀποτελουμένην ἐκ μιᾶς μὲν ἡμέρας διὰ τὰ κοινὰ ἔτη καὶ ἐκ δύο διὰ τὰ ἐμβόλιμα, κατὰ τὸ προτεινόμενον νέον Ἡμερολόγιον πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔτη ἔχουσιν ὠρισμένον ἀριθμὸν τελείων ἐβδομάδων ἥτοι 52 μὲν τὰ κοινὰ, 53 δὲ τὰ δύσεκτα.

3) Ἐν ᾧ κατὰ τε τὸ Ἰουλιακὸν καὶ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον οἱ μῆνες ἔχουσιν διάφορον ἀριθμὸν ἡμερῶν, ἄλλοι μὲν 31 ἡμέρας, ἄλλοι 30 καὶ ὁ Φεβρουάριος ἄλλοτε 28 καὶ ἄλλοτε 29, κατὰ τὸ νέον τοῦτο Ἡμερολόγιον ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ μῆνες θὰ ἔχωσιν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἡμερῶν, ἥτοι 28 ἡμέρας ἕκαστος μῆν.

4) Ἐν ᾧ κατὰ τὸ Γρηγοριακὸν καὶ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον αἱ μηνολογίαι δὲν ἀντιστοιχοῦν εἰς ὠρισμένας ἡμέρας οὔτε αἱ ἡμέραι τῆς ἐβδομάδος ἔχουσιν ὠρισμένας μηνολογί-

ας τοῦναντίον κατὰ τὸ νέον τοῦτο Ἡμερολόγιον πᾶσα μηνολογία οἰουδήποτε μηνὸς ἀντιστοιχεῖ εἰς ὠρισμένην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος καὶ πᾶσα ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος ἔχει ὠρισμένην μηνολομίαν π. χ. Ἐὰν ὑποτεθῇ ἡ πρώτη Ἰανουαρίου Κυριακή, τότε καὶ ἡ πρώτη ὅλων τῶν ἄλλων μηνῶν θὰ εἶναι Κυριακή καὶ ὄχι μόνον ἡ πρώτη ἀλλὰ φυσικῶς καὶ ἡ 8η καὶ 15η καὶ 22η τοῦ Ἰανουαρίου καὶ τῶν λοιπῶν μηνῶν θὰ εἶναι Κυριακή· ὥστε λέγοντες 1ην 8ην 15ην 22αν οἰουδήποτε μηνὸς, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι αἱ μηνολογίαι αὗται ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν Κυριακὴν καὶ ὄχι εἰς ἄλλην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος. Καὶ τοῦναντίον ἐπίσης λέγοντες Κυριακὴν, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι αὕτη πίπτει εἰς τὴν 1ην 8ην 15ην 22αν οἰουδήποτε μηνὸς καὶ ὄχι εἰς ἄλλην τινὰ μηνολογίαν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται προσέτι ὅτι ἡ ἐπέτειος τῶν γενεθλίων ἡμῶν ὥς καὶ πᾶσα οἰαυδήποτε ἑορτὴ θὰ ἔχῃ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συμπίπτῃ καὶ θὰ ἑορτάζεται πάντοτε μέχρι συντελείας τοῦ αἵωνος καὶ ὄχι διάφορον ἐν ἐκάστῳ ἔτει, ὥς συμβαίνει ἤδη ἐν τῷ Ἰουλιακῷ καὶ Γρηγοριακῷ Ἡμερολογίῳ.

5) Ἐν ᾧ κατὰ τὸ Ἰουλιακὸν καὶ Γρηγοριακὸν Ἡμερολόγιον καὶ τοὺς σχετικὰς πασχαλίους κανόνες, Ἀλεξανδρινὸν καὶ Γρηγοριακόν, ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα εἶναι κινητὴ, κυμαινομένη, ὥς γνωστὸν, μεταξὺ 34 ἡμερῶν, κατὰ τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο καθίσταται τὸ Πάσχα ἀκίνητος ἑορτὴ, οὐ μόνον συμπίπτουσα πάντοτε ἐν Κυριακῇ ἀλλ' ἔχουσα καὶ ὠρισμένην μηνολογίαν· ὠρισμένως δὲ δι' οὓς λόγους ἀναπτύσσομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ Ε'. κεφαλαίῳ, ὀρίζομεν ὥς προσφορωτέραν Κυριακὴν διὰ τὸ Πάσχα τὴν τρίτην Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου ἣτις ὑπολογιζομένης τῆς 1ης Ἰανουαρίου ὥς ἡμέρας Κυριακῆς, θὰ πίπτῃ πάντοτε τακτικῶς καὶ ἀλανθάστως τῇ

15ῃ Ἀπριλίου, ἢ τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου ἀνα-
λογοῦσαν πρὸς τὴν 14 τοῦ μηνὸς τούτου τακτικῶς καὶ ὠρι-
σμένως, ἐὰν ἢ 1ῃ Ἰανουαρίου ὁρισθῇ ὡς ἡμέρα Δευτέρα.

Τὸ ἑορτολόγιον τῆς Ἐκκλησίας παραμένει τὸ αὐτὸ καὶ
ἐν τῷ νέῳ Ἡμερολόγιῳ μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι προ-
κειμένου μὲν περὶ τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν, ἐκάστη ἐξ αὐτῶν
θὰ ὁρισθῇ ἐν τῇ ἀντιστοιχίᾳ ἡμερομηνία τοῦ σχετικοῦ μηνὸς
τοῦ ἡμερολογίου τούτου· προκειμένου δὲ περὶ τῶν κινητῶν,
τὸ αὐτὸ μὲν θέλει συμβῇ, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ καθοριζόμενον
τὸ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἤδη ἐν ἰσχύϊ ἢ ἐτέρου παρεμφε-
ροῦς πασχαλίου κανόνος ἢ ἂν τυχὸν ἀποφασισθῇ ἢ μονιμο-
ποίησις τοῦ Πάσχα μόνον εἰς ὠρισμένην Κυριακὴν τοῦ ἔαρος·
ἐὰν ὅμως θεσπισθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πραγματικὴ μονι-
μοποίησις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ὅποτε θὰ ἔχῃ καὶ τοῦτο ὠ-
ρισμένην μηνολογίαν, ὡς ἤδη ἔχουσι καὶ αἱ ἀκίνητοι ἑορταί,
τότε λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ (Ε') Κεφ.
τοῦ παρόντος πονήματος ἀναγεγραμμένων, θὰ ἑορτάζεται τὸ
Πάσχα τῇ β' ἢ τῇ γ'. Κυριακῇ τοῦ Ἀπριλίου συμπίπτουσας
τῇ 14ῃ ἢ τῇ 15ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συμφώνως πρὸς τὰ ἐν
τῷ ρηθέντι (Ε') Κεφαλαίῳ ἐκτιθέμενα· αἱ δ' ἐκ τοῦ Πάσχα
ἐξαρτῶμεναι ἑορταί θὰ καταστῶσι πλέον καὶ αὗται ἀκίνητοι,
ἔχουσαι σταθερὰν καὶ ἀμετάβλητον ἐν τῷ νέῳ Ἡμερολο-
γίῳ ἡμερομηνίαν ὀριζομένην συμφώνως πρὸς τὴν ὑπάρχου-
σαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Πάσχα σχέσιν καὶ ἀναλογίαν.

Οὕτω δὲ διὰ τοῦ Ἡμερολογίου τούτου ἀποβαίνουνσι πλέ-
ον περιττοὶ καὶ εἰ ἡμεροδεῖκται, ἐξοικονομοῦνται χιλιάδες τόν-
νων χάρτου, βαρελίων μελάνης καὶ ὠρῶν ἐργασίας τῶν τυ-
πογράφων, παύουν δὲ καὶ αἱ σχετικαὶ διὰ τὴν κατ' ἔτος
ἀνανέωσιν τοῦ ἡμερολογίου ἀναγκαῖαι δαπάναι.

Τοιοῦτον τὸ προτεινόμενον νέον Ἡμερολόγιον, ὅπερ

ἐκ τῶν εἰρημένων φαίνεται ὅτι περιέχει ἱκανὰ στοιχεῖα ἀναδει-
κνύοντα αὐτὸ ἀκριβέστερον καὶ τελειότερον τοῦ τε Ἰουλιακοῦ
καὶ Γρηγοριακοῦ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως καὶ καθιστῶν-
τα προσέτι αὐτὸ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως λόγῳ τῆς ἀπλό-
τητος αὐτοῦ μᾶλλον εὐχρηστον ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἡ-
μερολογίων (56).

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῶν εἰρημένων ἐπωφελῇ θεωροῦ-
μεν τὴν προθήκην καὶ τῶν ἐξῆς:

Σχέδια νέων ἡμερολογίων προϋτάθησαν ἱκανὰ μετὰ τὴν
λήξιν τοῦ παγκοσμίου Εὐρωπαϊκοῦ Πολέμου· μεγαλειτέραν

(56) Τὸ ἡμέτερον Ἡμερολόγιον ὑποβληθὲν ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ
σεβαστοῦ ἡμῶν διδασκάλου καὶ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν κ. Γ.
Λιανοπούλου ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπαίνων ὡς καὶ ἡ ἐν
τῷ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγῳ γενομένη τῇ 31 Μαρτίου 1919 περὶ Ἡμε-
ρολογίου διάλεξις ἡμῶν, ἣτις ἦτο συνοπτικὴ περίληψις τῶν τεσσά-
ρων πρώτων κεφαλαίων τοῦ παρόντος ἡμῶν ἔργου· ὁ δὲ παγκοσμίου
φήμης ἀπολαύων διάσημος τῶν μαθηματικῶν καθηγητὴς κ. Κ. Καρα-
θεοδωρῆς, ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ ὁποίου ταῦτα ὑπεβάλομεν, ἐν τῇ ὑπὸ
ἡμερομ. 7 Νοεμβρ. 1920 ἀπαντητικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ ἀνακοινῶν σχε-
τικὰς αὐτοῦ γνώμας γράφει καὶ τὰ ἐξῆς: «..... Καὶ διὰ μὲν τὴν
Ἑμετέραν πρότασιν τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου
δὲν ἔχω τίποτε νὰ προσθέσω συμφωνῶν καθ' ὅλα μετ' ὑμῶν. Ἡ μεταρ-
ρύθμισις αὕτη τοῦ Ἡμερολογίου εἶναι εὐκολωτάτη συνάμα δὲ ἀναγ-
καιοτάτη καὶ πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ πραγμα-
τοποιηθῇ.

Τὴν ἐτέραν πρότασιν ὑμῶν κεφαλαιουμένην εἰς τὴν χοῆσιν Ἡμε-
ρολογίου ἐν ᾗ ἅπαντα τὰ ἔτη ἔχουσιν ἄρτιον ἀριθμὸν ἐβδομάδων,
θεωρῶ ἐπίσης πολὺ πρακτικὴν καὶ ἀξίαν μελέτης.....» Αἱ εὐμενεῖς
ὡσαύτως κρίσεις περὶ τοῦ Ἡμερολογίου καὶ τῆς ρηθείσης διαλέξεως
ἡ ὧν παρὰ τῶν παραστάντων κατ' αὐτὴν καὶ τοῦ ἐγγχωρίου ὁμογενοῦς
Τύπου ὁμολογοῦμεν ὅτι τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς ἐνθάρρυνσιν ἡμῶν
πρὸς δημοσίευσιν τῆς προκειμένης ἡμῶν ἐργασίας.

ὅμως πάντων σπουδαιότητα καὶ βαρύτητα ἔχουσι τὰ ἐξῆς δύο, ὀφειλόμενα τὸ μὲν εἰς Γαλλικὴν ἔμπνευσιν, τὸ δὲ εἰς Ἀμερικανικὴν ἰδιοφυΐαν.

Τὸ πρῶτον ἐγκριθέν, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἔχει ἐν περιλήψει ὡς ἐξῆς:

«Ἐκαστον ἔτος θὰ περιλαμβάνῃ 364 ἡμέρας τακτικὰς καὶ μίαν ἔκτακτον, περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω, θὰ διαιρηθῇ δὲ εἰς τέσσαρα τέταρτα. Ἐκαστον τέταρτον ἔτους θὰ περιλαμβάνῃ τρεῖς μῆνας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο πρῶτοι θὰ ἔχωσι 30 ἡμέρας καὶ ὁ τρίτος 31. Οὕτως οἱ μῆνες Μάρτιος, Ἰούνιος, Σεπτέμβριος καὶ Δεκέμβριος θὰ ἔχωσι 31 ἡμέρας, ἐνῶ οἱ λοιποὶ μόνον 30. Καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ δώδεκα μῆνες τοῦ ἔτους θὰ περιλαμβάνουν 364 ἡμέρας. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου αἱ διάφοροι ἡμερομηνίαι καὶ ἑορταὶ θὰ συμπίπτωσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατὰ τὰ διάφορα ἔτη· προσέτι ἕκαστον τέταρτον ἔτους θὰ περιλαμβάνῃ 13 ἀκριβῶς ἑβδομάδας ἥτοι 91 ἡμέρας· θ' ἀρχίζῃ δὲ πάντοτε τὴν αὐτὴν ἡμέραν π. χ. τὴν Δευτέραν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκτακτον ἡμέραν (τὴν 365ην) αὕτη ὀρίζεται μεταξὺ τῆς 31ης Ἰουνίου (ἀφ' οὗ ὁ Ἰούνιος κατὰ τὰ ἄνωθι θὰ ἔχῃ πλέον 31 ἡμέρας) καὶ τῆς 1ης Ἰουλίου, θὰ φέρῃ δὲ εἰδικὸν ὄνομα, δηλ. δὲν θὰ ὀνομάζεται δευτέρα, τρίτη κτλ. προτείνεται δὲ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς παγκόσμιος ἑορτὴ τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ἢ πρότασις αὕτη ἀποκρούεται, καθόσον ὡς ἡμέρα τῆς εἰρήνης ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν συνείδησιν ὅλων ἢ 11η Νοεμβρίου (ν. ἡμ.). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ δίσεκτα ἔτη, τὰ ὁποῖα ὡς γνωστὸν ἔχουν 366 ἡμέρας, θὰ ὑπάρχωσιν εἰς αὐτὰ δύο ἔκτακτοι ἡμέραι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη θὰ πίπτῃ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, μεταξὺ τῆς 31ης Ἰουνίου καὶ τῆς 1ης Ἰουλίου, ἡ δὲ ἄλλη μεταξὺ τῆς 31ης Δεκεμβρίου καὶ τῆς 1ης Ἰανουαρί-

ου.(57) (ὄρ. ἐρ. ἡμ. Κωνσταντινουπόλεως «Πρόοδος» 21 Ἰανουαρίου 1920).

(57) Ὅμοίως κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὰς ἐν τῷ νέῳ τούτῳ Ἡμερολογίῳ διατυπωμένας σκέψεις ἔχει καὶ ὁ διάσημος ἐπιστήμων κ. Β. Αἰγινήτης, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς συνεντεύξεως αὐτοῦ δημοσιευομένης ἐν τῇ ἐνταῦθα ἐφημερίδι «Χρόνος» (29 Ἀπριλίου ἐ. ἔ.), ἥς ἡ σχετικὴ περι-
κοπὴ ἔχει ὥδε: «..... Κατόπιν ζητῶ τὴν σύνταξιν **Νέου Ἡμερολογίου** Γενικώτερον προτείνω ὅπως ἡ διόρθωσις τοῦ Ἡμερολογίου περιορισθῇ εἰς μόνας τὰς ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ἀναγκαίας καὶ χρησίμους μεταβολάς. Αἱ λοιπαὶ, ὡς ἡ τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους καὶ ἡ τελειοποιήσις τοῦ κανόνος τῆς παρεμβολῆς τῶν δισέκτων ἔτων, συμφώνως πρὸς τὴν ἀκριβῆ διάρκειαν τοῦ Τροπικοῦ ἔτους θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλειφθῶσι. Διότι αὗται θεωρητικὴν μόνον σημασίαν ἔχουσιν, θὰ ἐπιφέρωσιν ἀνωμαλίας καὶ σύγχισιν εἰς τὴν κοινωνίαν ἄνευ σπουδαίων πρακτικῶν λόγων. Ἡ δευτέρα μάλιστα καὶ ἄνευ ἐπαρκῶν ἐπιστημονικῶν στοιχείων πρὸς βεβαίαν βελτίωσιν τοῦ σχετικοῦ κανόνος. Ὅθεν κατὰ τὰς προτάσεις ἡμῶν αἱ διορθώσεις τοῦ Ἡμερολογίου θὰ ἔπρεπε νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς: 1ον) νὰ ἐξισωθῇ ἡ διάρκεια ὅλων τῶν τριμηνιῶν τοῦ ἔτους, ἐκάστης τριμηνίας ἀποτελουμένης κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε σειρὰν ἐξ ἑνὸς μηνὸς μὲ 31 καὶ ἐκ δύο μηνῶν μὲ 30 ἡμέρας. Ἡ ὑφισταμένη ἤδη ἀνισότης εἶναι πρόξενος ζημιῶν καὶ περιπλοκῶν εἰς τὰς συναλλαγάς· 2ον) Τὰ κοινὰ ἔτη θὰ ἔχουν ἐπὶ πλέον μίαν ἡμέραν λευκὴν ἢ ἐπαγομένην ἥτοι ἄνευ ἡμερομηνίας καὶ ὀνόματος τῆς ἑβδομάδος, τὰ δὲ δίσεκτα δύο τοιαύτας ἡμέρας. Τοιουτοτρόπως ὅλαι αἱ ἡμερομηνίαι, ὅλαι αἱ ἑορταὶ καὶ ὅλαι αἱ ἐπετηρίδες θὰ πίπτουν πάντοτε κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος· 3ον) Νὰ ὀρισθῇ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα εἰς τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς μεγάλης κυμάνσεως αὐτῆς ὑλικῶν ζημιῶν καὶ ἄλλων μειονεκτημάτων· 4ον) Νὰ μετονομασθῶσι καταλλήλως οἱ τέσσαρες τοῦλάχιστον τελευταῖοι μῆνες τοῦ ἔτους, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν τάξιν των. Οὕτω π.χ. ὁ δεκάτετος μὴν τοῦ ἔτους ὀνομάζεται ἤδη δέκατος (Δεκέμβριος). Ἐν ἡ περιπτώσει ἡ ἐξαγωγή τῶν λευκῶν ἡμερῶν χάριν τῆς διατηρήσεως

Τὸ δεύτερον ὀνομαζόμενον Ἡμερολόγιον τῆς ἐλευθε-

τῆς ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐξακολουθούσης συνεχείας τῆς ἐβδομάδος, ἣτις δι' αὐτῶν διακόπτεται καὶ προκαλεῖ ἀντιρρήσεις δὲν ἤθελε γίνῃ δεκτὴ, νὰ εὐρεθῇ ἄλλη ἀντιστοιχία μεταξὺ ἡμερομηνιῶν καὶ ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος, ἔστω καὶ ὅχι τόσο ἀπλῆ καὶ εὐχρηστος ὅσον ἡ ἄνω. Ἐν τέλει προτείνομεν ὅπως τὰς μὲν συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν διαφορῶν Ἐκκλησιῶν διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀκίνητοποιήσεως τοῦ Πάσχα ἀναλάβῃ νὰ διεξαγάγῃ ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἀκαδημιῶν, ἡ δὲ εἰσαγωγή τοῦ νέου ἡμερολογίου ἀνατεθῇ εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἣτις δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ταύτην ὅχι μόνον εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς πολιτισμένους λαοὺς».

Ὅμοιαι προσέτι πρὸς τὸ ἄνωθι διατυπούμενον Γαλλικὸν ἡμερολόγιον εἶναι καὶ αἱ σχετικαὶ σκέψεις τοῦ κ. Β. Ἀρνόλδ, ὡς γίνεσθαι δηλὸν ἐξ ἄρθρου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀναθεώρησις τοῦ Ἡμερολογίου» δημοσιευθέντος εἰς τὸ ὑπὸ ἡμερομην. 7 Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. φύλλον τοῦ «Ἐωθινοῦ Ταχυδρόμου» διαβιβασθέντος ἐν περιλήψει πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ὑπὸ τοῦ ἐν Σβάντσεα τῆς Αὐστραλίας πρωθιερέως κ. Χένρι Φίντερ καὶ ἔχοντος ἐν μεταφράσει ὧδε: «..... ὁ κ. Β. Ἀρνόλδ ἐδημοσίευσεν λίαν ἐπικαίρως μελέτην σύντομον μὲν ἀλλὰ περιεκτικωτάτην περιγράφουσαν νέον ἡμερολόγιον, τοῦ ὁποίου τὰ κυριώτερα σημεῖα ἔχουσιν ὡς ἑξῆς· Τὸ ἔτος θὰ διαιρῇται εἰς τέσσαρα τέταρτα ἐκ τριῶν μηνῶν ἕκαστον περιλαμβάνον:

1ον Τέταρτον	2ον Τέταρτον	3ον Τέταρτον	4ον Τέταρτον
Ἰαν. 30 ἡμ.	Ἀπρ. 30 ἡμ.	Ἰούλ. 30 ἡμ.	Ὀκτ. 30 ἡμ.
Φεβρ. 30 ἡμ.	Μάρτ. 30 ἡμ.	Αὐγ. 30 ἡμ.	Νοέμ. 30 ἡμ.
Μάρ. 31 ἡμ.	Ἰούν. 31 ἡμ.	Σεπτ. 31 ἡμ.	Δεκέμ. 31 ἡμ.
91 ἡμ.	91 ἡμ.	91 ἡμ.	91 ἡμ.

Τὸ νέον τοῦτο ἡμερολόγιον θὰ ἔχῃ 364 ἡμέρας, ὁ δὲ κ. Ἀρνόλδ προτείνει ὅπως ἡ 365ῃ ἡμέρα θεωρῇται ὡς μία παρεμπίπτουσα ἡμέρα παρεντιθεμένη μεταξὺ τῆς 31ης Δεκεμ. τοῦ ἐνὸς ἔτους καὶ τῆς 1ης Ἰανουαρίου τοῦ ἄλλου. Οὕτῃ δὲ ἡ οὐδαμοῦ σημειωθεῖσα ἡμέρα θὰ ἴναι ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων. Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην τὰ Χριστούγεννα θὰ συμπίπτουν πάντοτε Κυριακὴν. Δὲν ὑπάρχει λόγος λέγει

ρίας» καὶ ὑποβληθὲν, ὡς λέγεται, διὰ νομοσχεδίου εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Γερουσίαν ἔχει ἐν περιλήψει ὡς ἑξῆς:

ὁ κ. Ἀρνόλδ διὰ τὸν ὁποῖον τὸ νέον σωτήριον ἔτος νὰ μὴ ἄρχηται ἀμέσως μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων. Ἡ πρώτη ἡμέρα ἐκάστου ἔτους καὶ ἐκάστου τετάρτου τοῦ ἔτους θὰ εἶναι Δευτέρα, ἡ δὲ τελευταία ἡμέρα θὰ εἶναι πάντοτε Κυριακή. Ἐπομένως ἐκάστη ἡμέρα ἐκάστου ἔτους θὰ συμπίπτῃ πάντοτε τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δίσσεκτον ἔτος ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ ἔχωμεν καὶ πάλιν 2αν ἡμέραν οὐδαμοῦ σημειωθεῖσάν. Ἡ ἡμέρα δὲ αὕτη παρεντίθεται μεταξὺ τῆς 31ης Σεπτεμβρίου καὶ τῆς Δευτέρας 1ης Ὀκτωβρίου, θὰ θεωρῇται δὲ γενικῶς ὡς ἡμέρα διασχύσεως καὶ διασκεδάσεως. Ὁ κ. Ἀρνόλδ φρονεῖ ὡς ἡμέρα τοῦ Πάσχα νὰ θεωρῇται ἡ 14ῃ Ἀπριλίου».

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἡμερολογίου τούτου τοῦ κ. Β. Ἀρνόλδ προκύπτει ὅτι τοῦτο δὲν διαφέρει τοῦ ἄνωθι διατυπουμένου Γαλλικοῦ εἰ μὴ μόνον ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς μιᾶς λευκῆς ἡμέρας τῶν κοινῶν ἐτῶν καὶ τῶν δύο ἐπίσης λευκῶν ἡμερῶν τῶν δισέκτων ἐτῶν, τοῦ κ. Ἀρνόλδ ἔχοντος τὴν γνώμην ὅπως ὡς λευκὴ ἡμέρα θεωρῇται ἡ 365ῃ τοῦ ἔτους καὶ παρεμβάλληται οὕτω αὕτη μεταξὺ τῆς 31ης Δεκεμβρίου καὶ τῆς 1ης Ἰανουαρίου, προτείνοντος μάλιστα ὅπως κατ' αὐτὴν συμπίπτουσαν πάντοτε εἰς Κυριακὴν ἐορτάζηται καὶ ἡ ἐορτὴ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, ἐν δὲ τοῖς δισέκτοις ἔτεσιν ἡ ἑτέρα λευκὴ ἡμέρα παρεμβάλληται μεταξὺ τῆς 31ης Σεπτεμβρίου καὶ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου. Βεβαίως ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ δὴ ἀπὸ ἀπόψεως ἡμερολογιακῆς φαίνεται ἀδιάφορον ἂν ἡ λευκὴ ἡμέρα παρεντίθεται μεταξὺ Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου ὡς προτείνεται ἐν τῷ Γαλλικῷ Ἡμερολογίῳ ἢ μεταξὺ Δεκεμβρίου καὶ Ἰανουαρίου ὡς προτείνει ὁ κ. Ἀρνόλδ. Ἐχόντες ὅμως ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἀδικαιολόγητος διακοπὴ τῆς συνεχείας τῶν ἐβδομάδων ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἔτους προκαλεῖ δικαίας παρατηρήσεις καὶ εὐλογοφανεῖς ἀντιρρήσεις θεωροῦμεν προτιμότεραν τὴν περὶ λευκῆς ἡμέρας γνώμην τοῦ κ. Ἀρνόλδ διὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης λόγον καὶ ἡ ἑτέρα λευκὴ ἡμέρα ἐν τοῖς δισέκτοις ἔτεσι προτιμότερον ὅπως παρεμβάλληται μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους ἐν συνεχείᾳ μετὰ τῆς πρώτης λευκῆς ἡμέρας ἣτοι μεταξὺ τῆς 31ης Δεκεμβρίου καὶ τῆς 1ης Ἰανουαρίου. Προσέτι ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ

Κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο τὸ ἔτος θὰ ἔχῃ 13 μῆνας (ἀντὶ τῶν 12), 52 ἐβδομάδας καὶ 364 ἡμέρας. Ἐκαστος μὴν θ' ἀποτελεῖται ἐκ 4 ἐβδομάδων τελείων ἥτοι ἐξ ἐπὶ ἡμερῶν ἐκάστης· θὰ ἔχῃ δὲ 28 ἡμέρας ἀκριβῶς καὶ θὰ ἀρχίζῃ πάντοτε ἀπὸ Δευτέραν. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἐκάστη ἡμέρα ἐκάστου μηνὸς θὰ συμπίπτῃ πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν καὶ τοῦναντίον ἐκάστη ἡμερομηνία ἐν ἐκάστῳ μηνὶ θὰ συμπίπτῃ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν· συνεπῶς αἱ ἡμέραι τῶν διαφόρων ἑορτῶν θὰ εἶναι πάντοτε αἱ αὐταί. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περισσεύουσαν ἡμέραν τὴν 365ην, ἀναγκαίαν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους, αὕτη θὰ παρεμβάλληται μεταξὺ τῆς 28ης Δεκεμβρίου καὶ τῆς 1ης Ἰανουαρίου, θὰ καλεῖται ἡμέρα τοῦ νέου ἔτους καὶ δὲν θὰ συμπεριλαμβάνηται ἐν τῇ ἡμερομηνίᾳ. Εἰς τὰ δέκα ἔτη θὰ ὑπάρχῃ ὡς γνωστὸν ἄλλῃ μία ἡμέρα περισσεύουσα ἢ ὁποία θὰ καλεῖται ἡμέρα τοῦ δισέκτου ἔτους καὶ θὰ παρεμβάλληται μεταξὺ τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου καὶ τῆς 1ης τοῦ Ἰουλίου. Ὁ πρόσθετος (13ος) μὴν θὰ καλεῖται «Βέρον», διότι συμπίπτει μὲ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν (*Vernal Equinox*) καὶ θ' ἀρχίζῃ τὴν ἀνοι-

καθορισμὸς ἐκάστης ἑορτῆς δὲν δύναται νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γνώμην καὶ διάθεσιν ἐνὸς ἐκάστου ἄλλ' ὅτι ἔχει καὶ ἀποχωρῶντα ἐκκλησιαστικὸν λόγον. ὅστις βεβαίως πρέπει νὰ φυλάττεται ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς μηνολογίας τῆς ἑορτῆς, δὲν δυνάμεθα, ὡς εἰκὸς, ν' ἀποδεχθῶμεν ἀσυζητητὴ τὴν περὶ μεταθέσεως τῆς ἑορτῆς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως γνώμην τοῦ κ. Ἀρνολδ ἀπὸ τῆς 25ης Δεκεμβρίου εἰς τὴν λευκὴν ἡμέραν τὴν παρεμβαλλομένην μεταξὺ τῆς 31ης Δεκεμβρίου καὶ τῆς 1ης Ἰανουαρίου, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ ἑορτὴ αὕτη ὡς γνωστὸν εἶναι συνδεδεμένη καὶ μετὰ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν π. χ. τῆς μετὰ 8 ἡμέρας ἥτοι τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου ἑορταζομένης ἑορτῆς τῆς Περιτομῆς τοῦ Κυρίου, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ κτλ.

ξιν. (Ὁρ. Ἐφημ. Κ]πόλεως «Χρόνος» 13 Σεπτεμβρίου 1919 καὶ «Νεολόγος» 3 Φεβρ. 1922).

Ἐξετάζοντες ἐπισταμένως τὰ δύο ταῦτα ἡμερολόγια ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἐν σελίδι (125...) διατυπωθέντας ἐξ ὁρῶν, ἀναγκαίους διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἐπιζητουμένου νέου ἡμερολογίου, βλέπομεν ὅτι ὁ πρῶτος ὁρὸς, ὅστις ἀφορᾷ εἰς τὴν μείζονα ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἀκρίβειαν τοῦ νέου ἡμερολογίου δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν σύνταξιν οὔτε τοῦ ἐνὸς οὔτε τοῦ ἄλλου ἡμερολογίου· λαμβανομένης δὲ ὑπ' ὄψιν τῆς προελεύσεως αὐτῶν, συμπεραίνομεν ὅτι ἀμφότερα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὸ Γρηγοριακόν, μηδεμίαν μείζονα ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα παρουσιάζοντα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς ὑπολοίπους πέντε ὁρῶν ἐν μὲν τῷ Α'. Ἡμερολογίῳ ὁ β'. καὶ δ'. ὁρὸς δὲν ἐλήφθησαν διόλου ὑπ' ὄψιν, ὁ γ'. ὁρὸς διατηρεῖται ὡς καὶ ἐν τῷ Γρηγοριακῷ, ὁ ε'. ὁρὸς φυλάττεται ἐν μέρει, καθόσον συμπίπτουσι μὲν αἱ διάφοραι ἡμερομηνίαι καὶ ἑορταὶ κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατὰ τὰ διάφορα ἔτη, δὲν ἐπιτυγχάνεται ὅμως νὰ συμπίπτωσιν αὗται εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἐν ἐκάστῳ μηνὶ καὶ οὔτε ἐπιτυγχάνεται ἐκάστη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος νὰ ἔχῃ ὠρισμένην μηνολογίαν, ὁ δὲ ἕκτος ὁρὸς ὁ ἀφορῶν τὸ Πάσχα φυλάττεται ἀκριβῶς, καθόσον καθορίζεται τοῦτο ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ καὶ ἡμερομηνίᾳ.

Ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ τούτῳ παρατηρεῖται τὸ ἐξῆς πλεονέκτημα ὅτι τὸ ἔτος διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τέταρτα ὡς καὶ ἤδη, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅμως ὅτι ἕκαστον τέταρτον ἔτους περιλαμβάνει 13 ἀκριβῶς ἐβδομάδας ἥτοι 91 ἡμέρας, τὸ δὲ ἔτος διατηρεῖται δωδεκάμηνον. Τὸ τοιοῦτον προσδίδει ὁμολογούμενως μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο· θὰ ᾔτο δὲ αὕτη μεγαλειτέρα καὶ σπουδαιότερα καὶ δὴ πλήρης καὶ τελεία, ἂν ἡ χρονολογία ἐν ἐκάστῳ τετάρτῳ ἔτους ᾔτο συνεχῆς κατ'

αὐξοντα ἀριθμὶν μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν, τὰς ὁποίας περιλαμβάνει ἦτοι μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 91 καὶ ἂν ἐκάστη τῶν 91 τούτων ἡμερῶν εἶχε καὶ ἰδίαν ὀνομασίαν· ἢ διαίρεσις ὅμως ἐκάστου τετάρτου τοῦ ἔτους εἰς μῆνας καὶ ἐβδομάδας μαιοὶ τὴν ἀξίαν ταύτην τοῦ ἡμερολογίου τούτου καὶ ὅχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ καθιστᾷ ἐπιθυμητὴν καὶ ἀναγκαίαν τὴν τήρησιν καὶ τῶν ἐτέρων δύο ὄρων ἦτοι τοῦ δ' καὶ ε' ἐκ τῶν ἄνωθι ἀναφερομένων, καθόσον δὲν ἀρκεῖ μόνον ἕκαστον τέταρτον ἔτους νὰ περιλαμβάνῃ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν μηνῶν, ἐβδομάδων καὶ ἡμερῶν καὶ νὰ ἀρχίζῃ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀλλ' ἀπαιτεῖται συγχρόνως ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ὅπως ὅλοι οἱ μῆνες ἔχωσιν ἀφ' ἑνὸς τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τελείων ἐβδομάδων καὶ ὅχι ἀτελῶν, οἷας ἔχει καὶ τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο καὶ ἀφ' ἐτέρου ἔχωσι τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἡμερῶν καὶ ὅχι διάφορον ὥς συμβαίνει ἐπίσης καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ Ἡμερολογίῳ. Προσέτι δὲν ἀρκεῖ πᾶσα μηνολογία ἐκάστου τετάρτου τοῦ ἔτους ν' ἀντιστοιχῇ εἰς ὠρισμένην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος ὥς συμβαίνει ἐν τῷ εἰρημένῳ ἡμερολογίῳ ἀλλ' ἀπαιτεῖται συγχρόνως ἀπὸ πρακτικῆς ἐπίσης ἀπόψεως ὅπως καὶ ἐκάστου μηνὸς πᾶσα μηνολογία ἀντιστοιχῇ εἰς ὠρισμένην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος ὥς καὶ πᾶσα ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος ἔχῃ ὠρισμένην μηνολογίαν, ὅπερ δὲν δύναται δυστυχῶς νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ διαληφθέντος Ἡμερολογίου.

Ἐν δὲ τῷ Β'. Ἡμερολογίῳ ὁ β' ὄρος δὲν ἐλήφθη διόλου ὑπ' ὄψιν, ὁ γ' ὄρος διατηρεῖται ὡς καὶ ἐν τῷ Γρηγοριακῷ, ἐτηρήθησαν δὲ μόνον καὶ δὴ μετ' ἐπιτυχίας οἱ λοιποὶ δ'. ε' καὶ στ'. ὄροι(58).

(58) Ὁ κ. Β. Αἰγινήτης ἐκπληρῶν τὴν ἀνατεθεισάν αὐτῷ (ὄρ. σημ. 55) ἐντολήν, ἀνεκοίνωσεν ἤδη τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰς ἀποφάσεις τῆς Διεθνούς ἐν Ρώμῃ ἐπιτροπῆς δι' ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ ἡμερ. 28 Μαΐου 1922.

Ἐκ τῶν εἰρημένων βλέπομεν ὅτι ἀμφότερα τὰ νέα ταῦτα ἡμερολόγια ἔχουσιν ὄντως τὰ προτερήματ' αὐτῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Γρηγοριακόν· δὲν εἶναι ὅμως δυστυχῶς καὶ τέλος ἀπηλλαγμένα τῶν ἐλλείψεων ἐκείνου, διότι κατὰ τὴν σύν-

πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἐπιστολῆς ἐχούσης ὧδε: «Πρὸ ὀλίγου μοι ἀπεστάλη ἡ ἐκθεσις τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ ἐν Ρώμῃ συνεδρίῳ τῆς εἰδικῆς Διεθνούς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἡμερολογίου πεπραγμένων. Καθ' ἃ δὲ ὁ πεσχήθην εἰς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐν τῇ προηγουμένη ἐπιστολῇ μου εὐχαρίστως σπεύδω νὰ ἐκθέσω Ὑμῖν τὰς ληφθείσας ὑπ' αὐτῆς ἀποφάσεις, αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Διατήρησις τῆς νῦν χρονολογίας (νέας), χρησιμοποιοιμένης τῆς Ἰουλιανῆς περιόδου διὰ τὰς προγενεστέρας χρονολογίας.—2) Διατήρησις τῆς κατὰ τὸ Γρηγοριακόν ἡμερολόγιον **παρεμβολῆς** τῶν δισέκτων ἐτών.— Ἡ παρεμβολὴ αὕτη εἶναι ὄντως ἀπλουστέρα· δύσκολος δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐξεύρεσις ἀκριβεστείας.—3) Ἐκαστον ἔτος θὰ ἔχῃ 52 ἐβδομάδας ἀκεραίας, μετὰ μιᾶς ἢ δύο (τὰ δίσεκτα) ἡμερῶν λευκῶν, ἦτοι ἐκτὸς αὐτῶν καὶ ἐπομένως ἄνευ ὀνόματος ἐβδομάδος. Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι λίαν πρακτικὸν καὶ λίαν ἀπλουν· δι' αὐτοῦ αἱ ἑορταὶ καὶ ἐν γένει ὅλαι αἱ ἡμέραι τῶν διαφόρων μηνῶν θὰ πίπτωσι πάντοτε κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος.—4) Τὸ ἔτος θὰ ἔχῃ δώδεκα μῆνας· ἕκαστον δὲτρίμηνον αὐτοῦ δύο μῆνας μὲ 30 ἡμέρας καὶ ἓνα μῆνα μὲ 31.—5) Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔτους θὰ συμπίπτῃ μὲ τὴν χειμερινὴν τροπὴν. Οὕτω τὰ 4 **τρίμηνια** τοῦ ἔτους θὰ συμπίπτουν μὲ τὰς 4 ὥρας τοῦ ἔτους. 6) Νὰ μεταβληθῶσι τὰ ὀνόματα τῶν 4 τοῦλάχιστον τελευταίων μηνῶν τοῦ ἔτους. 7) Ἐξεφράσθῃ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἡ **εὐχὴ**, ὅπως ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καταστῇ **ἀκίνητος** ὁριζομένης Κυριακῆς τινος τοῦ ἔτους πρὸς τοῦτο.— Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐθεώρησε πρέπον νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ὑπόδειξιν μόνον τῆς μεταβολῆς ταύτης, ἥς ἡ ἀπόφασις καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἐξέρχεται τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῆς, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐξ ὅσων ὅμως γνωρίζω, φαίνεται, ὅτι ἡ Ρώμη θὰ εἶναι εὐνους καὶ θὰ συναινέσῃ εἰς τὴν μεταβολὴν ταύτην, ὡς ἐδηλώθη καὶ ἄλλοτε, ἐὰν καὶ αἱ λοιπαὶ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ ἰδίᾳ ἡ Ὁρθόδοξος καὶ ἡ Ἀγγλική, ἠθελον ἀποδεχθῇ αὐτήν.

ταξιν αὐτῶν ὅχι μόνον κατὰ θεωρίαν ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πράξει ἐβασίσθησαν ἐπὶ τοῦ εἰρημένου ἡμερολογίου· ἐνῶ εἶναι πρό-
δηλον ὅτι ἡ τελεία ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν ἐλαττωμάτων καὶ σφαλ-
μάτων τῶν δύο ἐν χρήσει ἡμερολογίων Ἰουλιακοῦ καὶ Γρη-
γοριακοῦ ὡς καὶ ἡ πλήρης ὅσον ἔνεστι ἐπιτυχία ἐν τῷ ἐπι-
ζητουμένῳ νέῳ ἡμερολογίῳ ἀπαιτεῖ καὶ ἐπιβάλλει τὴν σύνταξιν
αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄνωθι (σελ. 125. ..) μνημονευομένων
ἑξ ὄρων ὡς π. χ. ἐγένετο τοῦτο μετὰ περισσοτέρας φρονοῦμεν
ἐπιτυχίας ἐν τῷ ἄνωθι διατυπουμένῳ ὑφ' ἡμῶν νέῳ ἡμερο-
λογίῳ.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη εἶναι, πράγματι, πολὺν χρήσιμος· ὑποθέτω δὲ
ὅτι καὶ ἡ Ἀγγλικὴ Ἐκκλησία δὲν θὰ τὴν ἀποκρούσῃ. Ἡ εὐχὴ ἄλλως
αὕτη ἐψηφίσθη **παμψηφει**, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως ἐκ μέρους τῶν
παρισταμένων καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων. Καθ' ἃ ἀνεκοινώθη
εἰς τὸ συνέδριον, ἡ Ἀγγλικὴ Ἐκκλησία ἥτις ἐν ἔτει 1913 ἀπέκρουσε
τὴν παραδοχὴν τῶν 52 ἀνεραίων ἐβδομάδων μετὰ μιᾶς ἢ δύο λευκῶν
ἡμερῶν, ἀποδέχεται ἤδη τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην, ἥτις ἐψηφίσθη ὑπὸ
τῆς Ἐπιτροπῆς **σχεδὸν παμψηφει** (πλὴν μιᾶς ψήφου ἐναντίας.). Ἡ
Ἐπιτροπὴ οὕτω περιωρίσθη εἰς τὰς θεμελιώδεις βάσεις τοῦ νέου ἡμε-
ρολογίου, μὴ ἐκταθεῖσα εἰς λεπτομερείας, ὡς π. χ. τὴν θέσιν τῶν λευ-
κῶν ἡμερῶν, τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν κ.τ.λ.»

Ἐκ τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης τοῦ κ. Β. Αἰγινήτου, γίνεται δη-
λον ὅτι ἐν τῇ διαληφθείσῃ Διεθνείᾳ Ἐπιτροπῇ ὑπερίσχυσαν
αἱ ἀπόψεις καὶ γινώμαι τῶν ὑποστηριζόντων τὸ ἀνωτέρω διατυπούμε-
νον Γαλλικὸν Ἠμερολόγιον καὶ ὅτι καὶ ἡ ἐν Ρώμῃ αὐ-
τῇ Διεθνῆς Ἐπιτροπὴ δὲν ἐπέτυχεν δυστυχῶς τὸν ὁριστικὸν τερμα-
τισμὸν τοῦ Ἠμερολογιακοῦ ζητήματος. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι
ἐλάχιστα ὄντως καὶ δευτερευούσης σημασίας εἶναι τὰ σημεῖα περὶ τῶν
ὁποίων δὲν ἀπεφάνθη ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ ὅτι αὕτη ἡδύνατο ἢ μᾶλλον εἰ-
πεῖν ὥφειλεν ἀποβλέπουσα εἰς τὴν τελείαν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς
συγκλήσεως αὐτῆς νὰ λάβῃ καὶ περὶ αὐτῶν ὁριστικὴν ἀπόφασιν ἵνα
μὴ ἐξ αἰτίας αὐτῶν μένη ἐκκρεμὲς τὸ ὅλον ζήτημα, καταλήγομεν εἰς τὸ

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω στηριζόμενοι ἀρνούμεθα τὸ θάρρος
ὅπως ἐπαναλάβωμεν καὶ ἐνταῦθα τὴν κατακλείδα τῆς ἐν τῷ
Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγῳ γενομένης διαλέξεως ἡμῶν ὅτι δηλ.
«ὡς Ἑλλην Ἱεράρχης εὐχόμεθα ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅπως ἡ συγκρό-
τησις τοῦ ὡς εἴρηται ἀνωτέρω Παγχριστιανικοῦ Συνεδρίου
γένηται τῇ εἰσηγήσει καὶ προτάσει τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
κλησίας, ἵνα εἰς ταύτην ἀνήκῃ ὁ ἔπαινος τῆς πρωτοβουλίας,
λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι διὰ τοῦ ζητήματος τοῦ
Ἠμερολογίου, ἐπιτυγχανομένης τῆς ἐνοποιήσεως αὐτοῦ, θέλει
ἀναμφισβητήτως ἐπιτελεσθῇ τὸ πρῶτον σπουδαῖον βῆμα πρὸς
ἐπίτευξιν τῆς μελετωμένης καὶ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐπιτακτι-
κῶς ἐπιβαλλομένης Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀφ' ἑτέρου
δὲ ὅπως καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς εἰδικῶς περὶ τὰ μαθηματικὰ ἀ-
σχοληθέντες ἐγκύψωσιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Ἠμερολογίου,
ὅποτε ἔχομεν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πιθανότητα, πεποιθότες εἰς
τὴν ἑλληνικὴν ἰδιοφυΐαν, περὶ προτιμήσεως ἑλληνικῆς καὶ
αὐθις ἐπινοήσεως ἡμερολογίου καὶ οὕτω εἰς τὴν χαρὰν καὶ

συμπέρασμα ὅτι πάντως θὰ ὑπῆρχε λόγος ἀποχρῶν ὅστις ἠνάγκασε τὴν
Ἐπιτροπὴν ν' ἀφίση ἡμιτελὲς τὸ ἔργον αὐτῆς. Τοῦτο δ' ἐνισχύει τὴν
ὑπάρχουσαν γνώμην ὅτι δένειναι εὐχερὲς ἢ πλήρης ἐν πάσαις ταῖς λεπτο-
μερείαις συμφωνία ἐν τῷ ἡμερολογιακῷ ζητήματι πάντων τῶν ἀναγκαι-
ούντων πρὸς τοῦτο παραγόντων καὶ ὅτι συνεπῶς ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ
Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες ἔχοντες τοῦτο ὑπ' ὄψιν ὡς καὶ τοὺς ἐν τῷ προ-
λόγῳ καὶ τοῖς τρισὶ πρώτοις κεφαλαίοις τοῦ παρόντος πονήματος ἀνα-
πτυσσομένους λόγους νὰ διακανονίσωμεν προχείρως τὸ ἡμερολογιακὸν
ἡμῶν ζήτημα προβαίνοντες εἰς τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἡμετέρου ἡμε-
ρολογίου συμφώνως πρὸς τὰ διατυπούμενα ἐν τῷ Δ'. κεφαλαίῳ τοῦ
παρόντος βιβλίου, ἀναμένοντες δὲ ὡς εἰκὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τὸ
εὐκταῖον καὶ ποθητὸν τελειότερον καὶ πρακτικώτερον Διεθνὲς Ἠμερο-
λόγιον μέχρις οὗ τοῦτο ἐξευρεθῇ. Ἐντεῦθεν δὲ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
Πρόλογος	1
Διαίρεσις, σκοπὸς καὶ περιεχόμενον	7
Κεφ. Α'. Τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως	11
Κεφ. Β'. Τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως	55
Κεφ. Γ'. Τὸ Ἰουλιακὸν Ἡμερολόγιον ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως	65
Κεφ. Δ'. Τρόπος διαρρυθμίσεως τοῦ Ἰουλιακοῦ Ἡμερολογίου καὶ τοῦ Πασχαλίου κανόνος	91
Κεφ. Ε'. Ἡ μονιμοποίησις τῆς ἐορτῆς τοῦ θείου Πάσχα	101
Κεφ. ΣΤ'. Τὸ νέον ἡμῶν Ἡμερολόγιον	121

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΔΙΕΡΘΩΣΙΣ ΘΥΣΙΩΔΩΝ ΠΑΡΘΡΑΜΑΤΩΝ

σελ.	στίχ.		ἀνάγνωθε
12	4	ἀναγκαῖον	ἀναγκαία
13	15	45	44
13	24	τῶν δύο	δύω
17	17	141	14
20	29	17:8	1778
22	30	σελ.	σελ. 57
23	19	116·9	1169
33	27	ἡ	ἡ
33	31	σημειοῖς	σημειοῖ.
35	15	δύνανται	δύνανται
36	11	ἡ	ἡ
48	26,29.	17	11
48	27	27	21
50	10	οὐ μόνον δέ	οὐ μὴν δ'
61	17	πάντες	πάντως
68	29	πρὸς	πρὸ
70	8	8 στοῦς	84ετοῦς
70	31		Εὐσεβίου
71	17	εἰλήξαμεν	εἰλήφαμεν
71	21	οἱ	οἱ
72	11	βουλήματι	βουλήματι
72	24	καλῶς	καλῶς ἔχειν
74	24	συγκεκροτημένην	συγκεκροτημένων
74	25	γραφὴν	γραφή.
76	11	ἐκτελῆται	ἐπιτελῆται
79	12	μήκους	τοῦ μέσου μήκους
79	25	6939, 6382035	6939, 6882035
82	24	358	368
89	6	οἱ	εἰ
93	30	σ μ.	σελ. 62
94	23	οὐ μὴν δι' ἄλλα	οὐ μὴν δ' ἄλλα
105	2	ὑπομήματος	πονήματος
112	6	ἐν ἐτέρῳ τῷ	ἐν τῷ ἐτέρῳ
112	22	ιδιάγειν	ιδιάζειν
137	22	φυλάττεται	θὰ φυλάττεται
137	23	καθόσον καθορίζεται	καθόσον λέγεται ὅτι καθορίζεται
138	27	καὶ στ'. ὅροι(58)	διὰ δὲ τὸν στ'. ὅρον ἰσχύει
		ὅ,τι καὶ διὰ τὸ προηγούμενον Ἡμερολόγιον(58).	

Αριθμ.	Όνομα	Επίσημο	Αριθμ.
1	Καλαμάρι	1	81
2	Καλαμάρι	2	81
3	Καλαμάρι	3	81
4	Καλαμάρι	4	81
5	Καλαμάρι	5	81
6	Καλαμάρι	6	81
7	Καλαμάρι	7	81
8	Καλαμάρι	8	81
9	Καλαμάρι	9	81
10	Καλαμάρι	10	81
11	Καλαμάρι	11	81
12	Καλαμάρι	12	81
13	Καλαμάρι	13	81
14	Καλαμάρι	14	81
15	Καλαμάρι	15	81
16	Καλαμάρι	16	81
17	Καλαμάρι	17	81
18	Καλαμάρι	18	81
19	Καλαμάρι	19	81
20	Καλαμάρι	20	81
21	Καλαμάρι	21	81
22	Καλαμάρι	22	81
23	Καλαμάρι	23	81
24	Καλαμάρι	24	81
25	Καλαμάρι	25	81
26	Καλαμάρι	26	81
27	Καλαμάρι	27	81
28	Καλαμάρι	28	81
29	Καλαμάρι	29	81
30	Καλαμάρι	30	81
31	Καλαμάρι	31	81
32	Καλαμάρι	32	81
33	Καλαμάρι	33	81
34	Καλαμάρι	34	81
35	Καλαμάρι	35	81
36	Καλαμάρι	36	81
37	Καλαμάρι	37	81
38	Καλαμάρι	38	81
39	Καλαμάρι	39	81
40	Καλαμάρι	40	81
41	Καλαμάρι	41	81
42	Καλαμάρι	42	81
43	Καλαμάρι	43	81
44	Καλαμάρι	44	81
45	Καλαμάρι	45	81
46	Καλαμάρι	46	81
47	Καλαμάρι	47	81
48	Καλαμάρι	48	81
49	Καλαμάρι	49	81
50	Καλαμάρι	50	81
51	Καλαμάρι	51	81
52	Καλαμάρι	52	81
53	Καλαμάρι	53	81
54	Καλαμάρι	54	81
55	Καλαμάρι	55	81
56	Καλαμάρι	56	81
57	Καλαμάρι	57	81
58	Καλαμάρι	58	81
59	Καλαμάρι	59	81
60	Καλαμάρι	60	81
61	Καλαμάρι	61	81
62	Καλαμάρι	62	81
63	Καλαμάρι	63	81
64	Καλαμάρι	64	81
65	Καλαμάρι	65	81
66	Καλαμάρι	66	81
67	Καλαμάρι	67	81
68	Καλαμάρι	68	81
69	Καλαμάρι	69	81
70	Καλαμάρι	70	81
71	Καλαμάρι	71	81
72	Καλαμάρι	72	81
73	Καλαμάρι	73	81
74	Καλαμάρι	74	81
75	Καλαμάρι	75	81
76	Καλαμάρι	76	81
77	Καλαμάρι	77	81
78	Καλαμάρι	78	81
79	Καλαμάρι	79	81
80	Καλαμάρι	80	81
81	Καλαμάρι	81	81
82	Καλαμάρι	82	81
83	Καλαμάρι	83	81
84	Καλαμάρι	84	81
85	Καλαμάρι	85	81
86	Καλαμάρι	86	81
87	Καλαμάρι	87	81
88	Καλαμάρι	88	81
89	Καλαμάρι	89	81
90	Καλαμάρι	90	81
91	Καλαμάρι	91	81
92	Καλαμάρι	92	81
93	Καλαμάρι	93	81
94	Καλαμάρι	94	81
95	Καλαμάρι	95	81
96	Καλαμάρι	96	81
97	Καλαμάρι	97	81
98	Καλαμάρι	98	81
99	Καλαμάρι	99	81
100	Καλαμάρι	100	81

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

ΤΩΝ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ΕΠΙΣΤΡΑΦΕΙΣΑΙΣ ΑΓΓΕΛΙΑΙΣ

Ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης κ. κ. ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Οἱ Σεβ. Συνοδικοί:

Καίσαρείας Νικόλαος, Νικαίας Βασίλειος, Χαλκηδόνος Γρηγόριος, Ἀμασειας Γερμανός, Νεοκαισαρείας Πολύκαρπος, Ρόδου Ἀπόστολος, Ἀγκύρας Γερβάσιος, Ἡλιουπόλεως Σμάραγδος, 40 ἐκκλησιῶν Ἀγαθάγγελος, Μετροῶν Ἰωακείμ.

Οἱ Πανιερ. Μητροπολίται:

Κορυτσᾶς Ἰωακείμ, Ἰμβρου Ἰωακείμ, Βρυούλων Διονύσιος, Προικοννήσου Γεώργιος, Ἀναίων Θωμᾶς, ὁ Μητροπολίτης πρ. Καίσαρείας Ἀμβρόσιος, 10.

Οἱ Θεοφιλ. Ἐπίσκοποι Ἀργυρουπόλεως Γερμανός, Συνάδων Χριστόφορος.

Οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις:

Ὁ Μ. Ἀρχιμ. Σωφρόνιος. ὁ Μ. Ἀρχιδιάκ. Νεόφυτος, ὁ Ὑπογραμ. τῆς Ἱ. Συνόδου Γερμανός, 3. Ὁ Κωδικογράφος τῆς Ἱ. Συνόδου Δωρόθεος, 2. Ὁ Ἀρχειοφύλαξ Ἱεροδ. Ἰάκωβος. Νικόλαος Μακρίδης ἱατρὸς ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου, 2.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Πανος. Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱ.

Μητροπόλεως Δέρκων κ. Πολυκάρπου.

Ὁ Δέρκων Καλλίνικος, ὁ Πρωτοσύγκελλος Πολύκαρπος,

Σ. Ν. Ζερβόπουλος, ἀρχιμ. Λεόντιος, ἀρχιμ. Πατρίκιος, ἀρχιμ. Θεοδόσιος, ἀρχιμ. Τιμόθεος, ιεροδιάκ. Ἀμβρόσιος Καραθᾶνος.

Μάρκος Λάγγας 10, Κ. Παυλίδης 10, Ι. Λεωνίδου 10, Ἀλέξ. Μελίδης 5, Βλαδίμηρος Μιρμίρογλου 5, Κωνσταντ. Ὁρτικίδης 5, Ἀδελφοὶ Χαλκούση 5, Δ. Χ. Ἀδαμαντόπουλος ἱατρὸς 3, Κωνστ. Γρηζαγορίδης 3, Ἀναστ. Τσίτας 3, Οἰκονόμος Παπᾶ Σταῦρος Κυριακίδης προϊστάμενος ἐν Χαρταλιμῇ 2, Δ. Θεραπευανὸς 2, Κλεάνθης Ἰβράκης 2,

Ἀρχιμ. Σίλβεστρος (Χαλκηδών), Πρωθιερεὺς Βασίλειος Μικέλης (Βαλῖνον), Α. Καλβοκορέσης, Στ. Ἀντωνιάδης, Μιλτ. Σταμούλης, Γρ. Ι. Ἀνανιάδης, Βασ. Ἀφεντούλης, Νικ. Γ. Βοῦρος, Ἀλ. Ζαμαρίας, Δ. Σάρος, Πέτρ. Ἀποστολίδης, Δαμ. Ἰωαννίδης, Ἰωάν. Κωνσταντινίδης, Κ. Π. Παπᾶ, Ἰ. Ἀλευρίδης, Δημ. Μαλτεζόπουλος, Μ. Αὐθεντόπουλος, Η. Μουμτζής, Π. Κεσίσογλου, Ἐπαμ. Λάλας, Δ. Φῦτος, Δ. Μέλας, Μ. Σάγκας, Γ. Ἀκτάρης, Πούλυβιος Σακελλαρίδης, Ἐμμ. Παρασκευαΐδης, Δημ. Δαμπρίδης, Δόμνα Δαμπρίδου, Σαβ. Φουρτουνιάδης, Ἀλ. Σκενδερίδης, Κ. Βαξεβανόπουλος, Ἐπαμ. Παντζόπουλος, Σπ. Κωνσταντινίδης διερμηνεὺς τῶν Παλχείων, Ἀλ. Ἀκατος, Ἀντών. Νικολαΐδης, Β. Δ. Βεζαδὲς, Ν. Ἡφαιστίδης, Α. Γαβαλᾶς, Γουναρόπουλος, Φρ. Κουρτέσης, Μ. Χ' Ἀθανασίου, Γ. Οἰκονομίδης, Θεόδ. Ἀδαμίδης, Σωκρ. Χρ. Βεζάνης, Τηλ. Ποριάζογλου, Χρ. Παπανδρέου, Γ. Παλαιολόγος, Ματθ. Λαμποβιάδης, Μυρ. Μυρώδης, Φώτ. Πασχαλίδης, Μαρία Κομποθέκρα, Εὐάγ. Κονδύλης, Γρ. Τρελλίδης, Εὐτέρπη Σαντοριναίου, Ἑλένη Σαντοριναίου, Δημ. Α. Μυλωνάδης, Χ' Στυλ. Καραϊορδάνης, Ἀδελφοὶ Παπαδοπούλου, Ἀν.

Σουβατζόγλου, Σάβ. Φ. Σιδηρόπουλος, Β. Τουρσουνίδης, Πέτρ. Β. Τερζόγλου, Κ. Παπαδάκη, Α. Π. Κατσακούλη καὶ Σια, Ν. Τακόπουλος, Αἰκατ. Δημητριάδου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Δαμ. Δαμιανίδου, ἐμπορίου.

Μυρέων Φιλόθεος ἀρχιερ. Προϊστάμενος Γαλατᾶ 2. ὁ ἱ. κληρὸς Παναγίας Καφατιανῆς, ἀρχιμ. Λεόντιος Δημητράκη, ἱερεὺς Γεώργιος Βεζύρογλου, ἱεροδ. Ἀργύριος Μοναστηριώτης, Ἀγ. Νικολάου ἱερεὺς Τιμόθεος Σοφινὸς, ἱερεὺς Γρ. Γρηγοριάδης, ἱεροδ. Καλλίν. Νικολαΐδης, Σωτῆρος Χριστοῦ Ἀρχιμ. Κων. Γρηγοριάδης, ἱερεὺς Γεώρ. Ἀμοιρίδης, ἱεροδ. Ἰάκωβος Μουρούζης. Κεντρ. Ἐφορεία Γαλατᾶ Π. Ἀγγελίδης 30, Σ. Κούρτελης, Δ. Δαμιανίδης, Π. Κωνσταντινίδης, Δ. Ἀναστασιάδης, Α. Σαρίδης, Σ. Ραπτόπουλος. Ἐφορεία Σχολῶν Γαλατᾶ Κ. Γουσόπουλος, Μ. Σαμλίδης, Γ. Βαλαβάνης, Λ. Μούζας, Γ. Ταυρόπουλος, Ἰ. Ἡλιόπουλος. Ἐπιτροπὴ Π. Καφατιανῆς Γ. Βλαστάρης, Γ. Μαλτεζόπουλος, Γ. Κωνσταντινίδης, Α. Ἀνυπαρίδης, Χ. Σβολάκης, Α. Χ' Χαραλάμπους, Ι. Νικολαΐδης, Βασ. Χ' Ἀγαθαγγέλου. Ἐπιτροπὴ Ἀγ. Νικολάου Π. Μουζενίδης, Δ. Καραβέλλας, Θ. Πετρόπουλος, Ε. Τσιρανίδης, Σ. Μιχαηλίδης, Β. Χαρίτωνος, Δ. Μομμόγλους. Ἐπιτροπὴ Σωτῆρος Χριστοῦ Μ. Σταματιάδης, Ι. Τσιριγώτης, Σ. Ἀγγελόπουλος, Ι. Ἀντωνιάδης, Φ. Δερδεράκης, Δ. Παπαδόπουλος, Γ. Κορακίδης.

Μιχ. Δούνιας, Ἀγ. Κωτσίδας, Κων. Κομποθέκρας, Σάβ. Κ. Σαββίδης, Γ. Μιχαηλίδης, Δ. Πασχαλίδης, Χαρ. Δρακούλης, Γ. Παπαδόπουλος, Κ. Ἀμανατίδης, Ρ. Ζαχαριάδης, Ν. Κεϊσίδης, Ι. Χριστοφορίδης, Μιχ. Παγανέλης, Θεοφρ. Σταματιάδης, Ἰωάν. Μουρούζης, Παν. Καρτεράς, Γ. Τζιώτης, Ἀρ. Σπορίδης, Μ. Φραγκούλης, Χρ. Λοϊζόπουλος,

Δ. Λείκαρος, Ν. Καστανίδης, ιεροδ. Ἀγαθάγ. Τσαούσης, Δημ. Πανταζίδης, Γρ. Γρηγοριάδης, Ἀπ. Τζινιβίτζης, Γ. Μισσηλίδης, Μ. Παπαδόπουλος, Δημ. Βάϊας, ἀρχιμ. Πανάρετος, ιερεὺς Θεόδ. Μαυρόπουλος, Γ. Σαγκέλογλου, Θωμ. Νικολαΐδης, Ν. Καστανίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Δ. Δεβετζῆ.

Δ. Δεβετζῆς 2, Υἱοὶ Ἰ. Ἀρβανιτίδου 3, Ι. Δ. Νικολαΐδης, Ι. Παναγιωτίδης, Ε. Καστοριάδης, Κλ. Χ. Κοκκολᾶτος ἱατρός, Μιχ. Φακατσέλης ἱατρός, Π. Τιβέριος ἱατρός, Γ. Α. Γεωργιάδης, Σωκρ. Ι. Μανιάτης, Α. Θ. Ἀναστασιάδης, Σάβ. Δάτσης, Πέτρ. Γ. Πέϊος, Λεων. Πελεκᾶνος, Φώτιος Σάββα, Πολυχρ. Φ. Σινικτσόγλου, Ἡρ. Ζαχαράκης, Λάζ. Ι. Λαζαρίδης, Α. Π. Ἀσλόγλου, Γ. Δ. Γρηγοριάδης, Θ. Κ. Δημητριάδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Γ. Θωΐδου, ἱατροῦ.

Γ. Θωΐδης, Δ. Ζαχαριάδης, Δ. Χαραλαμπίδης, Σ. Α. Γεωργιάδης, Θ. Κ. Δημητριάδης, Γ. Καμπουρίδης, Εἰ Μαναήλογλου, Ν. Η. Μαργαρίτης, Νικ. Χρυσοβέργης, Π. Κοντόπουλος, Κ. Θ. Ράππος, Π. Κυριακίδης, Α. Καλλιβρούσης, Ἰάκ. Καλλιβρούσης, Μιχ. Μπάλκας, Κ. Γ. Μουζενίδης.

Τῇ πρόφρονι φροντίδι τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου ἁγίου Ἀναΐων κ. Θωμᾶ.

Γ. Τσάμης ὁδοντοῖατρος, Γρ. Κυριακίδης, Νεόφυτος Καλλίνογλου, Δημ. Μουτεβελλῆς, Ἀλ. Π. Δημητριάδης, Συμ. Γ. Γεμενεδζόγλου, Β. Καπαλτσόγλου, Γ. Χαραλαμπίδης, Ι. Θεοδωρίδης Δημ. Κοντόπουλος, Φωκ. Δάγκας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Π. Φωτιάδου

Π. Δ. Φωτιάδης, Χρ. Δημόπουλος, Πέτρος Εὐδας, Ἀντ.

Λεμονίδης, Ἰωάν. Οἰκονόμου, Ἰωάν. Γόβολος ἱατρός, Πολύβιος Λεονταρίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Γ. Φραγκιᾶ

Γ. Φραγκιᾶς 2, Ε. Μαυρομμάτης Π. Ἀντωνιάδης, Γ. Μ. Ἐμμανουηλίδης, Γ. Σέργιος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῆς κ. Εὐθ. Ἀδάμ

Εὐθ. Ἀδάμ διευθύντρια τοῦ Ζαπείου Παρθεναγωγείου, Ἑλένη Στρούβαλη, Βιβλιοθήκη.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ἀλ. Τσάνη

Ἀλ. Τσάνης 2, Βελ. Μαρμόπουλος Ι. Χαρισιάδης, Π. Καραμπάσης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Α. Ἀσημακοπούλου

Α. Ἀσημακόπουλος, Φρ. Μιχαηλίδης, Λουκίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Ἀβρ. Γιαδικιάρου

δικηγόρου

Ἀβραᾶμ. Α. Γιαδικιάρου 5, Τσίτσος Τσίτσης, Ἰωάννης Παράσχος, Γ. Φ. Σταφυλοπάτης, Ἰωάννης Κουλάκογλου, Νικ. Τακόπουλος, Διαμ. Κοτάκης, Νικ. Παπάζογλου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Π. Ζερβοῦ τραπεζίτου

Π. Ζερβὸς 2, Μιχ. Διαμαντῆς 1.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Χ. Ραμφιάδου τραπεζίτου

Χαράλαμπος Ραμφιάδης 5, Ἰωάννης Σώτροπας, Ἰωάννης Α. Σερπειζόγλου, Χατζῆ Ἰωσήφ Μαρκέσογλου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ἀλ. Στρομπούλη

Α. Στρομπούλης 2, Γ. Α. Στρομπούλης, Σαράντης Παπαδόπουλος, Παντελῆς Σκούρης, Φώτιος Καρδαῆς, Στέφανος Ἀσθούσης, Νικ. Ἀλφαιτῆς, Λάμπρος Καρδα-

ρᾶς, Βασίλειος Καρδομαάτης, Μιχ. Κορυνόγος, Ἰωάννης Δαρμῆς, Ἰωάννης Ψιλᾶκης, Στέφανος Φραγκάκης, Ἰωάννης Σιδέρας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Γ. Σαββοπούλου**
Ταμίου τῶν Πατριαρχείων

Γεώρ. Σαββόπουλος, Παρασκ. Σταματιάδης, Δημ. Σωτηρίου, Σπ. Τσίτσος, Ν. Χ' Νικολάου, Στ. Χατζόπουλος

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Ἀθαν. Ἰωάννου**
Διευθυντοῦ τοῦ Ζωγραφείου

Ἀθ. Ἰωάννου 2, Ἰω. Τσουρουκτζῆς, Ἀλεξ. Ν. Κύρκου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδ. **Οἴκου. Ν. Ἀγαθαγγέλου**

Οἰκονόμος Ἀγαθάγγελος Βιζυηνός, προϊστάμενος ἐν Βαλατᾷ, Ἀναστασία Ἡλιοῦ Νανειζιάδου, Γεώργιος Μπαμπαιζιμόπουλος, Ι. Ἀναστασιάδης, Δημήτριος Μπαλαμπάνης, Φώτιος Χ. Δρούμπλας, Μιχαὴλ Τζάκος, Ἀγάπιος Λ. Μαυροβασιλειάδης, Δημ. Γιωτόπουλος, Χρ. Π. Γιώτης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Φιλ. Σαμπανίδου**

Κωνστ. Δ. Καμπαλούρης, Χρ. Ν. Τουργούτης, Μιχ. Καλυβόπουλος, Χαρ. Βλαστός, Ἰωσήφ Ἀναστασιάδης, Ν. Ταυρίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Τ. Μαμελειζόγλου** διδασκάλ.

Τιμ. Μαμελειζόγλου, Ν. Τσιτούρης, Στέφανος Χατζῆ Χρήστου, Ν. Μανωλόπουλος, Ἀντ. Σχοινᾶς, Δημ. Δημητριάδης, Ποιητὸς Νικολαΐδης, Γεώργιος Κοντογιάννης, Βασ. Παπαδόπουλος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Ἀλ. Κύρκου** καθηγητοῦ

Ἀλέξανδρος Ν. Κύρκου 2, Ἐλευθέριος Γ. Ζωγράφος Ξενοφ. Σεργιάδης, Π. Κλωναρίδης, Εωμᾶς Θεοφιλίδης, Α. Σαρηγιάννης, Μιχάλης Γκαζκουτίδης Ἰωάννης Παξι-

νός, Μ. Κ. Καλυβόπουλος, Χρυσόστομος Πατισιάκης, Γ. Σαββίδης, Ἰωάννης Σαρόγλους.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Μ. Πετσάλη** ἱατροῦ

Μ. Πετσάλης, ἀδελφοὶ Καλανδζῆ, Ἑλένη Ρομπάκη.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Λαζ. Λαζαρίδου** ἐμπόρου

Λάζαρος Λαζαρίδης, Κωνστ. Πανάκης, Ἀδαμάντιος Κοτάκης, Δημ. Σιδηρόπουλος, Γεώρ. Καριλόπουλος, Ἀδελφοὶ Χαλέπη, Βασίλειος Καλογιάννης, Μ. Μελενικλῆς, Δημ. Τσαλίδης, Καραδημήτρης καὶ Κοντομέρκος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῆς κ. **Ἐρ. Κωνσταντινίδου**

Διευθυντρίας τοῦ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου

Ἐρριέττα Γ. Κωνσταντινίδου, Σοφία Ἀργυρίου, Π. Παπακωνσταντίνου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ὁσίου. ἱερ. κ. **Εὐσεβίου**

Ἱερεὺς Εὐσέβιος Ν. Κεπατισόγλου, ἐφημέριος Ἀγίου Φανουρίου, Κωνσταντ. Ἀτ. Κεπατισόγλου, Μαρία Κεπατισόγλου Ἀμφιθέα Κεπατισόγλου, Νικ. Ἀθ. Βαφειάδης, Λύσανδρος Βαφειάδης, Ἀντώνιος Α. Βαφειάδης, Δημοσθένης Πέντσου, Μποκόγιας, Ι. Μποκογιάννης, Θεόδωρος Ι. Μποτουρόπουλος, Μανουὴλ Τριανταφύλλου Μακρῆ, Κοκκονία Θ. Μποτουροπούλου, Ἀθανάσιος Λιαρόπουλος, Στυλιανὸς Π. Ἀσμάνης.

Τῇ εὐγ. φροντίδι τοῦ κ. **Σάβ. Καλογιαννίδου** ἐμπόρου

Σάβ. Δ. Καλογιαννίδης 2, Πλάτων Δ. Χατζάκης. Ι. Ἰωάννου, Ἀδελφοὶ Ἱερομνήμονες.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῆς κ. **Κ. Ἀβραμίδου**

Κυριακὴ Α. Ἀβραμίδου. Μ. Ζ. Εὐσταθιάδης, Συμεὼν Χατέμογλου, Γεώργιος Χαράλαμπος, Πανταζῆς Α.

Καζής, Παντελής Μισιλόγλου, Χαράλαμπος Μισαήλ, Χρήστος Μαϊόπουλος. Μισαήλ Κ. Μισσηλίδης, Συμεών Χαβιαρόπουλος, Βασίλειος Μ. Καρασούγλου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Παγκρατίου Ἀρχιμανδρίτης Παγκράτιος ἐφημερεύων ἐν Μεγ. Ρεύματι, Ἰωάννης Κόββας, Δημήτριος Κυριακοῦ, Νικόλ. Παπαδόπουλος, Δημήτριος Παπᾶ Χαλαλάμπους, Θρασύβουλος Λόγιος, Ἰωάννης Ἀθανασιάδης, Ἰωάννης Σωτηριάδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ἀλ. Ἀντωνιάδου

Ἀλέξανδρος Ἀντωνιάδης, Κ. Κυριακίδης, Γ. Σεβαστίκ, Α. Massolini.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Πανοσ. Ἀρχ. Συμ. Παγκάου

Ἀρχιμανδρίτης Συμεών Πάγκαλος, προϊστάμενος Μουχλίου, Ἱερεὺς Κύριλλος Παπαδόπουλος, Δημήτριος Δημητριάδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Γ. Ἀνανιάδου

Γεώργιος Κ. Ἀντωνιάδης, Ἀλ. Ταχιντζής, Θεόδωρος Ταχιντζής, Κ. Παυλίδης, Ἀθηνᾶ Παυλίδου, Ἀβρ. Σιδηρόπουλος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ι. Βρυεννίου

Ι. Βρυένιος, Κωνστ. Βάρδας, Σωφρ. Σγουρίδης. Εὐάγ. Χαυδόπουλος, Γεώργιος Θεοδωρίδης, Λεων. Μισσηλίδης, Βελισ. Μακρόπουλος, Τηλεμ. Κοκκολᾶτος, Κωνστ. Τζοριτζιάνης, Κίμων Νετόπουλος 2, Φρειδερ. Σγουρόφ, Ἐμμ. Δανέζης, Θωμᾶς Δοσόπουλος, Γ. Θεοδωρίδης, Ἐμμ. Φρανζίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Θωμᾶ Λασκαρίδου

Θωμᾶς Λασκαρίδης, Ἀναστάσιος Ν. Βουτσᾶς, Ἐμ-

μιανουήλ Ν. Βουτσᾶς, Βασίλειος Ν. Βουτσᾶς, Ἀναστάσιος Σ. Μινίκας, Βερνάρδος Κουκίνης. Γεώργιος Παπαδημητρίου Παπαδόπουλος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδес. Οἰκον. Ν. Σακελλαρίδου ἐφημερεύοντος ἐν Φερίκιοι

Οἰκονόμος Νικόλαος Σακελλαρίδης, Κωνστ. Γ. Καπόνης, Ἀντώνιος Κορέσης, Θωμᾶς Δοσόπουλος, Γεώργιος Λεκός, Ἀριστοτέλης Καλλιπολίτης, Νικόλαος Ὁρφανίδης, Ἀλέξανδρος Πανταζής, Δ. Ζωΐδης, Γεώργιος Κ. Γκάρας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδес. ἱερέως κ. Νικοδήμου ἐφημερεύοντος ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Σωτῆρος Χριστοῦ Γαλατᾶ.

Ἱερεὺς Νικόδημος Παπαδόπουλος, Περικλῆς Ξανθούλης, Δημήτριος Βάγιας, Ἀνδρέας Βασιλειάδης, Νικόλαος Μαρκόπουλος, Ἀριστείδης Βασιλειάδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῆς κ. Ἑλένης Σιώτου.

Ἑλένη Σιώτου, Καλλιόπη Ἀζδέρη, Ἄννα Τσερακίδου, Καλλιρρόη Νικολαΐδου, Ν. Ρωσσόπουλος, Ν. Καραμπέρης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ἐμμ. Καστανάκη.

Ἐμμ. Καστανάκης, Μ. Κητανίδης, Πλάτων Παπαρρόδου, Κ. Ἀμούνδζας, Πλάτων Εὐαγγελινίδης, Ἀντ. Σταυρίδης, Ἀργ. Ταμπουρίδης, Κωνστ. Γεωργιάδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Πανοσ. ἀρχιμ. κ. Ἰακώβου. ἐφημερεύοντος ἐν Ξηροκρήνη.

Ἀρχιμ. Ἰάκωβος Ἰωσηφίδης, Δημήτρ. Σταυρίδης, Σάβ. Σαββίδης, Γεώρ. Ἀρ. Βαφέας, Τρύφων Μ. Καϊσόπουλος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Θωμᾶ Σακελλαρίδου.

Θ. Σακελλαρίδης, Κ. Ἀράπης καθηγητής.

Παπᾶ Κωνσταντῖνος Θεοδορίδης προϊστάμενος Ἀγίου Νικολάου Νεοχωρίου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἱερολ. ἱεροδ. κ. **Προκοπίου.**

Ἱεροδ. Προκόπιος Μελάς, (Ἀγ. Κωνσταντῖνος Ὑψω-
μαθείων), Γεώρ. Λαμπρινίδης, Συμεὼν Μελάς, Παναγιώ-
της Ἀλβανόπουλος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδεσ. ἱερέως κ. **Χρήστου.**

Ἱερεὺς Χρήστος Γεωργιάδης, προϊστάμενος ἐν Βελιγρα-
δίῳ, Ἰωσήφ Τσαούσογλου, Γεώργ. Ἀναγνωστόπουλος,
Λάζαρος Ἀργυρ. Ἀναστασιάδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Καλ. Λασκαρίδου**, δικηγόρου.

Καλούδης Λασκαρίδης, Ι. Κ. Κ. Ἰωαννίδης, Χρήστος
Ἀγγελίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδεσ. **Σακελλαρίου κ. Γεωρ-
γίου**, προϊσταμένου ἐν Τόπ-καπού.

Σακελλάριος Γεώργιος, Κυριάκος Ἀϊναδζόγλου, Σωτ.
Σαράφογλου, Κωνστ. Κωστελίδης, Κωνστ. Κωστόπουλος,
Φίλιπ. Ι. Γεωργιάδης, Σάβ. Χ. Σοββίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῶν κ. **ἀδελφῶν Τεπερίκογλου.**

Ἀδελφοὶ Τεπερίκογλου 2, Ἀπόστολος Δούκας.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Αἰδεσ. ἱερέως κ. **Παλαιολόγου**,
προϊσταμένου ἐν Κανδυλλί.

Ἱερεὺς Παλαιολόγος, Νέστωρ Σ. Οἰκονομίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Ἀλκ. Οἰκονομίδου**, δικηγόρου

Ἀλκιβιάδης Α. Οἰκονομίδης, Στέφ. Στεφανίδης, Ἀλέξ.
Ἀποσίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἱερολ. ἱεροδ. κ. **1. Παναγιωτάκη**

Ἱεροδ. Ἰωάννης Σ. Παναγιωτάκης (Ἀγία Τριάς Πέραν),
Σάββα; Μπογιαδζόγλου, Εὐστάθιος Δημητριάδης, Ἀρχιμ.
Νεόφυτος Σταματιάδης, Δημήτριος Πυροβολίδης, Ἀντών.
Παπαδόπουλος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ Πανοτ. Ἀρχιμ. κ. **Λεοντίου Δη-
μητράκη** ἐφημερεύοντος ἐν τῷ ναῷ τῆς Π. Καφατιανῆς.

Ν. Σουλίδης, Γεώρ. Δημητριάδης, Γεώρ. Ν. Θωμάρης,
Ἀλ. Καλπακτζόγλου, Παναγῆς Στόλικος, Κωνστ. Δ. Βι-
τιάδης, Ι. Νικολαΐδης, Σιέφ. Λουκᾶς.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. **Γρ. Ν. Γρηγοριάδου.**

Γρ. Ν. Γρηγοριάδης, Βασ. Προδρομίδης, Ἀπόστολος
Μελαχροινός, Ι. Λούτσης.

τῇ εὐγενῇ φροντίδι τοῦ κ. **Χρ. Γκότση.**

Χρήστος Γκότσης, Ἀπόστολος Κεχαγιᾶς.

SISMANOGLIO
MELICAMO

Τυπεται Αρ. Τυπ. 1

SIS ANAGELIO
MILANO